

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

MARMARA UÇ BÖLGESİ (1204-1330)

DOKTORA TEZİ

Fatma KOÇAK

Enstitü Anabilim Dalı: Tarih

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet ALPARGU

HAZİRAN – 2018

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

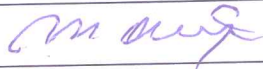

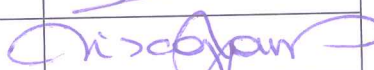

MARMARA UÇ BÖLGESİ (1204-1330)

DOKTORA TEZİ

Fatma KOÇAK

Enstitü Anabilim Dalı: Tarih

“Bu tez... 21/06/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/ Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Mehmet ALPARGU	BAŞARILI	
Prof. Dr. Yücel ÖZTÜRK	Başarılı	
Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM	Başarılı	
Prof. Dr. Kerem Ziya TAŞ	Başarılı	
Prof. Dr. Nuri KAVAK	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	FATMA KOÇAK
Öğrenci Numarası	:	1160D12002
Enstitü Anabilim Dalı	:	Tarih
Enstitü Bilim Dalı	:	Tarih
Programı	:	☐ YÜKSEK LİSANS ☒ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Marmara Uç Bölgesi (1204-1330)
Benzerlik Oranı	:	%7

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

F. Koçak
04.06.2018
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi ..... Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. Mehmet ALPARGU

Tarih: 04.06.2018

İmza: *M. Alpargu*

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Bu doktora tez çalışmasında beni yönlendiren, bana anlayış gösteren, tanıdığım ilk günden beri desteğini esirgemeyen danışmanım, kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet ALPARGU'ya minnettarım. İhtiyaç duyduğum her an bana vakit ayıran ve benimle ilgilenen Prof. Dr. Yücel ÖZTÜRK'e saygı ve şükranlarımı sunarım. Sabır ve anlayışla her tez izleme sınavında bulunan ve fikirleri ile bu çalışmayı zenginleştiren Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM'a çok teşekkür ederim. Ayrıca tez savunma sınavı sırasında yaptıkları değerli katkılardan dolayı sayın Prof. Dr. Nuri KAVAK ve Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ'a teşekkürü bir borç bilirim. Bütün bu hocalarımı tanıdığım için kendimi şanslı addettiğimi belirtmek isterim.

Desteği ve yardımları için arkadaşım Ayşen OKTAY'a, fikrine başvurduğumda nezaket ve ilgiyle cevap veren Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ'ye, lisansüstü eğitimim boyunca her türlü sorumda/sorumda yardımcı olan SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanlarına ve 2211-A Genel Yurt İçi Doktora Burs Programı kapsamında tezime maddi destek veren TÜBİTAK'a teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışma SAÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir. (Proje No: 2014-60-02-007)

Son olarak yaptığı fedakarlıklar için annem ve çok severek yaptığım mesleğimdeki ilk örneğim olan babam başta olmak üzere ailemin bütün fertlerine sabır gösterdikleri ve beni hep destekleri için teşekkür etmek isterim.

Fatma KOÇAK

Haziran 2018

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ SÜRECİNDE BİZANS	
İMPARATORLUĞU VE ANADOLU	11
1.1. Bizans İmparatorluğu'nun Siyasi Vaziyetine Genel Bir Bakış.....	11
1.1.1. II. Isaakios Angelos Dönemi (1185-1195).....	11
1.1.2. III. Aleksios Angelos Dönemi (1195-1203)	14
1.1.3. II. Isaakios ve IV. Aleksios Dönemi (1203-1204).....	19
1.1.4. Nikolaos Kanabos (1204) ve V. Aleksios Dukas Murtzuflos Dönemleri (1204)	19
1.2. XIII. Yüzyılın Başlarında Bizans İmparatorluğu'nun Sosyal, İktisadi ve Kültürel Vaziyeti	20
1.2.1. Tarım.....	23
1.2.2. Ticaret	24
1.2.3. Eğitim ve Edebiyat.....	26
1.2.4. Sanat.....	29
1.2.5. Dini Hayat	29
1.3. Anadolu'daki Durum	31
1.3.1. I. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi (1192-1196).....	33
1.3.2. II. Rükneddin Süleymanşah Dönemi (1196-1204)	35
1.3.3. III. İzzeddin Kılıçarslan Dönemi (1204-1205)	40
1.4. Dördüncü Haçlı Seferi ve Latinlerin İstanbul'u İşgali	41
1.4.1. Sefer Fikri ve Çağrısı	41
1.4.2. Sefer İçin Hazırlıkların Başlaması	43
1.4.3. Zara'nın Ele Geçirilmesi	45
1.4.4. İstanbul'a Hareket	47
1.4.5. İstanbul'un İşgali (13 Nisan 1204)	48
1.5. İstanbul'da Latin İmparatorluğu'nun Kurulması	53

BÖLÜM 2: İZNIK İMPARATORLUĞU’NUN İZNIK’E TAŞINMASI VE ANADOLU’DAKİ DEĞİŞİM	57
2.1. Türkiye Selçuklu Devleti’nin Siyasi Vaziyetine Genel Bir Bakış	57
2.1.1. I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in İkinci Saltanat Dönemi (1205-1211)	57
2.1.3. I. Alaeddin Keykubad Dönemi (1220-1237)	66
2.2. Moğol Hakimiyetinde Selçuklular	78
2.2.1. II. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi (1237-1246).....	78
2.2.1.1. Köseadağ Savaşı (3 Temmuz 1243)	81
2.2.2. II. İzzeddin Keykavus Dönemi (1246-1249)	84
2.2.3. Müşterek Saltanat Dönemi (1249-1254).....	86
2.2.4. II. İzzeddin Keykavus Dönemi (1254-1262)	88
2.3. Türkiye Selçuklu Devleti’nin Dağılması	91
2.4. İznik İmparatorluğu.....	93
2.4.1. I. Theodoros Laskaris Dönemi (1204-1222).....	93
2.4.1.1. İstanbul ve Balkanlarda Yaşananlar	94
2.4.1.2. İznik İmparatorluğu-Türkiye Selçuklu Devleti İlişkileri.....	99
2.4.1.3. Antiokheia Savaşı (1211)	100
2.4.1.4. İznik İmparatorluğu-İstanbul Latin İmparatorluğu Mücadelesi	103
2.5. III. Ioannes Dukas Vatatzes Dönemi (1222-1254)	106
2.5.1. Türkiye Selçuklu Devleti ile Barış Antlaşması Yapılması	113
2.5.2. İznik İmparatorluğu’nun Balkanlardaki Mücadeleleri.....	114

BÖLÜM 3: İSTANBUL’UN GERİ ALINIŞI VE BİZANS İMPARATORLUĞU’NU TEKRAR CANLANDIRMA ÇABALARI	117
3.1. İznik’te Son Dönem	117
3.1.1. II. Theodoros Laskaris Dönemi (1254-1258)	117
3.1.2. Georgios Muzalon’un Naiplik Dönemi (1258).....	122
3.2. VIII. Mikhail Paleologos’un Tahta Çıkışına Giden Yol Ve İmparatorluk Dönemi (1259-1282).....	123
3.2.1. Pelagonia Savaşı (1259).....	124
3.2.2. İstanbul’u Geri Almaya Yönelik Teşebbüsler	127
3.2.3. İznik İmparatorluğu’nun Sosyal, İktisadi Ve Kültürel Vaziyeti	129

3.2.3.1. Nüfus Hareketleri ve Tarım.....	129
3.2.3.2. Ticaret.....	131
3.2.3.3. Eğitim ve Kültürel Hayat.....	132
3.2.3.4. Dini Hayat	133
3.2.3.5. Sanat ve Mimari	134
3.3. İznik'ten İstanbul'a Dönüş.....	135
3.3.1. İstanbul'un Geri Alınışı (25 Temmuz 1261).....	135
3.3.2. İstanbul'daki İlk Yıllar ve İmar Faaliyetleri	137
3.3.3. Batı ile İlişkiler	141
3.3.3.1. Yeni İttifakların Kurulması	143
3.3.3.2. Charles d'Anjou ile Mücadeleler.....	146
3.4. Lion Konsili (1274).....	153
3.5. Kiliselerin Birleşmesinden Sonra İlişkilerin Seyri.....	158
3.5.1. Berat Savaşı (1281).....	161
3.5.2. Sicilya'da Akşam Duası Ayaklanması (1282).....	163
3.6. Türklerin Anadolu'da İlerlemesi.....	166
3.7. VIII. Mikhael Paleologos'un Son Zamanları ve Ölümü.....	168

BÖLÜM 4: BİZANS İMPARATORLUĞU'NDA İÇ KARIŞIKLIKLAR

DÖNEMİ.....	170
4.1. II. Andronikos Dönemi (1282-1328)	170
4.1.1. Kilise Meseleleri	171
4.1.2. Siyasi ve Askeri Hamleler	176
4.1.3. II. Andronikos Paleologos'a Karşı Ayaklanmalar	181
4.2. Mücadele Sahasının Genişlemesi.....	185
4.2.1. İstanbul'da Venedik-Ceneviz Savaşı	185
4.2.2. Türklerin Anadolu'daki İlerleyişi	187
4.2.3. Bizans'ın Alanlar ile İttifakı ve Bafeus Savaşı	188
4.2.4. İtalya-Sicilya Savaşı.....	190
4.3. Katalan Birliği.....	190
4.3.1. Katalan Birliği'nin Bizans İmparatorluğu Hizmetine Girmesi.....	190
4.3.2. Türklerin Katalan Birliği Saflarına Geçmeleri.....	195

4.3.3. Katalanların Anadolu'dan Ayrılmaları	196
4.3.4. Türklerin Katalan Birliğinden Ayrılması.....	197
4.4. Bizans İmparatorluğu'nda Hanedan İçi Çekişmeler	201
4.4.1. II. Andronikos'un Eşi İrene'nin Hırsları.....	201
4.4.2. Ortak İmparator IX. Mikhail'in Ölümü ve Tesalya Devletinin Parçalanması	204
4.4.3. İki Andronikos Arasındaki İlişkiler ve İç Savaşın Başlaması.....	206
4.4.4. III. Andronikos'un Trakya'daki Faaliyetleri.....	210
4.4.5. Uzlaşma Süreci	212
4.4.6. III. Andronikos'un Başkente Girişi ve İmparator Oluşu.....	216
4.5. XIII. Yüzyılın Sonlarında Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yapı	218
4.5.1. Edebiyat ve Eğitim.....	222
4.5.2. Sanat.....	223
4.5.3. Dini Hayat.....	224
BÖLÜM 5: BİZANS'IN YENİ RAKİBİ OSMANLILAR	226
5.1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu İle İlgili İddialar.....	226
5.1.1. Gibbons, Köprülü ve Wittek'in Görüşleri.....	226
5.1.2. İnalcık, Imber, Lowry ve Kafadar'ın Görüşleri	233
5.2. Anadolu'da Beylikler Devri Ve Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu	239
5.2.1. Osmanlıların Kimlikleri	241
5.2.2. Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşunda Etkili Olan Zümreler.....	244
5.2.2.1. Gâziyân-ı Rum.....	244
5.2.2.2. Ahiyân-ı Rum	246
5.2.2.3. Abdalân-ı Rum	247
5.2.2.4. Bâciyân-ı Rum.....	249
5.3. Osman Bey Dönemi	249
5.3.1. Karacahisar'ın Fethi.....	251
5.3.2. Mudurnu-Göynük Seferi ve Sonrasında Osman Bey'in Siyasetinin Değişmesi	252
5.3.3. Bafeus (Koyunhisar) Savaşı.....	253
5.3.4. Osmanlıların Bursa Ovasına Yerleşmeleri.....	255

5.3.5. 1304-1305 Yıllarındaki Seferler	256
5.3.6. Bursa'nın Fethi ve Osman Bey'in Vefatı.....	257
5.4. Türk-Bizans Sınırında Hayat.....	259
5.4.1. Siyasi ve Askeri Temaslar	261
5.4.1.1. Akritai.....	262
5.4.2. Sosyal ve Kültürel İlişkiler	263
SONUÇ.....	265
KAYNAKLAR	271
ÖZGEÇMİŞ.....	282

KISALTMALAR

C	: Cilt
Çev	: Çeviren
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Bknz	: Bakınız
Vol	: Volume
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Edn	: Edition
S	: Sayfa
Haz	: Hazırlayan
ODB	: The Oxford Dictionary of Byzantium
HDB	: The Historical Dictionary Byzantium
Trc	: Tercüme
Ed	: Editör

Tezin Başlığı: Marmara Uç Bölgesi (1204-1330)**Tezin Yazarı:** Fatma KOÇAK**Danışman:** Prof. Dr. Mehmet ALPARGU**Kabul Tarihi:** 21 Haziran 2018**Sayfa Sayısı:** viii (ön kısım)+ 282 (tez)**Anabilim Dalı:** Tarih

XIII. yüzyılda başlayan Dördüncü Haçlı Seferi 13 Nisan 1204 tarihinde İstanbul'un Latinler tarafından işgali ile son bulmuştur. Avrupa'dan yola çıkan ordunun aslında ilk hedefi Müslümanların hakimiyetindeki kutsal topraklardı ancak Venedik doçunun nüfuzu ile ordu istikametini Bizans başkentine çevirmiştir. 1204 işgali neticesinde İmparatorluk İznik'e taşınmış ve 57 yıllık süreç "sürgün yılları" olarak değerlendirilmiştir. Bahsi geçen dönemde tahta geçen İznik imparatorları mahir devlet adamları olarak dikkat çekmiş ve benimsedikleri politikalar sayesinde İmparatorluğu toparlamışlardır. Onlar ayrıca uzun süredir bölgeyi tehdit eden Türk akınlarını da durdurmayı başarmıştır. 1261 yılında eski başkenti Latinlerin işgalinden kurtaran Bizanslılar işgalin yarattığı sıkıntıları ortadan kaldırmak konusunda ciddi zorluklar yaşamışlardır. Bu tarihten sonra imparator Haçlı darbesiyle yıpranan imparatorluğu tekrar canlandırmak ve onu muhtemel bir saldırıya karşı korumak için gerekli tedbirleri almak istemiş ancak çabalar ekonomik sıkıntıların baş göstermesine neden olmuştur. İmparatorluk kendisi için en büyük tehdidin batıdan geleceğini düşünürken ve bununla mücadele etmeye çalışırken doğuda Türkler ilerlemiş ve imparatorluk topraklarını ele geçirmiştir.

Sonu gelmeyen savaşlar, artan vergiler, memurların suiistimalleri ve düşmanların saldırıları halkın devlete olan güvenini de zedelemiştir. Bu hususlara bir de 1274'te Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü kabul eden "birleşme" meselesi eklenince imparatorlukta iç karışıklıklar baş göstermiştir. 1282'de II. Andronikos tahta geçtiğinde birleşmeyi feshetmiş, vaktinin çoğunu dini meselelere harcamış ancak tam bir sükûnet sağlayamamıştır. Bu imparator döneminde ayrıca kara ordusunu küçültülmüş ve donanma dağıtılmıştır. Deniz gücü için tamamen İtalyan devlete bağımlı hale gelen imparatorluk Türk tehdidine karşı da Alan ve Katalan paralı askerlere güvenmiştir. Ancak Katalan birliğinin imparatorluk topraklarına gelişi bir dizi felakete yol açmıştır. Birlik, Bizanslı ahaliye zulmetmiş ve askerlere yapılan ödemeler paranın değer kaybetmesine neden olmuştur.

Batı'da Bizans İmparatorluğu bu sıkıntılarla uğraşırken Anadolu'da Türkiye Selçuklu Devleti de varlığını devam ettirmeye çalışmıştır. Selçuklular, yüzyılın ortalarında Moğolların şiddetli akınlarına maruz kalmış ve gücünü kaybetmiştir. Bu süreçte çok sayıda Türkmen daha batıya, uç bölgelere yerleşmeye başlamıştır. Devletin merkezi otoritesinin zayıflaması neticesinde Türkmenler kendi beyleri etrafında örgütlenmiş ve bağımsız beylikler olarak harekete etmeye başlamıştır. Bunlardan biri olan Osmanlı Beyliği de Bizans topraklarına başarılı akınlar düzenlemiş ve 1302 Bafeus Savaşında Bizans birliklerini mağlup edecek kadar güçlenmiştir. Bizans İmparatorluğunda hanedan içindeki taht kavgaları devam ederken Marmara bölgesinde Osmanlılar kendi hakimiyetlerini tesis etmiş ve 1326'da Anadolu'daki en büyük şehirlerden olan Bursa'yı fethetmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Bizans, Dördüncü Haçlı Seferi, İznik İmparatorluğu, Türkiye Selçuklu Devleti, Osmanlı Beyliği

Title of the Thesis: Marmara Uc/Frontier Region (1204-1330)

Author: Fatma KOÇAK

Supervisor: Professor Mehmet ALPARGU

Date : 21 June 2018

Nu.of pages: viii (preface) + 282 (thesis)

Department: History

Fourth Crusade, which was launched in the early thirteen centuries, had ended with the occupation of Constantinople by the Latin army. Actually, the first aim of the Crusaders was taking the holy land that was under the control of Muslim dynasties but Venetian Doge's influence changed the plan and the army marched against the Byzantine capital. In the end of Latin invasion of 1204, Nicaea became the new capital city of the empire and this period had been called "years of exile". In this period, the Byzantine emperors were capable and they made serious effort and implemented some policies to recuperate the empire. They also put an end for the Turkish attacks, which was threatening the Byzantine world from a long period. Finally, in 1261, the former capital city was saved from the hands of the Latins and the emperors tried to vanish the unfavorable results of the occupation. After 1261, the main purpose of the emperor was recovering the empire and taking the necessary precautions against an attack from their enemies. But these protections and policies had paved the way for an economic crisis and the expenses became an important difficulty. Lastly, during this period for the empire, the biggest and vital enemy for the empire was in the west and they always tried to take care of it. But when they saved the empire from the assaults they ignored the east and the Turks had gradually marched towards to the empire and they took the control of the lands of the empire.

Endless wars, increased taxes, corrupted officials and attacks of the enemies caused also some problems between the empire and her subject. Additionally, when the Byzantine empire and Roman Catholic Church came together for "union", it had caused internal disturbances and disorder after 1274. But in 1284, Andronikos II Paleologos had become new emperor and cancelled the union. During his reign, he mainly interested in religious affairs but he could not have ended the troubles and disorder. Apart from the spiritual matters, the emperor reduced land army and abolished the navy. The policy of the emperor regarding the military issues created new problems such as the empire became dependency on Italian city-states in the sea and Alan, Katalan mercenaries in the land. On the other hand, the advent of Katalan forces to the empire had also produces disorders that they had attacked the subjects and the payments for soldiers caused the increasing of the value of money.

When the empire challenged the difficulties the Seljukid State also tried to survive in Anatolia. Seljukids was under the attacks of the Mongols and it had damaged the presence of the state. In this period, because of the Mongols many Turkish tribes had migrated to the west, uc/frontier. As a result of the decline of the central authority of the Turkish warriors came together under the control of their leaders and they acted independent principality during this age. One of them, the Ottoman principality successfully attacked the Byzantine lands and they defeated the Byzantine army in the Bafeus Battle. When the Byzantine emperors deal with the inner quarrels the Ottomans established their authority in Marmara region and in 1326 they captured Bursa which was the on of the biggest cities of Anatolia.

Key Words: Byzantine Empire, Fourth Crusade, Empire of Nicaea, Seljuk Sultanate of Rum, Ottoman Principality

GİRİŞ

395 yılında İmparator I. Theodosius'un ölümüyle Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı şeklinde bir ayrıma tabi tutularak yönetilmiş ve 476'da Batı Roma Germen kavimlerin saldırılarına dayanamayarak yıkılmıştır. Günümüzde Bizans İmparatorluğu olarak da bilinen Doğu Roma ise 1453 yılına kadar varlığını sürdürmüştür ve Osmanlı Sultanı II. Mehmed'in İstanbul'u ele geçirmesiyle tarih sahnesinden silinmiştir. Coğrafi konumu, siyasi ve ticari önemi dolayısıyla I. Konstantinos tarafından merkez olarak seçilen İstanbul yaklaşık on bir yüzyıl boyunca Bizans İmparatorluğu'nun başkentliğini yapmıştır. Roma imparatorluk anlayışına uygun olarak siyasi alanda tüm dünyanın tek hakimi olma iddiasındaki İmparatorluk, Hristiyanlığın benimsenmesinden sonra kendisini dini açıdan da tek merkez olarak görmeye başlamıştır.

Bizans İmparatorluğu, I. Iustinianus (527-565) döneminde en geniş coğrafi sınırlara ulaşmış ve İspanya, İtalya, Yunanistan, Balkanlar, Anadolu, Kafkaslar, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yı içeren bir sahada hüküm sürmüştür.¹ Ancak VII. yüzyılın hemen başlarında batıdan Avarların, doğudan önce Perslerin ardından Müslüman Arapların saldırıları sonucu sınırlar değişmiştir. Kuzey Afrika'da ve Anadolu'da önemli toprak kayıpları yaşanmış, Kıbrıs ve Rodos adalarının da Müslümanların eline geçmesiyle Bizans'ın Doğu Akdeniz'deki üstün konumu sarsılmıştır.² 674 yılına gelindiğinde ise başkent Müslümanlar tarafından kuşatılmış İstanbul bu saldırıdan sağlam surları ve Romalıların en önemli silahı Grek Ateşi sayesinde kurtulabilmiştir. Araplar, Bizans topraklarına yönelik fetih hareketlerine VIII. yüzyılda da devam etmiş, İspanya'ya kadar ulaşmış, Kafkaslar ve Doğu Anadolu'yu ele geçirerek İslamiyet'in nüfuz alanını genişletmiştir. Bu süreçte batıda Langobardlar İtalya'yı, Avarlar ve Slavlar ise Balkanları işgal etmiştir.

Isauria hanedanının (717-802) ilk dönemlerinde hem Araplara, hem de Balkanlarda ciddi bir tehdit oluşturmaya başlayan Bulgarlara karşı başarılı askeri hareketler

---

¹ Engin Akyürek, "Bizans Uygarlığı Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Klasör 8 Bizans/Marmara*, Yazarlar: Engin Akyürek, Ayça Tiryaki, Özgü Çömezöğlü, Melda Ermiş, İstanbul: Ege Yayınları, 2007, parag. 7.

² Işın Demirkent, "Bizans", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 6, İstanbul, 1992, s. 233.

yapılmıştır. Fakat 726 yılında İmparator III. Leon'un başlattığı ikonoklazm³ hareketi Bizans İmparatorluğu ile Batı arasındaki öteden beri var olan zıtlığı derinleştirmiş ve 800 yılında papalığın Büyük Karl'a⁴ Roma imparatorluk tacı giydirmesi ile iki taraf arasında açıkça düşmanlık başlamıştır.⁵

Bizans İmparatorluğu IX. yüzyılda Müslümanlar tarafından Anadolu'nun içlerine yönelik düzenlenen büyük çaplı seferlere, Girit ve Sicilya'nın zapt edilmesine engel olamamıştır. Fakat ikonoklazmın tamamen son bulması ile yüzyılın ikinci yarısından itibaren kültürel alanda gözlemlenen ilerlemenin siyasi ve askeri alanda da faydasını görmüştür. Özellikle Makedonya hanedanı (867-1056) dönemi adeta yeniden yükseliş dönemi olmuştur. Araplar, Bulgarlar ve Ruslar ile girilen mücadelelerden başarılar elde edilmiştir. Doğuda sınırlar Fırat nehrine kadar genişlemiş, Bulgaristan ve Yunanistan'ın bir kısmı, İtalya'nın güney kesimleri, Girit ve Kıbrıs tekrar hakimiyet altına alınmıştır.⁶ Ancak 1025 yılında II. Basileios gibi güçlü bir imparatorun ölmesiyle İmparatorluk için zor günler tekrar başlamıştır. Normanlar Güney İtalya'yı ele geçirmiş, Peçenekler ve Macarlar Tuna'yı aşarak İmparatorluğa saldırmış ve Türkler Anadolu için büyük bir tehdit oluşturmaya başlamıştır.

1071 yılında Selçuklu Sultanı Alparslan'ın komutasındaki Türk ordusu ile İmparator IV. Romanos Diogenes'in idaresindeki Bizans ordusu arasında gerçekleşen Malazgirt Savaşı sonunda Bizans'ın aldığı ağır mağlubiyet yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bundan sonra Türkler Anadolu'da kalıcı olarak yerleşmeye başlamışlar, Ege ve Marmara kıyılarına kadar ulaşmışlardır. 1078 yılında İznik'in Türkler tarafından alınarak başkent yapılmasıyla Türkiye Selçuklu Devleti kurulmuştur.

1081-1185 yılları arasında Bizans İmparatorluğu tahtında bulunan Komnenos hanedanına mensup imparatorlar sorunların üstesinden gelmişlerdir. Normanlar,

---

³ İkonoklazm: Tasvir kırıncılık. Dini resimlerin, ikonların tahrip edilmesine yönelik her türlü hareket için kullanılan Yunanca kelime özellikle VIII. ve IX. yüzyıllarda Bizans'ın, putperestlik gibi algılanan dini materyalden temizlenmesi hareketini ifade etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Paul A. Hollingsworth, Anthony Cutler, "Iconoclasm", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. 2, Ed. Alexander Kazhdan, New York: Oxford University Press, 1991; John H. Rosser, *Historical Dictionary of Byzantium*, Scarecrow Press, 2001.

⁴ Büyük Karl: Charlemagne/Şarlman, Frenk ve Lombardların kralı

⁵ Demirkent, "Bizans", s. 235.

⁶ Akyürek, parag. 11.

Peçenekler ve Selçuklulara karşı izlenen siyaset başarılı olmuştur. Bu dönemde Türklerin elindeki Anadolu ve Arapların elindeki Suriye ve Filistin'in kurtarılması gayesi ile Papa tarafından düzenlenen Haçlı seferleri etkin rol oynamıştır. 1096'da başlayan ilk Haçlı seferi sonucunda Doğu Akdeniz kıyılarında Latin krallıkları kurulmuş ve 1099'da Kudüs Haçlıların eline geçmiştir. Bizans ise Selçukluların elinde bulunan İznik dahil, Anadolu'daki pek çok yeri geri kazanmıştır. Ancak 1144 yılına gelindiğinde Türklerin Urfa'yı tekrar hakimiyet altına almaları üzerine yeni bir Haçlı fikri doğmuştur. Anadolu'ya geçen Haçlılar, Türkiye Selçukluları tarafından bozguna uğratılmış, Antakya'ya zor ulaşmış, oradan Akka'ya geçmiştirlerdir. Kalkıştıkları Dımaşk kuşatmasında mağlup oldukları için ülkelerine geri dönmek zorunda kalmışlardır. Böylece İkinci Haçlı Seferi (1147-1148) istenilen sonuca ulaşamamış, başarısız olmuştur. İlerleyen yıllarda I. Manuel Komnenos Balkanlarda Macarlar ve Sırplarla giriştiği mücadelelerin neticesinde Dalmaçya, Hırvatistan, Bosna ve Sirmium⁷ bölgelerini almıştır. Bu başarılarından aldığı cesaretle Türkleri Anadolu'dan kesin olarak çıkarmak ve kaybettiği toprakları geri kazanmak amacıyla Selçuklu Devleti üzerine harekete geçen Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos, 1176 yılında cereyan eden Miryokefalon Savaşında Sultan II. Kılıçarslan tarafından mağlup edilmiştir.⁸ Böylelikle Türklerin Anadolu'daki konumları güçlenmiştir.

Haçlıların elindeki Kudüs'ün 1187'de Selahaddin Eyyubi liderliğindeki Müslümanların eline geçmesi üzerine Papalık yeni bir Haçlı seferi düzenlemiştir. Üçüncü Haçlı seferine (1189-1192) katılan orduların büyük bir kısmı Anadolu'da Türkler tarafından uğradıkları saldırılar, yaşadıkları açlık, susuzluk gibi zorluklar nedeniyle daha kutsal topraklara varamadan dağılmıştır. Sonradan gelen birlikler ise deniz yolunu kullanarak Akka kuşatmasına katılmışlar ve burayı ele geçirmişlerdir. Ancak asıl hedefleri olan Kudüs'ü alamamış ve başarısız olmuşlardır. Bu sefer sırasında Bizans, Kıbrıs'ı bir daha geri alamamak üzere kaybetmiştir. Gittikçe gücü azalan Bizans İmparatorluğuna karşı batılı devletler birbirleriyle yakınlaşmış ve başlangıçta Kudüs'e yönelik olması planlanan Dördüncü Haçlı seferi Bizans'ın başkenti İstanbul'un 1204'te Latinlerin hakimiyetine geçmesi ile sonuçlanmıştır. Bu işgal Bizans için ağır bir darbe olmuştur.

---

⁷ Sava nehri kıyısındaki antik şehir, bugünkü Sırbistan'ın Sremska Mitrovica şehri sınırları dahilindedir.

⁸ Demirkent, "Bizans", s. 238.

Selçuklu Devleti'nin kurulmasından önce Anadolu'ya dönük Türkmen akınları devletin kurulmasıyla daha da hızlanmış, 1071 Malazgirt zaferinden sonra durum Türklerin Anadolu'da bağımsız bir devlet kurmalarına kadar ulaşmıştır. Kutalmışoğlu Süleymanşah tarafından kurulan bu devlet, başta İznik olmak üzere Batı Anadolu'daki bir çok Bizans şehrini hakimiyeti altına almıştır. Türklerin bu ilerleyişinin ciddi boyutlara ulaşması ve Selçuklu Türklerinin Marmara sahillerine kadar dayanıp İstanbul'u bile tehdit edecek gücü elde etmeleri Bizans İmparatorluğu'nun Papalıktan yardım istemesine yol açmıştır. Bu talep üzerine Ortaçağın yaklaşık iki yüzyıllık dönemine damga vuran Haçlı Seferleri 1096 yılında, Müslümanların ele geçirdiği Kutsal Toprakları geri almak amacıyla Batı'nın harekete geçmesi ile başlamıştır. Dönemin Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un Türkleri Anadolu'dan çıkarmak konusunda Papa II. Urbanus'tan istediği askeri yardım, öteden beri İstanbul Ortodoks Kilisesi'ne üstünlüğünü kabul ettirmek isteyen Roma Katolik Kilisesi tarafından bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Dini sebepler ile düzenlendiği ilan edilen Haçlı seferi çağrısı Avrupa'da geniş yankı bulmuş ve XIII. yüzyılın başlarına kadar üç büyük Haçlı Seferi düzenlenmiştir.⁹ Türkler ve Haçlılar arasında birçok kanlı mücadeleye neden olan bu seferler, sonunda Bizans'a zarar vermiştir. IV. Haçlı seferi sonucunda Haçlılar, Bizans'ın başkenti olan İstanbul'u ele geçirerek 1204'te bir Latin İmparatorluğu kurmuşlardır.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmada Marmara uç bölgesinin 1204-1330 yılları arasında siyasi, sosyal ve iktisadi vaziyeti incelenmeye çalışılmıştır. Gerek bölgede gerekse dünya tarihinde önemli yankıları olan olaylar, bölgenin hakim gücü olması sebebiyle Bizans İmparatorluğu merkeze alınarak ele alınmıştır.

---

⁹ Haçlı Seferleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997; David Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, çev. L. Ece Sakar, İş Bankası Kültür Yayınları, 2011; David Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi 1148*, çev. L. Ece Sakar, İş Bankası Kültür Yayınları, 2014; David Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi 1148*, çev. L. Ece Sakar, İş Bankası Kültür Yayınları, 2011; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 3 Cilt, TTK, Ankara, 2008; Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK, Ankara, 2003; *The Oxford History of the Crusades*, Ed. Jonathan Riley-Smith, Oxford University Press, New York, 1999; *A History of the Crusades, Volume II The Later Crusades 1189-1311*, Ed. Kenneth. M. Setton, Harry W. Hazard, The University of Wisconsin, Madison, 1969.

Marmara uç bölgesi ifadesi, Bizans İmparatorluğu ile Türkler arasında yoğun bir şekilde çekişmelerin yaşandığı Anadolu'nun kuzeybatısındaki sınır bölgesini tanımlamak üzere kullanılmıştır. Bizans İmparatorluğu tarafından Bitinya olarak adlandırılan bölge en genel haliyle batıda İstanbul boğazı ve Marmara Denizi, kuzeyde Karadeniz, doğuda Bartın çayı ve güneyde Orhaneli/Adırnaz çayı ile sınırlanmıştır. Günümüzde İstanbul'un Anadolu yakası, Kocaeli, Yalova, Sakarya, Düzce, Bolu'yu ve Bartın, Zonguldak ve Bursa'nın büyük kısmını teşkil etmektedir.¹⁰ Selçuklular da Anadolu'da ilk yerleşmeye başladıkları zamandan itibaren Marmara kıyılarını Türkmenlerin yerleşim yeri olarak kullanmıştır.¹¹ Osmanlı beyliğinin kuruluş bölgesi olan Ankara-Bursa arasındaki bölge Selçuklular ile Bizans arasında bir uç bölgesi olarak kabul edilmiş ve özellikle Söğüt ve Domaniç'in Osmanlılara verilmesinin ardından, son derece stratejik ve jeopolitik öneme sahip bölge hakimiyet mücadelelerinin merkezi halini almıştır.¹²

“Dördüncü Haçlı Seferi Sürecinde Bizans İmparatorluğu ve Anadolu” başlıklı birinci bölümde XIII. yüzyıla girerken Bizans İmparatorluğu'nun ve doğudaki en güçlü rakibi Türkiye Selçuklu Devleti'nin nasıl bir durumda olduğuna değinilmiştir. Ardından bazı Bizans tarihçileri tarafından Bizans İmparatorluğu'nun sonu olarak kabul edilen 1204 tarihli Dördüncü Haçlı Seferi'nin seyri ve İstanbul'un ele geçirilişi anlatılmıştır. “Bizans İmparatorluğu'nun İznik'e Taşınması ve Anadolu'daki Değişim” başlığını taşıyan ikinci bölümde ise Türkiye Selçuklu Devleti'nin önce Anadolu'da gelişmesi ve ardından Moğol baskıları neticesinde gücünün kırılıp, otoritesini kaybetmesine yer verilmiş, İznik İmparatorluğu'nun hayatta kalma mücadelesi anlatılmıştır. Üçüncü bölüm “İstanbul'un Geri Alınışı ve Bizans İmparatorluğu'nu Tekrar Canlandırma Çabaları” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde İznik İmparatorluğu'nun Anadolu coğrafyasında nasıl bir siyasi ve sosyal yapı oluşturduğu, İstanbul'un Latinlerden geri alınması ve

---

¹⁰ Engin Beksaç, Şule Nurengin Beksaç, “Kocaeli ve Çevresinin Erken Tarihi ve Arkeolojisine Kısa Bir Bakış”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, c. I, Ed. Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli: Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2015, s. 42.

¹¹ Recep Yaşa, “Osmanlı Arka Planında Kocaeli ve Çevresinde Selçuklu Hakimiyeti”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, c. I, Ed. Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli: Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2015, s. 111.

¹² Yücel Öztürk, “Osmanlı'nın Kuruluşunda Akıncı Uç Beylerinin Rolü”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, c. I, Ed. Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli: Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2015, s. 167.

yeniden büyük bir imparatorluk olmak için verdiği mücadelelere değinilmiştir. “Bizans İmparatorluğu’nun İç Karışıklıklar Dönemi” başlıklı dördüncü bölümde XIII. yüzyılın sonları ve XIV. yüzyılın başlarında İmparatorluğun kendi iç meseleleriyle meşgul olarak yıpranması ve diğer meseleleri ihmal etmesi değerlendirilmiştir. Beşinci ve son bölüm “Bizans’ın Yeni Rakibi Osmanlılar” başlığını taşımaktadır. Burada, Bizans İmparatorluğu’nun yaşadığı sıkıntıları fırsata çeviren Osmanlı Beyliğinin tedricen bölgede tesis ettiği hakimiyet konu edilmiştir. Osmanlı Devleti’nin kuruluş dönemi ilim adamları arasında halen araştırılmaya devam eden bir konu olduğu için, kuruluş dönemi tartışmalarının merkezinde yer alan görüşlere de değinilmiştir.

Çalışmanın Amacı

Dördüncü Haçlı Seferi, yüzyıllar boyunca varlığını koruyan ve Ortaçağın en güçlü devleti kabul edilen Bizans İmparatorluğu’nun 1453’te son bulmasının sebeplerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Aldığı bu darbe neticesinde imparatorluk bir daha toparlanamamış ve hiçbir zaman eski gücüne kavuşamamıştır. Başkent İstanbul geri alınsa da bu kez de imparatorluk için hayati öneme sahip Anadolu toprakları kaybedilmiştir.

Bu tez çalışması 1204-1328 yılları arasında, genelde İstanbul-Anadolu ve özelde Marmara uç bölgesinde yaşanan değişimi ele alarak Bizans İmparatorluğu’nun hakimiyeti kaybetmesine paralel bir şekilde Türklerin varlıklarını güçlendirmelerine zemin hazırlayan siyasi, sosyal ve iktisadi gelişmeleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece XIV. yüzyılın başlarında bir dünya devleti olarak tarihte yer alacak Osmanlı Devleti’nin güçlenmesinde, kurulduğu coğrafya ve Bizans’ın içinde bulunduğu durumun etkisi olduğu görüşü değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın Önemi

XIII. yüzyıl, Bizans İmparatorluğu ve Türk devletleri tarihinde son derece önemli etkileri olan hadiselerin yaşandığı bir dönemdir. Bu tez çalışması ile bilhassa Marmara uç bölgesinde ciddi değişimlere sebep olan gelişmeleri inceleyerek Bizans’ın çöküşünü ve Osmanlıların doğuşunu değerlendirerek literatüre katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu tez çalışmasına geniş bir literatür taraması yapılarak başlanmıştır. Kullanılan kaynaklar iki grup halinde değerlendirilebilir:

1. Ana Kaynaklar

Bu çalışmada en sık başvurduğumuz kaynak Nikeforos Gregoras'ın 1204-1359 yıllarını kapsayan *Romaiki İstoria* isimli eseridir. XIV. yüzyılın tarih yazarlarından biri olan Gregoras aynı zamanda meşhur bir matematikçi ve felsefecidir. İmparator II. Andronikos Paleologos döneminde arşiv sorumlusu/koruyucusu olarak görev yapmıştır. 37 kitaptan oluşan eserinde Bizans'ın politikaları ve Anadolu'nun durumu ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında mühim noktalara değinmektedir. Yazar ilk yedi kitabını 1204-1318 yılları arasındaki olaylara ayırmıştır. Eserinde, Bizans-Selçuklu sınır bölgesindeki değişiklikler ve Yunanistan, Trakya ve Anadolu coğrafyasında faaliyetlerde bulunan Katalan Birliği hakkında detaylı bilgiler bulunmaktadır. Çalışmamızda eserin Dimitrios Moschos tarafından Çağdaş Yunanca'ya aktarılmış metni kullanılmıştır.

Bizans müellifi Niketas Khoniates tarafından kaleme alınan *Historia* isimli eser tez çalışmamızda kullanılan ana kaynaklardan bir diğeridir. İstanbul doğumlu yazar devletin önemli kademelerinde görev almış, Latin işgali sonrası İznik'e gitmiş ve İmparator I. Theodoros tarafından da taltif edilmiştir. Dördüncü Haçlı seferine ve İznik'te imparatorluğun ilk dönemlerine bizzat şahit olan Khoniates burada tarih eserini tamamlama fırsatı bulmuştur. 1118-1206 yıllarını ele alan eser 21 kitaptan oluşmaktadır. Bu tez çalışmasında eserin Harry J. Magoulos'un İngilizce tercümesi ve Işın Demirkent'in iki cilt halinde yayınlanan Türkçe tercümesinden 1195-1206 yıllarına dair olan ilk cildi kullanılmıştır. Dipnot gösteriminde İngilizce metin "Choniates", Türkçe metin ise "Khoniates" olarak belirtilmiştir.

1203-1261 yılları arasında meydana gelen olayların anlatıldığı Georgios Akropolites'in *Khroniki Singrafi* adlı eseri sık sık kullanıldığımız bir diğer başvuru eseridir. Eser, İznik İmparatorluğu hakkında oldukça detaylı bilgiler vermektedir ve özellikle İznik-Selçuklu ilişkileri bakımından son derece önemlidir. Yazar Akropolites üst düzey devlet görevlerinde bulunmuş, olaylara bizzat şahit olmuştur. Bu tez çalışmasında Spyros E.

Spyropoulos tarafından yapılan Çağdaş Yunanca metin, Ruth Macrides'in İngilizce ve Bilge Umar'ın Türkçe tercümesi ile karşılaştırmalı olarak kullanılmıştır. Dipnotlarda Yunanca metin *Chronike Syngraphe*, İngilizce tercüme *The History* ve Türkçe tercüme ise *Vekayinâme* olarak gösterilmiştir.

Yazdığı eseriyle XIII. yüzyılın en önemli yazarları arasında yerini alan Pakhymeres'in *Georgii Pachymeris de Michaele et Andronico Palaeologis* adlı eseri de tez çalışmamızın ana kaynaklarından birini teşkil etmektedir. Bu eser, 1255-1308 yılları konu edinerek Georgios Akropolites'in eserinin bir devamı niteliğinde olmuştur. Yazar anlattığı dönemi bizzat yaşamış ve yaşadığı olayları özenle kaleme almıştır. Eser VIII. Mikhaıl'in devri için olduğu kadar II. Andronikos'un hükümdarlığının ilk devresi için de oldukça önem taşımaktadır. Anadolu'nun Türkler tarafından fethi, Katalan birliğinin seferleri hakkında verdiği bilgiler oldukça değerlidir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu için eser ayrı bir önem taşımaktadır. Eserde, 1300 yıllarında Batı Anadolu'da gelişen Türk hakimiyeti, beyliklerin kurulduğu bölgeler, Bizans'ın Türklere karşı mücadelesi hakkında zengin bilgiler bulunmaktadır. Çalışmamız sırasında Immanuel Bekker'in neşri, Nathan John Cassidy tarafından The University of Western Australia'da yapılmış doktora çalışması ile karşılaştırılarak kullanılmıştır. Ayrıca Türkler ile ilgili kısımları Türkçeye tercüme eden İlcan Bihter Barlas'ın çalışmasına da yer verilmiştir.

Bu tez çalışmasında Latin kaynaklar da kullanılmıştır. Bunların başında Geoffroi de Villehardouin ve Henri de Valenciennes'in eserleri gelmektedir. Villehardouin Dördüncü Haçlı Seferi sırasında orduda yer almış, olayları Haçlılar tarafından gözlemleyen biri olarak detaylarıyla aktarmıştır. Valenciennes'in de İmparator Henri dönemine ayrıntılarına yer veren anlatımından imparatora yakın biri olduğu düşünülmektedir. İki Latin yazarın eseri Fransızca olarak *Geoffroi de Ville-Hardouin, Conquete de Constantinople avec la continuation de Henri de Valenciennes, Histoire de l'Empereur Henri* ismi ile birlikte yayınlanmıştır. Burada bu eserin, Ali Berktaş tarafından yayımlanan Türkçe tercümesi kullanılmıştır.

Başvurulan diğer Latin kaynak Robert de Clari'nin *La Conquete de Constantinople* isimli eseridir. Daha alt rütbedeki askerlerin arasında seferde bulunan Clari bazı konularda hatalı bilgiler veriyor olsa da bizzat gördüklerini oldukça detaylı bir şekilde anlatmıştır. Eserinde Dördüncü Haçlı Seferi için çağrı yapılmasından, İstanbul'da Latin

İmparatorun taç giymesine kadarki süreçte yaşananlara yer vermiştir. Çalışmamızda eserin Beynun Akyavaş tarafından yapılmış Türkçe tercümesi kullanılmıştır.

Çalışmamızın Türkiye Selçuklu Devleti ile ilgili kısımlarında en sık başvurduğumuz kaynak İbn Bibi'nin *El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umuri'l-Ala'ie* adlı Farsça eseridir. 1231 yılında Konya'ya gelen İbn Bibi yaklaşık 1282 yılına kadar Türkiye Selçuklu Devleti'nin hizmetinde kalmıştır. 1192-1281 arasındaki dönemi elen alan eserinde şahit olduğu olaylara değinmiştir. Bu tez çalışmasında Mürsel Öztürk tarafından iki cilt halinde yayımlanan Türkçe tercümesinden istifade edilmiştir.

Farsça olarak kaleme alınmış Selçuklular ile ilgili önemli bilgiler veren Aksaraylı Kerimüddin Mahmud'un *Müsâmeretü'l-Ahbâr ve Müsayeretü'l-Ahyâr* adlı eser bu tez çalışmasında kullandığımız bir diğer çalışmadır. Eserin ilgili bölümleri için Mürsel Öztürk tarafından yapılan Türkçe çevirisinden istifade edilmiştir.

Yazarı hakkında hiçbir bilgi bulunmayan *Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçukname)*, Selçukluların ortaya çıkışından Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılışına kadarki süreci anlatan kıymetli bir eserdir. Özellikle II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemi hakkında daha detaylı bilgiler sunmaktadır. Bu tez çalışmasında Halil İbrahim Gök ve Fahrettin Coşguner tarafından notlandırılması ve Türkçe tercümesi yapılmış çalışmadan yararlanılmıştır.

Çalışmamızda kullanılan bir diğer kaynak Gregory Abu'l-Farac'ın (Bar Habreus), *Abu'l-Farac Tarihi* isimli eseridir. Yazar, Yahudi bir doktor olan babası sayesinde iyi bir eğitim almış, eserinde dünyanın yaratılışından 1285 yılına kadarki olayları anlatmıştır. Bu kaynağa başvuru yaparken Ömer Rıza Doğrul'un Türkçe tercümesi kullanılmıştır.

Katalanların Anadolu'daki faaliyetleri hakkında kullandığımız ana kaynak Ramon Muntaner'in *Kronik* isimli eseridir. Eserinde 1205-1327 arasındaki dönemi ele alan yazar, bir komutan olarak bizzat katıldığı Katalan birliğine dair olayları daha detaylı anlatmıştır. Çalışmamızda Lady Googenough'ın Türkçe tercümesini kullandık.

Yukarıda bahsi geçen kaynakların dışında Osmanlı tarihinin ana kaynaklarından Aşıkpaşazade'nin *Tevarih-i Al-i Osman* isimli eseri için yer yer Necdet Öztürk'ün hazırladığı eserden, yer yer Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç'ın günümüz diline

aktarımından istifade edilmiştir. Ahmedi'nin *İskendername*'si için Yaşar Akdoğan'ın çalışması ve Mehmed Neşri'nin *Kitab-ı Cihannüma* isimli eseri için de Reşit Faik Unat ve Mehmed Altay Köymen'in hazırladıkları çalışmaya müracaat edilmiştir.

2. Araştırma Eserler

Bu tez çalışması sırasında ana kaynaklar dışında sık sık başvurulmuş araştırma eserler Dördüncü Haçlı Seferi konusunda ayrıntılı bilgiler içeren Işın Demirkent'in *Haçlı Seferleri*, Steven Runciman'ın *Haçlı Seferleri Tarihi*, Donald E. Queller and Thomas F. Madden *The Fourth Crusade, The Conquest of Constantinople* isimli eserleridir. İznik İmparatorluğu dönemi için Clive Foss'un *Nicaea: A Byzantine Capital and its Praises*, M. Murat Baskıcı'nın *Bizans Döneminde Anadolu, İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)* ve Michael Angold'un *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascarids of Nicea (1204-1261)* isimli eserleri önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmalarda İznik İmparatorluğunun siyasi, iktisadi ve dini hayatı hakkında zengin bilgiler bulmak mümkündür.

Türkiye Selçukluları hakkında en çok faydalanılan eserler Osman Turan'ın *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Yusuf Ayönü'nün *Selçuklular ve Bizans*, Selim Kaya'nın *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)* isimli kitaplarıdır. Deno John Geanakoplos'un *Emperor Michael Palaeologus and the West 1258-1282, A Study in Byzantine-Latin Relations* isimli eseri VIII. Mikhail dönemini farklı kaynaklar ışığında detaylarıyla ortaya koymaktadır. Osmanlı beyliği hakkında yazılmış pek çok eser bulunmaktadır. Bu tez çalışması sırasında sıklıkla Halil İnalçık'ın çalışmalarından istifade edilmiş, yanı sıra Feridun Emecen'in muhtelif çalışmalarına başvurulmuştur.

Çalışmamızın belirli konularına değinen basılmamış tezler de kullanılmıştır. Bunlardan en dikkat çekici olanları: İsmail Koçuk'un hazırladığı *İznik Bizans Devleti Tarihi Kuruluş Devri (1204-1214)*; Nuray Arabacı'nın *İznik-Bizans İmparatoru 3. İoannes Vatatzes Devri (1222-1254) ve Türkiye Selçuklu Devleti ile İlişkiler*; Ülkem Sakarya'nın *Dördüncü Haçlı Seferi (1204)*; Abdullah Ülker'in, *"Uç"larda Etkileşim, Esneklik ve Pragmatizm: Osmanlı-Bizans Örneği (1277-1402)*; Ayşen Oktay'ın *Erken Dönem Osmanlıda Bektaşiliğin Gelişimi: Yunanistan'da Bektaşî Tekkeleri* ve Haşim Şahin'in *Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Dini Zümreler (1299-1402)* isimli çalışmalarıdır.

BÖLÜM 1: DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ SÜRECİNDE BİZANS İMPARATORLUĞU VE ANADOLU

1.1. Bizans İmparatorluğu'nun Siyasi Vaziyetine Genel Bir Bakış

Bizans İmparatorluğu'nun güçlenmesini sağlayan yetenekli imparatorların mensup olduğu Komnenos hanedanının son imparatoru I. Andronikos (1183-1185) öldükten sonra tahta çıkan II. Isaakios Angelos ile birlikte yeni bir hanedan dönemi, Angeloslar dönemi başlamıştır.¹³ I. Aleksios Komnenos'un (1081-1118) kızı Theodora Komnena'nın Konstantinos Angelos ile evlenmesinden sonra Angelos ailesi yükselişe geçmiştir. Devlet yönetiminde önemli görevler almaya başlamışlar ve I. Manuel Komnenos (1143-1180) zamanında iyice güçlenmişlerdir.¹⁴ Modern dönem Bizans tarihçileri tarafından genel olarak başarısızlıkları vurgulanan Angelos ailesini J. J. Norwich *“Tüm tarihi boyunca Bizans tacını takmış aileler arasında Angeloslar en kötüsüdür. Hepsi birbirinden beter olan üç imparatoru İstanbul'un başına gelen en büyük felaketten birlikte sorumludur.”* demiştir.¹⁵ A. A. Vasiliev ise *“Bu hanedan İmparatorluğa tek bir tane bile başarılı imparator vermemiş, sadece dışarıdan zayıflatılan ve içeriden bölünen imparatorluğun çöküşünü hızlandırmıştır.”* şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur.¹⁶

1.1.1. II. Isaakios Angelos Dönemi (1185-1195)

Theodora Komnena ve Konstantinos Angelos'un torunlarından olan II. Isaakios 1185'te tahta çıktığı zaman siyasi, askeri ve ekonomik alanda pek çok aksaklık gün yüzüne çıkmıştır. Yeni imparator II. Isaakios karşılaştığı maddi güçlükleri *“pazarda sebze satar gibi”* devlet memurluklarını satarak ve vergileri arttırarak gidermeye çalışmıştır.¹⁷

---

¹³ II. Isaakios ve sonrasında tahta çıkan kardeşi III. Aleksios, iki hanedan ile de olan bağları nedeniyle hem Angelos hem de Komnenos soyadını kullanmışlardır.

¹⁴ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara: TTK Basımevi, 1999, s. 371

¹⁵ John Julius Norwich, *Bizans III, Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)*, çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2013, s. 151.

¹⁶ A. A. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire 324-1453*, c. II, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1952, s. 440.

¹⁷ Norwich, s. 152.

İmparator, Macar kralının kızı ile evleneceği zaman kendi düğününün masraflarını karşılayabilmek için dahi eyaletlerden vergi toplamıştır.¹⁸

II. Isaakios her ne kadar iyi bir yönetici olmasa da tahta çıktığı ilk aylarda Norman ve Macar tehlikelerini ortadan kaldırmayı bilmiş, Türkiye Selçuklularına pahalı hediyeler göndermiş ve yıllık vergi ödemiş, böylelikle bu bölgelerin güvenliğini sağlamıştır. Ancak kısa süre sonra Bulgaristan'da Asen ve Petro liderliğinde çıkan bir isyan Bizans İmparatorluğu için tehlikeli bir boyuta ulaşmıştır. İmparator, Balkanlardaki bu sorun ile ilgilenirken, Anadolu'da da bir isyan patlak vermiştir. General Aleksios Branos, kendisini Edirne'de¹⁹ imparator ilan etmiş ve başkent üzerine harekete geçmiştir.²⁰ İstanbul'u kuşatan asiye karşı galip gelen II. Isaakios tekrar dikkatini Bulgarlar üzerine çevirmiş, ordunun başında yer alarak üzerlerine yürümüş ve onları mağlup etmiştir. Bu sırada I. Andronikos Komnenos döneminde (1183-1185) bağımsızlık kazanan Sırların büyük jupanı²¹ Stefan Nemanya (1167-1196) Bulgarları destekleyerek Bizans-Bulgar çekişmesinden yararlanıp, hakimiyet alanını genişletmiştir. İlk teşebbüslerde geri çekilmek zorunda kalan Bulgarlar, Tuna nehrinin²² kıyısındaki Kumanlara sığınıp onlardan destek almışlardır ve bu yardım sayesinde II. Isaakios'a karşı galip gelerek Petro ve Asen kardeşlerin liderliğinde 1187 yılında Tırnova merkez olmak üzere İkinci Bulgar Devleti'ni kurmuşlardır.²³ Uzun savaşlar için yeterli gücünün kalmaması nedeniyle II. Isaakios, Bulgarlar ile antlaşma yapmıştır. Buna göre, Petro ve Asen'in

---

¹⁸ Georgios Akropolites, *Chronike Syngraphe*, Prologos: Vasiles Katsaros, Eisagoge, Metaphrase, Scholia: Spyros E. Spyropoulos, Thessalonike: Ekdoseis Zetros, 2004, s. 111; George Akropolites, *The History*, Eng. Tr. Ruth Macrides, Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 133; Georgios Akropolites, *Vekayinâme*, çev. Bilge Umar, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008, s. 31.

¹⁹ Adrianopolis

²⁰ Niketas Choniates, *O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates*, Eng. Tr. Harry J. Magoulos, Detroit: Wayne State University Press, 1984, s. 207-208.

²¹ Jupan/Zupan, Sırların kabilelerini (zupaniyas) idare eden askeri ve siyasi yönetici. Bu jupanların birinin diğerlerine otoritesini kabul ettirmesi ya da seçilmesi ile büyük jupan (veliki zupan) olduğu görülmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Krstivoj Kotur, *The Serbian Folk Epic: It's Theology and Anthropology*, New York: Philosophical Library, 2007; Fred Singleton, *A Short History of the Yugoslav Peoples*, Cambridge University Press, Reprint Edition, 1989.

²² İstros

²³ Istvan Vasary, *Kumanlar ve Tatarlar, Osmanlı Öncesi Balkanlar'da Doğulu Askerler (1185-1365)*, Çev. Ali Cevat Akkoyunlu, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008, s. 31; Petro ve Asen'in etnik kökenlerinin Bulgar mı, Valh mı yoksa Kuman mı oldukları konusu tartışılabilir. İkinci Bulgar Devleti'nde bu üç unsurun da önemli rol oynadığı kesindir. Bknz. Joan M. Hussey "Byzantium and the Crusades, 1081-1204", *A History of the Crusades, vol. II The Later Crusades 1189-1311*, General Editor: Kenneth. M. Setton, vol. II Editors: Robert Lee Wolff, Harry W. Hazard, Madison: The University of Wisconsin, 1969, s. 147.

kardeşi Kaloyan'ın²⁴ İmparatora rehine olarak verilmesi koşuluyla Balkan sıradağları ile Tuna arasındaki arazi Bulgarlara bırakılmıştır. Böylelikle Bizans İmparatorluğu İkinci Bulgar devletini resmen tanımıştır.²⁵

İmparatorluğa yönelik tehditler bununla sınırlı kalmamıştır. 1187'de Kudüs'ün Müslümanların eline geçmesi üzerine Avrupa'da yeni bir haçlı seferi için hazırlıklar başlamıştır. Sefer sırasında Balkanlardaki Sırp ve Bulgarlar Alman İmparatoru Freidrich Barbarossa'ya (1152-1190) ittifak teklifinde bulunmuşlardır ki bu durum Bizans'ta ciddi bir huzursuzluğa neden olmuştur.²⁶ Kendi toprakları için endişe duyan Bizans da 1189 yazının başlarında Selahaddin Eyyubi ile I. Andronikos zamanında (muhtemelen 1185'te) yapılan antlaşmayı yenilemiş ve bu antlaşmaya göre Bizans tarafından Alman ordusunun geçişine engel olunmasına karar verilmiştir. Böylece Alman imparatoru ile Bizans imparatoru arasındaki gerginlik hat safhaya ulaşmıştır. Filibe'yi yağmalayarak ilerleyen Freidrich hedef olarak İstanbul'u seçince II. Isaakios geri adım atıp anlaşmak zorunda kalmıştır. 1190 tarihinde yapılan anlaşma gereğince Bizans, Alman ordusunun Çanakkale Boğazını²⁷ geçmesi için gemiler temin etmiş ve erzak sağlanması konusunda da yardımcı olmuştur.²⁸ Karşılığında Bizanslıların sözlerini tuttuğu müddetçe topraklarından geçiş sırasında hiçbir zarara uğramayacaklarına dair yeminler edilmiştir.

Freidrich Barbarossa'nın Anadolu'ya geçtikten sonra ilerlerken Göksu Nehrinde²⁹ boğularak ölmesi üzerine II. Isaakios tekrar Balkanlarda mücadele etmek için fırsat

---

²⁴ Ioannis/Ioannitsa

²⁵ Ayşe Kayapınar, "Kumanlar ve İkinci Bulgar Devleti (1187-1370)", *Türkler Ansiklopedisi*, c. 2, Ankara, 2002, s. 811-812.

²⁶ Vasiliev bu konuda Alman imparatorun, Sırp ve Bulgarlardan gelen anlaşma taleplerine kesin bir cevap vermeden ilerlediğini yazmaktadır. Bknz. Vasiliev, s. 443.

²⁷ EllisPontos

²⁸ Ostrogorsky, s. 376-377; Abu'l-Farac, Bizanslıların Alman imparatora karşı olduklarını ancak çatışmalar sonucunda yenildikleri için boyun eğmek zorunda kaldıklarını ve yol verdiklerini yazmaktadır. Bknz. Gregory Abu'l-Farac (Bar Habreus), *Abu'l-Farac Tarihi*, c. II, çev. Ömer Rıza Doğrul, 3. Baskı, Ankara: TTK Basımevi, 1999, s. 454; Edgar N. Johnson bu anlaşmanın sefer başlamadan önce yapıldığını, ancak İmparator sözünde durmadığı için yaşanan mücadeleler neticesinde Haçlıların Filibe'yi ele geçirdiklerini ifade etmiştir. Bknz. Edgar N. Johnson, "The Crusade of Frederick Barbarossa and Henry VI", *A History of the Crusades, vol. II The Later Crusades 1189-1311*, General Editor: Kenneth. M. Setton, vol. II Editors: Robert Lee Wolff, Harry W. Hazard, Madison: The University of Wisconsin, 1969, s. 92-95.

²⁹ Kalykadnos

bulmuştur. Bulgarlar Trakya'ya girmeye başlamış, Sırlar ise Üsküp'ten Sofya'ya kadar olan şehirleri yağmalamıştır. Sırp büyük jupanı Stefan Nemanya 1190 yılında Bizans İmparatorluğu tarafından mağlup edilince son yıllarda ele geçirdiği bölgeleri geri vermek zorunda kalmıştır. Daha uzun süre önce aldığı yerlerin kendisinde kalması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşma ile zaten bir süredir Bizans'tan bağımsız hareket etmeye başlamış olan Sırbistan devlet olarak resmen tanınmıştır.³⁰ Bulgarlara karşı yapılan seferde ise, Bizans birlikleri Bulgar başkentinin kuşatmasında başarısız olmuşlar ve mağlup edilmişlerdir. 1190'da giriştiği bu mücadeleden II. Isaakios çok az sayıda askeri ile kurtulmayı başarıp İstanbul'a dönebilmiştir. Bu savaşta ordunun sahip olduğu tüm malzemeler ve hatta imparatorun şahsi eşyaları Bulgarların eline geçmiştir.³¹

Ardından 1194'e kadar Bulgarlar üzerine düzenlenen tüm seferlerde Bizans mağlup olmasına rağmen İmparator kararlılıkla mücadeleyi sürdürmek istemiştir. Bulgarlara karşı Macarlar ile ittifak kuran II. Isaakios yeni sefere henüz başlamışken ağabeyi III. Aleksios Angelos tarafından 8 Nisan 1195'te tahttan indirilmiş ve gözleri kör edilmiştir.

1.1.2. III. Aleksios Angelos Dönemi (1195-1203)

1195 yılında kardeşini tahttan indirerek yerine geçen III. Aleksios devraldığı sorunlar karşısında başarı gösterebilecek yapıda birisi değildir. Niketas Khoniates, III. Aleksios'un imparatorluk yönetimine olan ilgisizliğini şu örnekle göstermektedir: *“İmparatora imzalaması için hangi belge getirilse hemen imzalardı. Bu belgede anlamsız sözcüklerin bir araya getirilmiş olması ya da dağların denizin ortasına taşınması gibi şeylerin talep edilmesi fark etmezdi.”*³²

Gerek devletin sürekli artan vergi talepleri, gerekse vergi tahsildarlarının suistimali nedeniyle halk oldukça zor durumda kalmıştır. Saraydaki ihtişamlı yaşam şartlarının devam ettirilmesi ve imparatorluğu düşmanlardan korumaları için yabancı kavimlere yüksek meblağlar ödenmesi maddi zorluklara neden olmuştur. Tüm bunlara ilaveten,

---

³⁰ Ostrogorsky, s. 378; Donald M. Nicol, *The Last Centuries of Byzantium 1261-1453, 2nd edn.* Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 7.

³¹ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 113-115; 1190 tarihi Yunanca metinde yer almazken, Türkçesinde çevirmen tarafından eklenmiştir. Akropolites, *Vekayinâme*, s. 31-32.

³² Vasiliev, s. 439.

dışarıdan yapılan akınlar neticesinde eyaletlerin yağmalanması sıkıntıyı arttırmıştır. Devletin yaşadığı bu olumsuzlukları kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendiren büyük arazi sahipleri gittikçe güçlenmiştir. Bunlar, küçük parçalara bölünmüş durumdaki themaların³³ idarecilerini de nüfuzları altına almışlardır.³⁴

Aslında Bizans'ta yaşanan imparator değişikliği, Sırbistan tahtında da bir değişikliğe neden olmuştur. Bizans'ın yeni imparatoru III. Aleksios tahta çıkmadan önce kızı Eudokia ile Sırp büyük jupanın oğlu Stefan evlendirilmiştir. Kayınpederinin imparator olmasından güç alan genç Stefan babasının tahttan feragat etmesini sağlayıp hükümdar olmuştur. Böyle bir durumda Bizans İmparatorluğunun Sırbistan'daki nüfuzunun artması beklenirken Bizans'ın bunu gerçekleştiremeyecek kadar güçsüz bir konumda olduğu görülmüştür.³⁵

III. Aleksios'un imparatorluğunun başlarında Anadolu'da Aleksios isimli birisi, İmparator I. Manuel'in (1143-1180) oğlu olduğunu söyleyerek tahta hak iddia etmeye başlamıştır. Bu konuda kendisine destek olması için Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'ın oğlu, Ankara, Çankırı, Kastamonu ve Eskişehir yöresinin hakimi Muhiddin Mesud'un yanına gitmiştir. Muhiddin Mesud bu kişinin doğruyu söylemediğini bildiği halde iç karışıklıklar yaşayan Bizans'ı zor durumda bırakmak için onu desteklemiştir.³⁶ Sahte Aleksios'un Ankara yakınlarında bazı kalelere saldırılar düzenlemesi üzerine Bizans elçileri Türkler ile barış yapmak için Mesud'a gelmişlerdir. İmparatorun zor durumundan faydalanmak isteyen Mesud oldukça ağır şartlar ileri sürmüştür.³⁷ Bu şartları kabul etmeyen İmparator III. Aleksios, bir süre kaybedilen

---

³³ Thema, askeri eyalet. Heraklios döneminde (610-641) uygulanmaya başlamıştır. Bu süreçte batıdan Avarların, doğudan önce Perslerin ardından Arapların saldırıları ile Bizans önemli ölçüde toprak kaybetmiştir. İmparatorluk elinde kalan Anadolu arazisini bölgelere ayırmıştır. Başlarında askeri ve sivil idareci olan strategos'ların bulunduğu thema sisteminde askeri mükellefiyet karşılığında babadan oğula geçen ve mülk şeklinde taksim edilen askeri dirlikler oluşturulmuştur. Gerek thema kelimesinin kökeni, gerekse Bizans ve Osmanlı'da uygulanaşına dair detaylı bilgi için bkz. Yücel Öztürk, "Timar-Thema Teriminin Ortaya Çıkması, Bizans Uygulaması ve Osmanlı ile Mukayesesi", *OTAM*, c. 31, 2012, ss. 157-209.

³⁴ Ostrogorsky, s. 372.

³⁵ Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, çev. Esra Ermet, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008, s. 265; Ostrogorsky, s. 378-379.

³⁶ Aynı şekilde I. Manuel'in oğlu Aleksios olduğu iddiasıyla ortaya çıkan bir başka kişi daha önce de, II. Isaakios'a karşı dönemin Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'dan yardım almıştı. Fakat aniden öldüğü için bir sonuç elde edememiştir. Bknz. Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014, s. 181-182.

³⁷ Choniates, s. 253; Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, çev. Işın Demirkent, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2004. s. 10-11.

kaleleri geri almak için seferde bulunmuş fakat başarılı olamayınca İstanbul'a geri dönmek zorunda kalmıştır. Sahte Aleksios Çankırı³⁸ kalesine geldiğinde birisi tarafından öldürülünce Bizans başındaki bu beladan kurtulmuştur.³⁹

Bizans imparatoruna yönelik isyanlar bununla sınırlı kalmamıştır. Kıbrıs'ın eski hakimi Isaakios Dukas Komnenos, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanına giderek tahta çıkmak konusunda ondan yardım istemiştir. Fakat Selçuklu Sultanı bu isteği kabul etmemiştir. Kısa bir süre sonra Isaakios da ölmüş ve Bizans bir tehlikeyi daha böylece atlattır.⁴⁰

Bu sırada Selçukluların Bizans topraklarına akınları devam etmiştir. Uzun bir kuşatma sürecinden sonra Devrek⁴¹ Mesud tarafından ele geçirilmiş ve buradaki halkın yerine Türkler iskan ettirilmiştir. Ancak o zaman Bizans, Selçukluların daha önce (Temmuz 1195) talep ettiği haracı ödemeye razı olup, bir sene altı ay sonra Aralık 1196'da barış anlaşması yapmıştır.⁴²

III. Aleksios, Batı'daki Bulgar tehdidini ortadan kaldırmak istemiştir. Bu nedenle 1195 yılının Nisan ayında dönemin Bulgar hükümdarları Petro ve Asen'e elçiler göndermiş fakat onların öne sürdükleri şartlar kabul edilemez ve Bizanslılar için küçük düşürücü bulunduğu için anlaşma sağlanamamıştır. İlerleyen yıllarda, İmparator doğudaki sorunlarla ilgilenirken Bulgarlar Bizans'a ait bazı bölgeleri ele geçirmeyi başarmıştır. Bu duruma engel olmak isteyen İmparator III. Aleksios bölgeye büyük bir ordu sevk etmiş ancak Kuman destekli Bulgar birlikleri Bizans ordusunu yenilgiye uğratmıştır. Bölgede çeşitli yağma faaliyetlerinde bulunan Bulgarlar arasında bir süre sonra karışıklıklar baş göstermiş ve neticede Asen 1196'da öldürülmüştür. Asen'den sonra taç giyen Petro da 1197'de öldürülünce yerine-daha önce rehine olarak Bizans İmparatorluğuna getirilmiş, uzun süre burada yaşamış ve daha sonra bir şekilde kaçmayı başaran- Kaloyan (1197-1207) geçmiştir.

---

³⁸ Tzoungra

³⁹ Choniates, s. 254; Khoniates, s. 13.

⁴⁰ Choniates, s. 255; Khoniates, s. 14-15.

⁴¹ Dadibra

⁴² Choniates, s. 260; Khoniates, s. 26-28.

Bizans'ın Bulgarlar ile yaşadığı sorunlardan sonra Batı'da yeni bir sorun daha ortaya çıkmıştır. Alman hükümdar VI. Heinrich (1190-1197), Norman tahtının varisesi Konstanze ile evlenmiş ve 1194 yılında Sicilya krallık tacına sahip olmuştur. Böylesine güçlü bir birleşme Bizans için son derece tehlikeli bir durum teşkil etmiştir. Siyasi hakimiyetini genişletmek fikri ile hareket eden VI. Heinrich daha önce Normanlar tarafından alınıp daha sonra kaybedilen Bizans topraklarında hak iddia etmiş ve aynı zamanda kendisine oldukça yüksek miktarda para ödenmesini talep etmiştir.⁴³ Bu sırada Bizans'ta yaşanan taht değişikliği de iki devlet arasındaki gerginliğin tırmanmasına neden olmuştur. Çünkü Heinrich'in kardeşi Philipp, sabık İmparator II. Isaakios'un kızı İrene ile evlenmişti ve bu nedenle Heinrich Bizans hanedan ailesinden olduklarını ileri sürmüştür. Bu iddiaya dayanarak, tahtan indirilen imparatorun intikamını almak bahanesiyle siyasi egemenliğini genişletmek istemiştir.⁴⁴ III. Aleksios bu tehdidi ortadan kaldırmak için Almanlar tarafından daha önce talep edilen parayı ödemeyi düşünmüş fakat bunu ödeyecek durumda olmadığı için, Alamanikon⁴⁵ isimli yeni bir vergi yürürlüğe koymuştur. Ancak yükselen itirazlar ve patlak veren isyanlar nedeniyle istediğini elde edememiştir. Bu parayı toplamakta kararlı olan imparator bu defa kiliselere yapılan bağışlara el koymuş ve eski mezarlar açılarak değerli tüm eşyalar alınmıştır. Yaşanan bu hadiseler Bizans imparatorluğunun 1196 yılındaki ekonomik buhranını gözler önüne sermesi açısından önemlidir.⁴⁶ Heinrich'in tek başına tüm siyasi gücü elinde tutmak için gösterdiği çaba Roma Kilisesi'nin gücünü zayıflatacağı için endişeyle karşılanmış ve Papa Bizans'ın yanında yer alarak olaya müdahil olmuştur. Kiliseleri birleştirerek⁴⁷ Doğu Kilisesi'ne üstünlüğünü kabul ettirme hayali için mücadele eden Papa, Heinrich'in Bizans'a yönelik tutumunu desteklememiştir.

---

⁴³ Vasiliev, s. 448; Ostrogorsky, s. 381.

⁴⁴ Hussey, s. 149; Gregory, s. 266.

⁴⁵ Alman vergisi

⁴⁶ Choniates, s. 261-263; Khoniates, s. 32-33.

⁴⁷ Kiliselerin birleştirilmesi literatürde "union" terimi ile ifade edilmektedir. Papalık ve Bizans Kilisesi'nin bir yönetim altında birleştirilmesini esas almaktadır. IX. Konstantinos Monomakhos'un (1042-1055) hakimiyetinin son dönemlerinde meydana gelen Roma Kilisesi ve İstanbul Kilisesi arasındaki ayrılık (schisma) dünya tarihi açısından hayli önemli bir olaydır. Önceki yüzyıllarda ilişkilerin bozulmaya başlamasına neden olan siyasi ve kültürel anlaşmazlıklar neticesinde gelinen noktada dini birlik sona ermiştir. Tarafların kendi üstünlüğünü karşı tarafa kabul ettirme amacıyla hareket etmesi ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. 1054 yılında İstanbul'daki Roma elçi heyeti o sırada Bizans İmparatorunun İstanbul Patriği Kerularios'u desteklememesinden cesaret alarak Ayasofya'da

Almanlara herhangi bir ödeme yapılmadan 28 Eylül 1197'de VI. Heinrich ölmüş ve Alamanikon vergisi kaldırılmıştır. Böylelikle Bizans İmparatorluğu rahat bir nefes almıştır. Ancak bu dönem kısa sürmüştür, Ocak 1198'de Papalık makamına çıkan III. Innocentius, Ağustos 1198'de yeni bir Haçlı Seferi çağrısı yapmaya başlamıştır.

Batıdan gelen tehditlerle meşgul olan Bizans, doğuda Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Akşehir'e kadar ilerlemesine engel olamamıştır. Türkler üzerine aralıklarla sefer düzenlemişse de iki ordu tam manasıyla karşı karşıya gelmemiştir. Bundan sonra Bizans dikkatini tekrar Balkanlara çevirmiştir. Artık sürekli hale gelen Bulgar-Kuman saldırıları başkenti tehdit edecek boyuta ulaşmıştır ve bu durum ancak 1200/1201'de Rusların Kumanlar ile mücadele etmeye başlaması ile bir süreliğine kesintiye uğramıştır.⁴⁸

Selçuklu tahtına çıkan Rükneddin Süleyman Şah ile III. Aleksios arasında, Samsun limanında ticaret yapan tüccarlardan dolayı anlaşmazlık yaşansa da bu sorun anlaşma yoluyla çözümlenmiştir. Ancak İmparator anlaşmaya sadık kalmamış ve Sultanın canına kast etmiştir. Suikast gerçekleştirilmeden fark edilmiş ve bu iş için görevlendirilen Haşhaşi her şeyi itiraf edince İmparatorun tüm planı bozulmuştur. Anlaşmanın bozulması nedeniyle Selçuklular doğudaki Bizans şehirlerini ele geçirmeye başlamışlardır.⁴⁹

Bulgaristan'da tahta geçen Kaloyan gittikçe güçlenerek Bizans için ciddi bir tehlike haline gelmiştir. 1201'de Varna şehrini kuşatmış ve ele geçirmiştir. İlerleyen yıllarda Papalığın hakimiyetini kabul ettiğini bildiren Çar Kaloyan, Bulgar Devleti'nin Roma Kilisesi tarafından tanınmasını sağlamış ve 8 Kasım 1204 tarihinde Papa III. Innocentius tarafından görevlendirilen bir kardinalin elinden tacını giymiştir.⁵⁰

Bu sırada III. Aleksios tahttan indirdiği kardeşi II. Isaakios'u ve onun oğlu Aleksios'u hapishaneden çıkarmış ve onları serbestçe yaşayacakları bir yere yerleştirmiştir. Ancak

---

Kerularios ve aynı fikirdeki arkadaşlarını aforoz etmişlerdir. Ancak Kerularios İmparatoru ikna etmeyi başararak bir konsil toplanmasını sağlamış ve Roma'daki uygulamalar suçlanarak Roma elçileri aforoz edilmiştir. Bu ayırım Papalık ve Bizans arasında daha sonraki ilişkilerde belirleyici rol oynamıştır. Her iki taraf da kiliselerin birleştirilmesi (union) ile kendi adına sağlayacağı faydayı düşünerek bu meseleyi siyasetlerinin bir parçası olarak kullanmışlardır.

⁴⁸ Choniates, s. 287; Khoniates, s. 84.

⁴⁹ Choniates, s. 290; Khoniates, s. 92-93.

⁵⁰ Ostrogorsky, s. 381; Norwich, s. 176.

II. Isaakios, Alman İmparatoru Philipp von Schwaben ile evli olan kızı İrene ile haberleşerek intikam planları yapmaya başlamıştır. İmparator Trakya taraflarına yapacağı bir sefere giderken genç Aleksios'u da yanına almıştır ve Aleksios bir yolunu bulup kaçarak kız kardeşi İrene ve Philipp'in yanına gelmiştir. Bu buluşma Dördüncü Haçlı Seferinin seyrini değiştirmiştir. III. Aleksios Haçlı ordusunun İstanbul'a yaptığı saldırıya karşı koyamamış ve 17/18 Temmuz 1203 tarihinde yanına servetini de alarak şehirden kaçmıştır.

1.1.3. II. Isaakios ve IV. Aleksios Dönemi (1203-1204)

III. Aleksios'un başkentten ayrıldığı gün II. Isaakios yeniden Bizans imparatoru ilan edilmiştir. Latinler Haçlı seferinin başında tahta çıkması karşılığında genç Aleksios'tan aldıkları sözlerin II. Isaakios tarafından da kabul edilmesi üzerine, gencin 1 Ağustos 1203'te IV. Aleksios ismiyle ortak imparator ilan edilmesini sağlamışlardır.⁵¹ Bunun üzerine Haçlılara daha önce vaad edilen parayı ödemeye çalışan İmparator kutsal tapınaklardaki değerli eşyaların dahi alınmasını emretmiş, buna rağmen gereken miktarı toplayamamıştır. Bu süre içinde şehirde ikamet eden Latinler çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Yerli halkı sürekli rahatsız etmişler ve yağma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Ayrıca Müslümanların yaşadıkları bölgeye baskın düzenlemişler ve çıkardıkları yangın nedeniyle şehre büyük zarar vermişlerdir.⁵² Bu sırada IV. Aleksios, Edirne'ye kaçmış olan sabık imparator üzerine bir sefer düzenlemiş fakat onu yakalayamamıştır.

Maruz kaldıkları zulme dayanamayan halk Haçlılarla mücadele edilmesini istemişler fakat imparatorlarını ikna edemeyince isyan çıkarmışlar, yeni bir imparator seçimi için senato üyelerine ve piskoposlara baskı yapmaya başlamışlardır.

1.1.4. Nikolaos Kanabos (1204) ve V. Aleksios Dukas Murtzuflos Dönemleri (1204)

Artan şikayetleri göz önünde bulunduran devletin ileri gelenleri taht için uygun bir aday aramışlar ve kendisi istememesine rağmen Nikolaos Kanabos'u 27 Ocak 1204'te imparator seçmişlerdir. Bunu öğrenen IV. Aleksios tahtını korumak için Latinlerle

---

⁵¹ Konu hakkında detaylı bilgiye bu tez çalışmasının "Dördüncü Haçlı Seferi" başlıklı kısmında yer verilmiştir.

⁵² Niketas Khoniates eserinde bu yangının eşi benzeri görülmemiş büyüklükte olduğunu ve şehri neredeyse yok ettiğini yazmaktadır. Choniates, s. 302-303; Khoniates, s. 123-125.

birlikte hareket etme planları yaparken Aleksios Dukas Murtzuflos isimli biri asıl isyanı başlatmış, IV. Aleksios'u bizzat yakalayıp hapsedmiş, daha sonra da öldürmüştür. Destekçileri tarafından imparator ilan edilen Murtzuflos, Kanabos'u da hapse atarak ortadan kaldırmıştır.⁵³

Aleksios Dukas Murtzuflos iktidara geldiğinde, uzun bir süredir devam eden ekonomik sıkıntılar nedeniyle devlet hazinesi boştu. İmparator bu durumu telafi etmek için Angeloslar zamanında çeşitli üst düzey görevlere getirilen şahısların mal varlıklarına el koymuştur. Elde ettiği gelirleri Latinlere harcamaktan kaçınmış ve onlara karşı savaşılmaya başlamıştır. V. Aleksios, Venedik doçu⁵⁴ Enriko Dandolo ile barış görüşmeleri yapmışsa da ağır şartlar sunan Dandolo'nun taleplerini karşılayamamıştır. Bu görüşmeler sırasında Latinler Bizans İmparatoruna saldırmış fakat onu ele geçirememişlerdir.⁵⁵ 2 ay 16 gün gibi kısa bir süre tahtta kalan V. Aleksios, Haçlıların 13 Nisan 1204'te başkent İstanbul'u ele geçirmeleri üzerine şehirden kaçarak hayatını kurtarmayı seçmiştir. Onun yerine Laskaris⁵⁶ imparator ilan edilmek istenmişse de kendisi bunu kabul etmemiştir. Karşılarında kimse kalmadığını gören Haçlılar şehri tamamen yağmalamaya başlamışlardır.

Bundan sonra İznik merkezli Bizans İmparatorluğu tarih sahnesinde yer almaya başlamış, 1261 yılına kadar İstanbul Latinlerin hakimiyetinde kalmıştır.

1.2. XIII. Yüzyılın Başlarında Bizans İmparatorluğu'nun Sosyal, İktisadi ve Kültürel Vaziyeti

1185 yılında İmparator I. Andronikos Komnenos'un tahttan indirilmesi ve öldürülmesi ile sonuçlanan bir ayaklanmanın akabinde tahta çıkan II. Isaakios ile Angeloslar dönemi

---

⁵³ Choniates, s. 308-309; Khoniates, s. 133-136.

⁵⁴ Doge: İtalyan şehir devletlerinin yöneticisi.

⁵⁵ Choniates, s. 311-312; Khoniates, s. 140-141.

⁵⁶ Burada bahsi geçen Laskaris'in kim olduğuna dair farklı görüşler bulunmaktadır. Robert de Clari, Runciman ve Vasiliev'in eserlerinde bu kişinin Theodoros olduğu belirtilirken, Niketas Khoniates, Ostrogorsky ve Foss'un eserlerinde bu kişinin Theodoros değil, onun kardeşi Konstantinos olduğunu ifade edilmektedir. David Nicolle ise bu kişinin Konstantinos da Theodoros da olabileceğini söyleyerek 'Laskaris' demeyi daha uygun bulmuştur. Bknz. Robert De Clari, *İstanbul'un Zaptı (1204)*, çev. Beynun Akyavaş, Ankara: TTK Basımevi, 1994, s. 39; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. III, çev. Fikret Işıltan, Ankara: TTK Yayınları, 2008, s. 108; Vasiliev, s. 507; Choniates, s. 314; Khoniates, s. 146; Ostrogorsky, s. 395; Clive Foss, *Nicaea: A Byzantine Capital and its Praises*, Hellenic College Press, Massachusetts: Brookline, 1996, s. 57; David Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi (1202-1204)*, çev. Gürkan Ergin, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, s. 76.

(1185-1204) başlamıştır. Bu hanedana mensup imparatorlar yetenekli devlet adamları olmadıkları için hakimiyet dönemleri boyunca imparatorlukta zorlu bir süreç yaşanmıştır. Türkler, Peçenekler ve Normanlar ile yapılan savaşlar ve Haçlı seferleri büyük miktarda para harcanmasına neden olmuştur. Askeri ve siyasi başarısızlıklar imparatorluğu ekonomik çöküşün eşiğine getirmiştir. Buna rağmen imparatorlar kendilerini tahta çıkaran destekçilerini ödüllendirmeye ve aile üyelerine zengin hediyeler vermeye devam etmiştir. İmparatorların lüks saray yaşantıları ve başkentin asillerinin harcama ve lüks konusunda adeta birbirleri ile yarışmaları yoksul halkı zaman zaman ayaklanmalara sevk etmiştir.⁵⁷

Bizans İmparatorluğu'nun siyasi, sosyal ve iktisadi durumu ile Anadolu coğrafyasının doğrudan bir bağlantısı vardır. Anadolu'da hakim konumda olduğunda refah içinde yaşayan İmparatorluk, XII. yüzyılın sonlarında bu bölgede kaybettiği topraklara paralel olarak ekonomik açıdan çöküşe geçmiştir. Çünkü kalabalık bir nüfusa sahip olan Anadolu önemli ticaret yollarının, tarımın ve maden yataklarının merkeziydi.⁵⁸ Bu nedenle Anadolu'nun Türklerin eline geçmesiyle Bizans'ın kaynakları azalmıştır.

İmparatorluğun çeşitli gelir kaynakları olsa da vergiden elde edilen gelir önemli bir yer tutmaktaydı. Vergi kaynaklarının başında ise tarımsal alan ve bunları işleyen köylüden alınanlar vergiler gelmekteydi. Arazi vergisi, otlaklar ve koşum hayvanı dışında kalan hayvanlardan alınan vergi, gümrük vergisi, köprü ve yollardan geçiş vergisi gibi çeşitli kalemlerde vergi toplanmıştır.⁵⁹ Angelos dönemi imparatorları devlet memuriyetlerini para ile satma yoluna gittiklerinden vergi toplama görevi ve hatta maliyenin kontrolü dahi satın alınabilir hale gelmiştir. Vergi toplamakla görevli kimseler kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek halktan fazla vergi toplamaya başlamıştır. Ancak elde edilen gelirin tamamı devlet hazinesine gitmemiş, bir kısmı görevli şahıslara kalmıştır.⁶⁰

Nüfus hareketleri bir devletin sosyal ve iktisadi yapısını etkileyen unsurlardandır. 1185-1204 yılları arasında Bizans İmparatorluğu'nun doğuda ve batıda giriştiği askeri

---

⁵⁷ Vasiliev, s. 439.

⁵⁸ M. Murat Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu, İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2009, s. 16.

⁵⁹ Baskıcı, s. 265-266.

⁶⁰ Baskıcı, s. 266.

mücadeleler, aldığı mağlubiyetler, izlenen vergi politikaları gibi nedenlerle demografik yapısında ciddi değişimler görülmüştür. Eldeki bilgiler ile nüfusa dair net bir sayı vermek mümkün olmadığından bu konuda ilim adamları tarafından farklı tahminlerde bulunulmuştur. Angeliki E. Laiou ve Cecile Morrisson *Bizans Ekonomisi* isimli eserlerinde, XII. yüzyılın sonlarında toprakların azalmasına rağmen İmparatorluğun toplam nüfusunun 19 milyon olduğunu ifade etmiştir.⁶¹ Geoffroi de Villehardouin ise Dördüncü Haçlı Seferini anlatırken 20.000 kişilik Haçlı ordusunun 400.000 kişilik bir şehri ele geçirdiğini söyleyerek İstanbul'un nüfusuna dair bir yorumda bulunmuş⁶², benzer şekilde A. A. Vasiliev çok genel bir tahminle başkent nüfusunun 800.000 ile 1.000.000 kişi olabileceğini belirtmiştir.⁶³

Bizans İmparatorluğu'nun en kalabalık şehir merkezi başkent İstanbul olmuş ve Bizans başkent merkezli bir devlet yapısı arz ettiğinden burada görülen hadiseler devletin genel siyasetinde önemli bir yer tutmuştur. Bu nedenle herhangi bir olumsuzluk yaşanmaması için İstanbul halkının refah seviyeleri korunmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu kimseler zaman zaman imparator seçiminde etkili oldukları için de onlarla ilişkilere özen gösterilmeye çalışılmıştır.⁶⁴

Yüzyılın son çeyreği hakkında kaynaklar pek iç açıcı bir tablo çizmezken, o dönemde İstanbul'da bulunan İspanyol seyyah Tudelalı Benjamin kişisel gözlemleri ve sözlü anlatımlardan elde ettikleriyle parlak bir durumdan bahsetmiştir:

“İmparatorluğun her yerinden vergiler buraya (İstanbul'a) getirilir ve kaleler ipekliler, erguvani kumaşlar ve altın ile doldurulur. Bu servet kadarı dünyanın hiçbir yerinde bulunamaz. Söylenene göre şehrin yıllık geliri hem pazar ve tezgah sahiplerinden toplanan kiralar hem de kara ya da denizden gelen tüccarlardan alınan vergiden elde edilen 20.000 altındır. Yunan halk altın ve değerli taşlar bakımından çok zengindir, altın işlemeli ipek giysiler giyerler, atlara binerler ve prenlere benzerler. Üstelik burası giyim eşyası, ekmek, et ve şarap bakımından da zengindir. İstanbul'daki servetin tüm dünyada eşi bulunamaz. Ayrıca burada

---

⁶¹ Angeliki E. Laiou and Cecile Morrisson, *The Byzantine Economy*, New York: Cambridge University Press, 2007, s. 93.

⁶² Paul Magdalino, *Ortaçağda İstanbul, Altıncı ve On Üçüncü Yüzyıllar Arasında Konstantinopolis'in Kentsel Gelişimi*, çev. Barış Cezar, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 89.

⁶³ Vasiliev, s. 483.

⁶⁴ Baskıcı, s. 244.

insanlar Yunanların tüm kitaplarını öğrenirler ve herkes kendi üzüm asması ve incir ağacının altında yiyip içer."⁶⁵

1.2.1. Tarım

Tarım Bizans için her zaman önemli bir faaliyet alanı olmuştur. Gerek yerel ihtiyacı karşılamak gerekse dış talepleri gidermek için tarımsal üretim XII. yüzyılda da devam ettirilmiştir. İmparatorluğun, Bulgaristan, Makedonya ve Bithynia bölgelerinde elinde kalan topraklarda büyük miktarda tahıl yetiştirilmiştir. Bunun yanı sıra sebze ve meyve yetiştiriciliği, bağcılık, arıcılık, balıkçılık, kümes hayvancılığı, küçük ve büyük baş hayvan yetiştiriciliği de köylülerin yaygın uğraşlarından olmuş, özellikle Ege, Akdeniz kıyılarında ve adalarda zeytin yağı ve şarap üretimi yapılmıştır. Elbette bu yüzyılda Bizans'ın özellikle Anadolu'da kaybettiği topraklar iktisadi açıdan belirleyici olmuştur. Anadolu platolarında büyük baş hayvan sürüleri yetiştirildiği için bu bölgelerin kaybı Trakya, Bulgaristan ve Makedonya'dan beklentiyi artırmıştır.⁶⁶ Başkent'in ihtiyaçları her dönemde olduğu gibi büyük oranda diğer eyaletlerden karşılanmıştır.

Dış meseleler ve ülkenin finansal çöküşü hükümeti vergileri daha katı bir şekilde toplamaya yöneltmiştir. Kiliseye ait olsun olmasın büyük araziler vergiden muaf oldukları için tüm vergi yükü sürekli taleplerin baskısı altında bitkin düşen alt sınıflara yüklenmiştir. Özgür, arazi sahibi ve devlete vergisini ödeyen köylü sınıfı bu yüzyılda varlığını korumuştur fakat imparatorluk için baskın unsur olmaktan çıkmıştır.⁶⁷

Tarıma dayalı ekonomilerde iş gücü üretim açısından son derece önemlidir. Toprağın ürün vermesi için öncelikle etkin çalışanlara ihtiyaç vardır. İşleyen olmazsa toprak faydasız bir hale gelir. Bizans İmparatorluğu'nda bu durumu etkileyen olaylar yaşanmıştır. Örneğin Müslümanların akınları nedeniyle Anadolu'daki bazı bölgeler terk edilmiş, bazı insanlar esir alınmış, bazıları kıyı kesimlere göç etmiştir. Sırlar, Macarlar ve Tuna'nın ötesindeki kavimlerin saldırıları nedeniyle Balkanlar için de benzer bir

---

⁶⁵ Benjamin of Tudela, *The Itinerary of Benjamin of Tudela: Travels in the Middle Ages*, Introductions by Michael A. Signer, 1983, Marcus Nathan Adler, 1907, A. Asher, 1840, Joseph Simon Publisher, Malibu, CA, 1983, s. 70-71; Vasiliev, s. 481-482.

⁶⁶ Laiou and Morriison, s. 96-97.

⁶⁷ Laiou and Morriison, s. 101.

durum söz konusudur.⁶⁸ Nüfus azaldıkça hem tarımsal üretim hem de vergi gelirleri azalmıştır.

Büyük arazilerin artışına bakılırsa İmparatorluğun yaşadığı buhranın aksine arazi sahipleri gittikçe güçlenmiştir ve bunların merkezi hükümete bağlılıkları azalmıştır. İtalyan tarihçi Cognasso, Komnenos hanedanının son iki imparatoru ve II. Isaakios Angelos dönemi için imparatorun, savaşlar için asker göndermeye razı olmayan büyük arazi sahipleri ile sık sık mücadele etmek zorunda kaldığını yazmıştır.⁶⁹ Tarımsal araziler iktisadi varlık unsuru olarak önemli bir yer tuttuklarından şahıslar gibi kiliseler de arazilerini arttırmaya çalışmıştır. Böylece büyük arazi sahipleri ve kiliseler, ağır vergi yükleri yüzünden zor zamanlar geçirip paraya ihtiyacı olan küçük köylülerin ve askerlerin topraklarını satın alarak zenginleşmişlerdir.⁷⁰ Bu zenginlerin hizmetine giren kimseler yüzünden imparatorluk köylüsüz ve askersiz kalma tehlikesi ile karşılaşmıştır.

1.2.2. Ticaret

Bizans İmparatorluğu hakim olduğu coğrafya nedeniyle önemli ticaret yollarının merkezi olmuştur. İmparatorluğun özellikle doğu eyaletleri dünya ticaretinde belirleyici olan bir güzergahı içermekteydi. Güney Arabistan'dan gelen mallar Arabistan ve Filistin üzerinden ya da Ürdün, Şam, Antakya yoluyla Akdeniz'e ulaşırken; Çin ve Hindistan gibi uzak doğu ülkelerinin malları Hint Okyanusu, Kızıldeniz, İskenderiye ya da Basra Körfezi, Irak, Suriye yolunu takip etmiştir. Ayrıca Orta Asya ve Çin mallarını Anadolu ve Suriye'ye getiren İpek yolu İran'dan geçerek Irak ve Antakya üzerinden Akdeniz'e ya da Tebriz ve Trabzon üzerinden Karadeniz'e ulaşmıştır. Bahsi geçen bölgelerin zamanla kaybedilmesi ticarete darbe vurmuştur. Doğu eyaletleri ve buradan geçen ticaret yolları Müslümanların eline geçmiş, Bizans'ın takip etmek zorunda olduğu ticaretin rotası değişmiş ve Karadeniz yolu kullanılmıştır.⁷¹

---

⁶⁸ Vasiliev, s. 480.

⁶⁹ Francesco Cognasso, "Un imperatore bizantino della decadenza: Isacco II Angelo", *Bessarione*, XXXI, 1915, ss. 29-60 Aktaran: Vasiliev, s. 483.

⁷⁰ Baskıcı, s. 131.

⁷¹ Baskıcı, s. 200-201.

Doğudan daha çok fildişi, kıymetli taşlar, baharatlar, ipekliler getirilirken batıdan kereste, silah ve yünlü kumaşlar temin edilmiştir. Bizans boyalar, baharatlar, halılar, keten ve pamuklu dokumaları sıklıkla ihraç ederken, bazı malların özel izinler dışında ülke dışına çıkarılmasını yasaklamıştır. Bunlar; kıymetli kumaşlardan yapılan tören giysileri ve ham ipek; yurt içi üretim için gerekli çeşitli ham maddeler; tuzlanmış balık ve altındır. Ayrıca eflatun/mor renkli kumaşların başkentten dahi çıkarılması yasaktı.⁷²

İspanyol seyyah Tudelalı Benjamin İmparatorluğun başkenti ve ticaretin en önemli merkezi olan İstanbul hakkında *“Buraya Babil’den, Mezopotamya’dan, Pers ülkesinden, Medya’dan, Mısır bölgesindeki tüm hükümdarlıklardan, Kenan diyarından, Rus İmparatorluğundan, Macarlardan, Peçeneklerden, Hazar’dan, Lombardiya ve İspanya’dan her çeşit tüccarın geldiğini; buranın çok işlek bir şehir olduğunu, İslam merkezi Bağdat dışından dünyada böyle bir yer olmadığını”* söylemiştir.⁷³

XII. yüzyılın sonlarında Anadolu’nun büyük bir kısmının Türklerinin eline geçmesiyle başlayan süreçte Türkiye Selçuklu Devleti ile Bizans arasında barış ortamı sağlanıncaya kadar Anadolu’daki Türk akınları ve denizlerdeki korsanlık faaliyetleri iç kesimlerdeki ve sahillerdeki ticareti aksatmıştır. Aynı zamanda batıda özellikle Güney İtalya’da kaybedilen topraklar, Haçlı seferleri sonunda kurulan Latin krallıklarının ticaret yollarında değişiklik yapmaları ve bu uygulamaların Bizans’ı gümrük gelirlerinden mahrum bırakması imparatorluğun ekonomisine büyük zarar vermiştir.⁷⁴

Yabancı tüccarlara özellikle İtalyan şehir devletlerine tanınan ayrıcalıklar yerli tüccarları zor durumda bırakmıştır. Başkentte Venedikliler önceden beri yer edinmişken daha sonra Pisalılara da ayrıcalıklar tanınmıştır. Onların ardından Cenevizliler ticari meseleleri görüşmek için imparatorluk ile temaslarda bulunmuş ve sonuçta olağanüstü imtiyazlar elde etmiştir.⁷⁵ Sadece başkentte değil pek çok eyalette Venedikliler, Pisalılar ve Cenevizliler ticari üstünlük ve kendilerine ait yerleşim bölgeleri elde etmişlerdir.

---

⁷² Baskıcı, s. 263.

⁷³ Vasiliev, s. 482.

⁷⁴ Baskıcı, s. 208-209.

⁷⁵ Vasiliev, s. 486-487.

İstanbul'dan sonra imparatorluğun en önemli ekonomi merkezi Selanik'tir. Her sene Ekim ayının sonunda şehrin sahibi Aziz Demetrius yortusunda meşhur bir fuar düzenlenmiş ve Yunanlar, Slavlar, İtalyanlar, İberyalılar, Alplerin ötesinden Keltler ve Atlantik'in uzak kıyılarından gelenler Selanik'i doldurarak alış veriş yapmışlardır.⁷⁶ Thebai, Korint ve Patras, Edirne ve Filibe de diğer önemli şehirlerdir. Dönemin ticaret ve endüstrisinde adalar da etkin rol oynamıştır.⁷⁷

Ticaretin en önemli işlevlerinden biri, Bizans para sistemini ayakta tutabilmek için gerekli kıymetli metalleri sağlaması olmuştur. Çünkü ticaret fazlası ile altın, gümüş gibi metaller elde edilmiş ve solidus, nomisma ya da hyperpyrus denen tam ayarındaki altın para yüzyıllar boyu değerini muhafaza etmeyi başarmıştır.⁷⁸ Uluslararası ticarete en güvenilir ve aranan para birimi olan Bizans parası XIII. yüzyılda İtalyan şehir devletlerinin paralarının ortaya çıkışına kadar bir prestij unsuru olmaya devam etmiştir.

1.2.3. Eğitim ve Edebiyat

XII. yüzyılın sonları ve XIII. yüzyılın başlarında Bizans İmparatorluğu'nda antik edebiyata dair duyulan yoğun istek dönemin en belirgin özelliğidir. Homeros, Plato, Thukydides, İskrates, Aristophanes gibi edebiyat, sanat ve felsefenin saygın temsilcileri üzerine çalışmalar yapılmış ve yazarlar onları dil ve üslup bakımından taklit etmiştir. Antik Attike lehçeye yönelik eğilimin olduğu dil çok belirgin olmuştur. Konuşma dilinden tamamen farklı; yapay, ağdalı, zaman zaman okuması ve anlaması zor olan antik Attike lehçe yaygın olarak kullanılmıştır. Fakat yine de bazı yazarlar klasik dilde ustalaşmış ve konuşulan dili ihmal etmemişlerdir. Böylelikle o yüzyılın diline dair ilginç örnekler bırakmışlardır. Bizans kültürünün batı insanları üzerindeki etkisini fark eden yazarlar hem dini hem de dünyevi çerçevede önemli eserler kaleme almışlardır.⁷⁹

---

⁷⁶ Gregory, s. 267.

⁷⁷ Vasiliev, s. 487.

⁷⁸ Baskıcı, s. 203.

⁷⁹ Vasiliev, s. 488.

Mikhail ve Niketas Khoniates⁸⁰ isimli iki kardeş dönemin edebiyat alanında öne çıkan kişilerdir. Büyük kardeş Mikhail İstanbul'da Selanik piskoposu Eustathius ile çok iyi bir dini eğitim almış, kendisine bu yönde bir kariyer çizmiş ve 30 yıldan fazla bir süre Atina başpiskoposluğu görevini yürütmüştür. Antik Helen kültürüne olan hayranlığı nedeniyle antik Parthenon tapınağının yer aldığı Akropolis'te piskoposlara ait binada yaşamıştır. Göreve başlarken yaptığı konuşmada dinleyicilere şehrin geçmiş ihtişamından, etkili ve güzel söz söyleme sanatından bahsetmiş, bugünkü Atinalıları eleştirerek onları asil gelenekleri ve atalarının adetlerini devam ettirmeye çağırmıştır. Aristides, Diogenes, Perikles gibi isimlerden ve İncil'den alıntılar yaptığı, metaforlar ve mecazlarla süslediği bu konuşma dinleyiciler için anlaşılabilir kalmıştır. XII. yüzyıl Atinalılarının anlayabileceğinin üzerinde bir konuşma olmuştur.⁸¹ Mikhail 1204'te şehir Latinlerin eline geçince görevini Latin bir piskoposa devretmeye zorlanmış, hayatının geri kalanını Kea adasında geçirmiş ve orada ölüp toprağa verilmiştir. Mikhail Khoniates ardında çok çeşitli konulara dair vaazlar, mektuplar, şiirlerden oluşan zengin bir miras bırakmıştır. Eserlerinden dönemin siyasi, sosyal ve edebi durumu hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür.

Diğer kardeş Niketas Khoniates, XII. yüzyıl ile XIII. yüzyılın başları için en önemli tarihçiler arasında yer almıştır. O da ağabeyi Mikhail gibi İstanbul'da eğitim görmüştür. Memur olma yolunda ilerlemiş ve İmparator I. Manuel'in son zamanlarında başlayan yükselişi Angeloslar döneminde devam etmiş ve sarayda üst düzey mevkiler elde etmiştir. 1204'te Haçlılar şehri işgal edince kaçmak zorunda kalmış ve Silivri'ye⁸² gitmiştir. Ancak bir süre sonra Bulgar tehdidinden dolayı oradan da ayrılmış başkente geri dönmüştür. 1206 yılının sonlarına gelindiğinde İstanbul'da Latin hakimiyetinde yaşamını devam ettiremeyeceğini görerek İznik'e gelmiştir ve hayatının sonuna kadar burada kalmıştır.⁸³ İznik İmparatoru I. Theodoros Laskaris onu dikkate almış, kaybettiği payeleri geri vererek onurlandırmış ve böylece hayatının son yıllarını önemli tarih eserini tamamlamak için adamasına imkan vermiştir. 1118-1204 arası Bizans

---

⁸⁰ Asıl soy isimleri Akominatos olan bu kardeşler doğdukları şehirden dolayı daha ziyade Khoniates olarak anılmışlardır. Khonae, Anadolu'da Denizli yakınlarında bir şehirdir.

⁸¹ Vasiliev, s. 492.

⁸² Selevria

⁸³ Foss, s. 58.

İmparatorluğu olaylarını anlattığı eserinde dini duyguları ön plana çıkarmaktadır. Hristiyanlığa içtenlikle bağlı olarak hadiseleri dine göre yorumlamıştır.⁸⁴ Ağabeyi Mikhail'den önce 1210'da İznik'te ölümü üzerine cenaze töreninde Mikhail'in yaptığı konuşma Niketas'ın biyografisini öğrenmek açısından oldukça önemlidir.⁸⁵

Niketas'ın bahsi geçen tarih eseri 20 kitaptan oluşmaktadır. Bu eserde 1118-1206 yılları arasındaki olaylar anlatılmıştır ve o dönem için eşsiz bir kaynaktır. Olayları yalnızca kişisel gözlemlerine ve bizzat şahit olan kişilerin anlatılarına dayanarak yazmıştır. Tarih çalışmasının yanı sıra muhtemelen Niketas'a ait, 1204'te İstanbul'da Latinler tarafından yok edilen heykeller üzerine bir çalışma, retorik yazıları, çeşitli imparatorlar için methiyeler ve teolojik bir inceleme de bulunmaktadır.⁸⁶

Bu tanınan simaların yanı sıra dönemin genel kültür hayatında önemli bir yeri olan yetenekli bir öğretmen, Mikhail Khoniates'in arkadaşı, Selanik Başpiskoposu Eustathius'u da belirtmek gerekir. Eğitimini İstanbul'da almış, Aya Sofya'da diyakoz⁸⁷ olarak görev yapmış ve retorik dersleri vermiştir. İstanbul'daki evi genç öğrenciler için bir nevi okul olmuş, başkentin en akıllı ve öğrenmeye hevesli gençlerinin toplandığı bir merkez haline gelmiştir. Selanik'in dini lideri olarak Eutathius enerjisini manastır hayatının ruhani ve ahlaki yükselişi için sarf etmiştir. Keşişlere sürekli olarak kütüphanelerin hazine olduğunu, onlar sayesinde insanların eğitilebileceğini ve bilgilerinin artacağını vurgulayan konuşmalar yapmıştır.⁸⁸

Eğitim ve kültür alanında önemli katkıları olan bir başka isim Konstantinos Stilbes'tir. İyi bir eğitim almış ve İstanbul'da öğretmenlik yapmıştır. Edebiyat ustası olarak anılmıştır. Şiirlerinden en bilineni 25 Temmuz 1197 tarihinde İstanbul'da çıkan büyük yangın hakkında olandır. 938 dizeden oluşan bu şiir topografi, yapılar ve başkentin adetleri hakkında bilgiler sunmuştur.⁸⁹

---

⁸⁴ Adem Tülüce, *Bizans Tarih Yazımında Öteki Selçuklu Kimliği*, İstanbul: Selenge Yayınları, 2011, s. 127.

⁸⁵ Vasiliev, s. 494; Foss, Niketas'ın ölüm tarihi olarak 1215 yılını belirtmiştir. Ayrıca İznik'te ona herhangi bir siyasi payenin verilmediği ve burada yaşayanlar tarafından soğuk karşılandığı için rahatsızlık duyduğunu, hatta aralarında tutsak gibi yaşadığını söylemiştir. Yazar, Niketas'a siyasi bir mevki verilmemesinin sebebinin Laskarisler ile birlikte göç etmediği için onlarla ilişkilerinin güçlü olmasına bağlanabileceğini de eklemiştir. Foss, s. 58.

⁸⁶ Vasiliev, s. 494-495.

⁸⁷ Papaz yardımcısı

⁸⁸ Vasiliev, s. 495-496.

⁸⁹ Vasiliev, s. 502.

1.2.4. Sanat

Bizans İmparatorluğu'nda Angelos hanedanı dönemi sanatına baktığımızda Makedon Hanedanı (867-1056) döneminde başlayan Altın Çağ'ın devam ettiğini söylemek mümkündür. Elbette bu yüzyılın karmaşık siyasi yapısı sanat alanında zaman zaman kesintilere neden olmuştur. Buna rağmen daha önce olduğu gibi Bizans sanatı doğuda ve batıda etkisini sürdürmüştür. Kapadokya, Güney İtalya ve Rusya'nın Kiev, Novgorod gibi şehirlerinde Bizanslı sanatçılar tarafından yapılmış önemli freskler bulunmuştur. Dönemin sanat eserleri oldukça çeşitlidir. Fildişi oymacılığı, çanak çömlek yapımı, cam ve metal işçiliği, değerleri taş işlemleri en yaygın faaliyet alanı olmuştur.⁹⁰

Ekonomik çöküş yaşanmasına rağmen bu yüzyılda mimaride bir artış olduğu görülmüştür. Gerek İstanbul'da gerekse Makedonya, Kıbrıs, Yunanistan gibi farklı yerlerde yeni eserler inşa edilmiştir. Özellikle kilise inşasında ciddi bir artış olmuş, bölgesel mimarlık okulları açılmıştır. Stilde, planda ve dekorasyonda birbirinden farklı eserler ortaya konmuştur.⁹¹

Bizans'ta yaşanan kültürel ve sanatsal faaliyetler Batıda yaşananlar ile yakından ilişkilidir. Batıda Latin klasiklere yönelik ilgi artmış, Yunanca ve Arapça eserler Latinceye çevrilmiştir. İtalya ve Bizans arasındaki doğrudan ilişkiler ve kiliselerin birleştirilmesi için yapılan müzakereler için Katolik Kilisesinin eğitimli kişilerinin İstanbul'a gelmiş olması Yunan eğitim tarzının batıya taşınmasında etkili olmuştur.⁹² İtalyan devletler ile yapılan ticaret ve İstanbul'da yer sahibi olmaları başkentte pek çok İtalyan ilim adamının yerleşmesine de neden olmuştur. Tüm bunlara bakarak, dönemin kültürel hayatının Bizans tarihinde parlak bir yeri olduğunu söylemek mümkündür.

1.2.5. Dini Hayat

Ortodoks Hristiyan olan Bizanslılar için din önemli bir unsurdur. Dine dair konulardaki ayrıntıların, dünyevi siyasetin büyük sorunlarından daha önemli görüldüğü olmuştur.

---

⁹⁰ Vasiliev, s. 504.

⁹¹ Gregory, s. 268.

⁹² Vasiliev, s. 505.

Başlarına gelen felaketleri din ile ilişkilendirmiş ve işlenen günahlar karşılığında verilen ilahi cezalar olarak değerlendirmişlerdir.⁹³

Angelos hanedanı döneminde dini anlamda klasik caesaropapizm⁹⁴ görüşü devam etmiştir. Niketas Khoniates'in İmparator II. Isaakios'tan yaptığı alıntı buna bir örnektir: *"Yer yüzünde Tanrı ve imparatorun gücü arasında bir fark yoktur. Krallar her şeyi yapmaya yetkilidirler, hiç bir ayırım olmaksızın Tanrı'ya ait şeyleri kullanabilirler çünkü imparatorluk gücünü Tanrı'dan almışlardır ve Tanrı ile aralarında hiçbir fark yoktur."*⁹⁵ Patrik din işlerinin yürütülmesinde yetkili olsa da nihayetinde imparatorun bir hizmetkarıdır. Patrik gerek gördüğü takdirde imparatoru aforoz edebilirdi fakat imparator kendisi için uygun bulmadığı patriği görevden ayrılmaya zorlayabilir ya da sinod⁹⁶ toplayarak patriği azlettirebilirdi.

Siyasi alanda yaşanan sıkıntılar dini hayatta da yansımaları bulmuştur. II. Isaakios Angelos İstanbul Patriklerini birbiri ardına görevden almıştır. Bu dönemde Bizans'ta Efharistia⁹⁷ konusunda güçlü bir teolojik tartışma ortaya çıkmıştır ve bizzat İmparator da buna dahil olmuştur. Bu tartışmada mesele İsa'nın etini ve kanını temsil eden ekmek ve şarabın diğer yiyecekler gibi fizyolojik süreçlere uğrayıp uğramadığı olmuştur. On ikinci yüzyılın sonlarında benzer bir tartışma daha yaşanmıştır ki bunu, Haçlı seferleri döneminde Doğu Kilisesi'nde batının güçlü etkisi olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü bu tarz ihtilaflar Batıda çok önceden beri yaşanmaktaydı.⁹⁸

Angeloslar ile Papalık arasındaki ilişkiler Papanın, siyasi çıkarlar için Doğu Kilisesi'ni birleşmeye ikna etmek istemesiyle şekillenmiştir. Fakat Papanın planı başarıya ulaşmamıştır. Özellikle Dördüncü Haçlı Seferi öncesinde karmaşık hale gelen dış ilişkiler, Bizans probleminin çözümünde önemli rol oynayan Alman Kralını ortaya

---

⁹³ Baskıcı, s. 148.

⁹⁴ Caesaropapizm, dünyevi ve dini yönetme gücünün bir kişide olması fikridir. İmparatorların hem devlet idaresinde tek yetkili, hem de kiliseye karşı üstünlük sahibi olmalarını ifade eder.

⁹⁵ Vasiliev, s. 469.

⁹⁶ Hristiyanlıkta dinî veya idarî problemleri çözmek için din adamlarının oluşturduğu genel ya da yerel kurul.

⁹⁷ Efharistia; Kutsal Komünyon, Missa Ayini ve Rabbin Sofrası olarak da bilinen bir Hristiyan ayinidir. Hz. İsa'nın çarmıha gerilmeden önceki gece Havariler ile yediği son akşam yemeğinin anıldığı ayindir.

⁹⁸ Vasiliev, s. 478.

çıkarmıştır. Alman Kralı Papalığın en tehlikeli rakibi olduğu ve Papa Kralın Bizans İmparatorluğu'nu ele geçirmesine engel olmak için, kardeşi Isaakios'un tahtını gasp eden III. Aleksios gibi bir imparatoru bile desteklemeye çalışmıştır. III. Innocentius ise Dördüncü Haçlı Seferi boyunca seleflerinden daha utanç verici bir konumda kalmıştır. Katolik Kilisesi'nin başı olarak seferin yön değiştirmesine başlangıçta çok faal bir şekilde karşı koyarken, git gide fikrini değiştirmeye ve barbarlıkta eşi görülmemiş bir şekilde İstanbul'un Haçlılar tarafından yağmalanışının Tanrı'nın rızasını uygun olduğunu ilan etmeye zorlanmıştır.⁹⁹

1.3. Anadolu'daki Durum

1071 yılındaki Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun büyük kısmının Türkler tarafından fethedilmesi gerek Türk tarihi gerek dünya tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Büyük Selçuklu Devleti'nden Arslan Yabgu'nun torunu Süleymanşah Anadolu'ya gelen Türkmen boylarının liderliğini üstlenerek mücadelelere başlamıştır. Konya ve civarındaki toprakları Bizanslı yerel yöneticilerden almış, Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu zor şartlardan faydalanmasını bilmiştir. 1078 yılında ele geçirilen İznik başkent olarak kullanılmaya başlanmış ve böylece Türkiye Selçuklu Devleti kurulmuştur.¹⁰⁰ Fetihlere devam eden Selçuklular Marmara Denizi sahillerine kadar ulaşmış, burada gümrük daireleri kurmuşlardır. 1081 tarihinde yapılan antlaşmaya göre Bizans ile Selçukluların sınırı İzmit-İstanbul arasındaki Dragos Çayı olarak belirlenmiştir.¹⁰¹ Doğu Anadolu'da hakimiyet kuran Ermeniler üzerine de seferler düzenlenmiş, Adana, Tarsus ve Antakya başta olmak üzere pek çok şehir Selçuklular tarafından ele geçirilmiştir. Süleymanşah'ın ölümünden sonra (1086) Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde feodal bir yapıda yaşayan Türkmen beyleri daha serbest hareket etmeye ve kendi beyliklerini kurmaya başlamışlardır.

I. Kılıçarslan zamanında (1092-1107) devletin siyasi birliğinin sağlanması ve genişleme politikaları devam ettirilmiş ancak Selçukluların Anadolu'daki varlıklarına son vermek

---

⁹⁹ Vasiliev, s. 478.

¹⁰⁰ Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluşuna dair 1073-1080 yılları arasında beş farklı tarih verilmektedir. Tüm bu tarihlerin değerlendirmesi için bkz. İbrahim Kafesoğlu, "Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu?", *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 10-11, İstanbul, 1981, s.1-28.

¹⁰¹ Faruk Sümer, "Anadolu Selçukluları", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 36, İstanbul, 2009, s. 380.

amacıyla başlayan Haçlı Seferleri yeni bir mücadele sahası oluşturmuştur. 19 Haziran 1097'de İznik Bizanslıların eline geçmiş, başkent Konya'ya taşınmıştır ve Urfa, Antakya ve Kudüs'te Haçlı devletleri kurulmuştur. Marmara ve Batı Anadolu Bizans'a bırakılmış, Selçuklular Orta Anadolu'ya çekilmek zorunda kalmıştır. Daha sonra gelen Haçlılar ile mücadelede başarılı olan Selçuklular Güneydoğu Anadolu bölgesinde hakim güç konumuna gelmiştir.

I. Kılıçarslan'dan sonra 1110 yılında Melikşah'ın (Şahinşah) tahta çıkmasına kadar Anadolu'da bir iktidar boşluğu ortaya çıkmıştır. Daha sonrasında ise Sultan I. Rükneddin Mesud'un hakimiyet döneminde (1116-1155) tekrar devleti güçlendirme çalışmalarına girişilmiştir. Yeni fetihler ile sınırlar genişletilmiş, batıda tekrar sahil kesimlerine kadar doğuda ise Fırat boylarına kadar ulaşılmıştır.¹⁰² Uzun süren saltanatında devletin birliğini sağlayan Mesud'dan sonra oğlu II. Kılıçarslan tahta çıkınca (1156-1192) Türk beyleri, Ermeniler ve Bizans tekrar karşı hamlelerde bulunmuş, Türkiye Selçuklu Devleti bir karışıklığa sürüklenmiştir. Bir süre İstanbul'a gitmek zorunda kalan Sultan, Bizans ile 1162'de yaptığı dostluk antlaşması neticesinde tekrar Anadolu'ya gelerek hakimiyetini tesis etmeye çalışmıştır. Kayseri, Sivas, Tokat, Malatya gibi önemli şehirlere sahip olan Danişmendlilerin hakimiyetine 1178'de son verilmiş¹⁰³, Mengücekliler de tabiiyet altına alınmıştır. Böylelikle sınırlar Sakarya'dan Fırat'a kadar genişletilmiştir.

Bu dönemde Bizans ucunda yaşayan Türkmenlerin ve Bizans topraklarına düzenledikleri akınların sayısı artmıştır. Bunu bahane ederek Türkleri Anadolu'dan tamamen çıkarmak isteyen Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un ordusu ile karşılaşan Selçuklu kuvvetleri 17 Eylül 1176'da Miryokefalon Savaşı'ndan galip çıkmıştır. Bundan sonra Anadolu'nun Türklerin yurdu olduğu fikri kesinleşmiştir. Bizans, taarruzdan savunmaya geçmiş, daha ziyade kıyı kesimlerde kalan topraklarını korumaya çalışmıştır.

---

¹⁰² Selim Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, Ankara: TTK Yayınları, 2006, s. 8.

¹⁰³ Sümer, "Anadolu Selçukluları", s. 381.

Türkiye Selçuklu Devleti'nde genişleyen topraklar ile birlikte Anadolu'da iktisadi ve kültürel olarak da bir yükseliş devri başlamıştır. II. Kılıçarslan 1192 yılında ölmeden önce büyük gayretler ile bir araya getirdiği ülkeyi 11 oğlu arasında bölüştürmüştür.

1.3.1. I. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi (1192-1196)

II. Kılıçarslan'ın 1192 yılında ölümü üzerine en küçük oğlu ve veliahdı I. Gıyaseddin Keyhüsrev hükümdarlık tahtına çıkmıştır. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi Bizans imparatorluk ailesine mensup bir hanımdır.¹⁰⁴ İlk tahta çıkışı olan bu dönemde dört yıl hükümdarlık yapmıştır (1192-1196).

I. Gıyaseddin, Bizans İmparatorluğu ile temaslarda bulunmaya, babasının hayattayken yaptığı devlet taksimatına göre meliklik döneminde Uluborlu ve Kütahya yörelerini yönetirken başlamıştır. Hakimiyet bölgesinde sınırlarını muhafaza etmenin yanı sıra Bizans imparatorluğuna ait topraklara doğru genişlemeyi sürdürmüştür. İlişkilerinde dengeli davranmaya çalışan Keyhüsrev zaman zaman Bizans imparatorluğu aleyhine davranan kimseleri desteklediği gibi yeri geldiğinde Bizans ile anlaşmasını da bilmiştir. Örneğin 1188 yılında II. Isaakios'a karşı faaliyetlerde bulunup isyan çıkaran Bizanslı yerel yöneticilerden biri olan Theodoros Mankaphas kendisinden yardım istediğinde düzenli bir ordu vermenin akıllıca olmadığı kanaatiyle, uç bölgesinde akınlarda bulunan Türkmenler üzerindeki hakimiyetine dayanarak, ona bu Türkmenlerden asker toplama izni vermiştir.¹⁰⁵ Ancak daha sonra İmparator hediyelerle birlikte gönderdiği elçiler aracılığıyla Mankaphas'ın canının bağışlanmasını garanti ederek kendisine teslim edilmesini istediğinde anlaşmayı kabul etmiştir. Bu durum daha sonra kardeşleri tarafından aleyhine kullanılsa da Keyhüsrev o dönemde Bizans gibi bir devleti karşısına almak yerine anlaşmayı kendi devletinin çıkarları açısından daha uygun bulmuştur.¹⁰⁶

II. Kılıçarslan'ın devleti on bir oğlu arasında paylaştırmısından sonra kendi hakimiyeti zayıflamış, melikler gerek babalarıyla, gerekse kendi aralarında taht mücadelelerine

---

¹⁰⁴ *Anonim Selçukname, Tarih-i Âl-i Selçuk*, çev. Halil İbrahim Gök, Fahrettin Coşguner, Ankara: Atıf Yayınları, 2014, s. 39; Niketas Khoniates'te ise hanedan ile herhangi bir bağlantısından bahsedilmemiş sadece Hristiyan olduğu belirtilmiştir. Choniates, s. 220, dipnot 1128 ve s. 286; Khoniates, s. 82.

¹⁰⁵ Choniates, s. 220; Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, s. 21-23.

¹⁰⁶ Choniates, s. 220; Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, s. 23-24.

girişmişlerdir. II. Kılıçarslan yaşça en küçük olmasına rağmen, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'i sahip olduğu vasıfları göz önünde bulundurarak veliaht tayin etmiştir.¹⁰⁷ Babasının ölümünden sonra I. Gıyaseddin Keyhüsrev devlet ileri gelenleri tarafından sultan ilan edilmiş ve Türkiye Selçuklu tahtına çıkmıştır.

Başlarda saltanatı ağabeyleri tarafından kabul edilmese de kendisine yönelik fiili bir müdahale olmamıştır. Hükümdarlık hukuk ve geleneklerine bağlı kalmaya devam eden kardeşleri, bastırdıkları paralarda yine melik unvanını kullanmış, kendilerini sultan olarak addetmemişlerdir.¹⁰⁸ En büyük kardeş Kudbeddin Melikşah'ın ölümünden sonra diğer melikler hakimiyet sahalarını genişletmeye başlamışlar ve taht mücadelelerine girişmişlerdir.¹⁰⁹

Kardeşleri arasındaki hakimiyet mücadeleleri devam ederken, I. Gıyaseddin Keyhüsrev Bizans İmparatorluğu ile de dostane ilişkiler kurmuştur. Ancak 1196 yılında Sultanın, Mısır Eyyubi hükümdarı el-Melikü'l-Adil tarafından Bizans İmparatoruna gönderilen hediye atları alı koymasına İmparator çok sinirlenmiştir ve iki devlet arasındaki ilişkiler gerilmiştir. Bu hareketin karşılığında Bizans İmparatoru III. Aleksios, İstanbul-Konya arasında ticaret yapan Türk tüccarların ve Rumların mallarına el koyup, bu kişileri hapsedmiştir.¹¹⁰ Bunun üzerine Selçuklu sultanı, Bizans İmparatorluğu ile aralarında önceden yapılmış anlaşmanın ihlal edildiğini ileri sürerek, bir sefer düzenlemiş ve Menderes nehri boyunca ilerleyerek Frigya'daki Antiokheia şehrine kadar ulaşmıştır. Burada duyduğu seslerden dolayı, şehrin gelişinden haberdar olduğunu ve savaş hazırlıklarına başladığını sanarak geri çekilmeye karar vermiştir. Halbuki sesler, ünlü bir şahsın kızının düğünü için yapılan şenliklerden kaynaklamıştır.¹¹¹ Lampe¹¹²'ye gelen I. Gıyaseddin Keyhüsrev Hristiyan halkı esir etmiştir, ancak kendilerine son derece iyi

---

¹⁰⁷ İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, (*Selçukname*), c. I, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 1996, s. 32.

¹⁰⁸ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 10. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010, s. 263.

¹⁰⁹ Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, s. 43.

¹¹⁰ Yusuf Ayönü, olayların sıralaması konusunda farklı anlatımlar olsa da, burada ifade etmeye çalıştığımız şekilde, Niketas Khoniates'in anlatım sırasının doğru olduğunu açıklamaktadır. Bknz. Ayönü, *Selçuklular ve Bizans* s. 190, dipnot 691; Choniates, s. 271-272.

¹¹¹ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 191.

¹¹² Lampe, tam yeri kesin olmamakla birlikte Frigya bölgesinde Yukarı Menderes ile Acı Göl arasında olduğu tahmin edilen bir şehir. Bknz. Khoniates, s. 55.

davranmıştır. 5000 kadar esir ile birlikte Akşehir bölgesine¹¹³ gelmiş ve bu kişilere yerleşmeleri için köyler ve topraklar vermiştir.¹¹⁴ Sultan, İmparator ile anlaşma imzaladıktan sonra esirleri ülkelerine dönmek konusunda serbest bırakmıştır ancak hiçkimse geri dönmemiştir. Çünkü halka bu topraklarda Selçuklu hakimiyetinde kalmaları halinde beş yıl vergiden muaf tutulacakları ve sonrasında çok yüksek olmayan bir vergi ödeyecekleri vaad edilmiştir. Sultanın bu tutumunu duyan başka Bizanslılar da Akşehir’de ikamet etmek üzere bölgeye gelmişlerdir. Bu kimselerin ayrıldıkları Bizans şehirleri boş kalmaya başlamıştır.¹¹⁵

Bu sırada Sultanın ağabeyi, Tokat Meliki II. Rükneddin Süleymanşah, taht mücadelelerinde daha fazla yer almaya başlamıştır. Diğer kardeşlerini kendisini desteklemeleri halinde, durumlarında herhangi bir değişiklik olmayacağı konusunda ikna etmiştir ve sultan olma iddiasıyla kalabalık bir ordu eşliğinde Konya’yı kuşatmıştır.¹¹⁶ Kuşatma süresince şehir halkı Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev’e karşı sadık kalmış ve şehri savunmuştur. Şehrin ileri gelenleri Rükneddin Süleymanşah’a elçiler aracılığıyla haber göndererek, kuşatmadan vaz geçmesi durumunda sefer için yaptığı masrafları karşılayacaklarını, aksi takdirde kuşatmaya devam edecekse de sultana, ailesine ve hazinesine dokunulmayacağına dair güvence karşılığında şehri teslim etmeyi talep etmişlerdir. Süleymanşah kuşatmada kararlı olduğunu bildirmiş ve sunulan teklif üzerine bir ahitname imzalamıştır.¹¹⁷ Bunun üzerine I. Gıyaseddin Keyhüsrev Konya’dan ayrılmıştır.¹¹⁸

1.3.2. II. Rükneddin Süleymanşah Dönemi (1196-1204)

Babası II. Kılçarşlan’ın taksimatına göre Tokat ve havalisinde hüküm süren II. Rükneddin Süleymanşah, melikliği döneminde, Keyhüsrev’in veliaht tayin edilmesine

---

¹¹³ Philomelion

¹¹⁴ Choniates, s. 272; Khoniates, s. 56.

¹¹⁵ Ali Sevim, “Keyhusrev I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 25, Ankara, 2002, s. 347.

¹¹⁶ II. Rükneddin Süleymanşah’ın böyle bir iddia ile ortaya çıkışına dair sebeplerin farklı kaynaklardan karşılaştırması için bkz. Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 193.

¹¹⁷ İbn Bibi, c. I, s. 52-55.

¹¹⁸ İbn Bibi, c. I, s. 52-55; Bknz. Abu’l-Farac, s. 474; Anonim Selçukname ise Gıyaseddin’in kuşatma sıkışınca şehirden kaçtığı yazılmıştır. Bknz. *Anonim Selçukname*, s. 38; Aksarayî, s. 24.

ve sonrasında sultan olmasına hemen tepki göstermemiştir. Akıllıca davranarak mücadele için uygun zamanı beklemiştir.¹¹⁹ Bu sırada Bizans sınır bölgelerine akınlar düzenleyerek topraklarını genişletmiş, Samsun'u da alarak Karadeniz sahillerine ulaşmıştır.¹²⁰

Süleymanşah'ın ağabeyi Kutbeddin Melikşah'ın ölümünden sonra taht mücadelelerine girişmesi, muhtemelen hayattaki en büyük erkek çocuk olarak kalmasındandır.¹²¹ Kutbeddin'e ait Sivas, Kayseri ve Aksaray'ı kendi hakimiyeti altına alarak hem hakimiyet sahasını hem de siyasi nüfuzunu arttırmıştır.¹²²

II. Rükneddin Süleymanşah diğer kardeşleri ile görüşmelerde bulunarak, onlardan kendisine itaat etmelerini istemiş ve karşılığında hakimiyet alanlarında bir değişiklik olmayacağını vadetmiştir. Böylece istediği desteği sağlamış ve büyük bir ordu ile Konya üzerine harekete geçmiştir. Zorlu bir kuşatmadan sonra kardeşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile, devlet ileri gelenleri aracılığıyla yaptığı anlaşma çerçevesinde, Keyhüsrev'in şehirden ayrılmasından sonra, II. Rükneddin Süleymanşah 7 Ekim 1196'da Selçuklu tahtına oturmuştur.¹²³ Sultan şehri son ana kadar savunan halka ve Keyhüsrev'i destekleyen ileri gelenlere herhangi bir ceza uygulamamış, herkesi affetmiştir.¹²⁴

Öncelikle Anadolu'da siyasi birliği sağlamaya çalışan II. Rükneddin Süleymanşah, devleti güçlendirmiş ve hakimiyet sahasını genişletmiştir. Melik Nasıreddin Berkyarukşah'tan Niksar'ı, Arslanşah'tan da Amasya'yı almıştır. Bundan sonra Elbistan Meliki Mugiseddin Tuğrulşah, Sultana tabiiyetini bildirmiştir. Malatya Meliki ve Ankara Meliki dışındaki tüm kardeşler onun idaresi altında birleşmişlerdir.¹²⁵

---

¹¹⁹ Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, s. 55.

¹²⁰ Turan, s. 266.

¹²¹ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 192.

¹²² Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, s. 45.

¹²³ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 193.

¹²⁴ İbn Bibi, c. I, s. 78.

¹²⁵ Turan, s. 271.

Hakimiyetini güçlendiren II. Rükneddin Süleymanşah döneminde Bizans İmparatorluğu topraklarına yapılan Türkmen akınları devam ettirilmiş ve Selçuklular tekrar Bizans'tan haraç alacak kadar güçlü konuma gelmiştir.¹²⁶ İki devlet arasındaki ilişkiler Bizans İmparatoru III. Aleksios Angelos altı gemiden oluşan bir donanmayı Konstantinos Frangopulos isimli birinin komutasında Karadeniz'e gönderdiğinde bozulmuştur. Bu donanmanın gönderiliş amacı görünüşte, İstanbul'a gelmekte olduğu sırada Giresun¹²⁷ yakınlarında karaya oturan bir geminin durumunun incelenmesi ve taşıdığı malların kurtarılmasıydı. Ancak aslında amaç, Karadeniz'in önemli bir ticaret limanı olan Samsun'daki gemileri yağmalamaktı. Böylelikle yola çıkan Frangopoulos Karadeniz'de yol alırken, İmparatorun emrine uygun olarak tüm gemilere saldırmıştır. İki ay boyunca bu faaliyetlere devam etmiştir. Yağmaladığı gemilerdeki kişilerin bir kısmını öldürmüş ve cesetlerini denize atmıştır, bir kısmını da çıplak bir halde göndermiştir.¹²⁸ Bu kimseler İstanbul'a gelip İmparatora şikayette bulduklarında bir karşılık bulamamışlardır çünkü İmparator onların mallarını satıp parasını hazineye aktarmıştır. Konya'dan gelen tüccarlar da II. Rükneddin Süleymanşah'ın huzuruna gidip yardım istemişlerdir. Bunun üzerine Sultan Bizans İmparatoruna haber gönderip, zararın tazmin edilmesini istemiştir. Selçuklular ile askeri bir mücadeleyi göze alamayan İmparator hadiselerin bilgisi dışında gerçekleştiğini ve tüm suçun Frangopoulos'ta olduğunu iddia ederek Selçuklular ile antlaşma yapmayı kabul etmiştir. 1200 yılının Ağustos ayında yapılan bu antlaşmaya göre Bizans Türkiye Selçuklu Devleti'ne yıllık vergi ödemeyi ve tüccarların zararı için de 50 gümüş madeni para vermeyi kabul etmiştir.¹²⁹

Bu olaylardan bir kaç gün sonra II. Rükneddin Süleymanşah'a suikast düzenlemek isteyen III. Aleksios bir Haşhaşi ile anlaşmıştır. Fakat Haşhaşi, planı gerçekleştirilmeden yakalanıp her şeyi itiraf etmiştir. Böylece anlaşma bozulduğu için Selçuklular tekrar Bizans şehirlerine saldırmaya başlamışlardır.¹³⁰ Hatta Bizans tarafından Milas bölgesine vergi tahsildarı olarak görevlendirilen ve sonrasında isyana kalkışan Mikhail, II.

---

¹²⁶ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 194.

¹²⁷ Kerasous

¹²⁸ Choniates, s. 290; Khoniates, s. 92.

¹²⁹ Choniates, s. 290; Khoniates, s. 93.

¹³⁰ Choniates, s. 290; Khoniates, s. 93.

Rükneddin Süleymanşah'a sığındığında memnuniyetle karşılanmış ve kendisine askeri destek verilmiştir. Türklerden aldığı bu destekle Mikhail, Menderes nehri boyunca tüm şehirleri acımasızca tahrip etmiştir.¹³¹

Türkiye Selçuklu Devleti'nde yaşanan taht mücadelelerinden faydalanmaya çalışan Ermeni Krallığı üzerine harekete geçen II. Süleymanşah, Ermenileri Selçuklu topraklarından çıkarmak için mücadele etmiştir. 1199 yılında başarılı hareketler neticesinde Ereğli kalesi ve diğer yerler Ermenilerden alınarak tekrar Türklerin eline geçmiş, Sultan Ermenileri kendisine tabi bir duruma getirmiştir.¹³²

Bizans İmparatorluğu ve Ermeni krallığı ile ilgili gerekli tedbirleri aldıktan sonra Doğu Anadolu'da kendisine itaat etmeyen Malatya Meliki Muizeddin Kayserşah üzerine sefere çıkan II. Rükneddin Süleymanşah 1200'de Malatya'yı almıştır. Böylece sınırlarını Fırat vadilerine kadar genişletmiştir.¹³³ Bu doğu seferi sırasında Harput'ta bulunan Artuklu hanedanına da tabiiyetini kabul ettirmiştir.

Azerbaycan ve İran'da Selçuklu hakimiyeti dağıldıktan sonra Gürcüler, Kafkaslardan inerek Türklere ait topraklara girmeye başlamıştır. Özellikle Kraliçe Tamara zamanında Kıpçaklar ile ittifak kurmaları neticesinde daha da güçlenmişlerdir. Ahlat ve Erzurum'a kadar ulaşan Gürcüler ani bir baskınla Erzurum kalesini kuşatmaya kalkmıştır ancak halkı ve ordusu başında savunmaya geçen Saltuklu hükümdarı Nasreddin Muhammed, Tamara'nın kocası David'in komutasındaki Gürcü ordusunun geri çekilmesini sağlamıştır.¹³⁴ Fakat akınlarının şiddetini artıran Gürcüler Kars'ı ele geçirmeyi başarmıştır. Bunun üzerine II. Rükneddin Süleymanşah 1202 yılında Gürcistan üzerine bir sefere çıkmış ve Doğu Anadolu'daki tüm tabi beylere ve hükümdarlara haber göndererek kendisine katılmalarını istemiştir.¹³⁵ Bu arada asker toplama konusunda daha önce haber gönderilenlerden biri olan Erzurum hükümdarı Nasreddin Muhammed verilen görevi yerine getirmekte geç kaldığı ve kusurlu davrandığı için Türkiye Selçuklu

---

¹³¹ Choniates, s. 290; Khoniates, s. 94.

¹³² Turan, s. 273-274.

¹³³ Turan, s. 275.

¹³⁴ Turan, s. 276.

¹³⁵ İbn Bibi, c. I, s. 91.

Sultanı sahip olduğu toprakları ondan alarak kardeşi Elbistan Meliki Mugiseddin Tuğrulşah'a vermiştir. Böylece Saltuklu hanedanı da son bulmuştur.¹³⁶ Bundan sonra Gürcistan seferine devam eden Sultan, Kraliçe Tamara'ya bir mektup göndererek Selçuklu tabiiyetini ve Müslümanlığı kabul etmesini teklif etmiştir. Oldukça sert ifadelerin yer aldığı bu mektuba kraliçenin karşılığı da olumsuz olmuş¹³⁷ ve kendi askerlerini topladığını, ordusunun harekete geçtiğini Sultana bildirmiştir. Selçuklular Micingerd kalesi civarında ordugah kurmuşlardır ve Gürcüler buraya ordu istirahat halindeyken baskın düzenlemiştir.¹³⁸ Bu ani saldırı karşısında Selçuklu ordusunda tam bir karışıklık yaşanmaya başlamıştır. Bu sırada saltanat şemsiyesini (çetr) taşıyan kişinin atının ayağı bir çukura girince sancak yere düşmüştür ve askerler bunu sultanın başına bir felaket geldiği şeklinde yorumlamışlardır. Bu nedenle kaçmaya başlayan askerleri çavuşlar toparlamaya çalışsalar da hatta bizzat Sultan ordu kumandanlarına adlarıyla hitap ederek seslense de ordunun dağılmasına engel olunamamıştır.¹³⁹ Neticede mağlup olduğunu gören II. Rükneddin Süleymanşah, Tuğrulşah ve diğer emirler ile Erzurum'a çekilmiştir, daha sonra da Konya'ya dönmüştür. Gürcüler pek çok değerli eşya, ganimet ve esir ele geçirmişlerdir. Esir edilenlerin arasında bulunan Erzincan Mengüçik Hükümdarı Behremşah, eski dostane ilişkileri dolayısıyla fidyesi ödendikten sonra serbest bırakılmıştır. Selçukluların mağlup olmasının sebebinin, sultanın kuvvetlerine fazla güvenerek gurura kapılması ve ihtiyatsızlığı olduğu düşünülmektedir.¹⁴⁰

Kazandıkları zafere rağmen Gürcüler Doğu Anadolu'da herhangi bir toprak ilhakında bulunmamışlar ve Selçuklular bölgede güçlenmeye devam etmişlerdir. Hatta Mardin Artuklu hükümdarı Artuk-Arslan, Eyyubi hükümdarı Melik Adil'e karşı Sultandan yardım isteyince, Türkiye Selçuklu Devleti'nin nüfuzu buralara kadar yayılmıştır. Bunun yanı sıra Eyyubilerden bir hükümdar olan Melik Efdal da, amcası Melik Adil'e

---

¹³⁶ Abdülkerim Özeydin, "Saltuklular", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 36, İstanbul, 2009, s. 55.

¹³⁷ Turan, s. 280-281.

¹³⁸ Selim Kaya, "Süleyman Şah II", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 38, İstanbul, 2010, s. 107.

¹³⁹ İbn Bibi, c. I, s. 94.

¹⁴⁰ Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, s. 88.

karşı II. Rükneddin Süleymanşah'ın yardım ve himayesini istemiş ve neticede Selçuklu Sultanına tabi olmayı kabul etmiştir (1202/1203).¹⁴¹

II. Rükneddin Süleymanşah, Selçuklu ülkesini tek bir hakimiyet altında toplamadıkça rahat edememiş, bu yüzden intikam almak istediği Gürcistan seferini geciktirmiştir. Sultan Ankara'daki kardeşi Melik Mesud'un iyi bir asker ve idareci olduğunun farkındaydı ve Melik bazı şehirleri Sultana bırakmış olsa da hala Ankara çevresinde hüküm sürmekteydi. Süleymanşah arkasını emniyete almadan herhangi bir sefere girişemediği için önce Ankara üzerine yürümeye karar vermiştir. Uzun bir kuşatmadan sonra Ankara meliki mecburen kardeşi ile müzakereye başlamıştır. Yapılan antlaşmaya göre Mesud topraklarını II. Rükneddin'e bırakacak ve kendisine uç bölgesinde bir kale verilecekti. Mesud ve iki oğlu Ankara'dan çıkıp bu kaleye giderken Sultanın gönderdiği kişi tarafından yolda öldürülmüşlerdir.¹⁴²

Haçlıların 1204 yılında İstanbul'u işgal etmeleri sırasında vergiye tabi hale getirilmiş olan Bizans İmparatorluğu II. Rükneddin Süleymanşah'tan yardım talep etmiş ancak Sultan Ankara'nın zaptı ile meşgul olduğundan herhangi bir yardımda bulunmamıştır.¹⁴³

Türkiye Selçuklu Devleti'nin iç karışıklıklarına son vererek sınırlarını genişleten ve devleti güçlendiren II. Rükneddin Süleymanşah pek çok kaynağa göre akıllı, siyaset ve savaş sanatında yetenekli, planlı ve tedbirli bir kimse olmuştur ve geleneksel Türk hukukuna göre devletin şehzadeler arasında taksim edilmesi teamülüne son vermiştir.¹⁴⁴ Ankara'nın teslim alınmasından bir süre sonra II. Rükneddin Süleymanşah 6/7 Temmuz 1204'te vefat etmiştir.¹⁴⁵

1.3.3. III. İzzeddin Kılıçarslan Dönemi (1204-1205)

II. Rükneddin Süleymanşah'tan sonra oğlu III. İzzeddin Kılıçarslan, Tokat'tan beri yanında olan, Nuh Alp, Emir Mende ve Tüz Bey gibi devletin ileri gelen emirleri tarafından Selçuklu tahtına çıkarılmıştır. Henüz çok genç olan Sultana büyük bir

---

¹⁴¹ Abu'l-Farac, s. 475.

¹⁴² Abu'l-Farac, s. 485-486.

¹⁴³ Abu'l-Farac, s. 483.

¹⁴⁴ Turan, s. 286-288.

¹⁴⁵ *Anonim Selçukname*, s. 39.

bağlılıkla hizmet eden bu emirler, devlet işlerinde düzeni sağlamak ve ülkenin en iyi şekilde yönetilip devletin gücünün korunması için ellerinden geleni yapmışlardır. Babası döneminde tabiiyetini bildiren melikler, Ermeniler ve Bizans ödemeleri gereken haraçları ödemeye devam etmişlerdir.¹⁴⁶ III. İzzeddin Kılıçarslan'ın sekiz aylık (Temmuz 1204-Şubat1205) hükümdarlığı sırasında Isparta yöresi Selçuklu topraklarına katılmıştır.¹⁴⁷

Uzun süredir İstanbul'da bulunan ve Latinlerin işgali üzerine şehirden ayrılan I. Gıyaseddin Keyhüsrev ağabeyinin ölüm haberini alınca yurduna dönerek ikinci defa Selçuklu tahtına geçmiştir.¹⁴⁸

1.4. Dördüncü Haçlı Seferi ve Latinlerin İstanbul'u İşgali

1.4.1. Sefer Fikri ve Çağrısı

1187 yılında Kudüs'ün Selahaddin Eyyubi tarafından alınarak tekrar Müslümanların hakimiyetine geçmesi neticesinde düzenlenen Üçüncü Haçlı Seferi (1189-1192) başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bunun üzere Hristiyan dünyasında, kutsal toprakların kurtarılması için yeni bir sefer düzenlenmesi gündeme gelmiştir. 8 Ocak 1198'de Roma'da papalık tahtına oturan III. Innocentius, dini açıdan kazandığı konumu siyasi açıdan da elde etmek amacıyla seferi bir fırsat olarak görmüş¹⁴⁹ ve aynı senenin Ağustos ayında bir Haçlı Seferi ilan etmiştir.

Düzenlenecek bu yeni seferde Papa daha ziyade halkın ve asillerin katılımına önem vermiştir.¹⁵⁰ Çünkü kralların idaresinde yapılan İkinci ve Üçüncü Haçlı seferleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bunların aksine asillerin, din adamlarının ve halkın katıldığı Birinci Haçlı Seferi başarıya ulaşan tek sefer olmuştur. Dönemin siyasi şartları da papanın bu isteği için uygun zemini hazırlamıştır. Avrupa'da hükümdarlar bir süredir çekişme halindeydiler. İngiltere'de 1199'da ölen kral Richard'ın kardeşi John ile yeğeni

---

¹⁴⁶ İbn Bibi, c. I, s. 96.

¹⁴⁷ Sümer, "Anadolu Selçukluları", s. 381.

¹⁴⁸ Akropolites, Gıyaseddin'in İstanbul'da imparator Aleksios tarafından kabul edildiği sırada vaftiz edildiğini yazmıştır. Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 101; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 129.

¹⁴⁹ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997, s. 167; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 95.

¹⁵⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 95.

Arthur arasında bir savaş vardı ve Fransa kralı Philippe de kendi çıkarları nedeniyle bu çatışmalar içinde yer alıyordu.¹⁵¹ Almanya'da da durum pek farklı değildi. Bizans İmparatorluğu'na duyduğu kını açıkça ifade eden ve onu yok edip büyük bir Akdeniz devleti kurarak tüm Hristiyanları hakimiyeti altına almak isteyen Alman İmparatoru VI. Heinrich, bu amaçla haçlı seferi hazırlıklarına başlamıştı.¹⁵² Ancak 1197 yılındaki ani ölümü, bu niyetlerinin gerçekleşmesine fırsat vermemiştir. İmparatorluğu süresince, oldukça güçlü ve etrafına korku salan biri¹⁵³ olarak anılan imparatorun sonra kardeşi Philippe von Schwaben ve Otto von Braunschweig taht mücadelelerine girişmiştir.¹⁵⁴ Öte yandan Güney İtalya'da VI. Heinrich'in eşi, Sicilya vârisesi, krallığı ve küçük yaştaki oğlu Freidrich'i papanın himayesine bırakınca III. Innocentius'un bu bölgedeki hakimiyeti kolaylıkla tesis edilmiştir.

Bu dönemde Bizans İmparatorluğu'nda ise Angelos hanedanı tahtta bulunuyordu. II. Isaakios Angelos 1195'te kardeşi III. Aleksios Angelos tarafından tahttan indirilmiş, gözleri kör edilmiş ve oğlu Aleksios ile birlikte hapse atılmıştı. İmparator III. Aleksios Angelos'un önceki papa ile kiliselerin birleştirilmesi meselesi için yaptığı müzakereler III. Innocentius tarafından da sürdürülmüştür.

Karşısında dünyevi olarak güçlü bir rakip olmadığı için rahat hareket etme imkanı bulan¹⁵⁵ Papa, düzenleyeceği haçlı seferi ile Doğu Kilisesi'ni kendisine bağlayacak ve Roma'yı Hristiyan dünyanın tek yüksek merkezi haline getirecekti. Diğer yandan, bu sefer sayesinde hali hazırda vassalı olan Frank krallığının Filistin sahillerindeki varlığını da devam ettirecekti. Sonuç olarak III. Innocentius için yeni bir Haçlı seferinin düzenlenmesi bir gereklilikti.¹⁵⁶

Bu doğrultuda sefer çağrısını tüm Avrupa'ya duyurmak isteyen Papa öncelikle donanma desteği temin etmesi için kardinal Soffredo'yu Venedik'e göndermiştir. Kardinal Pietro

---

¹⁵¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 167.

¹⁵² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 96-97.

¹⁵³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 96.

¹⁵⁴ Donald E. Queller and Thomas F. Madden, *The Fourth Crusade, The Conquest of Constantinople*, 2nd edn., Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1997, s. 1; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 167.

¹⁵⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 96-97; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 167.

¹⁵⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 168.

Capuano'yu ise aralarında çekişme olan Fransa ve İngiltere hükümdarlarını anlaşmaya varmaları konusunda ikna etmekle görevlendirmiştir.¹⁵⁷ Daha sonra diğer Avrupa ülkelerindeki prenlere tüm gayretini bu amaç için sarf edeceğini bildiren haberler ulaştırılmıştır. Ayrıca bu prenlere, sefere katılacak olup Yahudilerden borç alan halkın ödemelerinin kolaylaştırılması için önlemler almalarını istemiş, Yahudilere, faizlerden vaz geçmeleri konusunda baskı yapılmasını, bunu reddetmeleri durumunda onlarla tüm ilişkilerin kesilmesini emretmiştir. Dahası Müslümanlar ile savaş malzemesi olarak kullanılacak malların ticaretini yapmayı Venediklilere yasaklamıştır.¹⁵⁸

III. Innocentius, daha önce bahsedildiği üzere halkın ve asillerin bu seferdeki rolüne daha çok önem verdiği için, bu konuda yoğun çaba içine girmiştir. En etkili adamlarından olan, hitabet sanatında usta, açık sözlü ve saygın biri olarak tanınan meşhur vaiz Foulque de Neuilly'i Fransa'da halkın sefere katılmasını teşvik etmekle görevlendirmiştir. Almanya'da da benzer şekilde Pairis manastırı başrahibi Martin vaazlar vererek sefer çağrısı yapmıştır.¹⁵⁹ Geleneksel bir Haçlı propagandası takip eden Papa, sefere katılarak Tanrı'ya hizmet eden herkesin tüm günahlarının affedileceğini vaat etmiştir.¹⁶⁰ 1199 yılında uygulamaya koyduğu, ruhban sınıfının gelirlerinden toplanacak yeni bir vergi ile de- ki bu daha sonra Papalık Gelir Vergisi¹⁶¹ olarak sürekli hale gelecektir- gerekli maddi kaynağı temin etmeye çalışmıştır.

1.4.2. Sefer İçin Hazırlıkların Başlaması

Seferin fiili ilk adımı Foulque'un 1199 yılının Kasım ayında Champagne kontu Thibaut'un şatosuna gitmesiyle atılmıştır. Thibaut, bir kaç yıl önce ölen Filistin Haçlı Kralı Henri de Champagne'nin kardeşi, İngiltere kralı Richard ve Fransa kralı Philippe

---

¹⁵⁷ Nicolle, s. 39; Edgar H. McNeal and Robert Lee Wolff, "The Fourth Crusade", *A History of the Crusades, vol. II The Later Crusades 1189-1311*, General Editor: Kenneth. M. Setton, Volume II Editors: Robert Lee Wolff, Harry W. Hazard, Madison: The University of Wisconsin, 1969, s. 154-155.

¹⁵⁸ Edwin Pears, *The Fall of Constantinople*, New York: Harper and Brothers, 1886, s. 231

¹⁵⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 97.

¹⁶⁰ Geoffroi de Villehardouin-Henri de Valenciennes, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, çev. Ali Berktaş, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, 2016, s. 3

¹⁶¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 168; Kendisi de dahil ruhban sınıfına mensup kişilerden alınacak vergi oranlarına dair bilgi için bkz. McNeal and Wolff, s. 156.

Auguste'nin yeğenydi.¹⁶² O sırada bir turnuva nedeniyle orada bulunan pek çok şövalyeye hitaben yaptığı etkili konuşma ile Foulque, aralarında Thibaut, Blois kontu Louis, Flandre kontu Baudouin, Renaud de Dampierre ve Geoffroi de Villehardouin'in de bulunduğu bütün asillerin haçı kabul etmelerini sağlamıştır.¹⁶³ Daha sonra, Marki Boniface de Montferrat'ın idaresindeki bölgelerden ve farklı yerlerden pek çok asil ve din adamı da onlara katılmıştır. Müzakereler sonunda seferin reisi olarak Thibaut seçilmiş ve öncelikle İslam dünyasının önemli merkezlerinden olan Mısır üzerine harekete geçilmesine karar verilmiştir. Çünkü Aslan Yürekli Richard Filistin'i terk etmeden önce, ileride yapılacak bir seferde doğunun en zayıf noktası olarak nitelediği Mısır'ın alınmasının daha kolay olacağını söylemiştir.¹⁶⁴

Bu noktada Mısır'a nasıl gidileceği sorunu ortaya çıkmıştır. Çünkü böyle bir sefer için çok sayıda gemiye ihtiyaç olmasına rağmen Flandre kontu dışında kimsenin filosu yoktu. Uzun bir süre bu duruma çare bulmak için görüşmeler yapılmış, sonuçta dönemin en büyük deniz gücüne sahip Venedik ile anlaşmak üzere, altı kişilik bir heyet Venedik'in kör ve ihtiyar doçu Enrico Dandolo'ya gönderilmiştir.¹⁶⁵

Elçilerin arasında bulunan Geoffroi de Villehardouin ile Venedik arasında 1201 yılının Nisan ayında bir anlaşma imzalanmış ve Venedik 85.000 gümüş mark karşılığında, atlarıyla birlikte 4.500 şövalye, 9.000 şövalye yaveri ve 20.000 yaya askerin taşınması için nakliye gemileri yapmayı ve Haçlı ordusunun bir yıllık yiyeceğini temin etmeyi kabul etmiştir. Bunun yanı sıra ele geçirilecek toprakların yarısına karşılık, 50 gemi ve 7.000 asker ile sefere katılabileceğini bildirmiştir.¹⁶⁶ Anlaşmanın ardından Haçlıların Mısır'a gitmek üzere hazırlık yapmaları için Venedik'te toplanmaları yönünde görüşmeler yapılmıştır. Venedik, bu noktada bir süre için şehirdeki ticari faaliyetlere ara verilmesini ve herkesin sadece gemi yapım işinde çalışmasını emretmiştir.¹⁶⁷ Bu sırada

---

¹⁶² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 168-169; Norwich, s. 158.

¹⁶³ Villehardouin-Valenciennes, s. 4; Nicolle, s. 42.

¹⁶⁴ Norwich, s. 158.

¹⁶⁵ Nicolle, s. 42; Enrico Dandolo'nun tam olarak kaç yaşında olduğuna dair kaynaklarda farklı rakamlar zikredilse de hayli yaşlı ve gözleri iyi görmeyen fakat Venedik tarihindeki en önemli simalardan biri olduğu kısmında hem fikirdirler. Bknz. McNeal and Wolff, s. 162.

¹⁶⁶ Villehardouin-Valenciennes, s. 8; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 100; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 169.

¹⁶⁷ Clari, s. 5; Nicolle, s. 43.

seferin reisi Champagne kontu Thibaut ansızın ölmüş (Mart 1201), kendisinden sonra reis olacak kişiye ve Haçlılara bu sefer için harcamak üzere ayırdığı tüm parayı miras bırakmıştır.¹⁶⁸ Onun yerine, doğu ile güçlü ilişkilere sahip bir aileye mensup olan Boniface de Montferrat seçilmiştir. Boniface'in ağabeyleri Kudüs kraliçeleriyle evlenmişti ve Kudüs tahtının mevcut vârisesi olan Maria de Montferrat yeğeni oluyordu.¹⁶⁹ 1201 yılı Ağustos ayında Boniface'in önce Fransa'ya sonra da Almanya'ya giderek asillerin kendi başkanlığını tanımalarını sağlaması seferin zamanla Papa III. Innocentius'un idaresinden çıkmasına neden olmuştur.¹⁷⁰

Bizans tahtından indirilen babası eski imparator II. Isaakios Angelos ile birlikte hapiste bulunan Aleksios, kaçarak Almanya'ya, kız kardeşi İrene Angela ile evli olan Philippe von Schwaben'in yanına gelmiştir.¹⁷¹ Burada Boniface de Montferrat ile tanışmıştır. Bu üç şahsın kurduğu dostluk ve alacakları kararlar seferin seyrini etkileyecek ve Bizans imparatorluğu için beklenmedik sonuçlar ortaya çıkaracaktır.¹⁷²

Mısır üzerinden Kudüs'e gitmek olarak planlanan Haçlı seferi Venedik'in Mısır ile ticari ilişkileri ve doç Enrico Dandolo'nun Bizans'a duyduğu nefret nedeniyle¹⁷³ yön değiştirmeye başlamıştır. Papa ve Haçlılar, seferin güzergâhı hususunda Venedik ile mutabık olmamalarına rağmen yeni reis Boniface ve Enrico Dandolo'nun bu konuda anlaşması neticesinde işler Venedik'in kontrolüne geçmeye başlamıştır.¹⁷⁴

1.4.3. Zara'nın Ele Geçirilmesi

Venedik'te Haçlıların toplanmaya başlamasının üzerinden bir müddet geçmesine rağmen beklenen sayıda Haçlının sefere katılmadığı görülmüştür. Çünkü Venedik ile yapılan anlaşmadan hoşnut olmayan bazı Haçlılar, örneğin Autun piskoposu ve Renaud

---

¹⁶⁸ Clari, s. 2.

¹⁶⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 98; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 169.

¹⁷⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 169-170.

¹⁷¹ Nicolle, s. 25.

¹⁷² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 170.

¹⁷³ Uzun yıllar önce bir elçilik heyetiyle İstanbul'da bulunduğu sırada yaşanan bir kavga sonucunda görme yetisini kısmen yitirmesi ve daha önce elde edilen ticari imtiyazlar konusunda İmparator III. Aleksios ile sıkıntı yaşamaması Dandolo'nun Bizans'a duyduğu nefreti körüklemiştir. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 102; Dandolo'nun nasıl kör olduğu konusunda diğer görüşler için bkz. Norwich, s. 159; Vasiliev, s. 452; Queller and Madden, s. 9.

¹⁷⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 170.

de Dampierre idaresindekiler kendi imkanları ile kutsal topraklara bir an önce ulaşmak üzere denize açılmışlardır.¹⁷⁵ Bu durum, sefere katılanlardan önceden planlanandan daha fazla para alınmasına rağmen, Venedik'e ödenecek paradan 34.000 mark açık kalmasına sebep olmuştur.¹⁷⁶ Kış mevsiminin yaklaşması ve sefere çıkmak için uygun şartları beklemek zorunda kalacak olmaları durumlarını daha da zorlaştırmıştır. Çünkü bu kadar uzun süre orduya bakmak mümkün değildi. Haçlılar borçlu oldukları Venedikliler tarafından sürekli olarak sıkıştırılmaya başladıkça ve zaman da aleyhlerine işledikçe Venedik ile her türlü anlaşmayı yapmaya hazır hale gelmişlerdir.¹⁷⁷ Bu noktada doğ Enrico Dandolo yeni bir teklifte bulunarak, Dalmaçya bölgesinde hakimiyet mücadelesi içinde olduğu Macarlara karşı Haçlıların yardımı ile Zara gibi güçlü bir şehri ele geçirmeleri durumunda Haçlıların borçlarını ertelemeyi gündeme getirmiştir. Zira buradan elde edilecek ganimet ile Haçlılar borçlarını ödeyebilirdi. Ancak Zara bir Hristiyan şehri olduğu için bazı Haçlılar bunu doğru bulmamış ve şehrin işgali konusu aralarında tartışma çıkmasına neden olmuştur.¹⁷⁸ Fakat kendi çıkarları nedeniyle ısrarcı olan Enrico Dandolo'nun 1202 yılının Eylül ayında yaptığı etkili bir konuşma ve bizzat Haç kuşanması Kasım ayında filonun Zara üzerine yola çıkmasını sağlamıştır.¹⁷⁹

Bu sırada Papa'dan Hristiyan bir şehre yapılacak saldırının yasaklandığını bildiren bir mektup ulaşmasına rağmen Haçlı liderleri Enrico Dandolo'ya verdikleri sözü tutarak Zara'ya saldırmaya başlamışlardır. 15 Kasım 1202'de Zara şehri ele geçirilmiş ve yağmalanmıştır. Böylece kışı burada geçirmeye karar veren Haçlıların, kendi çıkarlarını, Doğu'daki din kardeşlerine yardım etme fikrinden önde tuttıkları daha ilk başta görülmüştür.¹⁸⁰

---

¹⁷⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 100; Villehardouin-Valenciennes, s. 16-17.

¹⁷⁶ Villehardouin-Valenciennes, s. 19; McNeal and Wolff, s. 167.

¹⁷⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 101.

¹⁷⁸ Queller and Madden, s. 59; Robert de Clari bu kararın baronlar ve ileri gelenler dışındaki Haçlılar tarafından öğrenilmediğini belirtir. Bknz. Clari, s. 7.

¹⁷⁹ Villehardouin-Valenciennes, s. 20-21.

¹⁸⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 172.

Ordu Zara’da kışlarken Boniface de Montferrat aracılığıyla, Philippe von Schwaben ve kendisine sığınan kayınbiraderi Aleksios’tan bir mesaj ulaşmıştır. Aleksios, Haçlıların yardımı ile Bizans İmparatorluğu tahtına çıkması durumunda Venedik’e kalan borcu ödeyeceğini ve Mısır seferinde orduya hem yiyecek ve para yardımı hem de 10.000 kişilik asker yardımı yapacağını, Kutsal topraklarda bakımı kendisine ait olmak üzere, ömrünün sonuna kadar asker bulunduracağını vaat etmiştir.¹⁸¹ Daha da önemlisi Doğu Kilisesi’nin Roma’nın hakimiyetini tanınmasını sağlayacağını ifade etmiştir.¹⁸²

Artık bir an önce Kudüs’e gitmek isteyen Haçlılar arasında yine bir Hristiyan şehre saldırı demek olan bu İstanbul seferi konusunda tekrar tartışma çıkmıştır. Ancak İstanbul’un değerinin farkında olan ve ticari imtiyazlar, hatta şehrin kontrolünü elde etmek isteyen Enrico Dandolo Haçlıların çoğunu ikna etmeyi başarmıştır. Fransa baronu Renaud de Montmirail, Almanya ordusu senyörlerinden Garnier de Borlande gibi bir kısım Haçlı bu noktada onlardan ayrılmış ve Suriye’ye doğru hareket etmişlerdir.¹⁸³ Bu sırada Papa III. Innocentius Zara’yı işgal etmelerine duyduğu öfke ile herkesi aforoz etmişti ancak daha sonra Haçlıların mecburiyetlerini ifade etmeleri üzerine Venedikliler hariç diğerlerinin aforozunu kaldırmıştır. Şimdi yine bir Hristiyan şehre saldırma fikri oluşunca tedirgin olan Haçlılar, rüşvetlerle ve İstanbul’un serveti ile zengin olacaklarına ve Bizans’ın hiç bir kutsal savaşa yeterli desteği vermeyerek Hristiyanlığa ihanet ettiği fikrine inandırılarak bunların sefere devam etmeleri sağlanmıştır.¹⁸⁴ Papa bu fikre genel itibariyle karşı olsa da kiliselerin birleşme ihtimali nedeniyle, kutsal savaşa fiilen engel olmaya çalışanlar dışında hiç bir Hristiyana saldırılmamasını emreden bir beyanname yayınlamakla yetinmiştir.

1.4.4. İstanbul’a Hareket

Genç Aleksios 25 Nisan 1203’te Zara’ya gelmiş ve bir kaç gün sonra da Draç’ta Haçlılar tarafından imparator ilan edilmiştir. Haçlı donanması Korfu’ya uğradığında

---

¹⁸¹ Clari, s. 12; Villehardouin-Valenciennes, s. 29.

¹⁸² McNeal and Wolff, s. 174.

¹⁸³ Villehardouin-Valenciennes, s. 29.

¹⁸⁴ Clari, s. 13; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 103.

düzenlenen bir törenle Aleksios ve müttefikleri arasında anlaşma imzalanmıştır.¹⁸⁵ 24 Mayıs'ta Korfu'dan ayrılan ve Mora'yı dolaşarak yoluna devam eden donanma, Andros adasından ve Çanakkale boğazı yönünden çıktıkları Abydos'tan ihtiyaçlarını karşılayarak ilerlemiş ve 23 Haziran'da İstanbul yakınındaki Ayastefanos'a ulaşmıştır.¹⁸⁶ 24 Haziran'da surların önünden geçerek ilerlemişlerdir. Villehardouin, İstanbul'u ilk kez görenlerin, bu şehrin büyüklüğüne ve güzelliğine hayran kaldıklarını "Dünya yaratıldığından bu yana hiçbir insan, hiçbir zaman bu kadar büyük bir işe girişmemişti." cümleleri ve surlardaki insanların çokluğu karşısında yaşadıkları şaşkınlığı da "Sanki kentte başka insan kalmamıştı." ifadeleri ile tasvir etmiştir.¹⁸⁷

Haçlıların gelişine karşı hiç bir önlem almayan İmparator III. Aleksios'un, Bizans topraklarını terk etmeleri karşılığında para ve yiyecek tekliflerini, şehrin zenginliği ve güzelliğinden etkilenen Haçlı ordusu geri çevirerek yanlarında gelen Aleksios'un tahtın gerçek sahibi olduğunu iddia etmişlerdir. Hatta görüşmelerden sonra genç prensi halka gösterip ona tabi olmalarını istemişlerdir ancak kimse ona bağlılığını belirtecek bir harekette bulunmamıştır.¹⁸⁸

1.4.5. İstanbul'un İşgali (13 Nisan 1204)

Çok zaman geçmeden Haçlı ordusuna silahlanma emri verilmiştir. Kadıköy ve Üsküdar'da ¹⁸⁹ bazı başarısız girişimlerde bulunduktan sonra Haçlılar, limana giremezlerse gemilerinin emniyette olmayacağını anlamışlardır. Ancak tüm Haliç büyük bir zincirle kapatılmıştır. Bu zincirin bir ucu Galata kulesinde bağlıydı ancak kale muhkem bir kaleydi ve savunmacıları için avantajlı bir konumu vardı.¹⁹⁰ Yine de alınan karar neticesinde buraya saldırı düzenlenmiş ve Galata'dan karaya çıkmayı başaran Haçlılar Haliç'i kapayan zinciri kırmak suretiyle gemiler ile Haliç'e girmişlerdir. Bundan sonra surlara saldıran Haçlılara karşı Bizanslı askerler ile halk şehri savunmaya

---

¹⁸⁵ Nicolle, s. 25.

¹⁸⁶ Villehardouin-Valenciennes, s. 34-37; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 104; Nicolle, s. 51.

¹⁸⁷ Villehardouin-Valenciennes, s. 37-38.

¹⁸⁸ Villehardouin-Valenciennes, s. 42; Clari, s. 14; Nicolle, s. 52.

¹⁸⁹ Khalkedon ve Khrysopolis

¹⁹⁰ Clari, s. 15-16.

çalışmıştır. Ancak iyi donanımlı Haçlı ordusunun sürekli taarruzları neticesinde surlarda gedikler açılmaya başlayınca, halkın kendisini sevmediğini bilen ve gücünün dayanağı olan paralı askerlere güvenerek hayatta kalabileceğine inanmayan imparator III. Aleksios, karısı ve diğer çocuklarını terk edip, çok sevdiği kızı, bir kaç başka kadın ve hazinesi ile 17/18 Temmuz 1203'te şehirden kaçmıştır.¹⁹¹ Hükümet, imparator boşluğunu II. Isaakios'u tahta çıkararak gidermiştir ve Haçlılardan kendilerinin desteklediği Aleksios'un babası imparator yapıldığı için savaşa son vermeleri istenmiştir. Görüşmeler sonunda Aleksios ile yapılan anlaşma şartları II. Isaakios tarafından da kabul edilmiş ve 1 Ağustos 1203'te Ayasofya'daki törenle prens, IV. Aleksios unvanını alarak ortak imparator ilan edilmiştir.¹⁹² Ancak genç imparator Haçlılara verdiği vaatler konusunda din adamlarını ve halkı kızdırmış olduğundan sıkıntıya düşmüştür. Roma'nın üstünlüğünü kabul etmek ve oldukça zor durumdayken onca parayı vermek Bizans İmparatorluğu için mümkün değildi. İmparatorun yeni vergiler koyması ve kiliseye ait gümüşleri müsadere edip eritmek yoluyla borcunu ödeme yolunu seçmesiyle, kilise ile tekrar arası açılmıştır.¹⁹³ Aleksios, Haçlılara borcun ödenmesi için zamana ihtiyacı olduğunu söylemiş, bu da Haçlıları huzursuz etmiştir. Bu sırada İmparatorun zaman zaman, halen amcasının elinde bulunan bazı kaleleri almak üzere Haçlı ordusundan birliklerle sefere çıktığı olmuştur. Ancak bir türlü borçları ödeyememiştir.¹⁹⁴ Vaatlerin sürekli olarak ertelenmesine ilaveten Enrico Dandolo'nun da işi zora sokma çabalarıyla ortam gerilmiştir.¹⁹⁵ Haçlılar sur dışındaki köylere saldırılar düzenleyerek halkı zor duruma soktukları gibi, şehir içinde de huzursuzluk çıkarmışlardır. Bir kaç Fransız tarafından Müslümanlara ait bir mescidin ateşe verilmesiyle başlayan yangın şehrin büyük bölümünde etkili olmuş ve büyük zarara yol açmıştır.¹⁹⁶ David Nicolle ve John Julius Norwich tarafından, Avrupa tarihindeki en

---

¹⁹¹ Akropolites, *The History*, s. 107; Nicolle, s. 62; Choniates, s. 299; Khoniates, s. 116; Norwich, s. 164.

¹⁹² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 105; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 173. Clari, s. 22.

¹⁹³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 106; Akropolites, s. 110; Akropolites, s. 20.

¹⁹⁴ Clari, s. 24-25.

¹⁹⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 173.

¹⁹⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 106; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 174; Queller ve Madden, Latinlerin saldırdıkları camideki kimselerin onlarla mücadele ettiklerini, Bizanslı komşularını yardıma çağırdıklarını, onları da gelerek Latinleri geri püskürttüğünü ancak yangının başlamasına engel olamadıklarını yazmıştır. Bknz., Queller and Madden, s. 145; H. A. Nomikos yüzyıllardır Ortodoksları rahatsız etmeden, ilişkilerin iyi gittiği zamanlarda

büyük şehir yangınlarından biri olarak nitelendirilen bu olayda yaklaşık 100.000 kişi evsiz kalmıştır.¹⁹⁷ Tüm bu olanlara imparatorun kişisel tavrı, tertip ettiği eğlenceler, yönetimden anlamaması gibi hususlar da eklenince halk ayaklanma noktasına gelmiştir. IV. Aleksios, sabık imparator olan amcasının damadı ve kendisinin protovestiarios'u¹⁹⁸ olan Aleksios Dukas Murtzuphos tarafından 1204 yılının Ocak ayında tahttan indirilmeye çalışılmış, fakat bu teşebbüsten sonuç alınamamıştır.¹⁹⁹

Şubat ayına gelindiğinde doç Enrico Dandolo'nun kararıyla vaatlerin yerine getirilmesi taleplerini iletme için oldukça sert bir mesaj ileten elçi heyeti imparatorun Blakhernae sarayına gönderilmiştir. Saraydan çıktıklarında kendilerine karşı öfkeli halk ile karşılaşan Haçlılar kaçarak kurtulmuşlar, halk Ayasofya Kilisesi'ne giderek imparatoru azledip yerine orada bulunan bir asilzadenin, Nikolaos Kanabos'un imparator ilan edilmesini sağlamıştır. Bunun üzerine saraya girip IV. Aleksios'u hapse attıran, daha sonra da öldüren Aleksios Dukas Murtzuphos, ihtiyar imparator II. Isaakios'u da hapse attırıştır ve bir kaç gün sonra onun ölmesi üzerine Kanabos'u da tutuklatarak ve halkın onayını alarak kendisini V. Aleksios unvanıyla imparator ilan etmiştir.²⁰⁰

Tahtta yaşanan bu değişiklik Haçlıları rahatsız etmiş ve tüm bu olaylar zaten İstanbul'a hücum ederek şehri ele geçirmenin uzun süredir hesabını yapan Venedik'in Haçlıları ikna etmesini kolaylaştırmıştır. Kendi imparatorlarının ölümünü destekleyen bir halkın doğru inançtan sapmış kimseler olduğu ve onlarla mücadele etmenin Haçlı seferini tamamlamakla eş değer bir papalık affına sahip olacağı yönünde propagandalar yapılmıştır.²⁰¹ Papa, Bizans'a ancak kutsal savaşa engel olması durumunda saldırılmasında bir beis görmemişti ve Batılılara göre böyle bir durum zaten her zaman

---

onarımları dahi Bizans tarafından yapılan camiye saldıran Latinler için “dinimizin düşmanı Frenkler, Kraliçe Şehir’İN kiliselerinin kubbelerinin arasında barışçıl bir eda ile yükselen bu camiye tahammül edemiyorlardı” demiştir. Bknz. H. A. Nomikos, “Haçlı Seferleri”, 600’lü yıllardan 1461’e: İslam-Türk ile Hristiyan-Bizans Dünyaları Arasındaki Etnik, Dini, Askeri, Siyasi ve Sosyo-Ekonomik İlişkiler Açısından Bir Dörtleme, haz. çev. Kriton Dinçmen, İstanbul: Arion Yayınevi, 2004, s. 106.

¹⁹⁷ Nicolle, s. 63; Norwich, s.

¹⁹⁸ İmparatorun gardırobundan sorumlu saray görevlisi. IX-XI. yüzyıllar arasında ordu kumandanı olarak da görev yapmışlardır. XII. yüzyıl ve sonrasında ise kelime daha çok onursal bir unvan olarak kullanılmıştır.

¹⁹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 106.

²⁰⁰ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 83; Akropolites, *The History*, s. 110; Nicolle, s. 26; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 106.

²⁰¹ Queller and Madden, s. 173; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 176; Nicolle, s. 68.

söz konusu olduğu ve Bizans'ın Haçlılara düşman olduğu algısı yayıldığı için, Papa da bu saldırıyı tasdik etmiş sayılmıştır.²⁰²

Bundan sonra Haçlıların kendi aralarında yaptıkları görüşmeler şehrin elde edilmesi durumunda kimin imparator olacağı ve ganimetlerin nasıl paylaşılacağı konusunda olmuştur. Nihayetinde verilen karara göre, imparator olan, her şeyin dörtte birini alacaktı ve geriye kalanın yarısı Venedik'e diğer yarısı da Haçlılara verilecekti. Ayrıca eğer imparator Fransızlardan olursa patrik Venediklilerden olacaktı.²⁰³ Dandolo imparatora bağlılık yemininden muaf olacaktı, ganimetler belirli bir yerde toplandıktan sonra bölüşülecekti ve her iki taraf da bir yıl boyunca İstanbul'dan ayrılmayacaktı.²⁰⁴ Bu noktada Haçlı Seferi yola çıkış niyetinden tamamen sapmış görünmektedir. Kutsal topraklardaki din kardeşlerinin yaşadıkları acıları unutan Haçlılar, İstanbul'un servetinin hayallerine çoktan kapılmışlardır.

Bizans'ın yeni imparatoru surları tamir etmek ve şehrin savunmasının sağlanması için teşebbüste bulunmuştur ancak karışık ortam herkesin mücadele ruhunu çoktan dağıtmıştır. Ayrıca surların içinde Venedik'ten para alan hainler olduğu da bilinmekteydi.²⁰⁵ Böyle bir ortamda, 6 Nisan 1204'te Haçlılar tarafından ilk saldırı gerçekleşmiş ve Bizans ağır kayıplar vermiştir. 6 gün sonra yapılan ikinci saldırıda dış surlarda gedikler açılmaya başlandığı gibi, içeride çıkan yangınlar nedeniyle savunmacılar arada kalmışlardır. Bundan sonra Haçlılar şehre girmeye başlamışlar ve 13 Nisan 1204'te²⁰⁶ şehir düşmüştür. İmparator Aleksios Dukas Murtzuphlos, sabık imparator III. Aleksios'un karısı Euphrosine'yi ve kendi eşi Eudokia'yı (III. Aleksios'un kızı) alarak, Yıldızlı Kapı'dan çıkmış ve Mosynopolis'e²⁰⁷ kayınpederinin

---

²⁰² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 176.

²⁰³ Clari, s. 32.

²⁰⁴ McNeal and Wolff, s. 183.

²⁰⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 108.

²⁰⁶ Gregoras ve Khoniates eserlerinde İstanbul'un Latinler tarafından işgal tarihini 12 Nisan 1204 olarak vermektedir. Bknz. Nikeforos Gregoras, *Romaiki İstoria*, c. I (1204-1341), yay. Dimitrios Moshos, Atina, 1997, s. 42; Choniates, s. 313; David Nicolle ve Işın Demirkent 13 Nisan 1204 tarihini kullanmaktadır. Bknz. Nicolle, s. 26; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 176; Akropolites'in belirttiği 12 Nisan 1203 tarihine dair kayıt Çağdaş Yunanca ve İngilizce metinlerin çevirmenleri tarafından açıklamalar ile düzeltilmiştir. Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 529, Akropolites, *The History*, s. 113; Türkçesinde ise çevirmen 12 Nisan 1204 ifadesini kendisi yazmıştır. Akropolites, *Vekayinâme*, s. 21.

²⁰⁷ Gümülcine civarı

yanına gitmek üzere şehirden kaçmıştır.²⁰⁸ Bunun üzerine taht, asiller tarafından Theodoros Laskaris'e verilmek istenmişse de artık yapılabilecek bir şey kalmadığını gören Theodoros, ailesi, patrik ve kalan asiller ile birlikte şehirden kaçmışlar ve Anadolu'ya geçmişlerdir.²⁰⁹ Bundan sonra doğun ve ileri gelenlerin izni ile Haçlılar şehri üç gün boyunca yağmalamıştır.

Şehir yüzyıllar içinde elde ettiği tüm serveti, ihtişamı ve sanat eserlerini geri alamamak üzere kaybetmiştir. Yapılan yağma ve katliamlar öylesine şiddetli olmuştur ki Batılı pek çok görgü tanığının ifadelerine yer veren yazarlar bu durumu vahşet olarak nitelendirmiştir.²¹⁰ Kiliseler, kamu binaları, kütüphaneler tam anlamıyla yağma edilmiştir. Kutsal eşyalar değerli madenlerini almak niyetiyle parçalanmıştır. Bazıları ise çalınmıştır. Hristiyanlığın en kutsal kilisesi Ayasofya'ya bile hiç bir saygı gösterilmemiş, atlı Haçlı savaşçılar içerideki her şeyi talan etmiştir. Venedikliler kültür ve sanat eserlerinin çoğunu toplayıp kendi ülkelerine götürürken, Fransız ve Flamanlar sadece taşıyabilecekleri eşyaları alıp, geri kalan her şeyi tahrip etmişlerdir.²¹¹ Din adamları da yağmadan paylarını almışlardır. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden birisi şudur: “*Fransa'dan başrahip Martin, kutsal emanetlerin yerini açıklamadığı takdirde Pantokrator Kilisesi'nin yaşlı papazını açıkça öldürmekle tehdit etmiştir. İhtiyar papaz demir bir sandığı açmış ve Martin ihtirasla titreyerek iki elini birden sandığa daldırmıştır. Kendisi ve yardımcısı aceleyle eteklerini toplayıp içine kutsal günahlar doldurmuşlar.*”²¹² Haçlılar sadece yağma ile kalmamışlar, halka zulmetmiş, katletmiş, evleri, binaları yakıp yıkarak Şehirlerin Kraliçesi denen İstanbul'u harabeye çevirmişlerdir. Bu konuda tarihçi Niketas Khoniates yaşanan zulümlerin büyüklüğünden

---

²⁰⁸ Nicolle, s. 26; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 108; Hussey, s. 151; Daha sonra Latinler tarafından yakalanan Mourtzuflos'un İstanbul'a getirilip yüksek bir yerden atılmak suretiyle öldürüldüğü de belirtilmiştir. Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 89.

²⁰⁹ Bahsi geçen Laskaris'in Theodoros mu yoksa kardeşi Konstantinos mu olduğuna dair farklı görüşlerden daha önce bahsedilmiştir. Bu tez çalışmasında bu kimsenin Theodoros olduğu kabul edilmiştir.

²¹⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 177; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 109; Queller and Madden, s. 193-203.

²¹¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 109.

²¹² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 177; Queller and Madden, s. 195; Martin seferden döndükten sonra Pairis Manastırında yaşayan Gunther Martin'in anlattıklarını kaleme almıştır. Bu eserde Haçlıların İstanbul'a nasıl girdikleri, Martin'in değerli eşyaları nasıl ele geçirdiği anlatılmış ve son bölüme Pairis Manastırına getirilen kutsal kalıntıların tam bir listesi eklenmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Semavi Eyice, *Yabancıların Gözüyle Bizans İstanbul'u*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017, s. 93; Gunther von Pairis, *The capture of Constantinople : the Hystoria Constantinopolitana of Gunther of Pairis*, edited and translated by Alfred J. Andrea, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1997.

uzun uzadıya bahsettikten sonra, Hristiyanların kendi dinlerinden olanlara yaptıklarıyla kıyaslayarak, Müslümanların Kudüs'ü zapt ettiklerinde böyle davranmadığını vurgulamıştır.²¹³

1.5. İstanbul'da Latin İmparatorluğu'nun Kurulması

Yağma ve yıkım bittikten sonra düzen kurulması gerekliliği ile ele geçirilen her değerli eşyanın bir yerde toplanmasına karar verilmiştir. Ortaya çıkan servet muazzamdır. Son durum hakkında Villehardouin şöyle demiştir: “*Ganimet öyle büyüktü ki, altın ve gümüşün, kıymetli kap kakak ve değerli taşların, satenlerin ve ipek kumaşların, kürklerin ve giysilerin ve dünyada o zamana dek rastlanmamış zenginlikte malların hesabını hiç kimse çıkaramaz.*”²¹⁴

Robert de Clari de eserinde şehrin zenginliğini yapılar üzerinden anlatmıştır. Ayasofya Kilisesi, Bukoleon Sarayı, Nea kilisesi ve burada bulunan kutsal emanetler, yine oldukça değerli eşyaların bulunduğu Havariyyun Kilisesi, şehrin kapıları, buralarda bulunan altın heykeller, şehrin sütunları gibi önemli yapı ve eşyalar karşısında Haçlıların yaşadıkları şaşkınlık ve hayranlıktan bahsetmiştir.²¹⁵

Bundan sonra Haçlılar arasında imparator seçimi için müzakereler başlamıştır. Venedik'in güçlü birini istemiyor oluşu seferin seyrinde önemli rol oynayan Alman Kralı Philippe von Schwaben'e de, seferin reisi Boniface de Montrefferat'a da tahta çıkma şansı vermemiştir.²¹⁶ Bunlar yerine Flandre Kontu IX. Baudouin, herkesin onayıyla imparator seçilmiştir. Boniface de Montferrat Selanik ve Makedonya bölgesinin kralı olurken Anadolu'nun Marmara bölgesi, Trakya, Orta ve Güney Yunanistan'da Haçlılar tarafından küçük devletler kurulmuştur.²¹⁷ Böylece Avrupa eyaletlerinin çoğu Latinlerin eline geçmiştir.²¹⁸ Venedikliler ise, sefer öncesinde yapılan anlaşma gereğince şehrin sekizde birlik bir kısmına ve Ayasofya Kilisesi'nin de yer

---

²¹³ Choniates, s. 316-320; Khoniates, s. 151-152.

²¹⁴ Villehardouin-Valenciennes, s. 74.

²¹⁵ Clari, s. 41-46.

²¹⁶ Choniates, s. 328; Khoniates, s. 177; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 179.

²¹⁷ Gregoras, s. 43; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 180.

²¹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 111.

aldığı mahalleye sahip olarak, Thomas Morosini adlı Venedikli bir kimseyi patriklik makamına getirmişlerdir.²¹⁹ Bunun yanı sıra ticari önemi haiz kıyı şehirlerini ve adaları almışlar ve buralara vassallar yerleştirmişlerdir. Diğer Haçlılar da derece ve önemlerine göre paylarını almışlardır. Ancak başkentin alınması Bizans İmparatorluğu'nun tüm topraklarının ele geçirilmesi anlamına gelmemiştir.

16 Mayıs 1204'te Baudouin, Ayasofya Kilisesi'nde İstanbul Latin İmparatorluğu'nun ilk imparatoru ilan edilmiş ve taç giymiştir.²²⁰ Bir seneden az bir süre önce IV. Aleksios'un taç giyme törenine şahitlik eden Latinler Baudoin için Bizans tarzındaki töreni kopya etmişlerdir.²²¹ Kısmen feodal hukuk bilginlerinin teorilerine, kısmen de Kudüs Krallığı'nın idare tarzına dayanan bir anayasa oluşturulmuştur. Bundan sonra imparator, siyasi tüm meseleleri ve askeri teşebbüsleri taca bağlı olan vassallardan oluşan istişare heyetine danışarak karar alacaktır.²²²

Boniface de Montrefferat kendisi için Selanik bölgesini istemiş ancak bu talep yeni Latin İmparator Baudouin tarafından kabul görmemiştir.²²³ Bunun üzerine çıkacak bir savaş bölgedeki tüm Latinlerin varlığını tehdit ettiği için doğ ve diğer önde gelen Latinlerin baskısıyla bir parlamento toplanmış ve Selanik'i Boniface'e bırakmıştır. Venediklilerin Boniface'i desteklememesinin sebebi muhtemelen, daha önce IV. Aleksios tarafından kendisine söz verilen Girit adasını Venediklilere satmasıdır.²²⁴

---

²¹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 110; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 180.

²²⁰ Clari, s. 47-48; Gregoras, s. 43; Niketas Khoniates imparator seçimin 9 Mayıs'ta Havariyyun Kilisesi'nde yapıldığını yazmaktadır. Ancak Ayasofya'da taç giyilmesinden bahsetmemiştir. Bknz. Choniates, s. 327-328; Khoniates, s. 176.

²²¹ Robert Lee Wolff, "The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261", *A History of the Crusades, Volume II The Later Crusades 1189-1311*, General Editor: Kenneth. M. Setton, Volume II Editors: Robert Lee Wolff, Harry W. Hazard, Madison: The University of Wisconsin, 1969, s. 189; Törene dair detaylar ve değerlendirme için bknz. Teresa Shawcross, "Conquest Legitimized: The Making of a Byzantine Emperor in Crusader Constantinople (1204-1261)", *Byzantines, Latins, and Turks in the Eastern Mediterranean world after 1150*, edited by Jonathan Harris, Catherine Holmes, Eugenia Russell, Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 185- 193.

²²² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 111.

²²³ Donal M. Nicol, Boniface'in daha sefere katılırken Selanik'i elde etme amacıyla olabileceğini ifade etmektedir. Çünkü Boniface'in kardeşi Reniero, Bizans imparatorlarından I. Manuel'in kızıyla evlenmiş ve Selanik'in sahibi olmuştur. Burayı kendi krallığı olarak adlandıran Reniero Andronikos Komnenos ile yaşadığı sorunlardan sonra gizemli bir şekilde ölmüştür. Bu nedenle Nicol'e göre, Boniface kardeşinin topraklarını bir gün geri alma ümidiyle hareket etmiş olabilir. Bknz. Donal M. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, Çeviren: Gül Çağalı Güven, İstanbul: Sabancı Üniversitesi, 2000, s. 123.

²²⁴ Wolff, s. 190; Venedik Girit'in sadece unvanını satın almıştır. Diğer yerler gibi adanın da fethedilerek ele geçirilmesi gerekiyordu. Bu da 1212 yılında gerçekleşmiştir. Bknz. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 141-149.

Ekim 1204'te yapılan yeni bir antlaşma ile Bizans toprakları 3 ana kısma bölünmüştür: İmparator İstanbul dahil olmak üzere Trakya'nın doğu kesimleri, Ahtopol'e²²⁵ kadar Marmara kıyıları ve batıda ise Karadeniz Ereğlisi'ne²²⁶ kadarki sahil şeridini almıştır. Venedikliler ise Karadeniz Ereğlisi'nden sonra kalan Marmara kıyılarının Gelibolu yarımadasının sonuna kadarki kısmını ve içerilerde Edirne'ye kadar uzanan bir toprak parçasını elde etmiştir. Diğer Haçlılar ise Gelibolu yarımadasının uç noktasını, Trakya'da ise İmparatorun ve Venedik'in toprakları arasında kalan bir bölgeyi almışlardır.²²⁷

Önceleri İstanbul üzerine yapılacak seferden rahatsızlık duyan Papa III. Innocentius, sonuçtan son derece memnun kalmıştır. Baudouin ile yazışmalarının sonunda duruma kayıtsız şartsız rızasını ifade etmiştir. Ancak bir süre sonra şehrin yağmalanması sırasında olanları duyduğunda hem dini duygularla hem de siyasi değerlendirmelerle durumdan endişe etmiştir ve İstanbul'a yazdığı sonraki mektuplarında bu durumdan rahatsızlığını dile getirmiştir.²²⁸

İstanbul'un Latinler tarafından işgal edilmesi üzerine Bizans imparatorluğunun kalan topraklarında farklı Bizans devletleri kurulmuştur. Bunlardan Trabzon Rum İmparatorluğu olarak bilinen eski imparatorlardan I. Andronikos'un iki torunu Aleksios ve David Komnenos tarafından, teyzeleri olan Gürcistan Kraliçesi Tamara'nın yardımıyla kurulmuştur. Trabzon merkezli bu devlet Doğu Karadeniz'de hakimiyet sürmüştür. Aslında bu devletin kuruluşu Haçlı Seferinin doğrudan bir sonucu değildir. Daha önce çocuk yaşta bölgeye giden Aleksios ve David, Nisan 1204'te Trabzon'u ele geçirerek batıya doğru ilerlemeye devam etmiş, Karadeniz Ereğlisi'ne kadar gelmiştir.²²⁹ Epiros bölgesinde ise eski imparatorların kuzeni Mikhail Angelos tarafından Epir Despotluğu²³⁰ adıyla anılan devlet kurulmuştur. Ve son olarak da

---

²²⁵ Agathopolis

²²⁶ Herakleia

²²⁷ Bu ana paylaşımın dışında adalar ve Anadolu'nun kıyı kesimindeki paylaşımın detayları için bkz. Wolff, s. 191-192.

²²⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 113.

²²⁹ Ostrogorsky, s. 393.

²³⁰ Georg Ostrogorsky bu devlete despotluk denmesi ile ilgili tartışmalara dair bilgi vermiştir. Bkz. Ostrogorsky, s. 399, dipnot 3. Bu tez çalışmasında yaygın kullanımı dolayısıyla Epir Despotluğu ifadesi tercih edilmiştir.

İznik'te, eski imparator III. Aleksios'un damadı Theodoros Laskaris tarafından İznik İmparatorluğu kurulmuştur.

Dördüncü Haçlı Seferinin gerek ilerleyişi gerekse sonucuna baktığımızda Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında olması planlanan bir seferin en büyük zararı yine bir Hristiyan devlet olan Bizans İmparatorluğu'na verdiğini görmekteyiz. Müslümanlar herhangi bir zarar görmemiş, bu seferden doğrudan bir şekilde etkilenmemiştir.²³¹ Batılılar başından beri amaçlarının Doğu'daki din kardeşlerine yardım etmekten ziyade kendi çıkarları için Bizans'ı ortadan kaldırmak olduğunu göstermişlerdir. Genel itibariyle Türkleri Anadolu'dan atmak ancak bu sırada Bizans'ı da aradan çıkarıp tüm bu topraklara sahip olmak isteyen Batı'nın bu emeline ulaşması mümkün olmayacaktır.²³² Çünkü Türkler Anadolu'daki hakimiyetlerini kesin bir şekilde kurmuşlardır. Hatta Dördüncü Haçlı Seferi'nin Bizans'a verdiği zarar nedeniyle Türkiye Selçuklu Devleti daha da güçlenmiştir.²³³ Batıdan gelecek önemli bir tehlike kalmayınca sınırlarını daha da genişleten Türkler, Antalya ile Akdeniz kıyılarına, Samsun ve Sinop ile Karadeniz kıyılarına hakim olarak dünyaya açılma fırsatı bulmuşlardır ve gerek bu limanlar gerekse Anadolu ticaret yollarına sahip olmaları nedeniyle dünya ticaretinde önemli bir yer edinmiştir.²³⁴ Haçlılar, başkentleri İstanbul'u ele geçirerek Bizans'a çok ağır bir darbe vurmuşlardır. Bu durum doğu ve batı arasındaki kını arttırmış, ileriki yıllarda halk Dördüncü Haçlı Seferi'ni hiç unutmuyarak Roma ile yakınlaşmaya kesin bir şekilde karşı çıkmıştır.²³⁵

---

²³¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 180.

²³² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 180.

²³³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 115; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 181.

²³⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 181.

²³⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 115-116.

BÖLÜM 2: İZNIK İMPARATORLUĞU'NUN İZNIK'E TAŞINMASI VE ANADOLU'DAKİ DEĞİŞİM

2.1. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Siyasi Vaziyetine Genel Bir Bakış

Bizans İmparatorluğu için tarım, ticaret faaliyetleri ve ödenen vergiler ile imparatorluk ekonomisinin en önemli gelir kaynaklarını sağlayan ve ordunun temelini oluşturan bölge olması sebebiyle Anadolu her zaman önemini korumuştur. Başkent İstanbul'un Latinler tarafından işgal edilmesi ile imparatorluğun İznik'te yeniden toparlanması sürecinde bu önem artmıştır.²³⁶

Türkiye Selçuklularının bu dönemde etrafında çok sayıda düşman bulunmaktaydı. İznik İmparatorluğu Batı Karadeniz sahillerini, Marmara ve Ege bölgelerinin büyük kısmını elinde tutarken, Trabzon Rum İmparatorluğu da Orta ve Doğu Karadeniz sahillerine hakim olmuştur. Güneyde ise Ermeni Baronluğu Selçuklu topraklarına saldırılar düzenleyerek tehdit oluşturan bir unsurdu.²³⁷

2.1.1. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in İkinci Saltanat Dönemi (1205-1211)

II. Rükneddin Süleyman Şah ile yapılan antlaşmanın akabinde Konya'dan ayrılıp Akşehir üzerinden İstanbul'a gitmek isteyen I. Gıyaseddin Keyhüsrev, şehirden aceleyle ayrıldığı sırada oğulları İzzeddin Keykavus ve Alaeddin Keykubad yanından kaybolmuştur. Yolda ilk durağı olan Ladik köyünde tatsız bazı hadiseler yaşanmıştır. Sultana saygısızca davranan ahali ile yaşanan arbedede Sultanın ve maiyetindeki kimselerin mallarının bir kısmı kaybolmuştur, bir kısmı da yağmalanmıştır. Buradan ayrılan sabık Sultan ağabeyine durumu anlatan bir mektup göndermiştir. Olaylardan haberdar olduktan sonra sorumluların yakalanması ve cezalandırılması konusunda II. Rükneddin Süleymanşah son derece titiz davranmış ve kardeşine yapılanların bedelini ödetmiştir. Tüm Ladik bundan nasibini almış ve yakılıp yıkılmıştır. Ayrıca II. Rükneddin yeğenleri ile görüşüp kendisiyle kalmak isterlerse en iyi şekilde hayatlarına devam edeceklerinin garantisini vermişse de melikler babalarının yanına gitmeyi tercih etmişlerdir. Bundan sonra I. Gıyaseddin Keyhüsrev oğulları İzzeddin Keykavus ve

---

²³⁶ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 215.

²³⁷ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 228.

Alaeddin Keykubad ile bir araya geldikten sonra Ermeni Kralı Leon'un ülkesine yönelmiştir. Buradan kardeşi, Elbistan Meliki Mugiseddin Tuğrulşah'ın yanına, oradan da bir başka kardeşi Muizeddin Kayserşah'ın toprakları olan Malatya yöresine gitmiştir. Ardından Şam, Diyarbakır, Ahlat ve Samsun'a geçmiştir. I. Gıyaseddin, Karadeniz sahilinden melikin kendisi için tahsis ettiği gemiler ile İstanbul'a hareket etmiştir. Yukarıda bahsi geçen her yerde çok büyük bir saygıyla karşılanmış, hepsinden hediyelerle uğurlanmıştır.²³⁸

Keyhüsrev İstanbul'a vardığında, İmparator III. Aleksios tarafından son derece saygı görmüş, sık sık sarayda ağırlandı. Hatta davet ve toplantılarda imparator onu tahtta yanına oturtmuştur.²³⁹ Ancak Keyhüsrev tahtını geri almak için daha önceki sultanların elde ettiği gibi bir yardım alamamıştır.²⁴⁰ Burada bulunduğu sırada, Bizans asillerinden Manuel Mavrozomes'in kızı ile evlenmiştir. Mavrozomes, İstanbul'a bağlı bir kalenin ya da bir adanın hakimidir.²⁴¹

1196-1203/1204 yılları arasında İstanbul'da kalan Türkiye Selçuklu Sultanı ilginç bir olaya da şahit olmuştur. İmparatorun hizmetindeki ünlü bir Frenk, savaşta gösterdiği başarılar nedeniyle imparatorluktan her yıl yüklü bir miktar gelir elde etmiştir. Sultanın da sarayda bulunduğu bir gün Frenk gelip saray görevlileri ile yaşadığı sorun nedeniyle İmparator III. Aleksios'a şikayette bulununca İmparator yanında sultan olduğu için, bu konuyu ertesi gün halletmek üzere huzurdan ayrılmasını istemiştir. Ancak Frenk denileni yapmak yerine İmparatora küstahça çıkmıştır. Bunu gören I. Gıyaseddin Keyhüsrev olayın ne olduğunu sorup öğrenince İmparatora "tebaasına yüz verdiği için böyle saygısızlık gördüğünü" söylemiştir. Bunun üzerine Frenk öfkelenerek bu kez de Sultana küstahlık etmiştir. Sultan Frenk'i bir yumrukla bayıltınca ortalık karışmıştır ve Frenk'in adamları Sultana saldırmışlardır. İmparatorun adamları Sultana zarar

---

²³⁸ İbn Bibi, c. I, s. 58-69

²³⁹ İbn Bibi, c. I, s. 70; Niketas Khoniates ise Keyhüsrev'in iki kez Bizans imparatoruna geldiğini ve ikisinde de beklediğini bulamadığını, hiç saygı görmediğini yazmıştır. Bknz. Choniates, s. 286-287; Khoniates, s. 83-84. Akropolites ise Keyhüsrev'in İstanbul'da bulunduğu sırada vaftiz edildiğini ve imparatorun onun vaftiz babası olduğunu yazmıştır. Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 101; Aksarayî, s. 31.

²⁴⁰ II. Kılıçarslan, 1162 yılında İstanbul'a gelerek 80 gün boyunca burada kalmış, dönemin Bizans İmparatoru Manuel tarafından büyük miktarda para yardımı alarak Anadolu'daki rakiplerine karşı hareket etme imkanı bulmuştur. Choniates, s. 67-68.

²⁴¹ Konu hakkında kaynakların farklı ifadelerine dair değerlendirme için bknz. Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 201.

gelmesini önledikten sonra İmparator sultan hariç herkesi huzurundan çıkarmış, hoş sözlerle ve iyiliklerle Selçuklu Sultanını sakinleştirmeye çalışmıştır. Bu noktada Sultan Bizans İmparatoruna kim olduğunu, kimin soyundan geldiğini, nasıl bir konumu olduğunu, kardeşlerinin nasıl güçlü olduklarını hatırlatmıştır. Böyle bir saygısızlık karşısında sessiz kalırsa, diğer meliklerin “Kardeşimin etini başkalarına yedirtmeden yerim.” sözüyle hareket ederek Bizans topraklarına saldıracaklarını ifade etmiştir. İmparator akıllıca davranarak tüm bu sözleri sakince karşılamış ve Sultana iltifatlar ederek onu sakinleştirmek istemiştir. Buna karşılık Sultan Frenk ile teke tek bir dövüş ayarlanmasını söylediğinde İmparator aslında bunu hiç uygun bulmasa da I. Gıyaseddin’in ısrarı nedeniyle mecburen kabul etmiştir.²⁴² Ertesi gün kalabalık bir izleyici topluluğu önünde yapılan mücadelede Sultan Frenk’i mağlup edip öldürmüştür. İmparator bundan sevinç duyarak saraya dönmüş, Sultana ve yakınlarına değerli hediyeler vermiştir.²⁴³

Mağlubiyeti hazmedemeyen Frenklerin olaylar çıkarıp I. Gıyaseddin Keyhüsrev’e zarar vermelerinden endişelenen İmparator ona, Mavrozomes’in yanında gitmesini tavsiye etmiştir. Bunu makul bulan Sultan tüm ailesi ve maiyetiyle birlikte şehirden ayrılıp kayınpederinin yanına gitmiştir.²⁴⁴ Buradayken kardeşi II. Süleymanşah’ın ölüm haberini alan Keyhüsrev Türkiye Selçuklu Devleti’nin ileri gelenlerinin teklifiyle ve kayınpederi Mavrozomes’in desteğiyle yurduna dönmek üzere harekete geçmiştir. Ancak İznik İmparatorluğu’nun arazilerinden geçmek isteyince imparator I. Theodoros Laskaris’in engeli ile karşılaşmıştır. II. Rükneddin Kılıçarslan ile yaptığı anlaşmaya sadık kalmak adına böyle bir tavır takındığını söyleyen imparator ile bir süre müzakereler devam etmiştir. Nihayetinde I. Gıyaseddin Keyhüsrev sultan olduktan sonra Honaz, Denizli ve Konya sınırına kadar olan vilayetleri Bizanslılara bırakacağına söz verince ve bunu gerçekleştirene kadar oğullarını Hacib Zekeriya ile imparatorun yanında rehin bırakmayı kabul edince antlaşma yapılmış, Keyhüsrev’in geçişine izin

---

²⁴² İbn Bibi, c. I, s. 70-72.

²⁴³ İbn Bibi, c. I, s. 75.

²⁴⁴ İbn Bibi, c. I, s. 76. Bu olayın hangi tarihte gerçekleştiği kesin değildir. Abu’l-Farac, onun İstanbul zapt edildikten sonra şehirden ayrıldığını ifade etmektedir (1204) Bknz. Abu’l-Farac s. 474; Robert de Clari de, “Konya sultanının kardeşlerine karşı haçlılardan yardım istediğini ancak reddedildiğini” yazdığına göre, III. Aleksios şehirden ayrıldıktan (17 Temmuz 1203) hemen sonra şehirden ayrılmış olması muhtemeldir. Bknz. Clari, s. 22; Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 200.

verilmiştir.²⁴⁵ Daha sonra Zekeriya bir şekilde melikleri kaçıarak Keyhüsrev'i durumdan haberdar etmiştir. Bu sırada maiyeti ve Mavrozomes'in yakınları ile birlikte geldiği Uluborlu'da Türkmenler arasından asker toplayan I. Gıyaseddin Konya üzerine harekete geçmiştir ve şehri kuşatmıştır. Bir aylık kuşatmadan sonra şartların zorlaşmasından dolayı Ilgın'a çekildiğinde Aksaray ahalisi I. Gıyaseddin Keyhüsrev adına hutbe okutmuştur.²⁴⁶ Bunun üzerine Konya halkı haber göndererek şehrin teslim edilmesine yönelik tekliflerini iletmişlerdir. III. Kılıçarslan'a iyi davranılacağıının ve Tokat'ın mülk olarak ona verileceğinin söz verilmesi üzerine şehir teslim edilmiştir.²⁴⁷

Yaklaşık dokuz yıl aradan sonra 1205 yılında Türkiye Selçuklu tahtına ikinci kez sahip olan I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile İznik İmparatoru I. Theodoros Laskaris arasında 1206 yılında bir barış antlaşması imzalanmıştır.²⁴⁸ İçinde buldukları zor şartlar nedeniyle gerekli görülen bu antlaşma sayesinde her iki devlet de diğer sorunları ile ilgilenme fırsatı bulmuştur.

Trabzon Rum İmparatoru Aleksios'un Samsun'u kuşatması üzerine şehirdeki Türkler Selçuklu sultanından yardım istemiştir. Aleksios üzerine harekete geçen I. Gıyaseddin buradaki ticaret yolunun güvenliğini sağladıktan sonra yönünü Antalya'ya çevirmiştir. Anadolu'da yeni oluşan düzen ticari faaliyetleri olumsuz etkilemiştir. Ticaret yollarının güvensiz hale gelmesi Türkiye Selçuklularının ekonomisine zarar verdiği için Sultan Antalya gibi önemli bir ticaret limanına sahip olmak istemiştir.²⁴⁹

Aldobrandini isimli bir İtalyan'ın hakimiyetindeki Antalya Selçuklu birlikleri tarafından kuşatılınca Kıbrıs Kralı şehirdekilere yardım göndermiştir. Antalya'nın dışarı ile irtibatını keserek zor durumda kalmasını isteyen I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Latin idareciden memnun olmayan Bizanslıların yardımı ile 5 Mart 1207'de şehri fethetmiştir.²⁵⁰

---

²⁴⁵ İbn Bibi, s. 101.

²⁴⁶ Sevim, "Keyhusrev I", s. 348.

²⁴⁷ İbn Bibi, s. 102-107.

²⁴⁸ Akropolites, ; Aksarayî, s. 24.

²⁴⁹ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 219.

²⁵⁰ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 219.

Türkiye Selçukluları başarılı seferler ile genişlerken İznik İmparatorluğu da kendisini toparlamış ve güçlenmiştir. Bu şekilde gelişen iki rakibin arasındaki antlaşmanın uzun soluklu olamayacağı görülmüştür. Bir süredir devam eden gerginlikler Latin işgalinden kaçan sabık Bizans imparatoru III. Aleksios'un, Selçuklu sultanına sığınması ile hat safhaya ulaşmış ve neticede çatışma kaçınılmaz hale gelmiştir. 1211 yılında Antiokheia yakınlarında yapılan savaşta Türkiye Selçuklu Devleti mağlup olmuş, I. Gıyaseddin Keyhüsrev hayatını kaybetmiştir.²⁵¹

2.1.2. I. İzzeddin Keykavus Dönemi (1211-1220)

Babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümü üzerine devletin ileri gelenleri tarafından Selçuklu sultanı seçilen Malatya Meliki İzzeddin Keykavus önce Kayseri'de sultan ilan edilmiştir. Bu sırada kardeşi Tokat Meliki Alaeddin Keykubad'ın tahtı ele geçirmek üzere Kayseri üzerine harekete geçmesiyle Kayseri'de kuşatma altında kalmıştır. Alaeddin Keykubad'ın Erzurum Meliki Mugiseddin Tuğrulşah ve Ermeni Kralı Leon ile kurduğu ittifak karşısında zor durumda kalan İzzeddin Keykavus Kayseri şehrinin yöneticisi Celaleddin Kayser'in önerisi ile Ermeni Kralı'nı ittifaktan ayırmak için hediyeler göndermiştir.²⁵² Leon aldığı değerli hediyeler ve İzzeddin'in saltanatı süresince ülkesine saldırılmayacağı vaadine güvenerek bir yeminname hazırlamış ve Sultan'dan ahidname aldıktan sonra gizlice kuşatmadan ayrılmıştır. Bu durumu gören Erzurum Meliki'nin de kendi topraklarına saldırılmasından endişe duyarak ittifaka son verip savaş meydanından ayrılması üzerine Alaeddin Keykubad yalnız kalmış ve kuşatma altındakilerin saldırıları neticesinde çok sayıda adamını kaybetmiştir. Geri çekilmekten başka yapacak bir şeyi kalmadığı için Ankara'ya gitmiştir.²⁵³

I. İzzeddin Keykavus Kayseri'de işlerini tamamladıktan sonra önce Aksaray'a, oradan da Konya'ya gitmiştir. Şehir halkı ve ileri gelenleri tarafından son derece saygı ve sevgiyle karşılanmış ve törenler eşliğinde Türkiye Selçuklu tahtına oturtulmuştur. Bir hafta süren törenlerden sonra devlet meseleleri ile ilgilenmeye başlayan Sultan İznik İmparatorluğu'ndan gelen antlaşma talebini değerlendirmiştir. I. Theodoros Laskaris,

---

²⁵¹ Aksarayî, s. 25.

²⁵² İbn Bibi, c. I, s. 133-136.

²⁵³ İbn Bibi, c. I, s. 136-139; Aksarayî, s. 25.

Sultan'ın Antiokheia Savaşı'nda ölen babasının intikamını almasından endişe duyduğu için savaş esirleri arasında bulunan Seyfeddin Ayaba ile birlikte elçisini göndermiştir.²⁵⁴ Son derece kıymetli hediyeler ile gelen Seyfeddin Ayaba Sultanı ikna etmeyi başarmıştır. Törenler ile kabul edilen elçilik heyetinin tutumundan memnun kalan İzzeddin Keykavus ertesi gün de onları kabul ederek yeminlerini dinlemiştir. Ardından Seyfeddin Ayaba'yı kendisi tarafından tahsis edilen hediyeleri İznik İmparatoruna götürmesi, İmparatora Sultan'ı tanıdığına dair ant içirmesi ve şehit babasının naaşını başkente getirmesi için görevlendirmiştir.

I. Theodoros Laskaris, Selçuklu heyetini ve taleplerini memnuniyetle karşılamış, gerekli yemini etmiş, önce gönderdiğinin iki katı hediye hazırlatarak I. Gıyaseddin'in naaşı ile birlikte göndermiştir. Konya'ya varan Seyfeddin Ayaba olan biteni aktarmış ve böylece iki devlet arasında barış sağlanmıştır. Sultanın naaşı da Konya'da atalarının, dedelerinin ve kardeşinin yanında toprağa verilmiştir.²⁵⁵

İznik İmparatorluğu ile yapılan antlaşma neticesinde sağlanan barış ortamında I. İzzeddin Keykavus devletin önemli meseleleri il ilgilenmiş, sorunları ortadan kaldırmıştır. Ardından devlet ileri gelenleri ve ordu komutanları ile yaptığı istişare neticesinde güvenliği ve huzuru sağlamak için kardeşi Alaeddin meselesini halletmeye karar vermiştir.²⁵⁶

Kalabalık bir ordu ve kuşatma araç gereçleri ile Ankara üzerine harekete geçilmiştir. 1212 yılının ilkbaharında başlayan ve bir yıl boyunca süren kuşatma sırasında sürekli savaşlar olmuştur. Kuşatmanın sebep olduğu yiyecek ve zahire kıtlığından zor duruma düşen şehir halkı Alaeddin'in huzuruna çıkarak sıkıntılarını ve umutsuzluklarını dile getirmişlerdir. Onlara hak veren Alaeddin kardeşine haber göndermiş ve gerekli şartların sağlanması durumunda şehri teslim edeceğini bildirmiştir. Melik Alaeddin ve onun tarafında olan hiç kimseye zarar verilmeyeceği, Melik'in Sultan tarafından belirlenen bir yere güvenle götürüleceği, şehir halkına her türlü yardımın yapılacağını ve kesinlikle saldırılmayacağını yeminleri edilmiş böylece Sultan şehre girmiştir.

---

²⁵⁴ Gregoras, savaşın hemen akabinde barış antlaşması talebinde bulunanların Türkler olduğunu ve antlaşmanın imparatorun belirlediği şartlar çerçevesinde gerçekleştiğini yazmaktadır. Gregoras, s. 50.

²⁵⁵ İbn Bibi, c. I, s. 154.

²⁵⁶ İbn Bibi, c. I, s. 154-155.

Alaeddin ise Minşar kalesine götürülmüş, Sultan Ankara ile ilgili devlet işlerini tamamladıktan sonra Konya'ya dönmüştür.²⁵⁷

Yukarıda bahsedildiği üzere etrafı çeşitli düşmanlarla çevrili Türkiye Selçuklu Devleti kendisini emniyete alarak hareket edebilmek için İznik İmparatorluğu ile barış antlaşması yapmıştır ve 50 yıl kadar süren bu antlaşmaya binaen iki taraf arasında büyük bir mücadele yaşanmamıştır. Böylece I. İzzeddin Keykavus devleti için en doğru hedeflere yönelme fırsatı bulmuştur.

Sultan kıyı şeridi ile bağlantısı kesilmiş ve orta Anadolu'da sıkışmış Selçukluları öncelikle Karadeniz sahiline çıkarmayı amaçlamıştır. Bu nedenle Sinop gibi önemli bir ticaret limanını ele geçirmek istemiş ve yola çıkmıştır. I. İzzeddin Keykavus Sivas'ta bulunduğu sırada kendisine Trabzon Rum İmparatoru Aleksios'un haddini aşarak Selçuklu topraklarında karışıklıklar çıkardığı haberi ulaşmıştır. Emirler ve komutanlar ile görüşmeler yaptıktan sonra Sinop'a saldırmak fikrini düşünmüş ancak bunun nasıl yapılması gerektiğine dair bölgeyi ve şehri iyi bilen kimselere danışmıştır.²⁵⁸ Fetih için harekete geçen Sultan casuslar görevlendirerek imparatorun durumu hakkında bilgi almıştır. Casuslardan alınan haberlere göre Aleksios sık sık av partileri için şehir dışına çıkmaktaydı. Bu bilgi doğrultusunda hareket eden uç beyleri İmparator Aleksios'u esir almayı başarmıştır. Bu haber Sultan'a ulaştıktan 3 gün sonra ordu Sinop üzerine hareket etmiştir. Burada esir imparator ile görüşen I. İzzeddin Keykavus, ona şehir halkını teslim olmalarını konusunda ikna etmesini söylemiştir. Aleksios da beylerinden birini Sinop halkına gönderip durumu anlatmış ve Selçuklulara teslim olmalarını iletmiştir. Fakat halk imparator esir ise de onun yerini alabilecek yaşta ve olgunlukta oğulları olduğu gerekçesiyle teslim olmaya yanaşmamışlardır.²⁵⁹ Bir kez daha kendilerine haberci gönderilmesine rağmen tavırlarında bir değişiklik olmayınca Sultan'ın emri ile askerler Aleksios'u halkının görebileceği bir yere getirerek ona işkence etmeye başlamıştır. İlk gün yapılanlara tepki vermeyen Sinoplular ertesi gün işkencenin şiddeti artınca ve imparatorları ölümün eşğine gelince teslim olmayı kabul etmiştir. İmparatorun ve şehir ahalisinin canlarına ve mallarına hiçbir zarar gelmeyeceği, onlara

---

²⁵⁷ Aksarayî, s. 25.

²⁵⁸ İbn Bibi, c. I, s. 168-169.

²⁵⁹ İbn Bibi, c. I, s. 170-173.

istedikleri yerde oturma izni verileceği garanti edilmiş, imparatorun belirlenen yıllık haracı²⁶⁰ düzenli olarak Selçuklu sultanına ödemesi ve talep halinde Selçuklu ordusuna askeri yardımda bulunması karşılığında sadece Sinop değil tüm Canik bölgesini Aleksios'a bırakılacağı belirtilmiştir. Yemin mektubu şehre ulaşınca Selçuklu bayrağı kaleye dikilmiş, böylelikle 1214 yılı Ekim ayında Sinop'un fethi tamamlanmıştır. Yapılan törenler I. İzzeddin imparatora oldukça saygı göstermiş ona izzet ve ikramlarda bulunmuştur.

Yeminnameler tamamlanıp Aleksios şehirden ayrıldıktan sonra Sultan çevredeki akıllı, zengin ve bilgili hocaların Sinop'a getirilmelerini istemiştir. Şehirden kaçmış olanlar geri çağırılmış, malları kendilerine iade edilmiştir. Kilise camiye çevrilmiş, kadı, katip, müezzin gibi görevliler atanmış, hasarlı surlar onarılmıştır.²⁶¹

I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından 1207 yılında İtalyan Aldobrandini'den alınan Antalya, I. İzzeddin Keykavus ve Alaeddin Keykubad arasındaki taht mücadeleleri sırasında şehirdeki Hristiyanlar tarafından ele geçirilmiştir. Devlet yöneticilerinin ve şehirdeki diğer Türklerin öldürülüp mallarının yağmalandığını öğrenen I. İzzeddin Keykavus önce iç güvenliği sağlayıp, Sinop fethi ile ilgilenmiş ardından Antalya'ya yönelmiştir. Sultan ordusu ile Antalya önlerine geldiğinde olayları çıkaranlar korkuyla birbirlerini suçlamaya başlamış ve Frenklerden yardım istemiştir. Kuşatmayı sıkı tutan Selçuklular 1216 yılının Ramazan Bayramının ilk gününde şehri ele geçirmeyi başarmıştır.²⁶² Şehrin eksikleri tamamlanmış ve surlar tamir edilmiştir. Şehrin subaşılığını Mübarizzeddin Ertokuş'a veren Sultan Konya'ya dönmüştür.

Kayseri'de ilk tahta çıktığı zaman kuşatılan İzzeddin Keykavus, kardeşi ile ittifakına son vermesi için Ermeni Kralı ile antlaşmaya varmıştır. Bu sırada Ermeniler tarafından fethedilen yerler ile ilgilenme vaktini bekleyen Sultan Sinop'un fethinden sonra Karaman, Ereğli ve Larende'yi 1216'da geri almıştır.²⁶³ Antalya seferini de tamamladıktan sonra dikkatini Ermeniler üzerine çevirmiştir. Selçuklu Sultanı 1216'da

---

²⁶⁰ İmparator Aleksios, her yıl 10.000 dinar (altın), 500 at, 2000 sığır, 10.000 koyun ve ülkesinin kıymetli mallarından 50 yükü Selçuklulara göndereceğini ifade etmiştir. İbn Bibi, c. I, s. 174.

²⁶¹ İbn Bibi, c. I, s. 175.

²⁶² İbn Bibi, c. I, s. 162-167; Turan, s. 332.

²⁶³ Turan, s. 329.

ordusu ile Maraş'ta bulunduğu sırada Halep hükümdarı ile temasa geçmiş ve Ermenilere karşı birlikte hareket etmeyi teklif etmiştir. Melik Zahir bu teklifi kabul ettikten sonra amcası Mısır hükümdarı Melik Adil ve Ermeni Kralı Leon tarafından vazgeçirilmeye çalışılmıştır. Bu sırada Sultan Maraş-Antakya arasındaki Ermenilere saldırmış ve bazılarını öldürmüştür. Ancak bu bölge Halep'e tabi olduğu için bu durum Melik Zahir'in tereddütleri arttırmıştır. Böylece beklerken Melik Zahir'in ölmesi üzerine Halep'te emirler arasında ihtilaflar yaşanmış ve bu da Selçuklu ile ilişkilere yansımıştır. Sultan uzun süren görüşmelerden sonra Sultan tekrar harekete geçmiş ve Cincin ve Haçın kalelerini fethetmiştir.²⁶⁴

1216'da Selçuklu birlikleri ile Ermeni ordusu arasında cereyan eden çarpışmalarda Türkler galip gelmiş ve Ermenilerden çok sayıda insan ve önemli devlet adamları esir edilmiş, büyük miktarda ganimet ele geçirilmiştir.²⁶⁵ I. İzzeddin Keykavus Kayseri'ye döndükten sonra Leon barış görüşmelerine başlamış ve nihayetinde 1218'de yapılan antlaşma ile Ermeni Krallığı tekrar Selçuklulara tabi olmayı kabul etmiş, talep edilmesi durumunda Selçuklu ordusuna teçhizatlı asker, yıllık haraç olarak da 20.000 dinar altın göndermeyi vaat etmiştir. Bunun karşılığında Sultan, Ermenilerin Sis Krallığını tanımayı kabul etmiştir. Böylece Anadolu-Suriye arasındaki önemli ticaret yolunun güvenliği sağlanmıştır.²⁶⁶ Sinop ve Antalya gibi ticaret limanlarını kontrol altına almasından da anlaşılacağı üzere I. İzzeddin Keykavus devletin iktisadi gelişimine öncelik vermiştir.

Daha önce Halep üzerindeki emellerini Melik Zahir'in ölümü nedeniyle gerçekleştirilemeyen Selçuklu Sultanı Antalya'da dinlendikten ve Erzincan Mengüçik hükümdarı Fahreddin Behramşah'ın kızıyla evlendikten sonra tekrar Halep meselesi ile ilgilenmeye başlamıştır.²⁶⁷ Henüz çocuk yaştaki Halep hükümdarı Melik Aziz'in durumundan faydalanmak isteyen düşmanlar bulunduğu için bazı devlet adamları Selçuklu Sultanına tabi olmayı uygun görmüştür. Onların tavsiyeleri üzerine Melik Efdal ile görüşen I. İzzeddin Keykavus kendisine tabi olmak şartıyla Halep'i ona

---

²⁶⁴ İbn Bibi, c. I, s. 183-185; Turan, s. 335.

²⁶⁵ İbn Bibi, c. I, s. 187.

²⁶⁶ İbn Bibi, c. I, s. 188-190; Turan, s. 337.

²⁶⁷ İbn Bibi, c. I, s. 193-200; Turan, s. 337.

bırakma konusunda anlaşmıştır. İki tarafın ordusu birlikte hareket ederek bazı kaleleri ele geçirmişler ancak daha sonra araya Sultan aleyhine söylentilerde bulunanlar girmeye başlamıştır.

Melik Aziz'in atabeyinin talebi doğrultusunda karşı harekete geçen Melik Eşref ile Selçuklu birlikleri arasında mücadele başlamıştır. Öncü birliklerinin aldığı mağlubiyetin bir ihanet nedeniyle olduğuna kanaat getiren I. İzzeddin Keykavus ülkesine dönmeye karar vermiştir. Bu sırada Melik Efdal da karşı tarafa geçerek Melik Eşref'in yanından yer almaya başlamıştır. Aldığı mağlubiyetin üzüntüsü ve öfkesi ile kendi emirlerinden şüphelenmeye başlayan Sultan bazı beyleri bir eve kapatarak onları yakmıştır.²⁶⁸ İzzeddin, Diyarbakir Artuklu hükümdarı Nasırüddin Mahmud ve Erbil hükümdarı Muzaffereddin Gök-böri ile ittifak kurarak tekrar harekete geçmiştir. Sultan Malatya'ya geldiğinde ağır bir hastalığa yakalanmış ve bundan kurtulamayarak 1220de ölmüştür. Naaşı Sivas'ta defnedilmiştir.

2.1.3. I. Alaeddin Keykubad Dönemi (1220-1237)

I. Keykubad, babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra ağabeyi I. İzzeddin Keykavus'un hükümdarlığını tanımamış ve ittifak kurduğu Ermeni Kralı Leon ve Erzurum meliki olan amcası Mugiseddin Tuğrulşah ile birlikte ağabeyinin bulunduğu Kayseri şehrini kuşatmıştır. Ancak bir başarı elde edememiş ve Ankara kalesine çekilmiştir. Keykavus'un Ankara'yı kuşatması neticesinde teslim olmak zorunda kalmış ve 1212'de hapse atılmıştır.²⁶⁹ 1220 yılında ise Kaykavus'un ölmesi üzerine devlet ileri gelenlerinin kendi aralarında yaptıkları müzakereler sonucu sultan seçilmiştir. Hapsedildiği kaleden çıkartılıp Sivas'a getirilmiş ve burada Türkiye Selçuklu Devleti sultanı ilan edilmiştir.²⁷⁰ Ardından kalabalık bir ordu eşliğinde Konya'ya hareket etmiştir. Önce Kayseri'ye gelmiş, şehir subaşı ve halkı tarafından son derece iyi ağırlandı, işlerini hallettikten sonra Aksaray'a geçmiştir. Bir kaç gün Aksaray'da dinlenen Sultan nihayet, başkent Konya'ya ulaşmış ve saltanat makamına oturmuştur.²⁷¹

---

²⁶⁸ Turan, s. 339.

²⁶⁹ Faruk Sümer, "Keykubad I", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 25, Ankara, 2002, s. 358.

²⁷⁰ İbn Bibi, c. I, s. 222-227.

²⁷¹ İbn Bibi, c. I, s. 228- 237.

Halife tarafından da hükümdarlığı tasdik edilen I. Alaeddin Keykubad, Konya Sivas ve Kayseri şehirlerinin korunması için sağlam surlar inşa ettirerek Moğol tehlikesine karşı savunma tedbirleri almıştır. Bu üç büyük şehrin son derece görkemli surlarının yanı sıra başka Anadolu şehirleri de kaleler ve surlar ile tahkim edilmiştir. Keykubad Konya ile ilgili işlerini tamamladıktan sonra Kayseri'ye geçtiği sırada halifenin elçisi Muhiddin İbn'el-Cevzi yanına gelmiştir. Saygıda kusur edilmeden karşılanan elçi Sultan ile baş başa görüşüp halifenin talebini iletmiştir. 1218 yılında Moğollara ait bir kervandaki tüccarların Otrar'da Vali Gayır Han İnalçık tarafından öldürülmesi üzerine Cengiz Han 1219 sonlarından itibaren Harezm'i istila etmeye başlamış ve Alaeddin Muhammed Harezmşah'ı Harezm'den ayrılmak zorunda bırakmıştır.²⁷² Bu şekilde Moğolların gücünün artmasından dolayı duydukları endişeyi dile getiren elçi İbn'el-Cevzi, muhtemel Moğol saldırılarına karşı tedbir almak amacıyla Selçuklulardan askeri destek istemiştir. I. Alaeddin Keykubad bu isteği derhal kabul etmiştir. Sultan, kendi emirleri ile yaptığı görüşmede aslında Moğollar ile savaşmak yerine anlaşma yollarını aramanın daha uygun olduğunu düşünse de Halifenin istediği askeri birliği hazırlatmış ve yola çıkarmıştır.²⁷³

Son derece seçkin askerlerden oluşan birlik Bağdat'a varmadan halifeden bir mektup ulaşmıştır. Bu mektupta, Moğolların Muhammed Harezmşah'tan sonra kendi bölgelerine yöneleceğine dair aldıkları haberler üzerine Sultandan askeri birlik istemiş oldukları ancak şimdi edindikleri bilgilere göre böyle bir tehlikenin olmadığı, bu nedenle desteğe ihtiyaçlarının kalmadığı ve askerlerin yurtlarına dönebilecekleri ifade edilmiştir. Bunun üzerine Selçuklu askerleri dönüş yoluna koyulmuşlar ve Malatya'da dağıldıktan sonra dağılmalarına izin verilmiştir.²⁷⁴

Moğol tehlikesinin Anadolu'dan uzak olması sebebiyle Selçuklu Sultanı kendi siyasi görüşüne göre fetih hareketlerine girişmiştir.²⁷⁵ Bu işe, önde gelen emirlerinin tavsiyesiyle Alanya²⁷⁶ kalesinin fethi ile başlamıştır. Uç beylerine fermanlar göndererek

---

²⁷² Abdülkerim Özeydin, "Harizm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 16, İstanbul, 1997, s. 218.

²⁷³ İbn Bibi, c. I, s. 278.

²⁷⁴ İbn Bibi, c. I, s. 278-282.

²⁷⁵ Turan, s. 356.

²⁷⁶ Alaiye/Kalonoros

asker desteği istemiş ve sefer için harekete geçmiştir. Kuşatılan kalede yapacak bir Şeyin kalmadığını gören kalenin hükümdarı Kyr Vart, Antalya subaşısı Emir Mübarizeddin Ertokuş aracılığı ile Sultandan aman dileyerek kaleyi teslim etmeye hazır olduğunu bildirmiştir. I. Alaeddin Keykubad Konya Akşehir'in emirlik menşurunu ve yüksek gelire sahip bir kaç köyün mülkiyetini Kyr Vart'a vermiř²⁷⁷ ve 1221'de²⁷⁸ Alanya'yı fethetmiştir. Ayrıca kendisine kaleyi teslim eden kralın kızı ile evlenmiştir. Daha sonra burada bir tersane inşa ettirerek Türk denizciliği için önemli bir adım atmıştır.²⁷⁹

Sultan yönünü Antalya'ya çevirdiği sırada yolda gördüğü Alara kalesinden çok etkilenmiş, buranın hükümdarı-Kyr Vart'ın kardeşi-olan kimseye haberler gönderip kaleyi teslim etmesini bildirmiştir. Elçiler ile görüşme sırasında fenalaşıp ölen krallarını gören kalenin ileri gelenleri kaleyi Sultana teslim etmeyi kabul etmişlerdir. Böylelikle bir kale daha hiç savaşmadan alınmıştır.²⁸⁰

Türkiye Selçuklu Devleti rahat bir dönem geçirirken, Seyfeddin Ayaba, Zeyneddin Başara, Mübarizüddin Behramşah ve Bahaeddin Kutluca gibi bazı emirler de son derece refaha kavuşmuştur. Malları ve adamlarının bolluğu yüzünden kibre kapıldıkları olmuş, Sultan üzerinde baskı kurarak kendi yetkilerini aşan işlerde bulunmaya başlamışlardır. Bundan rahatsızlık duyan I. Alaeddin Keykubad uygun bir vakitte bu duruma çare bulmayı düşünürken emirlerin toplanıp kendisine suikast yapmayı planladıklarını öğrenmiştir. Hokkabaz oğlu Seyfeddin ve Emir Komnenos'a güvenerek onlarla yaptığı istişare sonrasında, kendisine ihanet etmeye hazırlandıklarına inandığı emirleri Kayseri'de yakalatan Keykubad 1223'te onları öldürtmüş ve mallarına el koymuştur. Bazı orta dereceli emirleri de önce sürgüne göndermiştir ancak daha sonra affetmiştir.²⁸¹ Devlet işlerinde tecrübeli bu emirlerin ortadan kaldırılması, devletin zayıflatmasının ve

---

²⁷⁷ İbn Bibi, c. I, s. 266

²⁷⁸ Fetih tarihi hakkında farklı rivayetler için bknz. Turan, s. 358.

²⁷⁹ Sümer, "Keykubad I", s. 358.

²⁸⁰ İbn Bibi, c. I, s. 268-269.

²⁸¹ İbn Bibi, c. I, s. 283-290.

Selçukluların Moğollar karşısında aldığı ağır yenilginin sebeplerinden biri olarak görülmüştür.²⁸²

Bu dönemde Türkiye Selçuklularının fetih politikalarında ticari sebeplerin etkili olmaya başladığı görülmektedir ve bu da devletin iktisadi görüşünü yansıtmaktadır.²⁸³ Buna örnek olarak, tüccarların Ermeniler ve Frenklerden şikayetçi olmaları nedeniyle I. Alaeddin Keykubad'ın, Emir Mübarizüddin Çavlı ve Komnenos Mavrozomes'i Ermeni Kralı Leon üzerine; Emir Mübarizüddin Ertokuş'u da Frenkler üzerine düzeni tekrar sağlamak amacıyla görevlendirmiş olması gösterilebilir. Emir Mübarizüddin Çavlı ve Komnenos Mavrozomes öncelikle Çiçin Kalesi'ne gelerek burayı kuşatmışlardır. Zor durumda kalan kale halkı durumu Kral Leon'a bildirmiş, o da Frenklerden yardım istemiştir. Frenklerin desteği ile harekete geçen Ermeni kralı ve ordusu ile Selçuklu ordusunun şiddetli çarpışmaları neticesinde Türkler galip gelmişler ve Leon da sağ kalan askerler ile kaçmak zorunda kalmıştır. Bu savaş sonunda pek çok ganimet ve Frenk esir ele geçirilmiştir. Kale halkına özel mallarını alıp buradan ayrılmaları için izin verilmiş, böylelikle kalenin Selçuklular tarafından fethi tamamlanmıştır.²⁸⁴ Ardından Türkler başka kaleleri daha zapt etmişlerdir. Bu sırada Ermeni Kralı Leon, elçileri aracılığıyla işledikleri suçun farkında olduklarını ve özürlerini ifade edip, geri kalan bölgenin idaresinin kendisine bırakılmasını talep etmiştir. Haracını ödemesi, Selçuklulara gereken askeri birliği sağlaması ve sikkelerin Sultan adına bastırılması şartları karşılığında talebi kabul edilmiştir.²⁸⁵

Bu sırada sahil kesimindeki Frenkler üzerine gönderilmiş olan Emir Mübarizüddin Ertokuş başta Magfa, Aydos, Silifke ve Anamur olmak üzere pek çok kaleyi fethetmiştir. Savaşta başarı gösteremeyeceklerini anlayan Frenkler geri çekildikçe, korumasız kalan kalelerin halkları aman dileyerek canlarını kurtarmış ve kaleleri

---

²⁸² Sümer, "Keykubad I", s. 358.

²⁸³ Turan, s. 363.

²⁸⁴ İbn Bibi, c. I, s. 346-352.

²⁸⁵ İbn Bibi, c. I, s. 353.

Selçuklulara teslim etmişlerdir. Başarılı mücadelelerden sonra Emir Mübarizüddin buralara kale komutanları tayin ederek Sultan'ın emri ile Kayseri'ye dönmüştür.²⁸⁶

İç karışıklıklara hiç bir şekilde fırsat vermek istemeyen I. Alaeddin Keykubad, Diyarbakır yöresinin hakimi Melik Mesud'un itaatsizlik göstermeye başladığını haber almış ve Emir Mübarizüddin Çavlı komutasında bir orduyu bölgeye sevk etmiştir. Başlangıçta müttefik olarak Selçukluları Artuklular üzerine sefere teşvik eden el-Melik'ül-Eşref Kahta kalesinin kuşatılmasıyla kale yöneticisinin onun tabiiyetini tanıyacağı vaadiyle kendisinden yardım istemesi üzerine taraf değiştirmiştir.²⁸⁷ Melik emirlerinden İbnü'l-Bedir'i Kürt ve Araplardan oluşan birliği ile Kahta'ya görevlendirmiştir. Karşı karşıya gelen Selçuklu ve Eyyubi birlikleri arasında gerçekleşen çarpışmada İbnü'l Bedir'in Selçuklular tarafından esir alınması mücadelenin neticesini belirlemiştir. Emirleri başlarında olmayan askerler dağılmış ve kaçmaya başlamışlardır. Onlardan kalan malları ele geçiren Selçukluların kaleye saldırılarının devam etmesi üzerine kale halkı aman dilemiştir. Kalenin ileri gelenleri emir Mübarizüddin ile görüşüp teslim şartlarını görüşmüşler ve aldıkları sözler karşılığında ertesi gün Kahta kalesini Selçuklulara teslim etmişlerdir.²⁸⁸

Aynı zamanda, Malatya subaşı Emir Eseddin Ayaz da Çemişkezek kalesinin fethi ile görevlendirilmiştir. Kalenin kuşatma ile elde edilmesinin zorluğunu gören emir, bir elçi göndererek anlaşma yoluyla kaleyi teslim almak istemişse de karşı taraf hiç bir şekilde görüşmeye yanaşmamıştır. Bir hafta boyunca devam eden savaşta net bir başarı elde edemeyen Selçuklu ordusu en sonunda lağımcıların açmayı başardığı bir çukur sayesinde üstün konuma geçmiştir. Aman dileyen halk ile yapılan görüşmelerden sonra kale Selçuklulara teslim edilmiştir.²⁸⁹

1226 yılında Kahta ve Çemişkezek kalelerinin fethi ile zor duruma düşen Melik Mesud hatasını anladığını, yaptıklarından pişman olduğunu belirtip Selçuklu Sultanına bağlılıktan bir daha şaşmayacağına söz vererek değerli hediyeler eşliğinde bir elçiyi

---

²⁸⁶ İbn Bibi, c. I, s. 354.

²⁸⁷ Turan, s. 369.

²⁸⁸ İbn Bibi, c. I, s. 292-299.

²⁸⁹ İbn Bibi, c. I, s. 299-305.

Selçuklulara göndermiştir. I. Alaeddin Keykubad bu af talebini kabul etmiştir. Harezmsahların sınırlarda yarattığı tehdit ve Moğolların ciddi bir tehlike olması nedeniyle Sultan ilişkilerini dostluk üzerine kurmayı tercih etmiştir.²⁹⁰ Bu nedenle Eyyubiler ile ilişkileri düzeltmek, daha sıkı bağlar kurarak saltanatının gücünü artırmak isteyen Keykubad, Melik Adil'in oğullarına değerli hediyeler sunarak niyetini açıklamak için elçi göndermiştir. Kahta kalesi için savaş sırasında esir alınıp daha sonra Sultan tarafından serbest bırakılmış olan İbnü'l-Bedir kendisine gösterilen ihtimamı ve saygıyı anlatarak Sultandan bir elçi geldiğini haber verince Eyyubi Meliklerinin de dostluk duyguları artmıştır.²⁹¹ Selçuklu elçisinin sunduğu hediyeler ve Keykubad'ın mektubu üzerine bir evlilik akdi gerçekleştirilmiştir. Melik'ül-Eşref'in kız kardeşi ile Sultan Malatya'da evlenmiştir.²⁹²

Erzincan Meliki Alaeddin Davudşah iyi bir sınır muhafızı görevi görüyor olsa da bazı huyları emirleri arasında huzursuzluğa neden olmuştur. Selçuklulara karşı tabiiyetten uzaklaşmaya başladığını gören beyler kendisini uyardığında aralarında yaşanan gerginlikler neticesinde bazı emirlerini öldürmüş bazılarını da hapsetmiştir.²⁹³ Kaçmayı başaran emirlerden bazıları Selçuklu ülkesine sığınmışlar ve Sultan I. Alaeddin Keykubad'dan yardım istemişlerdir. Durumla ilgilenen Keykubad, Melik Alaeddin'e elçiler göndererek esirleri serbest bırakmasını emretmiş ve onları kendi yanına almıştır. Bundan sonra o emirlerin taraftarları ve adamları kibirlenerek Melik'in emirlerine uymamaya başlayınca Melik değerli hediyeler ile Sultan'ı ziyarete gelmiştir. Son derece iyi ağırlanmış ve yapılan müzakerelerle tabiliğine dair şartlar kesinleştikten sonra aldığı ahidname ile içi rahat bir şekilde yurduna dönmüştür.²⁹⁴

Alaeddin Davudşah Erzincan'a döndükten bir müddet sonra durumdan bir türlü hoşnut olmadığı için Erzurum Meliki Cihanşah'ı Sultan'a karşı kışkırtmış ve Celaleddin Harezmsah ile Eyyübi hükümdarı Melik'ül-Eşref'ten de yardım istemiştir. Bunu haber alan I. Alaeddin Keykubad o sırada bulunduğu sahil kesiminden hareket ederek

---

²⁹⁰ Turan, s. 370.

²⁹¹ İbn Bibi, c. I, s. 310.

²⁹² Sümer, "Keykubad I", s. 358.

²⁹³ Turan, s. 374.

²⁹⁴ İbn Bibi, c. I, s. 355-361.

Kayseri'ye gelmiş ve ordusu ile Davudşah üzerine yürümüştür. Sultanın başarıyla ilerleyerek kaleleri ve şehirleri ele geçirmesiyle yaptığı hatanın sonucundan korkan Melik, Sultan ile görüşmek için çabalamıştır.²⁹⁵ Sultanın affına mazhar olan Davudşah kendisine ikta olarak verilen Akşehir'e gönderilmiştir. Kemah kalesinin de teslim olması neticesinde Divriği kolu hariç olmak üzere Mengüçik Devleti 1228'de son bulmuştur.²⁹⁶

Bundan sonra Mübarizüddin Ertokuş komutasındaki Selçuklu birlikleri Davudşah'ın kardeşi Muzaffereddin Muhammed'in idaresindeki Kögonya'ya ²⁹⁷ yönelmiştir. Mücadele etmenin uygun olmadığına kanaat getiren Melik Muzaffereddin elçiler göndererek, kalenin teslim edilmesi karşılığında kendisine ikta verilmesi konusunda anlaşmıştır. Böylelikle Kırşehir ona ikta olarak verilmiş ve kale teslim alınmıştır. Bundan sonra amcası üzerine harekete geçen Keykubad'a elçiler gönderen Melik Rükneddin Cihanşah bağlılığını tekrarlamış ve Erzurum mülkü ona verilmiştir.²⁹⁸ Sultan Sivas'a dönünce ele geçirilen Erzincan bölgesini Melik Gıyaseddin Keyhüsrev'e vermiş ve Melikin yanına atabek olarak Mübarizüddin Ertokuş'u tayin etmiştir. Gıyaseddin Melik olarak atanırken henüz 1 yaşında bulunan diğer oğlu İzzeddin Kılıç Arslan veliaht tayin edilmiştir.

Bu sırada 1223 yılı başlarında Moğolların artan baskıları neticesinde Kırım sahillerindeki Suğdak şehrinin sakinleri yerlerinden ayrılıp Karadeniz limanlarına gelerek Selçuklulara sığınmıştır. Bu durumdan faydalanıp Suğdak'ı ele geçirmek isteyen Trabzon Rum İmparatorluğu'nun bu teşebbüsleri haber alınınca I. Alaeddin Keykubad tarafından bölgeye bir ordu sevk edilmiştir.²⁹⁹ Emir Hüsameddin Çoban idaresindeki ordu denizi geçip Suğdak limanına vardığında Kıpçaklar ile Selçuklular arasında savaş cereyan etmiştir. Zafer kazanan Selçuklular karşısında Kıpçakların durumunu gören Ruslar barış görüşmeleri için Emire elçiler göndermiştir ve

---

²⁹⁵ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, Ankara: TTK Basımevi, 1995, s. 462.

²⁹⁶ Turan, s. 376.

²⁹⁷ Kolonea/Şebin Karahisar

²⁹⁸ İbn Bibi, c. I, s. 367-369.

²⁹⁹ Sümer, "Keykubad I", s. 358.

tabiiyetlerini yineleyerek Sultanın affını kazanmışlardır.³⁰⁰ Kıpçakların yenilgisi ve Rusların barış görüşmelerinden sonra Suğdak ileri gelenleri kendi aralarında müzakerelerde bulunmuşlar ve önce direnmeye karar vermişlerdir fakat nihayetinde Selçukluların yoğun saldırılarıyla mağlup edilmişlerdir ve şehir ele geçirilmiştir.³⁰¹

I. Alaeddin Keykubad, Suğdak'taki Moğol istilasından sonraki durumu fırsat bilerek buraya yerleşmeye çalışan ve Sultan'ın da Doğu Anadolu ile ilgilenmesinden faydalanmak isteyerek Karadeniz'de Samsun ve Sinop'a taarruz eden Trabzon Rum İmparatorluğu üzerine bir sefer düzenlemiştir. Selçuklu sultanı Sinop, Samsun ve Ünye'ye kadar sahil kesimindeki yerleri kurtarıp 1228'de donanmayı Trabzon üzerine sevk etmiştir.³⁰² Aynı zamanda karadan da ordu harekete geçirilmiştir. Şehrin konumu ve hava şartları nedeniyle Selçuklu askerleri kuşatmayı kaldırıp geri çekilmek zorunda kalmıştır. Trabzon Rum İmparatorluğu Selçukluların Yassı Çemen savaşında aldıkları galibiyete kadar Harezmşahlara tabiiyete devam etmiştir ancak bu zaferden sonra tekrar Sultanın tabiiyetine geçmiştir.³⁰³

Moğolların Asya'daki saldırılarına karşı koymakla uğraşmış ve Azerbaycan'a gelerek 1225'te Meraga'yı başkent yapmış olan Harezm hükümdarı Celaleddin, ünlü sadrazamı Mücireddin Tahir b. Harezmi aracılığı ile Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad'a mektup gönderip aralarında dostluk bağı kurmak istemiştir. Oldukça saygı gösterilen sadrazam yanına verilen Selçuklu emiri ve hediyelerle geri dönüş yolundayken Sivas'ta vefat etmiştir. Selçuklu Emiri elçilik görevini yerine getirmek üzere o sırada Ahlat'ı kuşatmakta olan Celaleddin'in yanına gitmiştir.³⁰⁴ Sultanın cevabına karşılık bir mektup daha hazırlayan Harezm hükümdarının elçileri Alanya'ya gelmiştir. Sultan, Celaleddin'i ülkesine davet etmiş ve ona İslam kültürünün önemli merkezlerinden olan Ahlat'ın kuşatmaktan vazgeçmesini ve Moğollarla iyi ilişkiler kurmasını tavsiye etmiştir.³⁰⁵ Bu

---

³⁰⁰ İbn Bibi, c. I, s. 327-336.

³⁰¹ İbn Bibi, c. I, s. 336-344; Bu seferin tarihine dair İbn Bibi 1225'te Ermeniler ve Frenklere karşı düzenlenen seferler ile aynı zamanda olduğunu ifade etmekle yetinmektedir. Tarihlendirmeye dair detaylı bilgi için bkz. Turan, s. 380-381, 384.

³⁰² Turan, s. 382.

³⁰³ Turan, s. 383.

³⁰⁴ İbn Bibi, c. I, s. 374-379.

³⁰⁵ İbn Bibi, c. I, s. 382-383.

ikinci mektubu götüren elçinin uzun süre dönmemesi üzerine başka bir elçi daha gönderilmiş, bu kimse yapılan görüşmelerde Celaleddin'in Ahlat kuşatmasından vazgeçmeyeceğini haber almıştır. Elçiler geri dönüş yolunda Erzurum Meliki Rükneddin Cihanşah ile görüşüp onu da Sultana karşı doğru yoldan ayrılmaması konusunda uyarmışlardır. Ancak Rükneddin onlar gittikten sonra Celaleddin Harezmşah'a giderek onu Sultana karşı kıskırtmıştır. Tüm olan biteni haber alan Sultan I. Alaeddin Keykubad Harezmşahlar üzerine yürümek için ordusunu toplamıştır.³⁰⁶

Selçuklu Sultanının haber gönderdiği Eyyubi Hükümdarı Melik'ül-Eşref Selçuklular ile ittifak kurmuş ve Melik bizzat Sultan ile görüşmeye gitmiştir. Bir müddet Melik'i ağırlayan Sultan daha sonra Frenkler, Rumlar, Araplar, Türkmenler gibi çeşitli milletlerden oluşan ordusu ile harekete geçmiştir.³⁰⁷ Kalabalık Selçuklu ordusunun Akşehir'e geldiğini öğrenen Celaleddin ve Rükneddin Yassı Çemen'e gitmiştir.

Selçukluların öncü birlikleri ana ordudan ayrılıp harekete geçince Harezmşahların ordusu ile karşılaşmış ve ağır bir bozguna uğramıştır. Bir süre sonra ise Selçuklu ordusunun bir kısmı, Harezmşahların öncü birliğine ani bir baskın yaparak onları yenmiştir. Bir kaç kez daha teşebbüste bulunan Harezmşah öncü birlikleri yine yenilmişlerdir. Bundan sonra iki ordunun asıl karşılaşması vuku bulmuştur. 10 Ağustos 1230 tarihinde gerçekleşen son savaşta Harezmşahlar mağlup edilmiş, Celaleddin kaçmak zorunda kalmış, Erzurum Meliki ise kardeşleri ve ileri gelen devlet adamları ile esir olarak ele geçirilmiştir.³⁰⁸ Bu galibiyetin ardından Sultan, Melik'ül-Eşref ve kardeşleri ile birlikte Erzurum'a hareket etmiştir. Erzurum'da bulunanlar önce savunmaya geçmişse de Melik Cihanşah'ın yakın adamlarından biri aracılığıyla haber gönderilince Meliklerine ve kendilerine bir zarar verilmemesine dair ahidname almaları karşılığında itaat etmeyi kabul etmişlerdir.³⁰⁹ I. Alaeddin Keykubad Eyyubi melikleri ile Erzurum'a girdikten sonra Cihanşah'ı affetmiş ve huzuruna kabul etmiştir. Bu galibiyeti duyurmak için fetihnameler hazırlanıp tüm civar ülkelere gönderilmiş ve artık Sultan Kayseri'ye geçmiştir.

---

³⁰⁶ İbn Bibi, c. I, s. 386-388.

³⁰⁷ İbn Bibi, c. I, s. 388-394.

³⁰⁸ İbn Bibi, c. I, s. 395-409.

³⁰⁹ İbn Bibi, c. I, s. 412.

Celeleddin Harezmsah'ın ortadan kalkmasıyla Selçuklular Moğollar ile sınır komşusu olmuşlardır ve Moğollar Doğu Anadolu'da istilalara başlamışlardır.³¹⁰ 1232 yılına gelindiğinde Cormagon Noyan'ın komutasındaki bir Moğol birliği Anadolu'da ilerleyerek Sivas yakınlarındaki bir kervansarayına saldırmıştır. Selçuklu Sultanı, Emir Kemaleddin Kamyar'ı tam teçizatlı bir ordu ile bölgeye sevk etmiştir. Emir Kemaleddin Sivas'a vardığında Moğol öncü kuvvetlerinin geri çekildiğini görmüştür ve durumdan emin olmak için Erzurum'a kadar ilerlemiştir. Burada kalabalık bir ordunun toplanması neticesinde Emir Mübarizeddin Çavlı ile de müzakerelerde bulunup bir plan hazırlamıştır. Gürcü Kraliçesi Rosudan'ın kışkırtmaları ile Moğolların topraklarına saldırdığını öğrenince orduyu daha da güçlendirerek Gürcüler üzerine hareket etmişlerdir. Pek çok ganimet, kale ve Hah, Nahah gibi iki büyük vilayeti ele geçirip çok sayıda Gürcü'yü öldürmüşlerdir. Sultan'ın askerlerinin üstünlüğünü ve bölgede yaşananları gören Kraliçe Rosudan barış yolunu seçmenin daha uygun olduğu kanaatine varmış ve Emir Kemaleddin Kamyar'a mektup göndererek Moğolların saldırılarına sebep olan devlet görevlileri adına özürler dilemiştir. Hatta aralarındaki bağı güçlendirmek için kızı ile Keykubad'ın oğlu Melik Gıyaseddin Keyhüsrev'i evlendirmeyi teklif etmiştir.³¹¹ Durumdan haberdar edilen Sultan askerlerine dağılma izni vermiş ve bu evlilik fikrini onaylamıştır.

I. Alaeddin Keykubad, en başından beri Moğol tehlikesinin farkında olduğu için çeşitli savunma tedbirleri almıştır fakat buna rağmen Moğolların Sivas'a kadar gelmelerine engel olamamıştır. Bu nedenle diğer hükümdarlara tavsiye ettiği üzere en iyisinin Moğollar ile barış yapmanın olduğuna inanarak 1232'de Moğol Hanına bir elçi göndermiştir. Olumlu karşılanan bu ilk teşebbüsün ardından bir süre rahat hareket edebileceğini gören Selçuklu Sultanı yine de tedbirler almaya devam etmiştir.³¹²

Sultan Alaeddin, Daha önce kendisine verilen Doğu Anadolu'daki bazı bölgelerin Melik'ül-Eşref tarafından ihmal edildiğini ve bu yüzden Moğol saldırılarına uğradığını öğrenince Emir Kemaleddin Kamyar'ı bu kez orada düzeni sağlamakla

---

³¹⁰ Turan, s. 395.

³¹¹ İbn Bibi, c. I, s. 420-424.

³¹² Turan, s. 397.

görevlendirmiştir. Emir, Ahlat, Bitlis gibi memleketleri tekrar itaat altına almıştır.³¹³ Sonrasında Ahlat bölgesine gönderilen Sahib Ziyaeddin durumu etraflıca incelemiş, halkın sorunları ile ilgilenmiş ve vergiyi azaltarak tekrar düzen sağlamıştır. Bölgede bulunan Harezmliler ile görüşmeler yapılmış ve barış yoluyla bu kimseler itaat altına alınmıştır. Harezmliler kendilerine verilen Erzurum yöresine geldiklerinde beklenmedik bir anda Moğolların saldırılarına maruz kalmış, çoğu bu saldırıda öldürülmüştür. Yaşananlar Sultana anlatılınca Sultan sağ kalan Harezmlilere iktalar vermiş ve onlara bir düzen sağlamıştır.³¹⁴

Ahlat'ın Selçuklular eline geçmesi üzerine Melik Eşref, Mısır hükümdarı Melik Kamil ve diğer Eyyubi Meliklerini, Mardin ve Harput Artuklularını toplayarak Selçuklular üzerine saldırmaya karar verince karşısında Selçuklu ordusunu bulmuştur. Ordusunda Harezmliler, Ruslar, Frenkler, Gürcüler de bulunan Sultan, Akça-derbend bölgesine gelmiştir. 1234'te meydana gelen savaştan sonra Melik Kamil ve kardeşleri kaçarak Kahire'ye gitmişlerdir.³¹⁵

Bu teşebbüsten kısa bir süre sonra Harput Melik'i Eyyubilerle ittifak yaparak Selçukluları kendisine düşman ettiği için zor durumda kaldığını ifade edip destek istediğinde Melik Kamil ona asker göndermiştir. Malatya'da bulunan Sultan askerlerini tekrar toplayıp Harput bölgesine sevk etmiş ve Şam ordusu yenilerek Harput kalesine çekilmiştir.³¹⁶ Selçuklular tarafından kuşatılan kalede kıtlık baş gösterince Şam emirleri Sultan Alaeddin'den aman dileyerek canlarını kurtarmışlar ve Ağustos 1234'te kaleyi teslim etmişlerdir.³¹⁷ Ülkesi alınan Artuklu hükümdarı Sultan tarafından affedilip kendisine iktalar olarak Akşehir verilmiştir. Böylelikle Harput Artuklu kolu da tarih sahnesinden silinmiştir.

Kışı Antalya ve Alanya'da geçiren I. Keykubad Eyyubiler elinde kalan yerleri kurtarmak için yeni bir sefere girişmiştir. 1235'te başlayan sefer için askerler

---

³¹³ İbn Bibi, c. I, s. 425-427.

³¹⁴ İbn Bibi, c. I, s. 429-434.

³¹⁵ İbn Bibi, c. I, s. 434-437.

³¹⁶ İbn Bibi, c. I, s. 437-438.

³¹⁷ Turan, s. 401.

Kayseri’de toplanmıştır. Malatya’da kalan Sultan ordusunu Urfa, Harran, Amid gibi önemli şehirlere göndermiştir. Uzun süredir Haçlıların elinde olan Urfa fethedilmiş bu kaleden pek çok ganimet elde edilmiştir. Bu sefer sonucunda Amid hariç çok sayıda şehir ve kale Selçukluların hakimiyeti altına girmiştir. Ancak çok geçmeden Melik Kamil tüm bu bölgeleri geri almış ve büyük bir yağma ve talana başlamıştır. Aynı zamanda Moğollar da Erbil bölgesine saldırmışlar ve çok sayıda kişiyi katledip mallarını alarak geri dönmüşlerdir.³¹⁸

Selçuklu Sultanı, 1236 yılının başlarında istilalarına son vererek Mısır’a dönen Melik Kamil üzerine bir ordu sevk etmiştir. Zorlu denemelere rağmen Amid kalesi alınamamıştır. Ardından Alanya’ya dönen Sultan’a Ögedey Han’dan bir elçi gelmiştir. I. Alaeddin Keykubad’ın başarılarından haberdar ve memnun olduğunu ifade eden Moğol Hanı, kendileri ile dostane ilişkiler kurmak suretiyle rahat içinde yaşayacaklarına dair vaatte bulunmuştur. Ayrıca kendilerini dünyanın tek hakimi olarak kabul eden Moğollar, bunun Selçuklu Sultanı tarafından kabul edilmesini ve böylelikle dost olacaklarını ifade etmişlerdir. Sultan geçmişi ve konumu itibarıyla cihan hakimiyeti fikrini bilmeyen biri değildi fakat önlerine çıkan her şeyi yakıp yıkan Moğollara karşısında akıllıca davranmış ve onlara karşı koyarak kışkırtmak yerine onların sembollerine saygı gösterip sunulan teklifi kabul etmiştir.³¹⁹ Böylece Türkiye Selçukluları 1243 yılına kadar Moğollar tarafından herhangi bir saldırıya uğramamıştır.

Moğol elçileri ile görüştüğü sırada bir yandan askerlerini toplayan Sultan, Amid kalesinin fethine hem Anadolu’nun siyasi birliği açısından hem de Moğollara karşı savunma yapmaya müsait konumu dolayısıyla büyük önem vermiştir.³²⁰ I. Alaeddin Keykubad Kayseri’de ordu toplarken konakladığı sırada 1 Haziran 1237 yılında vefat etmiştir. Ölmeden önce tüm devlet adamlarının biat etmesini sağlayarak yerine küçük oğlu İzzeddin Kılıçarslan’ı veliyaht tayin etmiştir.

---

³¹⁸ Turan, s. 402-403.

³¹⁹ Turan, s. 405-407; Abdulkadir Yuvalı, *İlhanlı Tarihi*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2017, s. 93.

³²⁰ Turan, s. 408.

2.2. Moğol Hakimiyetinde Selçuklular

2.2.1. II. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi (1237-1246)

Babasının ölümü üzerine II. Gıyaseddin Keyhüsrev, kardeşi İzzeddin Kılıçarslan'ın veliaht tayin edilmiş olmasına rağmen, Sadeddin Köpek, Şemseddin Altunaba, Taceddin Pervane gibi önemli devlet adamlarının yardımıyla tahta çıkmıştır. Başlangıçta bu duruma karşı durmak isteyen Kemaleddin Kamyar, Hüsameddin Kaymeri, Hüsameddin Kayır Han ise sonradan mecbur kalarak ona biat etmişler böylelikle II. Keyhüsrev'in saltanat dönemi başlamıştır.³²¹

Sultan 1237'de Eyyubi meliklerinden Melik Kamil Muhammed ve Melik Nasır Yusuf ile babası zamanında yapılmış tabiiyet antlaşmalarını yenilemiştir. Dahası Melik Nasır'ın kız kardeşi ile evlenip, kendi kız kardeşini de melike eş olarak vererek akrabalık bağı kurmuştur.³²²

Sahip olduğu makamdan fazlasında hatta Türkiye Selçuklu tahtında gözü olan Sadeddin Köpek kendisine engel olarak gördüğü önemli kişilere karşı Sultanı kışkırtmaya başlamıştır.³²³ Ona inarak hareket eden Sultan Harezm emirlerinden Kayır Han'ı Zamantı³²⁴ kalesine hapsedmiştir. Zindanın ağır şartlarına dayanamayan emir burada vefat etmiştir. Bunun üzerine Selçuklu hizmetinde bulunan diğer Harezm emirleri Anadolu'dan ayrılarak Şam'a gitmek üzere yola çıkmışlardır. Sultan onları durdurmak isteyip peşlerinden adamlarını gönderince o kimseler Kayır Han'ın başına gelenlerin haksızlık olduğunu, kendileri için de aynı sonun olmaması için Selçuklu ülkesinden ayrıldıklarını ifade etmişlerdir. Onların barış yanlısı tavırlarına karşılık Selçuklu beyleri kibir ile savaşmayı tercih edince Harezm emirleri galip gelerek pek çok ganimet elde

---

³²¹ İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, (Selçukname), c. II, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 1996, s. 19-21; S. Mecit eserinde kaynakların ifadelerine yer verdikten sonra bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Yazar, emirlerin Sultanın tahta çıkışını müzakere etmemiş olmalarının ve Keyhüsrev'in inisiyatifi ele almış olmasının yaşı dikkate alındığında pek olası olmadığını ifade etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Songül Mecit, *Anadolu Selçukluları, Bir Hanedanın Evrimi*, çev. Özkan Akpınar, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017, s. 226.

³²² Ali Sevim, "Keyhüsrev II", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 25, Ankara, 2002, s. 349.

³²³ S. Mecit, Keyhüsrev tahta çıkana kadar çok güçlü bir emir olmayan Köpek'in, sultanın en güvenilir adamı haline nasıl geldiğinin bilinmezliğine vurgu yapmıştır. Bknz. Mecit, s. 227.

³²⁴ Pınarbaşı

etmişler ve Doğu Anadolu'da ilerledikleri yolda ele geçirdikleri beldelerde bir müddet bağımsız olarak hareket etmişlerdir.³²⁵

Devlet işlerinde rakip istemeyen Sadeddin Köpek'in telkinleri ile Sultan Şemseddin Altunaba, Taceddin Pervane, Kemaleddin Kamyar gibi yetenekli devlet adamlarını ortadan kaldırmıştır. Bundan sonra da kardeşlerini ve onların anneleri Melike-i Adiliyye'yi öldürtmüş, tahtta hak iddia edecek kimseyi bırakmamıştır.³²⁶ Bu gelişmelerden ve Samsat kalesinin fethinden sonra gittikçe güçlenen ve Selçuklu hanedanından olduğu rivayetini ortaya atan Sadeddin Köpek'i Sivas subaşı Hüsameddin Karaca'nın desteği ile öldürerek kendisi ve devleti üzerindeki baskıyı ortadan kaldırmıştır.³²⁷ Ardından daha önce azlettiği başarılı devlet adamlarını tekrar göreve getirmiştir. Babasının sağlığında Gürcü Kraliçesi Rosudan'ın kızı ile evlenmesine dair yapılan antlaşmanın gereği olarak Gürcü prensesi ile evlenmiştir.

Türkiye Selçuklularının ülkesinden ayrılıp ele geçirdikleri bölgelerde kendilerine göre hareket eden Harezmi emirleri civar bölge melikleri tarafından tehlike olarak görülmüştür. Bu melikler onlara hediyeler ve haraçlar ödeyerek saldırılarını önlemişler fakat zaman zaman engel olamadıkları baskınlar yüzünden ticari ve zirai olarak zarar etmişlerdir. Bunun üzerine Selçuklu Sultanına başvurmuşlar ve Sultan da Harezmi emirlerine elçiler göndererek tekrar ülkeye dönmelerini teklif etmiştir. Yapılan görüşmeler sonunda buldukları bölgeler kendilerine ikta olarak verilmiş ve onlar da hutbeyi sultan adına okutup yine sultan adına sikke bastırarak tabiiyetlerini bildirmişlerdir. Bu antlaşma ile ticaret yolunun emniyeti tekrar sağlanmıştır.³²⁸

Harezmi emirleri verdikleri söze bir müddet sadık kalmışlarsa da sonra tekrar bölgede yağma ve talan faaliyetlerine başlamışlardır. Bunun üzerine Halep ve diğer Suriye meliklerinin yardım isteğine olumlu karşılık veren II. Gıyaseddin Keyhüsrev Halep'e ordu göndermiştir. Burada Suriyeli askerler ile birleşen Selçuklu askerleri kalabalık bir güç oluşturmuş ve Harran'da Harezmîleri mağlup etmişlerdir. Ardından Suriye

---

³²⁵ İbn Bibi, c. II, s. 23-24.

³²⁶ Sevim, "Keyhüsrev II", s. 349.

³²⁷ Sevim, "Keyhüsrev II", s. 349.

³²⁸ İbn Bibi, c. II, s. 39-40.

askerlerinden ayrılan Selçuklu ordusu Amid üzerine yürümüştür. Sultana haber gönderip askeri destek alan emirler Amid kuşatması sırasında bölgenin Kürtlerinin lideri Fahreddin İbn Dinari ile anlaşma sağlayıp kaleyi teslim almayı başarmışlardır.³²⁹ 1240/41'de çevredeki Siverek, Ergani ve Çermik gibi kaleler de Selçuklular tarafından zapt edilmiştir.³³⁰

Bu sırada Moğollardan kaçarak Anadolu'ya gelen çok sayıda Türkmen olmuştur. Bunlar çoğunlukla Güneydoğu Anadolu ve Suriye sınırlarında yoğun bir şekilde bulunan göçebe topluluklardır. Bölgede yağma faaliyetlerinde bulunarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Gerek iktidarla gerekse yerli halkla sorun yaşayan bu Türkmenler arasında oldukça fazla destekçisi olan, Amasya'da bir zaviyesi bulunan Ebu'l-Beka Baba İlyas-ı Horasani isimli şeyh Selçuklulara karşı büyük bir isyanın başlamasına sebep olmuştur. Baba İlyas'ın halifesi Baba İshak önderliğinde yürütülen bu isyana Babai ayaklanması denilmiştir.³³¹ Kefersud ve Maraş'a görevlendirilen iki mürit etraflarına topladıkları kimseleri fiilen harekete geçirmiş ve şehirleri yakıp yıkmaya başlamışlardır. Onlara karşı koymaya çalışan Malatya subaşı Muzaffereddin iki kez mağlup olmuştur. İsyancılar Sivas'a girmişler oradan Tokat ve Amasya'ya yönelmişlerdir. Amasya Subaşı Armağanşah isyancılarla mücadele ederken ölmüştür ve artık Sultan mücadele için Moğollara karşı sınırları korumak amacıyla Erzurum'da bulunan orduyu çağırmıştır. Yapılan savaşta tüm isyancılar yok edilmiş, durum kontrol altına alınmıştır. Ancak devletin ayaklanmayı bastırmada zorlanması ve ordunun bu mücadele nedeniyle bitkin düşmesi önemli sonuçlar doğurmuştur.³³² Türkiye Selçuklu Devleti için büyük bir tehlike oluşturan ve devletin varlığını sarsan bu hareketin ideolojisi, sonraki yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna katkısı olmuştur.³³³

---

³²⁹ İbn Bibi, c. II, s. 44-47.

³³⁰ Sevim, "Keyhüsrev II", s. 349.

³³¹ Sevim, "Keyhüsrev II", s. 349.

³³² Mecit, s. 228.

³³³ Ahmet Yaşar Ocak, "Osmanlı Beyliği Topraklarında Sufi Çevreler ve 'Abdal-ı Rum' Sorunu (1300-1389), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi, Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 1996, s. 70.

Babailer isyanı bastırıldıktan sonra tekrar Anadolu'da birliği sağlamak yönünde faaliyetlerine devam eden II. Gıyaseddin Keyhüsrev Mayyafarikin (Silvan) hakimi Melik Muzaffer Şahabeddin üzerine harekete geçmek için 1241'de ordusunu Kayseri'ye toplamış ve vassalı olan diğer Eyyubi meliklerinden de yardım istemiştir. Melik Muzaffer de Harezm beylerinden ve Germiyan Türklerinden destek bulmuştur. Çarpışmalar başladıktan bir müddet sonra Melik Muzafferin elçileri ile Selçuklu emirleri arasında görüşmeler sürerken Halife'nin elçisi gelmiştir. İki Müslüman topluluğun savaşmasının uygun olmadığını belirtip, bu duruma son vermelerini isteyen Halife'nin isteği üzerine, Melik Muzaffer Sahabeddin'in Türkiye Selçuklularına tabi olmayı kabul etmesiyle bir antlaşma imzalanmış, tekrar barış sağlanmıştır.³³⁴

Türkiye Selçuklularında yaşanan bu gelişmeler akabinde saltanatın gücü zayıflamaya başlamış, artık daha fazla sıkıntı görülmüştür. Bu durumdan faydalanmak isteyen Moğol komutanı Baycu Noyan askerlerini toplayıp Selçuklu ülkesine saldırmaya karar vermiş ve 1242'de Erzurum'a yönelmiştir. Baba İshak isyanı dolayısıyla başta Erzurum olmak üzere doğudaki birlikler merkeze çekildiği için şehir savunmasız kalmıştır.³³⁵ Kuşatmaya karşı direnen Erzurum subaşısına karşı kin beslemekte olan şehrin valisi Şerefeddin Duvini gizlice Baycu Noyan ile anlaşıp Sinaneddin'e ihanet etmiş ve şehir böylelikle Moğolların eline geçmiştir. Acımasızca insanlar katledilmiş, esir edilmiş, Moğol emirleri pek çok hazinenin sahibi olarak Mugan'a dönmüşlerdir.³³⁶ A. Yuvalı'ya göre bu kadar ağır tahribat yapılmasının sebebi daha sonra kuşatılacak şehirlerin müdafaa güçlerini kırmak, onlara gözdağı vermektir.³³⁷

2.2.1.1. Köseadağ Savaşı (3 Temmuz 1243)

Moğol istilasını durdurabilmek için Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev devlet ileri gelenleri ile istişarelerde bulunmuş ve en uygun olanın eskiden beri ilişkileri olan meliklerin gönlünü alarak onların desteğini kazanmak olduğu kanaatine varmışlardır. Bunun için Melik Muzaffer'e, Sahib Şemseddin'e ve Sis hükümdarına değerli hediyeler

---

³³⁴ İbn Bibi, c. II, s. 54-57.

³³⁵ Yuvalı, s. 109.

³³⁶ İbn Bibi, c. II, s. 62-64.

³³⁷ Yuvalı, s. 110.

gönderip kendi safında savaşta yer almalarını istemiştir. Ayrıca Frenk, Gürcü, Kıpçak gibi çeşitli milletlerden ve uç bölgelerinden gelen askerlerden bir ordu toplayarak harekete geçmiştir. Selçuklu ordusu Sivas'a geldiğinde diğer meliklerin yardım birlikleri henüz kendilerine katılmadığından bir süre burada beklemenin uygun olduğu düşünülmüşse de askerlerin arasındaki bazı kimselerin bir an önce düşmanla çarpışma heyecanından etkilenen Sultan orduya hareket emri vermiştir.³³⁸ Zara ile Suşehri arasındaki Köseadağ'a geldiklerinde ileri görüşlü devlet adamlarının bir süre beklemek gerektiği yönündeki tavsiyesine uymayan bazı emirler askerleri ile geçitlere ilerlemişlerdir. Baycu Noyan bu öncü birlikleri hezimete uğrattınca Sultan durumun vahametini anlayıp Tokat'a dönmüş, kumandanların büyük bölümü de kuvvetleriyle savaş alanından kaçmıştır. Bunun üzerine ordu dağılmış ve onların bıraktıkları pek çok eşya Moğollar tarafından ele geçirilmiştir. 1243 yılında Köseadağ'da elde ettikleri bu kolay galibiyetten sonra Moğollar Sivas üzerine hareket etmişlerdir.³³⁹

Moğol ordusu Sivas'a gelince daha önce Moğol Han'ının hizmetine girmiş, onun iltifatına mazhar olmuş şehrin kadısı Necmeddin-i Kırşehri şehrin ileri gelenleri ile Baycu Noyan'ın huzuruna çıkmıştır. Kadının sunduğu yarlığı kabul edip isteklerini yerine getiren Baycu Noyan şehrin tek giriş kapısının açık kalmasına ve askerlerin üç gün buradan girip yağma yapmasına izin vermiştir. Ancak kimseye saldırılmamasını emretmiştir. Üçüncü günün sonunda askerlerin şehre girişi yasaklanmıştır ve Baycu Kayseri'ye yönelmiştir.³⁴⁰

Kayseri'ye gelene kadar önlerine çıkan her şeyi yakıp yıkan Moğollar burayı kuşatmaya başlamıştır. Şehir halkı ve askerler cesaretle savunmaya geçmiş her iki taraftan da çok sayıda kayıplar verilmiştir. Moğol emirleri yaklaşmakta olan kış şartlarını düşünerek şimdiye kadar elde ettikleri ganimetle yetinip geri dönmeyi düşünürken şehrin ileri gelenlerinden Hacuk oğlu Hüsam'ın Selçuklulara ihaneti ile fikirlerini değiştirmişlerdir. Hüsam, Baycu Noyan ile yaptığı anlaşma karşılığında ona şehrin durumu hakkında bilgi

---

³³⁸ Selçuklu askerlerinin sayısı hakkında kaynaklar farklı rakamlar vermiştir. İbn Bibi 80.000 derken Anonim Selçukname 100.000 demektedir. İbn Bibi, c. II, s. 68; *Anonim Selçukname*, s. 43. Bunun yanı sıra diğer kaynakların verdikleri bilgiler ve değerlendirme için bkz. Ali Öngül, *Anadolu Selçukluları*, İstanbul: Çamlıca, 2017, s. 228.

³³⁹ İbn Bibi, c. II, s. 65-72; Köseadağ Savaşı'nın tarihi için Songül Mecit 26 Haziran 1243 demektedir. Bknz. Mecit, s. 223.

³⁴⁰ İbn Bibi, c. II, s. 72-73.

vermiştir. Baycu'nun kendisine yardımcı olanlara zarar vermeyeceğini öğrenen subaşı Topal Fahreddin Ayaz da Baycu'ya haber göndermiştir. Bundan sonra şehrin savunmasında alınan önlemler yetersiz kalmış Moğollar ellerine geçen herkesi öldürüp şehri talan ederek kaleyi teslim almışlardır.³⁴¹ Zengin Kayseri şehrinin tüm serveti yağmalanmıştır. Moğollar her yerde yaptıkları gibi yağmadan sonra katl ve tahriplere başlamıştır. Saraylar, köşkler yıkılmış, genç kadın ve çocuklar esir alınmış, diğerleri öldürülmüştür. Sadece tabip ve riyâziciler öldürülmemiş, Moğollar onlardan faydalanmayı tercih etmiştir.³⁴²

Dönüş yolunda Erzincan'a da aynı şeyleri yapan Moğollar karşısında bazı varlıklı kimseler Anadolu'dan ayrılıp Halep'e kaçmıştır. Ayrıca Kayseri kuşatmasından hemen önce şehirden çıkarak Halep'e gitmekte olan, Sultan Gıyaseddin'in annesi ve diğer aile fertleri Ermeni prensi Hetum tarafından yakalanıp Moğollara teslim edilmiştir.³⁴³

Kendisi de savaş meydanından ayrıldıktan sonra, Kayseri'de olanları haber alan Sahib Mühezzibeddin Amasya kadısı Fahreddin ile görüşerek Moğollar ile anlaşmaya varmanın en uygun çözüm olacağına kanaat getirmiştir. Baycu Noyan'a haber verip yanına varmışlardır. Birlikte Mungan'a Cormagon Noyan'ın huzuruna giderek taleplerini iletmışlerdir. Sultan Alaeddin'in zamanında tesis edilmeye çalışılan dostluk ortamının da hatırına Cormagon bu barış teklifini kabul etmiştir. Türkiye Selçuklularının bağlılık şartları ve ödeyeceği yıllık miktar³⁴⁴ hakkında uzlaşma sağlandıktan sonra anlaşma yapılmıştır ve Sahib, Sultan'ın yanına dönmüştür.³⁴⁵

Bundan bir müddet sonra Naib Şemseddin, Batu Han'a elçi olarak gönderilmiş ve Cormagon ile yapılan antlaşmanın onaylanması talep edilmiştir. Batu Han'ın bahsi geçen antlaşmayı tasdik etmesiyle Türkiye Selçuklu Devleti'nin Moğollara tabi olması resmi ve hukuki olarak tespit edilmiştir.³⁴⁶ Artık devlet işlerini tekrar düzene koymaya

---

³⁴¹ İbn Bibi, c. II, s. 74-75.

³⁴² Öngül, s. 236.

³⁴³ Sevim, "Keyhüsrev II", s. 350; İbn Bibi, c. II, s. 79.

³⁴⁴ Anlaşmaya göre Selçuklular yılda 360.000 dirhem, 10.000 koyun, 1000 sığır ve deve vermeyi kabul etmişlerdir. Bknz. Sevim, "Keyhüsrev II", s. 350.

³⁴⁵ İbn Bibi, c. II, s. 76-78.

³⁴⁶ Yuvalı, s. 111.

çalışan ülkede birlik sağlamak isteyen Sultan, Sahib Mühezzibeddin ve Şemseddin'i yetkili kılarak onlara devlet işlerinde büyük sorumluluk vermiştir. Bir müddet sonra Mühezzibeddin ölmüş, yerine Şemseddin vezir olarak atanmıştır.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Moğol tehlikesinin atlatılmasından sonra Sis Ermenileri üzerine bir sefer düzenlemiştir. Sahib Şemseddin komutasındaki Selçuklu ordusu Tarsus'u kuşatmıştır. Kuşatmanın başarıya ulaşması yakinken tabiat şartları nedeniyle durum değişmiştir. Ayrıca saltanat makamından Şemseddin'e geri dönmesini isteyen bir haber ulaşmıştır. Ermeni Kralı Hetum ile anlaşma sağlandıktan sonra Selçuklu birlikleri Konya'ya dönmüştür. Antlaşmaya göre Ermeniler başta Bragana kalesi olmak üzere başka kaleleri de Selçuklulara teslim etmişler Tarsus kalesi ise kendilerinde kalmıştır. Ayrıca önceki yıllara ait ödemedikleri haraçları ve gelecek yılın haracını ödemeyi de kabul etmişlerdir.³⁴⁷

Selçuklu ordusunun Tarsus kuşatmasında bulunduğu sırada 1246'da Alanya'daki Sultan vefat etmiştir. Tecrübesiz bir yönetici olması, Sadeddin Köpek'in etkisinde fazlaca kalması ve yanlış kararlar ile önemli devlet adamlarını öldürterek devleti zayıflamış olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde parçalanma başlamıştır.³⁴⁸

2.2.2. II. İzzeddin Keykavus Dönemi (1246-1249)

Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev vefat etmeden önce Gürcü prensesi eşinden olan en küçük oğlu Alaeddin Keykubad'ı veliaht tayin etmiştir. Ancak devletin ileri gelenleri aralarında istişare ederek saltanat makamına kimin çıkacağına meliklerin durumlarına bakarak karar vermeyi tercih etmişlerdir. Bu noktada yaş bakımından en büyük olan ve meziyetleri, ahlakı ve güzel özellikleri nedeniyle diğer kardeşlerinden daha iyi Sultan olacağına kanaat getirdikleri İzzeddin Keykavus'a biat etmişlerdir. Annesi bir Rum papazının kızı olan II. Keykavus, melik olarak bulunduğu Borgulu'dan Akşehir/Altuntaş'a getirilerek 1246'da sultan ilan edilmiştir.³⁴⁹ Yapılan törende tahtın iki yanına da melik kardeşleri Rükneddin Kılıçarslan ve Alaeddin Keykubad

---

³⁴⁷ İbn Bibi, c. II, s. 86-88.

³⁴⁸ Sevim, "Keyhüsrev II", s. 350.

³⁴⁹ Faruk Sümer, "Keykavus II", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 25, Ankara, 2002, s. 355; Aksarayî, s. 30.

oturtulmuştur. Daha sonra Konya’da saltanat makamına çıkarılan Keykavus’un hakimiyet dönemi başlamıştır.

Sultanın tahta çıkmasına yardımcı olan emirler devlet işlerini düzene koyup sorunları bertaraf etmek için çalışmışlardır ancak birlikte hareket etmeleri durumu çok uzun sürmemiştir. Aralarında kıskançlıklar baş göstermiş ve olaylar Pervane Fahreddin Ebubekir ile Emir-i Dad Nusret’in plan kurarak Şemseddin Hasoğuz ve Eseddin Ruzbeh’i öldürmesine kadar varmıştır. Bütün bu olaylarda payı olmasından pişmanlık duyan Sahib Şemseddin İsfahani durumu Şemseddin Mahmut ile istişare etmiş, Erzincan subaşı Şerefeddin Mahmud’un da yardımlarıyla Pervane ve Emir-i Dad yakalanarak hapse atılmıştır.³⁵⁰

Ülke içinde bu gelişmeler yaşanırken Moğol elçileri gelerek Güyük Han’ın tahta çıkış töreninde bulunması için Selçuklu Sultanını davet etmişlerdir. Sultan yerine kardeşi IV. Rükneddin Kılıçarslan büyük kurultaya gönderilmiştir.³⁵¹

Devlet ileri gelenleri arasında yaşanan çekişmelerden galip çıkan Şemseddin İsfahani muhalifleri ortadan kaldırarak devlet idaresinde yetkilerini genişletmiştir. Sultan Keykavus’un annesi ile evlenerek nüfuzunu artırmış, 1247’de beylerbeyi Şerefeddin Mahmud bu durumu hanedana saygısızlık olarak nitelendirip isyan etmişse de ³⁵² Sahib, iki yıl boyunca tüm yetkiyi elinde tutmayı başarmıştır.

Bu sırada uç bölgelerinde Ahmed adlı biri Sultan Alaeddin’in oğlu olduğu iddiası ile bir isyan başlatmıştır. Kendisini destekleyenlerin artması ve çıkardıkları karışıklığın büyümesi neticesinde Sahib, seçkin bir askeri birliği isyanı bastırmakla görevlendirmiştir. Şiddetli mücadeleler sonucunda güçlkle bastırılan bu isyan sırasında Moğol hükümdarı Güyük Han’ın yanından gelen Rükneddin Kılıçarslan’ın bir yarlık aldığı haberi ulaşmıştır. Bu yarlığa göre saltanat makamı Rükneddin Kılıçarslan’a, vezirlik de atabeyi Bahaeddin Tercüman’a verilmiştir. Böylece Sahib Şemseddin İsfahani 1249 yılında önce tutuklanmış ardından da öldürülmüştür. ³⁵³ Sivas’ta

---

³⁵⁰ İbn Bibi, c. II, s. 95-100.

³⁵¹ Sümer, “Keykavus II”, s. 355.

³⁵² Sümer, “Keykavus II”, s. 355.

³⁵³ İbn Bibi, c. II, s. 116-119.

sultanlığını ilan eden IV. Rükneddin Kılıçarslan Konya'ya elçiler gönderilerek Moğol hanının yarlığına binaen Sultan olarak karşılanmasını talep etmiştir. Konya'ya elçi olarak gönderilen Kadı Cemaleddin burada Celaleddin Karatay ve diğer emirler tarafından kendisine yapılan üç kardeşin birden tahtta bulunması ve hepsinin isimlerinin sırasıyla hutbelerde ve sikkelerde yer alması fikrini makul bulmuştur. Geri dönüp durumu Rükneddin'e anlatınca o da bunu kabul etmiş, beraberinde getirdiği Moğol askerlerini ülkelerine geri göndermiş ve Kayseri'ye hareket etmiştir.³⁵⁴

Sultan Rükneddin Aksaray'a geldiğinde emirleri daha önce vardıkları anlaşmadan caymışlar ve ortak saltanat fikrini reddetmişlerdir. Celaleddin Karatay elçiler gönderip barış ortamını sağlamaya çalıştıysa da fayda etmemiş ve Sultan II. İzzeddin Keykavus da çeşitli milletlerden oluşan ordusunu toplayıp Konya'dan yola çıkmıştır. Karşı karşıya gelen askerler arasında küçük bir mücadele olsa da sonunda iki kardeş bir araya gelip aralarındaki rekabete son vererek birlikte Konya'ya hareket etmişlerdir.³⁵⁵ Böylelikle Celaleddin Karatay'ın gayretleri ile üç kardeş birden saltanat tahtına çıkmıştır ve birlik sağlanmıştır.

2.2.3. Müşterek Saltanat Dönemi (1249-1254)

Konya'da üç Selçuklu Sultanının tahta çıkışı kabul edildikten sonra devletin ileri gelen emirleri arasında rekabet ve çekişme gittikçe artmıştır. Moğollar da Selçukluların kendilerinden korktuklarını fark ettikleri için³⁵⁶ olaylara daha çok müdahil olmaya ve bu durumdan faydalanmaya başlamışlardır. Sahib Şemseddin'in öldürülmesinden rahatsızlık duyan Batu Han, olayın araştırılması ve ilave vergilerin toplanması için bir elçi heyeti göndermiştir. Bunun üzerine Şemseddin Mahmud gerekli açıklamayı yapmak ve Han'ı ikna etmek üzere Moğol ülkesine gönderilmiştir. Beraberinde giden emirler de soruları incelikle cevaplayıp bol miktarda hediyeler vererek tehlikeden kurtulmuşlardır. Kendileri için önemli mevkiler edinerek geri dönmüşlerdir ve bundan sonra beyler arasındaki mücadele daha da artmıştır. Selçuklu emirlerinin yaşadıkları

---

³⁵⁴ İbn Bibi, c. II, s. 120-122.

³⁵⁵ İbn Bibi, c. II, s. 122-124.

³⁵⁶ Sümer, "Keykavus II", s. 355.

ihtilaflarda konuyu Baycu Noyan'a taşıdıkları olmuştur.³⁵⁷ Hatta sık sık elçiler gelip gitmeye başladıkça daha önce hiç görülmemiş bir şekilde Moğol Hanının Selçuklu Sultanına emir verip yanına çağırıldığı olmuştur. Bu durum Moğolların Selçuklular üzerinde kurdukları hakimiyetin de bir göstergesidir.

Bu sırada Mönge'nin Moğol tahtına çıkışı için yapılacak törende bulunması istenen Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus ağabeylerini Kayseri'de bırakıp Sivas'a hareket etmiştir. Sultan Sivas'tayken Celaleddin Karatay'ın ölüm haberi kendisine ulaşmıştır ve 1254'te Kayseri'ye dönmüştür. Burada ağabeyleri ile yaptıkları istişare neticesinde Hana II. Alaeddin Keykubad'ın gidip durumu açıklamasına, II. Keykavus'un gidememesi için özür dilemesine ve ekonomik açıdan yaşadıkları sıkıntıları anlatmasına karar vermişlerdir.³⁵⁸ Alaeddin Keykubad Erzurum'da iken ağabeyleri tarafından katlettilmiştir.³⁵⁹

II. İzzeddin Keykavus, Konya'ya döndükten sonra da keyfince yaşamaya, bazı emirlerin eleştirilerine maruz kalmasına sebep olacak davranışlarda bulunmaya devam etmiştir. Sultan'ın Hristiyan olan dayıları devlet işlerinde daha çok yer almaya başlamış, Keykavus ağabeyi Rükneddin ile sık sık tartışır olmuştur. Kendisine yapılan saygısızlıklardan ve baskıdan rahatsız olan IV. Rükneddin Kılıçarslan bazı subaşılardan destek sözü vermesi üzerine şehirden ayrılmış ve Kayseri'ye gitmiştir.³⁶⁰ 1254'te Kayseri'de Sultan ilan edilen IV. Rükneddin adına hutbe okutulup sikke bastırılmıştır.³⁶¹ Kendisine bağlananların sayısı günden güne artmış, ordusu güçlenmiştir. Konya'ya saldırmayı planlamaya başladıkları sırada II. İzzeddin Keykavus Sadreddin Konevi ve Hümameddin Şahbedr aracılığıyla Rükneddin Kılıçarslan'a Sivas, Malatya, Amid, Harput ve buralara bağlı yerler ile yetinmesi ve geri dönmesi için haber göndermiştir. Kılıçarslan gönderdiği elçi ile Kayseri ve Kırşehir'in de ilave edilmesini istemiştir. Devletin ileri gelenlerinin ikna etmesi üzerine Sultan kardeşinin teklifini kabul etmiş, ondan gelecek cevabı beklerken Rükneddin'in

---

³⁵⁷ İbn Bibi, c. II, s. 125-131.

³⁵⁸ İbn Bibi, c. II, s. 136.

³⁵⁹ Sümer, "Keykavus II", s. 355.

³⁶⁰ İbn Bibi, c. II, s. 136-139.

³⁶¹ Sümer, "Keykavus II", s. 355.

ordusunu gören Keykavus'un askerlerinden bazıları saldırıya geçmiştir. Yapılan mücadelede mağlup olan IV. Rükneddin Kılıçarslan Develi üzerinden Sis'e gidecekken yakalanmış ve İzzeddin'in huzuruna getirilmiştir. Kardeşine iyi davranan sultan onu kendi isteği doğrultusunda önce Amasya'ya ardından Borgulu'ya göndermiştir.³⁶²

2.2.4. II. İzzeddin Keykavus Dönemi (1254-1262)

Kardeşi IV. Rükneddin Kılıçarslan ile giriştiği taht mücadelesinden galip çıkarak onu bir kaleye hapseden II. İzzeddin Keykavus tek başına tahtta kalmıştır. Bu sırada Baycu Noyan ve diğer Noyanlar sık sık Türkiye Selçuklu ülkesine elçiler göndermişlerdir. Önceki yıllarda gelen bu elçilere çok sayıda hediye verilip istekleri yerine getirilirken artık bunları karşılamak zor olmaya başlamıştır. Çünkü devletin giderleri sürekli artarken gelirleri azalmıştır. Ayrıca Noyanlar artık sadece vergi talebinde bulunmakla kalmamış, Anadolu'da yerleşmek için kendilerine yer gösterilmesini de istemişlerdir.³⁶³ Korku ve telaşa kapılan devlet ileri gelenleri Baycu'nun baskısından duydukları rahatsızlığı Batu Han'a iletmeye karar vermişler ve böylesine büyük bir meseleyi halledebileceğine güvendikleri Fahreddin Ebu'l-Hayrat Ali'yi Han'a elçi olarak göndermişlerdir. Elçiyi dinleyen Batu Han, Baycu Noyan ve diğer emirlerin Türkiye Selçukluları ülkesine gitmesini yasaklayan yarıklar çıkarmıştır. Bu yarıktan haberdar olan Baycu ve diğer Noyanlar artık Selçuklulara baskı yapmayı bırakmıştır.³⁶⁴

Sahib Kadı İzzeddin Muhammed Razi'nin yönetimde yerini sağlamlaştırması ve devlet meseleleri ile ilgilendiği dönemde düzen sağlanmış ve ülkede huzur ve emniyet tesis edilmiştir. Ancak bir süre sonra Maraş düzlüğü ve ormanlarında yerleşmiş olan Ağaçeriler isimli Türkmen kabilesi Rum, Suriye ve Ermeni topraklarındaki ticaret kervanlarına saldırmaya ve tüccarları öldürmeye başlamıştır. Bunun üzerine Elbistan'a asker gönderilmiş, devletin ileri gelenlerinden bazıları da Kayseri'den yola çıkmıştır.³⁶⁵ Ancak o sırada Baycu Noyan'ın çok sayıda adamla Selçuklu topraklarına girdiğinin haber alınması üzerine Elbistan'daki askerler geri çağırılmıştır. Haberi alan Sultan

---

³⁶² İbn Bibi, c. II, s. 140-142.

³⁶³ Yuvalı, s. 147.

³⁶⁴ İbn Bibi, c. II, s. 142-143.

³⁶⁵ Öngül, s. 253.

Antalya'dan Konya'ya gelmiş, devlet adamları ile görüşerek bu tehlikeden kurtulma planları yapmaya başlamıştır. Baycu'ya elçi gönderip niyetini öğrendikten sonra Sultan en uygun olanın onu karşılamak için hediyeler hazırlamak ve ordusu için yaylak ve kışlak yer temin etmek olduğuna karar vermiştir. Bunun için gerekli hazırlıklar yapıp elçi yola çıkarıldıktan sonra savaş taraftarı olanlar Sultan'ı tahrik etmeye başlamıştır. Bu süreçte uçlardan gelen askerlerle sayısı artan orduya güvenen bu kimseler Sultanı ikna etmeyi başarmıştır. Konya'dan yola çıkan Selçuklu ordusu ile, onların gelişini haber alan Moğol ordusu Aksaray yakınlarında karşı karşıya gelmiştir. 14 Ekim 1256 tarihinde yapılan savaşta Moğollar galip gelmiş, Selçuklu ordusu dağıtılmıştır. Savaşa katılmayan Sultan II. İzzeddin Keykavus mağlubiyet haberini alınca ailesi ve yakınları ile Konya'dan ayrılıp Antalya'ya gitmiştir.³⁶⁶ Bu savaşın kaybedilmiş olmasında sultanın savaşa katılmamış olması, kumandanlar arasında ihtilaf bulunması, Baycu hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması etkisi olmuştur.³⁶⁷

Antalya'da kendisini güvende hissetmeyen Selçuklu Sultanı buradan Denizli'ye geçmiştir. Buradayken kendisine Baycu'dan elçi gelerek Konya'ya dönüp tahta çıkmasının beklendiği söylenince elçiyi hediyeler ile geri gönderip hazırlıklarını tamamladığında döneceğini söyleyen Sultan bunun yerine İznik İmparatorluğu'na kaçmıştır. 4 Mart 1257'de Konya'da boş kalan saltanat tahtına Borgulu'dan getirilen IV. Rükneddin Kılıçarslan oturtulmuştur. Ancak bundan kısa süre sonra Baycu'nun Anadolu'dan ayrılması üzerine Keykavus, Denizli yöresini bırakmak karşılığında İznik İmparatorundan aldığı destek ile 1 Mayıs 1257'de Konya'da tekrar tahta çıkmıştır. IV. Kılıçarslan ağabeyinin geldiğini haber alınca Tokat'a çekilmiş, II. Keykavus ünlü kumandanlarının yardımı ile Malatya, Sivas, Tokat ve Amasya'yı hakimiyeti altına alınca da Erzincan'a çekilmek zorunda kalmıştır.³⁶⁸

Daha önce Möngke Han'a elçi olarak gönderilip Erzurum'da öldürülen II. Alaeddin Keykubad ile birlikte giden heyet Han'dan aldıkları 1259 tarihli yarlığ ile dönmüştür. Buna göre Selçuklu toprakları iki kardeş arasında bölüşülecek ve Kızılırmak'ın doğusunda kalan yerler Kılıçarslan'ın, batısında kalan kısım ise Keykavus'un olacaktır.

---

³⁶⁶ İbn Bibi, c. II, s. 144-148.

³⁶⁷ Yuvalı, s. 148.

³⁶⁸ Sümer, "Keykavus II", s. 356.

Sultan II. İzzeddin Keykavus bunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Daha sonra iki sultan İlhanlı hükümdarı Hülagü'yü ziyarete gitmişler ve onun Suriye seferine katıldıktan sonra izin alarak ülkelerine dönmüşlerdir. İlhanlı hazinesine tabiiyet vergisi olarak 200.000 altın vermeyi kabul etmişlerdir. Ancak bu meblağ Selçuklular için oldukça ağır bir yük olmuştur.³⁶⁹

Türkiye Selçuklu Devleti'nin iki sultan arasında paylaştırılmasından sonra Rükneddin Moğol desteğini sağlamaya gayret etmiş, İzzeddin ise Türkmenler ve Moğol karşıtı unsurları yanına çekmiştir. Özellikle Rükneddin ve adamı Pervane Muineddin Süleyman'ın oyunları nedeniyle Moğolların Anadolu'daki zulümleri devam etmiştir. İzzeddin Moğolları durdurmak amacıyla ittifak kurmaya çalışırken Pervane Muineddin her şeyi Moğollara haber verdiği için beklediği askeri yardımı alamamıştır.³⁷⁰

Pervane'nin entrikaları neticesinde Hülagu Han, Anadolu kumandanı Alıncak Noyan idaresindeki Moğol ordusunu IV. Rükneddin'in birlikleri ile Konya'ya sevk etmiştir. 12 Ağustos 1261 tarihindeki bu beklenmedik saldırı karşısında II. İzzeddin Keykavus Bizans'a sığınmak zorunda kalmıştır.

Daha önce kendi başına gelen hadiselerden dolayı II. İzzeddin zamanında Selçuklulara sığınmış ve geri döndüğünde Bizans tahtını ele geçirecek kadar güçlenmiş olan İmparator VIII. Mikhail Paleologos, misafiri II. İzzeddin Keykavus'u ve maiyetini son derece iyi ağırlamıştır. Pachymeres'e göre İmparator Selçuklu'nun sabık sultanına İstanbul'da sesrestçe yaşama, özel muhafızları ile dolaşma ve hatta sadece imparatorların giyebildiği kırmızı ayakkabılar giymesine izin vermiştir.³⁷¹ İstanbul'da rahat bir hayat yaşarken II. İzzeddin İmparator'dan alışık oldukları üzere yaylak ve kışlak hayatı yaşamak için kendilerine bir yer verilmesini talep etmiştir. Buna karşılık "kaynaklardan yalnızca Yazıcızâde imparatorun Anadolu'dan getirilecekleri Türkmenler ile yerleşebilmeleri için Dobruca bölgesini onlara tesis ettiğini ve Sarı Saltık liderliğindeki Türkmenlerin bölgeye getirildiğini ifade etmektedir."³⁷² Bizanslı

---

³⁶⁹ Sümer, "Keykavus II", s. 356.

³⁷⁰ Yuvalı, s. 219-220.

³⁷¹ A. Yaşar Ocak, *Sarı Saltık Popüler İslam'ın Balkanlar'daki Destanı Öncüsü*, Ankara: TTK Basımevi, 2002, s. 27.

³⁷² Yücel Öztürk, Evrenos Ailesi ve Gagauzlarla İlişkisi Hakkında Bazı Tespitler, *1. Uluslararası Devleti Olmayan*

müellif Gregoras ise imparatorun bu talebi riskli bularak kabul etmediğini söylemiştir.³⁷³ Y. Öztürk'ün detaylı bir şekilde ele aldığı çalışmada, bundan sonra gerçekleşen hadiseler için Türk ve Bizans kaynaklarının verdiği farklı bilgiler tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu çalışmada “Yazıcızâde’ye göre Sultan II. İzzeddin Bizans İmparatoruna karşı bir komplo içerisinde olmaktan dolayı hapsedilmişken, Pachymeres ve Gregoras’a göre Bizans ile İlhanlılar arasında yapılan antlaşmanın gereği olarak Sultan’ın gizli bir esaret hayatı yaşadığı ve bundan kurtulmak istediği” ifade edilmiştir.³⁷⁴ Daha sonra, Gregoras’ın anlatımıyla II. İzzeddin Keykavus yakınlarında bulunan Bulgar çarı Konstantinos’a haber göndererek kendisine yardım etmesi karşılığında gerekli ödemeyi yapacağını vaat etmiştir. Sabık İmparator Laskaris’in kızı ile evli olan Bulgar çarı eşinin de kışkırtmaları neticesinde Altınorda Moğolları ile birlikte hareket ederek Bizans üzerine saldırmış ve topraklarını yağmalamışlardır. Bu bahane ile İmparator VIII. Mikhail’i de ele geçirmek istemişler ancak başarılı olamamışlardır.³⁷⁵ Yazıcızâde ise II. İzzeddin’in hapis haberini alan Berke Han tarafından görevlendirilen birliklerin sultanı kurtarıp Kırım’a götürdüklerini belirtmiştir. Han’ın kendisine son derece iyi davrandığı II. İzzeddin Keykavus 1279/80 yılında burada vefat etmiştir.³⁷⁶

2.3. Türkiye Selçuklu Devleti’nin Dağılması

Türkiye Selçuklu Devleti, artık yeteneksiz ve birbirleri ile sürekli çekişme halindeki sultanları yüzünden parçalanmaya başlamıştır. Bu durum karşısında Türkmenler kendi beylerinin liderliğinde merkezden gittikçe uzaklaşmıştır.³⁷⁷ Moğolların her istediğini yerine getiren IV. Rükneddin Kılıçarslan’a karşı Türkmenler arasında duyulan tepki gittikçe artmıştır. Batı Anadolu’ya doğru çekilmeye başlayan Türk beylerinden bazıları

Türk Toplulukları Bilgi Şöleni Gagauz Dili, Tarihi, Coğrafyası ve İnanç Sistemleri, Bursa: Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayınları, 2018, s. 330.

³⁷³ Gregoras, s. 103.

³⁷⁴ Yücel Öztürk, “Evrenos Ailesi ve Gagauzlarla İlişkisi Hakkında Bazı Tespitler”, *1. Uluslararası Devleti Olmayan Türk Toplulukları Bilgi Şöleni Gagauz Dili, Tarihi, Coğrafyası ve İnanç Sistemleri*, Bursa: Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayınları, 2018, s. 337.

³⁷⁵ Gregoras, s. 119-120; Sultanın Kırım’a götürülmesi konusundaki farklı anlatımların detaylı değerlendirilmesi için bkzn. “Yücel Öztürk, Evrenos Ailesi ve Gagauzlarla İlişkisi Hakkında Bazı Tespitler”, *1. Uluslararası Devleti Olmayan Türk Toplulukları Bilgi Şöleni Gagauz Dili, Tarihi, Coğrafyası ve İnanç Sistemleri*, Bursa: Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayınları, 2018.

³⁷⁶ İbn Bibi, c. II, s. 161-162; Aksarayî, s. 57.

³⁷⁷ Yuvalı, s. 220.

Türkiye Selçuklu Devleti'ne ödemekte oldukları vergiyi Hülagu'ya ödemek şartıyla kendilerine yer verilmesini talep etmişler ve Hülagu da bunu kabul etmiştir. Ancak daha sonra yaşananlardan dolayı anlaşma bozulmuştur. Bundan sonra başka beylikler de isyana kalkışmış, devletten koparak bağımsız hareket etmeye başlamışlardır.³⁷⁸

Pervane Muineddin Süleyman'ın Selçuklu idaresinde tek iktidar gibi hareket edecek kadar güçlenmesi ve kendisine engel olarak gördüğü devlet adamlarını bertaraf etmesi neticesinde devlet tam bir karmaşa içine sürüklenmiştir. Moğollar ile yakın temaslarda bulunan Pervane, Abaka Han'a Anadolu'daki baskıları nedeniyle kardeşi ve ordu kumandanı hakkında şikayette bulunup yardım istediğinde Han isteğini kabul etmiştir ancak olaydan haberdar olan Nogayların tepkisini çekmiştir. Bu nedenle ilk kez Moğolların Anadolu'dan tamamen çıkarılması arzusuyla Memluk Sultanı ile görüşmüştür.³⁷⁹ Sefer için ileri zamanlara dair bir planlama yapılmış, bu sırada Anadolu'da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Hatiroğulları Moğollara karşı bir mücadeleye girişmişler ve Memluk sultanı Baybars'ı da yardıma çağırmışlardır. Baybars bir miktar asker göndermişse de yeterli olmamış, neticede Moğollar isyanı bastırmıştır. Ancak bundan sonra Selçuklulara güvenleri kalmamıştır.

Özellikle 1277 yılında Pervane Muineddin'in ölümünden sonra Türkiye Selçuklu Devleti tamamen Moğol hakimiyetinde kalmıştır.³⁸⁰ Bu süreçte II. İzzeddin Keykavus'un Kırım'da yanında bulunan oğlu II. Mesud 1280'de babasının ölümünün ardından Sinop'a gelmiş, buradan İlhan ile görüşmek üzere Tebriz'e geçmiştir.³⁸¹ Teküder Ahmed, Selçuklu ülkesini II. Mesud ile o dönemde tahtta olan III. Gıyaseddin Keyhüsrev arasında paylaşmıştır. Ancak Teküder Ahmed ölünce yerine geçen Argun Tebriz'deki II. Mesud'u tek başına Selçuklu sultanı olarak ilan etmiştir. Böylece sultan II. Mesud 1284'te Konya'da tahta çıkmıştır. 1284-1296 ve 1302-1308 yılları arasında

---

³⁷⁸ Yuvalı, s. 221.

³⁷⁹ Öngül, s. 281-282.

³⁸⁰ S. Mecit Selçukluların bağımsızlıklarını, II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde aldıkları Köseadağ mağlubiyetinden sonra kaybettiğini vurgulamıştır. Mecit, s. 223.

³⁸¹ Gregoras babası ile birlikte Kırım'da bulunan Melik'in hoşnutsuz olduğunu ve babasının ölümünün ardından Selçuklu tahtında hak iddiasında bulunarak Moğollara gittiğini yazmıştır. Devamında, Selçuklu emirlerinin çoğu tarafından kabul edilen Melik'e karşı çıkan Amourios isimli birinin eşkıyalardan müteşekkil birliği ile ona karşı savaştığı ve Melik'in Karadeniz Ereğlisi'ne sığındığını anlatmıştır. Bir süre sonra İmparatorun yanına gitmek üzere yola çıkan Melik fikrini değiştirip tekrar Türklerin arasına dönmüş fakat kısa süre içerisinde bir katil tarafından öldürülmüştür. Bknz. Gregoras, s. 152.

iki dönem şeklinde Sultan olan II. Mesud'dan sonra Türkiye Selçuklu Devleti sona ermiştir.³⁸²

Oldukça geniş bir coğrafyada hareket eden Moğolların hareketleri Anadolu'yu da derinden etkilemiştir. Bu hareketin bir parçası olarak kabul edilen Hülagu'nun batı seferi sırasında işgal edilen yerlerdeki Türkmenlerin Anadolu'da yerleşmeleri bölgede siyasi, ekonomik ve demografik olarak büyük değişimlere neden olmuştur.³⁸³

2.4. İznik İmparatorluğu

Latinlerin İstanbul'u işgalinden sonra, Bizans İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde bağımsız Bizans imparatorlukları kurulmuştur. Bunlar kendilerini Bizans'ın meşru varisi olarak gördüğü için amaçları, Bizans İmparatorluğu mirasına sahip çıkmak olmuştur. Bunlardan Epir Despotluğu ve Trabzon Rum İmparatorluğu kendi bölgelerinde başarılı mücadeleler vermiş olsalar da, başkenti geri alarak Bizans İmparatorluğunu tekrar canlandırma başarısını gösteren İznik İmparatorluğu'dur. I. Theodoros Laskaris tarafından merkez seçilen İznik kentinden dolayı bu isimle anılan imparatorluk, bu bölgede bulunduğu süre boyunca eski Bizans imparatorluk geleneklerini ve kurumlarını devam ettirmiştir.³⁸⁴ İznik'te hüküm süren patrik Doğu Kilisesi'nin meşru başkanı olarak sayılmıştır. Böylece G. Ostrogorsky'nin ifadesiyle "İznik, İstanbul'dan kovulan Bizanslılığın devlet ve kilise merkezi olmuştur."³⁸⁵

2.4.1. I. Theodoros Laskaris Dönemi (1204-1222)

I. Theodoros'un, 1204'te İznik'te kurulan bu yeni devletin imparatoru olarak resmen tanınması ancak 1206³⁸⁶ yılında gerçekleşmiştir. Hatta patriklik makamına getirilen

---

³⁸² II. Mesud'dan sonra bir Selçuklu sultanının olup olmadığı ve devletin tam olarak son bulunduğu tarihe dair tartışmalar için bkz. Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 274-275.

³⁸³ Yuvalı, s. 222.

³⁸⁴ Foss, s. 57-72.

³⁸⁵ Ostrogorsky, s. 396.

³⁸⁶ Akropolites, I. Theodoros Laskaris'in İstanbul'dan ayrıldıktan iki yıl sonra imparator ilan edildiğini söyler. Onun hesaplarına göre bu tarih 1205'e tekabül etse de, İstanbul'un işgalini bir yıl erken verdiği göz önünde bulundurulduğunda 1206 yılını belirtmek doğru olacaktır. Akropolites, s. 119; Foss daha önce ifade edildiği gibi İstanbul'da imparator seçilen ve İznik'e geçenlerin başında olan kişinin Konstantinos olduğunu iddia etmiştir. Bu noktadan hareketle de 1205 yılının Mart ayına kadar İznik'teki Bizanslıların başında onun olduğunu, ancak ondan sonra kardeşi Throdoros'un Despot unvanı ile yerine geçtiğini yazmıştır. Foss, s. 57-58.

Mikhail Autoreianos tarafından taç giydirilmesi iki yıl daha sonra olmuştur (1208).³⁸⁷ Bizans'ın dağılan unsurları, I. Theodoros'un hakimiyetini kabul ederek onun etrafında toplanmışlardır. Yalnızca, başkentten uzak bölgelere yerleşen, Kolhis³⁸⁸ bölgesinde hüküm süren Aleksios Komninos ve Avrupa bölgesinde, Eski Epir denen Tesalya'nın bir kesiminde egemen olan Angeloslardan Mikhail Komnenos bağımsız bir şekilde hareket etmişlerdir.³⁸⁹

Devletin ilk kurulduğu yıllarda I. Theodoros Laskaris etrafındaki güçlü düşmanlar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Latinler ile mücadelesinde rahat hareket edebilmek için o dönemde Türkiye Selçukluları tahtına çıkan III. İzzeddin Kılıçarslan ile hemen bir antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşmaya binaen, topraklarından geçerek Konya'da tahtı tekrar ele geçirmek isteyen I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e izin vermek istememiştir.³⁹⁰

İmparator, iyi bir hükümdar olması ve çabaları neticesinde rakipleri karşısında başarılı olmuş ve güçlü bir devlet kurmuştur. Öncelikle Anadolu'daki Bizans topraklarını birlik altında tutmaya çalışmıştır. Bu amaçla İstanbul'un işgalinin yarattığı otorite boşluğundan faydalanarak buldukları bölgelerde bağımsız idare kurmak isteyen yerel hakimler ile mücadeleye girişmiştir.³⁹¹ Ardından daha büyük tehdit oluşturan İstanbul Latin İmparatorluğu ve Türkiye Selçuklu Devleti gibi güçlerle karşı karşıya gelmiştir.

2.4.1.1. İstanbul ve Balkanlarda Yaşananlar

Latinler İstanbul'u işgal ettikten sonra hemen harekete geçmişler, Trakya bölgesinde dağılmış durumdaki şehirlere hücum etmişler ve kısa sürede bu şehirlere boyun eğdirmişlerdir. Edirne, Filibe, Dimetoka³⁹² gibi şehirlerde garnizonlar kurmuşlardır. İskeçe'de³⁹³ ani bir baskınla karşılaşmış olsalar da bu engeli de aşip ilerlemeye devam

---

³⁸⁷ Judith Herrin, *Bizans, Bir Ortaçağ İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s. 367.

³⁸⁸ Kolhidas/Pontos

³⁸⁹ Gregoras, s. 42.

³⁹⁰ İbn Bibi, s.101.

³⁹¹ Bu yerel hakimlerden biri, yukarıda sözü edilen I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kayınpederi Manuel Mavrozomes'tir. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz Yusuf Ayönü, "Batı Anadolu'da Bizanslı Yerel Hakimlerin Bağımsızlık Hareketleri (XII. Yüzyılın Sonları ve XIII. Yüzyılın Başlarında)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 42, s. 141-154.

³⁹² Didymotoikhon

³⁹³ Xanthi

etmişlerdir.³⁹⁴ Ardından Montferrat Markisi de bölgeye bir saldırı düzenleyerek Selanik'e kadar gelmiş ve burayı ele geçirmiştir. Sonrasında tüm civar şehirler ve köylere birden saldırarak Peloponnes'e kadar ulaşmıştır. Maiyetinde bulunan Bizanslı asiller ve eşi Maria -Isaakios Angelos'un ölümüyle dul kalan Macar asıllı eşi- sayesinde bir imparator gibi karşılandığı ve hiç savaşmadan ele geçirdiği şehirler olmuştur.³⁹⁵

Böylece Latinler için o sene her şey yolunda gitmiştir. Bu başarılarından cesaret alarak gelecek yıl aynı şekilde doğuda ilerlemenin ve geride hiç bir şey kalmayınca kadar yollarına çıkan her şeyi hakimiyetleri altına almanın hayallerini kurmuşlardır. Baharın gelmesi ile başlarında bizzat Baudouin olan Latin birlikleri Doğu'ya geçmeyi planlamışlardır.³⁹⁶ Çanakkale'deki Latinler ve Ermeniler de kendisini teşvik etmiştir. Bundan bir süre sonra Edremit ve civarındaki bölgenin hakimi olan Henri de Flandre (I. Baudouin'in kardeşi) Truva'daki Ermenilerle birlikte bir ordu kurmuş ve kendisi ile anlaşma yapmayan şehirlere saldırmaya başlamıştır.

Henri ile birlikte hareket eden Plantze'li Petros ile İznik İmparatorluğu ordusu 6 Aralık 1204 yılında Manyas³⁹⁷ yakınlarında karşı karşıya gelmişler ve I. Theodoros Laskaris Latinleri durdurmayı başaramamıştır. Uluabad'a³⁹⁸ yönelen Petros herhangi bir zorluk yaşamadan burayı ele geçirmiştir. Bursa üzerine harekete geçen Latinler burada bir direnişle karşılaşmışlardır. Şehir surlarına güvenen ve Latinlere o güne kadar hiç bir ilgi göstermeyen Bursa halkı teslim olmaya yanaşmamıştır. İlk bir kaç girişimde başarısız olan Latinlerin bu durumundan faydalanmak isteyen Bursa halkı, geri çekilen düşmanlarını kovalayınca 19 Mart 1205'te aralarında bir savaş yaşanmıştır. İki taraf da ciddi kayıplar vermiştir.³⁹⁹ Aslında daha çok yeni kurulmuş olan İznik İmparatorluğu bu denli ciddi müdahalelere karşı koyacak güçte değildi. O sırada Balkanlarda Bulgar Çarı Kaloyan, Latinlere karşı saldırıya geçmiş ve Anadolu'daki Latin kuvvetleri geri dönmek

---

³⁹⁴ Khoniates, s. 178-179.

³⁹⁵ Choniates, s. 329; Khoniates, s. 182.

³⁹⁶ Gregoras, s. 43.

³⁹⁷ Poimaninon

³⁹⁸ Lopadion

³⁹⁹ Choniates, s. 330-331; Khoniates, s. 183-184.

zorunda kalmıştır.⁴⁰⁰ İznik imparatorluğu belki de bu sayede yok olmaktan kurtulmuştur.

Eski İmparator III. Aleksios başkentten kaçtıktan sonra Trakya'da bulunduğu sırada Marki Boniface ile karşılaşmıştır. Sahip olduğu her şeyi ona vererek canını kurtarmış ve bundan sonra hayatını idame ettirmesi için Halmiros'a⁴⁰¹ gönderilmiştir. O sırada imparatorun yanında bulunan pek çok asil savaşçı, önce markinin sonra da Baudouin'in hizmetine girmek istemiştir. Fakat kabul edilmedikleri için en son Bulgar Çarı Kaloyan'ın yanına gitmişlerdir. Latinlere karşı olan Kaloyan onları eskiden ikamet ettikleri bölgelere göndererek, Latinlere ellerinden geldiğince zarar vermelerini söylemiştir. Böylece bu kimseler, Bulgarların da yardımıyla ayaklanmalar çıkarıp, Latinlerin hakimiyetindeki Edirne ve Dimetoka gibi bazı şehirleri ele geçirmişlerdir.⁴⁰²

Bir yandan da Çar Kaloyan, Bulgarlardan olabildiğince çok asker toplamış ve bunlara Tuna'nın kuzey kesimlerindeki İskitlerden (Kumanlar vd.) çok sayıda paralı asker eklemiştir. Dönemin çalkantılı olmasını ve Latinlerin diğer önemli meseleler ile ilgileniyor olmalarını, Trakya'nın köylerine ve şehirlere saldırmak için bir fırsat olarak görmüştür.⁴⁰³ Bunun üzerine Latinler önce Bizanslıların başlattığı isyanı bastırmak istemiş, Vize ve Çorlu'yu⁴⁰⁴ tekrar hakimiyet altına almışlardır. Edirne'ye doğru akınlar düzenleyen Bulgarlara karşı da büyük bir sefere çıkmaya karar vermişlerdir. Bizzat İmparator Baudouin, Louis de Blois ve Enrico Dandolo ordularının başında harekete geçmişlerdir ve 29 Mart 1205'te Edirne önlerine gelmişlerdir.⁴⁰⁵

Bulgar Çarının İstanbul Latin İmparatorluğu üzerine harekete geçmesinde, sabık İstanbul patriği Ioannes Kamateros'un yönlendirmesi de etkili olmuştur. Bu sırada Bulgar ülkesinde bulunan Kamateros, Kaloyan'ı Balkanların Ortodoks nüfusunu Katolik Latin zulmünden kurtarmak konusunda ikna etmiştir. Dahası Çarın, İstanbul

---

⁴⁰⁰ Norwich, s. 176; Ostrogorsky, s. 394.

⁴⁰¹ Almiros, Tesalya bölgesinde bir şehir.

⁴⁰² Choniates, 335-336; Khoniates, s. 193-195.

⁴⁰³ Gregoras, s. 44.

⁴⁰⁴ Tzouroulos

⁴⁰⁵ Choniates, s. 336-337; Khoniates, s. 196.

üzerine yürümesi gerektiğini telkin etmiştir. Bu fikirlerden Çarın etkilenmesinin sebebi elbette ki sadece Ortodoksları kurtarmak ve Latinleri Balkanlardan çıkarmak değildi. Herkes gibi o da İstanbul'u ele geçirip Bizans tahtının sahibi olmak istemiştir.⁴⁰⁶

Bu hayaller eşliğinde yola çıkan Bulgar Çarı Kaloyan ile Latinler arasında 14 Nisan 1205'te Edirne yakınlarında bir savaş meydana gelmiş, her iki taraf da ağır kayıplar vermiştir. Hem Latinlerin ağır silahlarına etkili biçimde karşı koyamadıkları için hem de kasıtlı olarak onları pusuya sürüklemek için Bulgarlar geri çekilmiştir. Çünkü Latinler onları takip ederek ana ordudan uzaklaşınca, pusudaki İskitler saldırmışlar, önceden anlaştıkları gibi Bulgarlar da geri dönmüşler ve düşmanı beklemedikleri bir şekilde çember içine alarak yok etmişlerdir. Bu savaşta İskitlerin esnek ve sürekli saldırı-geri çekilme şeklindeki hamlelerine silahlarının ağırlığından dolayı dayanamadıkları için çok sayıda Latin öldürülmüştür. Esir olarak ele geçirilenler arasında Baudouin de bulunmaktadır. Daha sonra İstanbul İmparatoru I. Baudoin, öldürülmüştür.⁴⁰⁷ Blois kontu Louis ise savaş sırasında ölmüştür. Venedik doçu Enriko Dandolo çok az sayıdaki adamıyla kaçmayı başarmış fakat kısa bir süre sonra savaşta aldığı yaralardan dolayı ölmüştür.⁴⁰⁸ I. Baudoin'in yerine İstanbul'da, kardeşi Henry de Flandre imparator ilan edilmiştir.

Bulgar ve İskit kalabalığı kazanmanın ve Latinlerden elde ettikleri servetin coşkusuyla ve hevesle ilerlemeye devam etmişlerdir. Artık önlerinde onlara karşı koyacak kimse olmadığı için bazı Trakya şehirlerini gönüllü olarak bazılarını da zorla ele geçirip hakimiyet altına almışlardır. Trakya ve Makedonya'ya kadar köyler, şehirler ve kaleler harap edilmiş, buralar adeta "İskit Çölü"ne dönüşmüştür.⁴⁰⁹ G. Akropolites'e göre, Kaloyan şehirleri bir daha geri dönüşü olmayan bir biçimde talan ederek, Bizans İmparatorluğu'ndan intikam almak istemiştir. Bizans İmparatoru II. Baseileios'un (960-1025) Bulgarlar üzerinde hakimiyet kurmak için verdiği mücadeleler nedeniyle Bulgaroktonos (Bulgarkıran) ismi ile anılması gibi, Kaloyan da şimdi Romaioktonos

---

⁴⁰⁶ Vasiliev, s. 509.

⁴⁰⁷ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 120-121; Akropolites, *The History*, s. 139; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 33-34.

⁴⁰⁸ Gregoras, s. 44; Enrico Dandolo ölünce Ayasofya'ya gömülmüştür. Vasiliev onun mezarının, İstanbul, Fatih Sultan Mehmet tarafından alındıktan sonra, Sultanın emri ile yok edildiğini yazmaktadır. Vasiliev, s. 510.

⁴⁰⁹ Gregoras, s. 45.

(Rumkiran) lakabını kullanmıştır.⁴¹⁰ Buna rağmen yeni oluşmakta olan Anadolu merkezli Bizans İmparatorluğunu kurtaran da Kaloyan'dan başkası değildir.⁴¹¹

Kaloyan'ın başka savaşlar ve Bizans şehirlerine düzenlediği seferler ile meşgul olmasını fırsata çevirmek isteyen Latinler Trakya üzerine bir sefere çıkmışlardır. Bulgarların ele geçirdiği şehirlerdeki halkı suçlamışlar ve onları cezalandırmışlardır.⁴¹² Bizzat Henry'nin başında bulunduğu ordu Edirne önlerine kadar gelmiş ve 1205'te şehri kuşatmıştır. Bir müddet sonra Bulgar ve İskit birliklerinin saldırılarına dayanamayarak geri çekilmek zorunda kalmışlar ve bu kez de Dimetoka'ya yönelmişlerdir. Fakat meydana gelen sel felaketi nedeniyle ağır kayıplar vermişler ve kurtulanlar İstanbul'a dönmüştür.

Bulgarların kazandığı zaferler, hem Balkanlardaki Ortodoks nüfusu hem de Anadolu'daki İznik İmparatorluğu'nu rahatlatmıştır. İstanbul'daki Latinlerin gücü ciddi bir darbe almıştır. Bu durum, I. Theodoros Laskaris'e devletini düzene sokmak ve güçlendirmek için fırsat yaratmıştır. İstanbul Latinler tarafından işgal edildiğinde Bulgar ülkesine kaçan sabık patrik Ioannes Kamateros'u İznik'e davet eden I. Theodoros Laskaris, patriğin bu daveti kabul etmemesi üzerine Mikhail Autoreianos'u İznik'te patriklik makamına getirmiştir. Daha önce bahsettiğimiz üzere I. Theodoros 1206 yılında imparator ilan edilmesinin üzerinden iki sene geçtikten sonra 1208 yılında tacı Mikhail Autoreianos'un elinden giymiştir.⁴¹³ Böylece İznik tam manası ile imparatorluğun siyasi ve dini merkezi haline gelmiştir.

Latinlerin yaşadığı bu yenilgi ile Anadolu'da tüm topraklarını kaybetmeleri, İznik açısından hayati önem taşısa da tüm sorunların ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir. İstanbul'da imparator olan Henry, İznik İmparatorluğu'nun topraklarına göz dikmişti. Ancak Bulgar tehdidinden endişe duyduğu için harekete geçememiş, bunun yerine İznik ile anlaşma yoluna gitmeyi tercih etmiştir.⁴¹⁴ Bu sırada artan Türkiye

---

⁴¹⁰Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 123; Akropolites, *The History*, s. 140.

⁴¹¹ Ostrogorsky, s. 396.

⁴¹² Choniates, s. 340; Khoniates, s. 204.

⁴¹³ Vasiliev, s. 510-512; Norwich, s. 176.

⁴¹⁴ Ostrogorsky, s. 396.

Selçuklu tehlikesi İznik’i bu anlaşmaya razı etmiştir. Anlaşma gereği İznik İmparatorluğu, Batı Anadolu’daki bir çok kaleyi yıkmak zorunda kalmıştır. Bundan sonra da tüm dikkatini diğer rakibine vermiştir.⁴¹⁵

2.4.1.2. İznik İmparatorluğu-Türkiye Selçuklu Devleti İlişkileri

Selçuklu tahtında küçük yaşta III. Kılıçarslan’ın bulunmasından rahatsızlık duyan bazı beyler, özellikle uç bölgelerdeki Türkmenlerin liderleri konumundaki, Yağıbasan’ın oğulları Muzaffereddin Mahmud, Zahirreddin İli ve Bedreddin Yusuf’un temasları ile I. Gıyaseddin Keyhüsrev Selçuklu tahtına çıkması için davet edilmiştir. Hacib Zekeriya aracılığı ile diğer beylerden de aldıkları yeminleri içeren mektupları Keyhüsrev’e ulaştırmışlardır. Keyhüsrev kayınpederi Mavrozomes’e kendisine yapılan davetten bahsettiğinde Mavrozomes gitmekte kararlıysa her şeyiyle onu destekleyeceğini bildirmiştir. Birlikte Konya’ya doğru harekete geçmişler ancak İznik İmparatorluğu topraklarına geldiklerinde İmparator I. Theodoros Laskaris III. Kılıçarslan ile yaptığı anlaşmaya binaen geçişlerine izin vermek istememiştir.⁴¹⁶ İmparator, I. Gıyaseddin Keyhüsrev’i İstanbul’da tanımıştı ve karşısında Selçuklu tahtında onun gibi biri yerine yaşı küçük ve tecrübesiz biri olan III. Kılıçarslan’ın olmasını tercih etmiştir.⁴¹⁷ Karşılıklı görüşmeler ve varılan anlaşmanın nihayetinde Şubat 1205’te I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Türkiye Selçuklu tahtına ikinci kez oturmuştur.

Saltanatının başlarında I. Gıyaseddin Keyhüsrev İznik İmparatorluğu ile daha ılımlı ilişkiler kurmaya çalışmış ve 1206’da bir anlaşma imzalamıştır.⁴¹⁸ Bunun, her iki tarafın da karışıklıkları çözebilmesi, kendi meseleleri ile ilgilenebilmesi için yapılmış bir saldırmazlık anlaşması olması muhtemeldir.⁴¹⁹

Bundan kısa bir süre sonra Trabzon hakimi Aleksios Karadeniz’de Samsun’u kuşatmış ve şehirdeki Türkler Selçuklu sultanından yardım istemişlerdir. Keyhüsrev, Aleksios’u mağlup ederek ticaret yolunun güvenliği sağlamıştır. Ayrıca, kayınpederi Manuel

---

⁴¹⁵ Vasiliev, s. 514.

⁴¹⁶ İbn Bibi, s. 97-101.

⁴¹⁷ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 202.

⁴¹⁸ Akropolites, s. 118.

⁴¹⁹ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 218.

Mavrozomes'e Denizli, Honaz ve Ege denizine kadar uzanan Menderes bölgesinin hakimiyetini vererek, I. Theodoros Laskaris'in gittikçe güçlenmekte olan yayılma politikasına engel olmaya çalışmıştır.⁴²⁰

Karadeniz sahili emniyet altına alındıktan sonra, sultan bu kez de Antalya üzerine harekete geçmiştir. Bizans hakimiyetindeki diğer yerlerde olduğu gibi bir hakimiyet mücadelesi yaşamış ve sonunda Aldobrandini isimli bir İtalyan'ın idaresine geçmiş olan Antalya'da Müslüman ve Türk tacirler bulunmaktaydı. Bu tacirlerin şehrin yöneticilerinden şikayette bulunmaları ve ticaretin olumsuz etkilendiğini aktarmaları üzerine⁴²¹ ordusu ile Antalya'yı kuşatan I. Gıyaseddin Keyhüsrev ilk teşebbüste Aldobrandini'ye Kıbrıs'tan yardım gelmesi nedeniyle geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ancak daha sonra Latin yöneticilerden memnun olmayan Bizanslılar, Keyhüsrev'e yardım edecekleri haberini göndermişler ve içeriden alınan bu yardımla 5 Mart 1207'de Antalya fethedilmiştir.⁴²²

2.4.1.3. Antiokheia Savaşı (1211)

İznik İmparatorluğu'nun kuruluşu ile Anadolu'nun önem kazanması Türkiye Selçuklu Devleti açısından sıkıntı yaratmıştır. Çünkü İznik, Selçukluların kıyılarına ulaşmasına engel olmuştur. Aralarında ihtilaf arttıkça mücadele kaçınılmaz olmuştur. Bu sırada Venedik aracılığıyla Selçuklular ile Latin İmparatorluğu arasında gizli bir ittifak kurulmuştur. Buna karşılık I. Theodoros Laskaris ise Kilikya Küçük Ermeni Kralı II. Leon ile temasa geçmiştir.⁴²³

Eski Bizans İmparatoru III. Aleksios Angelos Latinlerin İstanbul'u işgali sırasında Trakya'ya kaçmıştı. Fakat bir süre sonra Montferrat Markisi Boniface tarafından yakalanmış, yanında getirdiği serveti ona vermesi karşılığında serbest kalabilmiştir. Bundan sonra uzun bir süre Ahaya ve Peloponnes'te dolaşmıştır. Daha sonra doğudaki devletin yöneticisinin damadı olan Theodoros Laskaris olduğunu ve imparatorluğunun

---

⁴²⁰ Sevim, "Keyhusrev I", s. 348.

⁴²¹ İbn Bibi, s. 115-117.

⁴²² Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 219.

⁴²³ Ostrogorsky, s. 396-397.

sadece Bithynia ve civar sahil eyaletlerine değil aynı zamanda, güneyde Karya⁴²⁴ ve Büyük Menderes⁴²⁵ nehrinden başlayarak, kuzeyde Galatian Pontos'a⁴²⁶ ve aynı şekilde Kapadokya'ya kadar ulaşan büyük bir alanda uzanmış olduğunu duymuştur. Bir anda haset ve kıskançlık ile hareket etmeye başlamış ve tüm gücünü akrabalarını ortadan kaldırmaya harcamıştır. Bu niyetle Ege'nin karşı kıyısına geçerek Asya'ya varmış ve gizlice o zamanlar Antalya bölgesinde yaşayan Selçuklu Türklerinin hükümdarı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e gitmiştir. Aralarındaki eski dostluk bağlarını hatırlatarak tahtını geri kazanmak konusunda destek istemiş ve karşılığında da para ödeyeceği vaadinde bulunmuştur.⁴²⁷

Selçuklu Sultanı çıkacağı yeni bir seferden elde edeceği ganimetin hayali ile birliklerini toplamaya başlamıştır. Ayrıca yeni kurulmakta olan İznik İmparatorluğu'nu kendisi için rakip olarak görmektedir ve asıl amacı taht değişikliği değil, Rumları toptan yok etmektir. Bu noktada III. Aleksios'a yardım etmesinin sebebi onu diplomasi oyununda kullanacak olmasıdır.⁴²⁸ Bu nedenle derhal tahtı kayınpederi Aleksios'a devretmezse olacalara dair tehditlerini iletmesi için İmparator I. Theodoros'a elçiler göndermiştir. Buna karşılık Theodoros ordusunu hazırlamıştır. İznik ordusu Türklerin ordusuyla karşılaştırıldığında hayli küçüktür.⁴²⁹ I. Gıyaseddin Keyhüsrev piyade ve süvari birlikleri ile yola çıkarak Büyük Menderes yakınındaki Antiokheia'ya ulaşmış ve 1210 yılında şehri kuşatmıştır. Burayı ele geçirdiği takdirde Roma ülkesinin diğer şehirlerini de kolaylıkla işgal edebileceğini düşünmüştür. Diğer yandan İznik İmparatoru Sultanın hamlesini bekleyerek onun ülkesinde kalmanın ve onlara böyle bir avantaj vermenin doğru olmadığına kanaat getirmiş ve hazırlıkları hızlandırarak ordusu ile rakibinin karşısına doğru ilerlemiştir.

---

⁴²⁴ Muğla'nın kuzey kesimleri

⁴²⁵ Maiandros

⁴²⁶ Ankara, Çorum, Yozgat çevresi

⁴²⁷ Gregoras, III. Aleksios'un Sultan karşısında göz yaşları içinde kaldığını, ona yalvardığını ve kendisini acınacak kadar kötü duruma düşürdüğünü belirtmiştir. Gregoras, s. 45-46.

⁴²⁸ Norwich, s. 177.

⁴²⁹ Gregoras, s. 47; Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 105.

Üç gün sonra İmparator Bithynia'nın güney sınırlarını belirleyen ve Frigya'yı boydan boya geçen Olimpos'un dağlık, dar arazisine ulaşmıştır. On birinci gün Küçük Menderes'i⁴³⁰ geçmiş ve böylece beklenmedik hücumu ile Türkleri şaşırtmıştır.⁴³¹ Selçuklu Sultanı Bizans İmparatorluğu'nun pek çok parçaya ayrılmasının üzerinden çok zaman geçmediğini ve askeri kuvvetlerinin bazılarının başka tarafa dağıldığını ve bazılarının da Latinler tarafından kılıçtan geçirildiğini, bu nedenle zorlukla bir tugay toplayabileceklerini düşünmüştü. Hızlı bir hücumla gerek görmeyerek birlikleri kendine uygun biçimde yerleştirmiştir.⁴³² Tüm birliklerini -yaklaşık yirmi bin kişi- bir araya toplamış ve 1211 yılının başlarında kalabalık ordusu için pek de elverişli bir yerde bulunmasa da imparatorun saldırısını beklemeye başlamıştır.

İmparatorluk kuvvetleri öncelikle rakip ordunun orta hattına hücum ederek güçlü bir mücadeleye girişmiştir. Sonra geri çekilerek göğüs göğse çarpışmaya hazırlanmış olan Türklerin piyadelerini ve okçularını etkisiz hale getirmişlerdir. Şiddetle devam eden çarpışmalardan sonra ağır kayıplarla da olsa Türkleri bozguna uğratmayı başarmışlardır.⁴³³ Hatta Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve I. Theodoros Laskaris'in bire bir olarak gerçekleştirdiği dövüşten İznik İmparatoru, Sultanı öldürerek galip çıkmıştır.⁴³⁴ Böylece Selçuklu askerlerinden kalanlar hızla kaçmışlardır. İmparator 1211 yılında Antiokheia'ya muzaffer bir şekilde girmiştir.

Bu sırada I. Theodoros Laskaris, kayınpederi sabık imparator Aleksios'u da yakalamış, beraberinde İznik'e getirmiştir. Iakinthos Manstırında keşiş olarak hayatına devam etmesine izin verilen Aleksios ölene kadar burada kalmıştır.⁴³⁵

---

⁴³⁰ Kaystros

⁴³¹ Gregoras, s. 47.

⁴³² Gregoras, s. 48.

⁴³³ Alexis G.C. Savvides, "Acropolites and Gregoras on the Byzantine-Seljuk Confrontation at Antioch on the Maeander (A.D. 1211) English Translation and Commentary", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 15:26, s. 94-95, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/21/49.pdf>

⁴³⁴ Akropolites aslında Sultana darbe indiren kişinin I. Theodoros olduğunu fakat Sultanın kafasının kim tarafından kesildiğinin net olmadığını ifade eder. Ancak Gregoras bunu yapanın bizzat imparator olduğunu yazmıştır. İbn Bibi ise Sultan ile İmparator arasında yaşanan mücadeleden sonra İmparatorun askerleri tarafından Sultanın öldürülmesine izin vermediğini ve onu serbest bıraktığını ancak daha sonra bir Frenk askeri tarafından sinsice öldürüldüğünü ve bunu öğrenen İmparatorun çok üzülp ağladığını, hatta bunu yapan askeri öldürttüğünü yazmıştır. Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 109; Gregoras, s. 50; İbn Bibi, s. 130-131.

⁴³⁵ Gregoras, s.50; Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 109.

Bu savaş Theodoros'a büyük topraklar kazandırmasa da manevi açıdan sağladıkları bakımından önemlidir. Müslümanlara karşı kazanılan bu zafer, Batıdaki Bizanslılar arasında imparatorun manevi olarak önemini arttırmıştır. Bundan sonra İznik gelecekteki birleşmenin merkezi olabileceğini göstermiştir.⁴³⁶

I. Gıyaseddin Keyhüsrev'den sonra Selçuklu tahtına oturan oğlu I. İzzeddin Keykavus ile İznik İmparatorluğu zaman kaybetmeden temasa geçmiştir. Savaş sırasında öldürülen babasının intikamı almak için Sultanın harekete geçmesinden endişe duyan I. Theodoros Laskaris böyle bir durumun önüne geçmek için barış görüşmelerine başlamıştır. Bir yandan da Latinlere karşı girişeceği mücadeleler süresince arkasını emniyete almak için Selçuklular ile barış antlaşması yapmasının zorunluluğunu görmüştür. İmparator savaşta esir edilenler arasında bulunan beylerden Seyfeddin Ayaba'yı bol miktarda ve kıymetli hediyeler ile I. İzzeddin Keykavus'a barış teklifini sunması için göndermiştir.⁴³⁷

Seyfeddin Ayaba ve yanında bulunan İznik İmparatorluğu elçileri ile görüşen Sultan müzakerelerden sonra Keykavus'un sultanlığını tanımaları ve bu konuda yemin etmeleri ve I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in naaşının Konya'ya getirilmesi şartı ile barış antlaşmasını imzalamıştır.⁴³⁸ Bu antlaşma uzun yıllar geçerliliğini korumuştur. Sınır savaşçıları arasında yaşanan çatışmalar dışında, iki devlet arasında büyük bir savaş olmamıştır.⁴³⁹

2.4.1.4. İznik İmparatorluğu-İstanbul Latin İmparatorluğu Mücadelesi

Topraklarını koruma başarısı gösteren İmparator Anadolu'daki tüm Bizanslı unsurların desteğini sağlamıştır. Bundan sonra cesareti artmış ve Latinler üzerine donanma ile saldırmak istemiştir. Başkentlerini Latinlerden geri alma fikri herkesi çok heyecanlandırmış olsa da ilk teşebbüs başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 15 Ekim 1211 tarihinde Orhaneli/Adırnaz Çayı⁴⁴⁰ yakınlarında Henry'ye mağlup olan I. Theodoros

---

⁴³⁶ Vasiliev, s. 515.

⁴³⁷ İbn Bibi, s. 151-152

⁴³⁸ İbn Bibi, s. 152-153.

⁴³⁹ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 227.

⁴⁴⁰ Rhyndakos

Laskaris, Kemalpaşa'ya⁴⁴¹ doğru ilerleyen Latinler tarafından da yenilgiye uğratılmıştır. Bulgarların Latinler üzerine tekrar harekete geçmesi nedeniyle, Henry geri dönmek zorunda kalmıştır. 1212'de İznik İmparatorluğu ile İstanbul Latin İmparatorluğu arasındaki sınırı belirleyen bir antlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmaya göre Kiminas yöresi⁴⁴² Latinlerin hakimiyetine girerken, Latinler son elde ettikleri yerler dahil olmak üzere Selçuklu topraklarına kadar olan bölgeleri İznik İmparatorluğu'na bırakmışlardır.⁴⁴³ Böylece İznik imparatorluğu İstanbul Latin İmparatorluğu tarafından resmen tanınmıştır. Bundan sonra Latinler Bizanslıların İstanbul'dan ayrılmalarına izin vermiştir ve çok sayıda din adamı ve keşiş İznik'e gelerek buradaki kiliselere, manastırlara yerleşmiştir.⁴⁴⁴

Henry, hükümdarlığı boyunca Bizans halkı ile iyi ilişkiler kurmuş bir imparator olmuştur. Lentiana ve Poimaninos⁴⁴⁵ hisarlarını ele geçirdiğinde burayı savunan Bizans askerlerini, başlarında yine Bizanslılar olduğu halde doğu bölgelerinin muhafızlığı ile görevlendirmiştir.⁴⁴⁶ Ayrıca Papa tarafından İstanbul'da görevlendirilen Pelagios'un yaptığı baskılar yüzünden zor durumda kalan Bizans halkına yardımcı olmuş ve Pelagios'un buyruğu ile kapanan Ortodoks kiliselerini tekrar açtırmıştır. Hapsedilen keşişleri ve papazları serbest bırakmıştır. Bazı keşişler bundan sonra İstanbul'dan kaçarak İznik İmparatoruna sığınmıştır.⁴⁴⁷

1216 yılında Henry gibi başarılı bir liderin genç yaşta ölümü İznik İmparatorluğu'nun yararına olmuştur. İstanbul'da tahta Henry'nin kız kardeşi Yolanda'nın kocası, selefi gibi yetenekli olmayan, pasif bir kişi olan Pierre de Courtenay geçmiştir.⁴⁴⁸ 1219'da

---

⁴⁴¹ Nymphaion

⁴⁴² Balıkesir yakınındaki dağın çevresi

⁴⁴³ İznik İmparatorluğu'na bırakılan topraklar, Gelenbe'den güneyi, Yenihisar ilini, Küçük Menderes Vadisi iç bölümünü, Bergama'yı, Uşak yöresini, Ulubat ve Bursa ve İznik'in içinde olduğu bölgeyi kapsamaktadır. Akropolites, *Vekayinâme*, s. 38-39; Norwich, s. 177; Vasiliev, s. 516-517.

⁴⁴⁴ Foss, s. 61.

⁴⁴⁵ Lentiana, Manyas gölü yakınlarında, tam yeri belirlenemeyen hisar; Poimanenos ise Eski Manyas/Soğuksu köyündeki hisar

⁴⁴⁶ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 135.

⁴⁴⁷ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 137-139.

⁴⁴⁸ Vasiliev, s. 517.

eşinin ölümünden sonra I. Theodoros Laskaris, o dönemde İstanbul'da hüküm süren Robert de Courtenay'in kız kardeşi (Pierre de Courtenay'ın kızı) Maria ile evlenmiştir.⁴⁴⁹

İznik İmparatorluğu güney Slavları tarafından da Bizans'ın meşru varisi olarak kabul edilmeye başlamıştır. Sırp Nemanya'nın oğlu Sava Sırp Kilisesinin o zamana kadar tabi olduğu Ohri başpiskoposluğu yerine İznik'e yönelmiş ve Sırbistan'ın bağımsız başpiskoposu olarak tanınırlığı İznik patriği tarafından sağlanmıştır. Halbuki iki yıl önce kardeşi Stefan krallık tacını Roma Kilisesi elinden giymiştir. Böylelikle bağımsız Sırp Kilisesi İznik Patriğinin üstünlüğünü kabul ederek, İznik İmparatorluğu'nun nüfuz ve itibarının artmasına katkı sağlamıştır.⁴⁵⁰

Bu dönemde Selçuklular Trabzon Rum İmparatorluğu ile mücadele ederek İznik İmparatorluğu'nun tüm dikkatini batıya vermesine dolaylı yoldan kolaylık sağlamışlardır. 1214'te Sinop gibi önemli bir liman şehrini Trabzon İmparatoru Aleksios'tan alan Türkiye Selçukluları bundan sonra Antalya'ya yönelmişlerdir. 1207 yılında I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından zapt edilen Antalya, onun ölümünden sonra yaşanan taht kavgaları sırasında tekrar Frenklerin eline geçmiştir.⁴⁵¹ I. İzzeddin Keykavus 1216 yılında bir aylık kuşatma sonrası Antalya'yı fethetmiş ve devletin sınırlarını deniz kıyılarına kadar ulaştırmayı başarmıştır.⁴⁵²

1222 yılında İznik'te Latin elçileri kabul ederek tutsakların değişimi konusunda bir antlaşma yapılması I. Theodoros Laskaris döneminin son hareketi olmuştur. Onun hakimiyeti boyunca İznik siyasi ve askeri bir merkez olmanın yanı sıra Ortodoks kilisenin de yerleşim yeri olmuştur. Sinodlar burada toplanmış, yabancı kiliselerin temsilcileri burada kabul edilmiştir.⁴⁵³ İmparator aldığı önlemler ve giriştiği mücadeleler ile İznik şehrini ve devletini güçlendirmiştir.

---

⁴⁴⁹ Gregoras, s. 50.

⁴⁵⁰ Ostrogorsky, s. 398.

⁴⁵¹ Sümer, "Keykavus I", s. 353.

⁴⁵² Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 233.

⁴⁵³ Foss, s. 63.

2.5. III. Ioannes Dukas Vatatzes Dönemi (1222-1254)

1222 yılına gelindiğinde I. Theodoros Laskaris ölmüştür. Halefi, kızı İrene'nin eşi-sadece İznik İmparatorluğu içinde değil tüm Bizans imparatorları arasında seçkin bir yeri olan III. Ioannes Vatatzes, bütün dikkatini batıya çevirmiştir.⁴⁵⁴ İmparatorluk merkezini İznik'ten Kemalpaşa'ya taşımıştır ki, bu tamamen dönemin şartları ile ilgilidir. Stratejik konumu nedeniyle Kemalpaşa'da bulunmak Selçukluların Menderes havzasına yönelik akınlarını durdurmada etkili olmuştur.⁴⁵⁵

İmparator I. Theodoros Laskaris savaşarak pek çok mücadeleyi kazanmış, çeşitli yapılar ile şehirleri restore etmiştir. Damadı ve halefi III. Ioannes Dukas da sağ görülü ve istikrarlı kararlar alan karakteri ile devleti çok iyi bir şekilde yönetmiş ve tahtı layığıyla onurlandırmıştır. Karar almadan önce iyice düşünüp doğru zamanı bekleyerek hareket etmiştir.⁴⁵⁶ Gregoras eserinde dönemin yöneticilerini değerlendirirken, “*İmparator Theodoros zamanı hızı gerektiriyordu ve İmparator da bunu sağlıyordu, fakat sonraki dönem İmparator Ioannes'in istikrarına ihtiyaç duydu, bu da onda vardı. Çünkü dünyayı yoktan yaratan Tanrı, Romalıların bozulmuş ve ölmüş hükümdarlığını diriltmeye karar verdiği zaman uygun adamları bulurdu.*” şeklinde bir ifade kullanmıştır.⁴⁵⁷

III. Ioannes Vatatzes'in amacı, ekonomik olarak İtalyanlarla yapılan ticarete bağımlı olmayan bir imparatorluk olmaktı. Bu nedenle İtalyan devletleri ile işbirliğine sıcak bakmamıştır.⁴⁵⁸ Tahta geçtikten sonra Latinlerden İstanbul'u geri alma planları yapmaya başlamıştı fakat bu amaçla hareket eden tek kişi değildi. Epir Despotluğu ve Bulgar Çarlığı'nın da bu konuda ciddi teşebbüsleri olmuştur. 1205-1215 yıllarında hüküm süren Epir Despotu Mikhail'in ardından tahta çıkan Theodoros Komnenos

---

⁴⁵⁴ Vasiliev, s. 517; Ostrogorsky, s. 402; Vatatzes'in imparator oluş ile ilgili M. Angold farklı bir anlatıma da yer vermiştir. Yazar, Vatatzes'in tahta kayınpederi tarafından yasal varis olarak gösterildiği ve herhangi bir zorlamanın olmadığı iddiasını biraz gizemli bulmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Michael Angold, *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascaris of Nicea (1204-1261)*, Oxford: Oxford University Press, 1975, s. 41.

⁴⁵⁵ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 209.

⁴⁵⁶ Gregoras, s.51.

⁴⁵⁷ Gregoras, s.52.

⁴⁵⁸ Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 156.

Angelos Dukas⁴⁵⁹ topraklarını genişletmek istemiştir. I. Theodoros Laskaris döneminde Epir Despotluğu ile herhangi bir çekişme yaşanmamışken, III. Ioannes Dukas Vatatzes zamanında durum değişmiştir. II. Mikhail'in despotluğu döneminde (1230-1271) kardeşi Theodoros, İznik İmparatorluğu sarayında bulunmuştur ve devlet yönetiminde kardeşini yanında isteyen Mikhail, I. Theodoros Laskaris'ten böyle bir talepte bulununca, Theodoros Angelos İznik imparatoruna ve onun haleflerine bağlı kalacağına yemin ettikten sonra Epir'e gönderilmiştir. Ancak Epir'de Mikhail öldükten sonra tahta çıkan Theodoros, önceden verdiği söze sadık kalmamıştır. İstanbul üzerinde hak iddia edenlerin arasına o da katılmıştır ve İznik ile çekişmeye başlamıştır.⁴⁶⁰ Amaçları ortak olmasına rağmen bu iki devlet ayrı ayrı hareket etme yolunu seçmişlerdir.

Bu dönemde Latin İmparatorluğu tahtına geçecek olan Pierre, imparator seçildiği sırada Fransa'daydı. Önce eşini deniz yoluyla İstanbul'a göndermiştir. Kendisi ise kara yoluyla gitmek niyetinde olduğu için Adriyatik'i geçip Draç'ta ordusuyla birlikte karaya çıkmıştır. Burayı işgal ettikten sonra Epir dağlarında Theodoros Komnenos Dukas tarafından pusuya düşürülerek mağlup olmuştur ve pek çok kişiyle birlikte önce esir edilmiş, sonra da ölmüştür. Bundan sonra 1217-1219 yılları boyunca karısı Yolanda imparatorluğun başında olmuştur.⁴⁶¹

İstanbul tahtında Robert de Courtenay'ın (1221-1228) bulunduğu dönemde I. Theodoros Laskaris'in kardeşleri (Aleksios ve Isaakios) ona giderek İznik'teki imparatorluk tahtına geçmeleri konusunda ondan yardım istemişlerdir. Çünkü imparatorluk ailesine kan bağıyla bağlı olduklarından, yaptığı evlilik yoluyla imparatorluğa sahip olan Ioannes yerine kendilerinin tahta sahip olmaları gerektiğine inanmaktaydılar. Para bağışları ve vaatlerle, Robert'in sahip olduğu Latin ordusunu kendi mücadeleleri için ikna etmeyi başarmışlar ve III. Ioannes Dukas Vatatzes'i devirerek iktidarı ele geçirmek için imparatorun üzerine yürümüşlerdir. Silah donanımı iyi durumda olan ve askeri açıdan hünerli çok sayıda Latin ile Asya'ya geçerek Latinler tarafından daha önce ele geçirilen topraklarda ilerlemişler ve imparatorun Romalı birlikleri ile karşılaşmışlardır. 1224'te meydana gelen büyük savaşta Latinler hezimete

---

⁴⁵⁹ Theodoros isimli bu despot, Komnenos Angelos Dukas imparatorluk isimlerinden üçünü de kullanmıştır.

⁴⁶⁰ Vasiliev, s. 519.

⁴⁶¹ Michael Angold, "Theodore Komnenos Dukas", *ODB*, c. 3, Oxford, 1991, s. 2042.

uğramış ve o zamana kadar Asya'da ele geçirdikleri şehirleri kaybetmişlerdir.⁴⁶² “20 yıl önce I. Theodoros Laskaris'in Latinler tarafından mağlup edildiği yerin yanında, III. Ioannes Vatatzes, taht iddialılarının Latin kuvvetlerine galip gelmiştir.”⁴⁶³

III. Ioannes Vatatzes tahtını korumak için mücadele ederken, bazı önemli şehirleri Latinlerden alarak Selanik'e kadar ilerleyen Epir despotu Theodoros Komnenos Dukas 1224 yılında Selanik'i de topraklarına katmıştır. Burayı devletinin merkezi yapan Theodoros 1227 yılında, Selanik metropolitinin karşı çıkmasına rağmen kendisini Bizans İmparatoru ilan ederek Bulgaristan başpiskoposunun elinden taç giymiştir.⁴⁶⁴

Bu sırada pek çok gemi inşa ettirerek donanmasını güçlendiren İmparator Vatatzes, kısa sürede Midilli⁴⁶⁵, Sakız⁴⁶⁶, Sisam⁴⁶⁷, İkaria, Kos⁴⁶⁸ ve bunların yakınında bulunan tüm adaları ele geçirmiştir. Ardından Rodos'a gitmiş ve 1225 yılında burayı da hakimiyet altına almıştır.⁴⁶⁹

İmparatorluğunu güçlendirmeye ve genişletmeye çalışan III. Ioannes Vatatzes, bir yandan da kendisine yönelik komplolar ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Kuzeni Andronikos Nestongos'un liderliğinde hazırlanan bir tuzaktan haberdar olduğu anda Lapseki'de bulunan İmparator iç meselelerin, dış tehditlerden çok daha önemli olduğunu düşünerek tüm dikkatini bu meseleye vermiştir. Bu teşebbüse katılan herkesin suçlu olduğu kanaatine varmış ve hepsini cezalandırmıştır. Ancak cezaların hafif kaldığını ve oldukça hoş görülme davrandığını söylemek mümkündür.⁴⁷⁰

Denizde ve karada iyice güçlenen İznik İmparatorluğu Edirne halkının çağrısı ile Trakya'ya geçmiştir. Sahil boyunca şehirleri alarak ilerleyen İznik ordusu Edirne'ye de

---

⁴⁶² Gregoras, s. 52-53.

⁴⁶³ Ostrogorsky, s. 402.

⁴⁶⁴ Geleneklere göre yalnızca patrik tarafından imparatorluk tacı giydirilmesi kabul edildiği halde, Theodoros kendini imparator olarak görmüştür. Akropolites, s. 162; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 43; Gregoras s. 53.

⁴⁶⁵ Lesvos

⁴⁶⁶ Chios

⁴⁶⁷ Samos

⁴⁶⁸ İstanköy

⁴⁶⁹ Gregoras, s. 56.

⁴⁷⁰ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 137.

kolaylıkla girmiştir.⁴⁷¹ Fakat 1225 yılında despot Theodoros Komnenos Dukas Edirne üzerine bir sefer düzenleyerek İznik ordusunu geri çekilmek zorunda bırakmıştır. Ancak Theodoros'un kendisi de burada uzun süre kalamamıştır. Bulgarlar ile ortak sınırı olunca önce bir anlaşma yapılmıştır. Fakat kısa süre sonra bu anlaşmayı bozarak Bulgarlar üzerine sefere çıkmıştır. Az sayıda da olsa İskitlerden yardım alan Bulgar ordusu ile Epir ordusu Meriç⁴⁷² yakınlarında Klokotnitsa'da karşı karşıya gelmiştir. Kaloyan'dan sonra tahta çıkan Boril'i devirip yerine geçerek çar olan II. Ivan Asen'in birlikleri 1230 yılında Epirilileri mağlup etmişler ve Edirne de dahil olmak üzere bölgedeki pek çok şehri ele geçirmişlerdir.⁴⁷³ Bu savaş sırasında Theodoros esir edilmiş ve gözleri kör edilmiştir. Topraklarının bir kısmı Bulgarlar tarafından işgal edilen Epir Despotluğu, bu tarihten itibaren İznik için ciddi bir rakip olmaktan çıkmıştır. 1242/43 yılında III. Ioannes Vatatzes'in baskıları neticesinde imparator unvanını kullanmayı bırakmışlar ve yalnızca despot unvanını kullanmışlardır.⁴⁷⁴

Tüm bu gelişmeler yaşanırken, İstanbul tahtında da değişiklikler olmuştur. 1228 yılında Robert de Courtenay öldüğünde bir erkek evladı olmadığından yerine kardeşi Baudoin geçmiştir. Henüz 11 yaşında bir çocuk olan Baudoin için bir naip atanması gündeme gelince Bulgar Çarı II. Ivan Asen, kızı Helene ile Baudoin'i evlendirerek naiplik görevini üstlenmek istemiştir. Ancak bu durum kabul edilmemiş, naip olarak Kudüs'ün eski kralı Jean de Brienne atanmıştır.⁴⁷⁵ Uzun bir süre İstanbul dışına çıkmadan bekleyen Jean, iki sene sonra deniz yolu ile Anadolu üzerine bir sefer düzenlemiştir. Ancak İmparator III. Ioannes Vatatzes'in karşı hamleleri nedeniyle Karabıga⁴⁷⁶ kalesini zapt etmek dışında ciddi bir başarı elde edemedi İstanbul'a geri dönmüştür.⁴⁷⁷

---

⁴⁷¹ Wolff, s. 215.

⁴⁷² İvros

⁴⁷³ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 165-169; Akropolites, *The History*, s. 178; Mücadelenin tarihini Türkçe metinde görmekteyiz. Akropolites, *Vekayinâme*, s. 50-51; Vasiliev, s. 524.

⁴⁷⁴ Alice-Mary Talbot, Alexander Khazdan, "Epirus, Despotate of," *ODB*, c. 1, s. 716.

⁴⁷⁵ Norwich, s. 180; Vasiliev, s. 524.

⁴⁷⁶ Pegai

⁴⁷⁷ Akropolites'in Türkçe çevirisinde Bilge Umar, Karabıga kalesinin topografyasına dair verdiği bilgiler ile Akropolites'in kalenin alınışına dair anlatımının hatalı olduğunu ifade etmiştir. Akropolites, *Vekayinâme*, s. 56.

İznik İmparatorluğu'nun donanması denizlerde üstün konuma gelmiştir ve Türk birlikleri Asya'da pek hareket imkanı bulamamışlardır. Latinler de dağılmaya başladığında İznik İmparatoru askerleri ile Bulgar ve İtalyan hakimiyetinde zor durumda olan Avrupa'daki şehirleri kurtarmak için bölgeye gitmeye karar vermiştir ve 1235 yılının baharında Çanakkale Boğazı'nı geçmiştir. Önce Hersonissos'u⁴⁷⁸ zapt etmiş, oradan hücum ederek çevre bölgeleri fethetmeye başlamıştır. Gelibolu⁴⁷⁹, Sestos ve Kardina gibi kıyı şehirlerinden pek çoğunu kuşatma yoluyla bazılarını da kendilerinin teslim olması ile topraklarına katmıştır.⁴⁸⁰

Bu arada, barış anlaşması yapmak ve İmparatorun oğlu Theodoros ile Asen'in kızı Eleni'nin evlendirilmesini talep etmek üzere Bulgar elçiler İznik İmparatoruna gelmiştir.⁴⁸¹ Çok daha önemli meselelerle meşgul olacağı sırada, Tuna İskitleri ile komşu olan bir rakibe sahip olmak istemeyen İmparator bu teklifi kabul etmiştir.⁴⁸² İmparator ve Asen Hersonissos bölgesinde buluşmuşlar ve orada henüz oldukça küçük yaştaki çocukları evlendirmişlerdir⁴⁸³ ve böylece 1235'te İznik ile Bulgarlar arasında akrabalık bağı kurulmuştur. Bulgarların Latin aleyhtarlığı yaparken Roma kilisesine ismen de olsa bağlı olmaları pek uygun görülmemiştir⁴⁸⁴ ve İznik İmparatorluğu'nun izni ile bağımsız Bulgar patrikliğinin kurulması kararlaştırılmıştır.

1235 yılında İznik İmparatorluğu ile Bulgarlar ittifak yaparak Batı bölgelerinde Latinlerin elinde bulunan yerlere sefer düzenlemiştir. İskit Çölü şeklinde anılan bölgeyi haraç ödemek zorunda bırakmışlar, bol miktarda ganimet elde etmişlerdir. Kazandıkları toprakları aralarında bölüşmeleri de şu şekilde olmuştur: Gelibolu imparator tarafından Asen gelmeden önce alınmış olduğu için Eceabad⁴⁸⁵ ve tüm Gelibolu yarımadası ve

---

⁴⁷⁸ Girit'in kuzeyinde bir şehir

⁴⁷⁹ Kallipoli

⁴⁸⁰ Gregoras, s. 56.

⁴⁸¹ Gregoras, s. 56; Akropolites'in eserinde anlattığına göre ise bu evlilik teklifi, III. Ioannes Vatatzes tarafından Bulgarlara iletilmiştir. Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 185.

⁴⁸² Gregoras, s. 56.

⁴⁸³ Gregoras, s. 57; Akropolites, s. 185-189.

⁴⁸⁴ Ostrogorsky, s. 404.

⁴⁸⁵ Madytos

ayrıca Kissos kalesi ve Gaziköy⁴⁸⁶ İznik İmparatorluğu'nun olurken, Bulgarlar bahsi geçen bölgelerin daha kuzey kesimlerini elde etmişlerdir.⁴⁸⁷

Elde ettikleri başarılar ile sefere devam eden müttetikler, denizden ve karadan olmak üzere İstanbul'u kuşatmışlardır. Kış döneminde ara verilen kuşatmaya 1236'da tekrar başlanmıştır. Yaşlı İmparator Jean de Brienne, Venedik gemilerinden aldığı yardımla şehri savunmaya çalışsa da gücü yetersiz kalmıştır. Böylesine kritik bir dönemde, gelecek planları açısından güçlü İznik İmparatorluğu'nu, zayıf Latin İmparatorluğu'ndan daha ciddi bir tehlike olarak gören II. Ivan Asen ittifakı bozmuştur.⁴⁸⁸ Çar, hem kuşatmayı kaldırmış hem de Latinlerle bir anlaşma imzalamıştır.

Bu sırada 1236 yılında Moğol orduları Batu Han liderliğinde Deşt-i Kıpçak'ta istila faaliyetlerine başlayınca Kumanlar büyük kalabalıklar halinde batıya göç edip Bulgar ülkesine girmeye başlamışlardır. Köyleri ve küçük kentleri zapt etmişler, çok sayıda insanı öldürmüşlerdir. Bölgenin halkı Edirne, Dimetoka, Vize, Gelibolu gibi daha korunaklı ve büyük yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. Kumanlardan bazıları İstanbul Latin İmparatorluğu'nun hizmetine girmiştir. Durumdan faydalanmak isteyen II. Ivan Asen Kuman ve Latin birliklerin de yer aldığı ordusu ile 1237 yılında İznik İmparatorluğu'nun Trakya'daki en önemli kalelerinden olan Çorlu'yu kuşatmıştır. Fakat o sırada Bulgar başkentinden bir salgın hastalık haberi gelmiştir. Bu hastalık yüzünden eşini, küçük oğlunu ve piskoposu kaybettiğini öğrenen II. Ivan, bunu Tanrı'nın bir uyarısı olarak addetmiştir. III. Ioannes Vatatzes'e ihanet ettiği için pişmanlık duymuş ve Latinlerle yapmış olduğu ittifaka son vererek İznik ile ilişkilerini tekrar düzene sokmak istediği için yeni bir dostluk anlaşması imzalamıştır.

Asen'in Latinler ile kurduğu ittifaktan ayrılmasına rağmen Kumanlar ve Latinler kuşatmayı başarılı bir şekilde devam ettirmiş ve 1240'da Çorlu'yu ele geçirmişlerdir.⁴⁸⁹ Kuşatma henüz devam ederken İznik İmparatoru donanmayı silahlandırmış ve

---

⁴⁸⁶ Ganos

⁴⁸⁷ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 191; Yer isimlerinin açıklamaları için bkz. Akropolites, *Vekayinâme*, s. 59.

⁴⁸⁸ Norwich, s. 180; Vasiliev, s. 526.

⁴⁸⁹ Vasary, s. 75-76.

İzmit'ten ⁴⁹⁰ yola çıkmıştır. Gebze'yi işgal etmiş ancak başka bir başarı elde edememiştir. Çünkü deneyimli ve yetenekli eski donanma komutanı bir kaç gün önce küstahlığı nedeniyle görevinden alınmıştır ve yerine atanan Ermeni Iophre ise savaş konusunda yeterli kabiliyete sahip birisi değildir. 30 gemilik donanması olan İznik, 13 gemiye sahip düşman donanmasına yenilmiş ve 13 gemi kaybetmiştir.⁴⁹¹

1241 yılında Bulgar Çarı II. Ivan Asen, Selanik Despotu Manuel Komnenos Dukas, Latinlerin Batıdaki en büyük destekçisi Papa IX. Gregorius ölmüştür. Şimdiye kadar düşmanları arasındaki rekabetten faydalanarak ayakta kalmış olan İstanbul Latin İmparatorluğu büyük miktarda toprak kaybetmiştir. Bundan sonra İznik İmparatorluğu doğru siyasetinin olumlu neticelerini alacaktır.

Bulgar tahtına geçen I. Kaliman Asen (1241-1246) İmparator III. İoannes Vatatzes ile daha önce yapılmış antlaşmaları yenileyerek barışı sağlayınca III. İoannes Selanik üzerine harekete geçmiştir. Çünkü Selanik'te hüküm sürmekte olan İoannes'in⁴⁹² kız kardeşi, Bulgar Çarı Asen ile evli olduğu ve Asen hayatta iken onu koruması altında aldığı için Selanik'e yönelik bir müdahalede bulunamayan İznik İmparatoru şimdi önüne çıkan fırsatı değerlendirmiştir. İmparator, hediyeler ve iltifatlarla yanına çekmiş olduğu ve Makedonya'dan getirtip Anadolu'ya yerleştirdiği hatırı sayılır sayıdaki İskitlerin de bulunduğu ordusunun gücüne güvenerek Anadolu'dan ayrılıp Çanakkale boğazını geçerek Trakya'ya gelmiştir.⁴⁹³ Selanik yakınında karargah kuran İznik ordusu çevreyi yağmalamış, şehir halkı ara sıra saldırılarda bulunarak savunmada kalmaya çalışmıştır. İmparator III. İoannes bu sırada oğlu Theodoros'tan Anadolu'da Moğollar ile Selçuklular arasında yaşananları haber aldığı için Selanik'teki İoannes ile barış görüşmelerinde bulunmuştur. 1243 yılında yapılan antlaşma ile Selanik'in hakimi artık

---

⁴⁹⁰ Nikomedia

⁴⁹¹ Manouel Kontophre adındaki eski komutan Bizans donanmasının sayıca fazla olsa bile İtalyanlarınkiyle kıyaslanacak durumda olmadıklarını söylediği için görevinden alınmıştır ki sonunda görüldüğü üzere haklı çıkmıştır. Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 211; Akropolites, *The History*, s. 203.

⁴⁹² Theodoros Angelos Dukas'ın oğludur ve 1237'de Selanik'te babası tarafından imparator ilan edilmiştir.

⁴⁹³ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 223-225.

imparator unvanını kullanmayacağını kabul etmiş, despot unvanı ile yetinmek zorunda kalarak Bizans imparatoruna bağıllık sözü vermiştir.⁴⁹⁴

Bu sırada Moğolların Doğu Avrupa ve Önasya'ya taarruzları ile bu bölgelerde karışıklıklar başlamıştır. Rusya'da hakimiyeti ele geçirmişler ve Tatarlar, Volga ve Don nehirlerinin aşağı kesimlerinde Altınorda devletini kurmuşlardır. Polonya, Bohemya ve Moravya, Macaristan ve tüm Tuna bölgesi tahrip edilmiştir. Moğollar Adriyatik denizi kıyılarına kadar ilerlemişlerdir. Geri dönüşlerinde de Balkanları tahrip etmişler ve Bulgaristan'ı haraç ödemek zorunda bırakmışlardır.⁴⁹⁵ Önasya'daki faaliyetleri neticesinde Türkiye Selçuklu Devleti ve Trabzon Rum İmparatorluğu'nun varlığını tehdit eder hale gelmişlerdir. Nihayetinde Trabzon İmparatoru da Selçuklu Sultanı da Moğolların vassali olmayı kabul etmek zorunda kalacak kadar ağır bir mağlubiyete uğrayınca onlarla aynı akıbeti yaşamaktan endişe duyan İznik İmparatorluğu bu tehlikeye karşı gerekli tedbirleri almaya çalışmıştır.

2.5.1. Türkiye Selçuklu Devleti ile Barış Antlaşması Yapılması

Moğolların Orta Asya'dan başladıkları fetihlerin Anadolu coğrafyasına da yayılması Selçukluları ve Suriye bölgesinde yaşayan Arapları tedirgin etmiştir. Güçlü bir rakip olan Moğollara karşı Selçuklu Sultanı 1243'te İznik İmparatoru III. Ioannes Vatatzes'e elçi göndererek barış antlaşması teklifinde bulunmuştur.⁴⁹⁶ Moğollar ile mücadele etmesi gerektiğinde arkasında İznik gibi bir düşman bırakmak istememiştir. Çünkü böyle bir durumda birliklerini iki cepheye bölmesi gücünü zayıflatacaktı. Ioannes Vatatzes durumu değerlendirdiğinde bir istila karşısında Moğollar ile arasında Türklerin olduğu bir bölgenin bulunmasının kendileri açısından daha uygun olduğunu düşünmüştür. Buldukları konum gereği Selçuklular İznik için bir dalgakıran vazifesi görecekti.⁴⁹⁷ Selçukluların Moğollar tarafından uğrayacakları mağlubiyet sonrasında, Moğollar karşılarında bir engel olmaksızın kolaylıkla İznik İmparatorluğunun topraklarına saldırma imkanı bulacaktı. Ancak iki büyük devlet düşmana karşı birleşirse

---

⁴⁹⁴ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 229-231; Akropolites, *The History*, s. 216; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 73-74

⁴⁹⁵ Ostrogorsky, s. 406.

⁴⁹⁶ Gregoras, s. 67.

⁴⁹⁷ Gregoras, s. 68.

başarılı olmaları mümkün olacaktır.⁴⁹⁸ Bu nedenle Selçuklulardan gelen bu antlaşma teklifi İznik tarafından memnuniyetle kabul edilmiştir. Büyük Menderes nehri yakınlarında Tripolis'te buluşan ve karşılıklı olarak hediyeler takdim eden III. Ioannes Vatatzes ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev düşmana karşı birlikte savaşma konusunda mutabakata varmışlardır. İmparator Alaşehir'e, Sultan da Konya'ya dönmüştür.

2.5.2. İznik İmparatorluğu'nun Balkanlardaki Mücadeleleri

Doğuda Selçuklular yönünden bir tehlike kalmadığı için tekrar Balkanlara yönelen İmparator III. Ioannes Vatatzes, başarılı sonuçlar elde etmiştir. Selanik despotu Ioannes ölmüş, yerine geçmek isteyen Demetrios adındaki kardeşi imparatora gönderdiği elçiler aracılığıyla bölgede hakimiyet hakkını elde etmiştir. Serez yakınlarına kadar olan Rumeli bölgesi III. Ioannes'in hakimiyeti altında olduğu için imparator bölgedeki durumu denetlemek üzere sefere çıkmıştır. Bu sırada Bulgar tahtında henüz çocuk yaştaki I. Kaliman'ın bulunması nedeniyle daha rahat hareket eden imparator, Kaliman'ın öldüğü haberini almış, fırsattan istifade ederek daha önce Bizans'a ait olan toprakları Bulgarlardan geri almak için savaşa girmek konusunda devletin ileri gelenleri ile istişarelerde bulunmuştur. Çoğu kişi böyle bir saldırı için ordunun yeterli güçte olmadığını ve buna hazırlıklı olarak gelmediklerini, barış halinde buldukları Bulgarları kışkırtmanın iyi bir fikir olmadığını söylemişse de ordu komutanlarından Andronikos Paleologos saldırının gerekli olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Onun sözlerinden etkilenen imparator Serez üzerine harekete geçmiş ve sonunda Serez'i ele geçirmiştir.⁴⁹⁹

Serez'in savunmasını üstlenmiş olan Dragotas şehri imparatora teslim ettiği için hediyelerle ödüllendirilmiş ve başka yerlerin de teslim olması için onları teşvik etmiştir. Bulgar tahtında yine küçük yaşta olan II. Mikhail Asen (1246-1253)'in çıkması imparator Ioannes'in işini kolaylaştırmıştır. Çünkü Meleniko⁵⁰⁰ gibi yerlerde kentin yöneticileri kendi çıkarlarını düşünerek küçük bir çocuğun değil tecrübeli bir imparatorun tebaası olmayı tercih etmişlerdir. Böylece imparator hiç savaşmadan

---

⁴⁹⁸ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 220-221; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 75.

⁴⁹⁹ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 245-247; Akropolites, *The History*, s. 226-227; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 79-80.

⁵⁰⁰ Bulgaristan'ın güneybatısındaki bir şehir.

Stenimakhos⁵⁰¹, Çepino⁵⁰² ve Rodop dağı yakınındaki yerleri hakimiyeti altına almıştır. Meriç nehri Bulgarlar ile imparatorluk arasında sınır olmuştur. Yapılan bir barış antlaşması ile III. Ioannes ele geçirdiği yerleri muhafaza ederek daha fazla ilerlememeyi kabul etmiştir.⁵⁰³

Sınırlarını genişletmiş olmanın verdiği hoşnutluk ile Anadolu'ya dönmeyi düşünen III. Ioannes'e Selanik despotuna karşı komplo hazırlığında olanlardan bir elçi gelince planlar değişmiştir. Selanikliler eski ayrıcalıklarını kazanmak ve vergiden muaf olmak şartı ile despot Demetrios yerine imparatora bağlanmayı vaat etmişler, imparator da onların isteklerini kabul ederek gerekli belgeyi imzalamıştır. Vatatzes Selanik yönünde harekete geçtikten sonra Demetrios'a elçi gönderip yanına gelmesini, daha önce ettiği yeminlere bağlı kalarak sorumluluklarını yerine getirmesini istemiştir. Ancak danışmanlarının gitmemesi yönündeki tavsiyelerine uyan Demetrios Selanik'te kalmıştır. Bunun üzerine şehrin yakınında karargah kuran İznik ordusunun aslında kuşatma yapacak askeri gücü yoktu. Fakat bir kaç gün sonra şehrin kapılarından biri içeridekiler tarafından açılarak imparatorun askerlerinin girişine izin verince şehir bir anda imparatorun eline geçmiştir.⁵⁰⁴ Böylelikle 1246 yılında askeri bir mücadele olmaksızın Selanik de imparatorluk topraklarına katılmıştır.

Anadolu'ya geri dönüp kışı Kemalpaşa'da geçiren III. Ioannes Vatatzes, 1247 yılının baharında tekrar sefere çıkmış, Latinlerden Çorlu ve Vize'yi almayı başarmıştır. Sonrasında, daha önce yapılmış antlaşmalara uymayan Epir despotu II. Mikhail Komnenos Dukas'ın (1230-1271) üzerine yürümüştür. Bu sefer sırasında ileride tahtı ele geçirecek olan VIII. Mikhail Paleologos da ordu kumandanı olarak yer almıştır. İmparator yanına katılanlar ile güçlenirken iyice zor durumda kalan II. Mikhail elçiler aracılığıyla barış teklifinde bulunmuş ve varılan anlaşma neticesinde Prilapos, Velessos ve Kroai kalesini imparatora bırakmıştır.⁵⁰⁵

---

⁵⁰¹ Asenovgrad

⁵⁰² Tzepaina

⁵⁰³ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 257.

⁵⁰⁴ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 269; Akropolites, *The History*, s. 236-238; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 84-86.

⁵⁰⁵ Akropolites, *The History*, s. 249-251; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 91-94; Prilapos: Pirlepe (Makedonya'da). Velessos: Veles, Köprülü (Makedonya'da). Kroai: Akçahisar (Arnavutluk'ta) Georgios Akropolites, *Chronike*

İznik İmparatoru Anadolu'ya gitmek üzere harekete geçmişken henüz bölgeden ayrılmadan sonuca bağlaması gereken bir ihanet meselesi ile ilgilenmiştir. Meleniko şehrinin ileri gelenlerinden Manglavitis⁵⁰⁶ Mikhail Paleologos'un imparatorun aleyhinde planları olduğunu ihbar etmiştir. Sefer ile meşgul olduğundan bu meseleyi ancak ele alma fırsatı bulan III. Ioannes incelemelerde bulunmuş ve suçlamalar ile ilgili karar verilmesi için mahkeme oluşturmuştur. Bu meseleye dahil olan herkesi ve son olarak da Mikhail Paleologos'u sıkı bir sorgudan geçirdikten sonra onun masum olduğuna hükmetmiştir. Ancak 1253 yılında Mikhail hakkındaki şüpheleri hala devam ettiği için patrik Manuel'den ona sadakat yeminleri ettirmesini istemiştir. Mikhail yemin ettikten sonra imparator onu tekrar kabullenmiş ve kardeşi sebastokrator Isaakios Dukas'ın torunu Theodora ile evlendirmiştir.⁵⁰⁷

III. Ioannes Vatatzes 1254 yılının kış aylarını İznik'te geçirdiği sırada ağır bir şekilde hastalanmış, biraz iyileştiği ilk fırsatta Kemalpaşa'ya gitmiştir. Hekimlerin her türlü müdahalesine rağmen hastalığı devam edince İzmir'de Pınarbaşı⁵⁰⁸ denilen yere giderek derdine çare aramaya başlamıştır. Ancak durumu daha da kötüleşmiş halde Kemalpaşa'ya dönmüş ve 3 Kasım 1254'de ölmüştür.⁵⁰⁹

Syngraphe, Prologos: Vasiles Katsaros, Eisagoge, Metaphrase, Scholia: Spyros E. Spyropoulos, Ekdoseis Zetros, Thessalonike, 2004, s. 617.

⁵⁰⁶ Manglavitis, İmpatoru korumakla görevli kimselere verilen unvandır. Nikolaos Manglavitis, imparatorun bölgelerine düzenlediği sefer sırasında Meleniko'nun imparatora teslim edilmesi için halka yönelik bir konuşma yapmış, Bulgar çarı yerine III. İonannes'in hakimiyetinde olmanın daha yararlı olacağına halkı ikna etmeyi başarmıştır. Akropolites, *Chronike Syngraphe*, Prologos: Vasiles Katsaros, Eisagoge, Metaphrase, Scholia: Spyros E. Spyropoulos, Ekdoseis Zetros, Thessalonike, 2004, s. 251-255.

⁵⁰⁷ Georgios Akropolites, *Chronike Syngraphe*, Prologos: Vasiles Katsaros, Eisagoge, Metaphrase, Scholia: Spyros E. Spyropoulos, Ekdoseis Zetros, Thessalonike, 2004, s. 309-311; Akropolites, *The History*, s. 268; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 101; Pachymeres'te Mikhail'in evlendiği kişi İmparatorun kuzeninin kızı olarak belirtilmiştir. George Pachymeres, *Georgii Pachymeris de Michaele et Andronico Palaeologis*, Recognovit: Immanuel Bekkerus, Bonnae, 1835, s. 21-23; Nathan John Cassidy, *A Translation and Historical Commentary of Book One and Two of the Historia of Georgios Pachymeres*, Unpublished PhD Thesis, University of Western Australia School of Humanities Classics and Ancient History, 2004, s. 6-8.

⁵⁰⁸ Periklistroi Topoi: Periklistra.

⁵⁰⁹ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 315-319; Akropolites, *The History*, s. 270; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 102

BÖLÜM 3: İSTANBUL'UN GERİ ALINIŞI VE BİZANS İMPARATORLUĞU'NU TEKRAR CANLANDIRMA ÇABALARI

3.1. İznik'te Son Dönem

3.1.1. II. Theodoros Laskaris Dönemi (1254-1258)

Tahtın halefi ve III. Ioannes Vatatzes'in oğlu olan Theodoros Laskaris babasının hayatta olduğu dönemde imparator ilan edilmemiştir. Vatatzes'e göre genç imparatorlar taht ve şöhret hevesi ile hareket edebilir ve çevresinde toplananların yanlış yönlendirmelerine uyabilirlerdi. Ayrıca geçmişte babalarının yaşamasından memnun olmayarak, gerektiği gibi sıralarını beklemek yerine farklı teşebbüslerde buldukları, işi komplolar kurmaya kadar vardırıdıkları olmuştur. İşte bu nedenlerle Vatatzes, henüz istikrarlı kararlar alabileceğine inanmadığı oğlunu kendisi hayatta iken imparator olarak atamamıştır.⁵¹⁰ Ancak o öldükten sonra ordunun, yüksek rütbeli devlet adamlarının ve soyluların ortak kararı ile 4 Kasım 1254'te II. Theodoros Laskaris imparator ilan edilmiştir.

Yakın bir zamanda Patrik Germanos öldüğü için patriklik makamı bir süre boş kalmıştır. Ancak imparatorun taç giydirilmesi için hemen birinin bu göreve atanması gerektiğinden yapılan müzakerelerde daha çok bilgeliği ve erdemi ile ünlü, manastırında sessizce yaşayan ve ömrünü sert uygulamalarla tüketen Nikiforos Vlemmidis en uygun kişi olarak dile getirilmiştir. Fakat o bu görevi kabul etmemiştir.⁵¹¹ Aslında imparator II. Theodoros Laskaris ile dostça ilişkileri vardı ve imparator kendisine çok saygı duyuyordu. Vlemmidis imparatorun karakterini bildiği için istekli davranmayınca imparator da ona baskı yapmamıştır. Çünkü bu kadar bilgili ve saygın birisine isteklerini yaptırması mümkün olmazdı ki bütün imparatorlar patriklik makamında güçlü karakterli biri yerine, kendi emelleri doğrultusunda yönlendirebilecekleri kişilerin olmasını tercih ederlerdi.⁵¹² Böylece o zamanlar Gölyazı'da⁵¹³ bir keşişhanede münzevi bir yolda ilerleyen keşiş Arsenios patrik olarak seçilmiştir. Sade bir yapısı olan Arsenios karmaşık mantık problemlerini çözebilecek bir yapıda değildi. Başrahiplerin ortak oyu

---

⁵¹⁰ Gregoras, s. 78.

⁵¹¹ Gregoras, s. 79.

⁵¹² Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 323; Akropolites, *The History* s. 277-278; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 105.

⁵¹³ Uluabad gölündeki ada olan Apolloniada.

ile seçilmiş, kararı imparatorun onaylaması ile resmen patrik olmuştur. Ardından imparator 1254 yılı Kasım ayında patrik tarafından taç giydirilmiştir.⁵¹⁴

Bu sırada Bulgarların hakimi, imparatorun öldüğünü duyar duymaz önceden verilmiş sözünü çiğneyerek Rodop Dağları çevresindeki yerleri ele geçirmek isteğiyle Trakya'daki şehirlere sürekli baskınlar yapmıştır. Buna karşı nasıl bir tavır alacağına karar vermek üzere devletin ileri gelenleri ve komutanları ile görüşen imparator dedesi I. Theodoros Laskaris'in kardeşleri Manuel ve Mikhail'e de danışmıştır. İmparatorluk ailesinden oldukları ve yaşları büyük olduğu için onlara saygı göstermiştir. Ayrıca bu kişiler, III. Ioannes imparator olduğunda kaçtıklarından dolayı çok fazla yer değiştirmişler, pek çok insan tanımışlar, önemli tecrübeler edinmişlerdir. Ancak zamanında ne kardeşleri I. Theodoros ne de III. Ioannes onlara yakışır makamlar vermedikleri için devletin iyiliğini düşündüklerini söylemek pek mümkün değildir. Onların imparatora tavsiyesi o bölgedeki durumun artık düzeltilemez olduğunu kabul edip beklemek yönünde olmuştur. Mevsim şartları ve mevcut askeri güçler göz önüne alındığında başarılı olacağına inanmadıkları bir seferin imparatorluğun itibarını düşüreceğini ifade etmişlerdir. Ancak bir an önce Rumeli'ne geçilmesi ve düşmana karşı konulmasını savunan devlet adamları ve komutanlar çoğunlukta oldukları için imparator çoğunluğun fikrine uymayı tercih etmiştir. Hızla hareket ederek Çanakkale boğazını geçmiş ve 1254/1255 kışında Edirne'ye varmıştır.⁵¹⁵

Bulgarların ele geçirdiği kentleri geri almaya başlayan İznik ordusu başarıyla ilerlerken, ordu içinde Meleniko'luların oluşturduğu bölümün lideri Bulgar asıllı Dragotas İmparatora karşı ayaklanmıştır. Oldukça hızlı bir şekilde harekete geçen imparator mücadeleler sonunda isyancıları bozguna uğratmıştır ve askerlerinin çoğu ile birlikte Dragotas öldürülmüştür.⁵¹⁶

---

⁵¹⁴ Gregoras, s. 79. Akropolites'in anlatımında bu kişinin kilise tarafından din adamı olarak kabul edilmiş olmadığı, imparatorun bu işte acele etmesinden dolayı metropolitlere onu bir gün içinde papaz yardımcısı, papaz ve ardından patrik olarak seçtiği belirtilmiştir. Bknz. Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 323; Akropolites, *The History*, s. 278; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 106.

⁵¹⁵ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 329-333; Akropolites, *The History*, s. 283; Edirne'ye geçişin tarihini Türkçe metinde çevirmen Bilge Umar eklemiştir. Akropolites, *Vekayinâme*, s. 108-109.

⁵¹⁶ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 341-349; Akropolites, *The History*, s. 288-289; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 112-114.

İmparator Meleniko'dan çıkıp Selanik, Vardar ve Pirlepe üzerinden Belessos'a gelmiştir. Daha kuşatma başlamadan imparatorun ilk saldırılarından korkan Bulgarlar güven içinde kentten ayrılmak koşuluyla burayı İmparatora teslim etmişlerdir. Bölgedeki faaliyetlerinde son derece başarılı olan İznik ordusu, Bulgarların işgal ettiği yerlerden ikisi hariç geri kalanların tümünü geri almış ve Anadolu'ya dönmüştür. II. Theodoros Laskaris Lapseki'ye geldiğinde adamlarını çeşitli unvanlar ile onurlandırma töreni için kısa bir süre burada kalmış ardından Kemalpaşa'ya gitmiştir.

Kışı Kemalpaşa'da geçirdikten sonra vakit kaybetmeden babasının Selçuklular ile yaptığı antlaşmaları yenileyerek doğudan gelebilecek olası saldırıları engellemiştir. Ordusuna askerlikten anlamayan avcılarını dahi alarak babasının sahip olduğundan çok daha fazla sayıda asker ile Bulgarlar üzerine sefere çıkan II. Theodoros 1255/1256 yılı baharında Çanakkale Boğazı'nı geçmiştir.⁵¹⁷ Durumdan haberdar olan Bulgar hükümdarı bu kadar kalabalık ve iyi donanımlı ordu karşısında durabilecek güçte olmadığına ve antlaşma yapmanın daha uygun olduğuna karar vermiş ve İznik İmparatoruna elçiler göndermiştir. Bulgarların ele geçirdiği tüm yerleri geri vermeleri şartıyla iki taraf arasında bir antlaşma imzalanmıştır.⁵¹⁸

Bulgarlar ile eş zamanlı bir şekilde Tesalya'ya saldıran Epir despotu Mikhail pek çok şehri ele geçirmiştir. Bulgar tehlikesi antlaşma yoluyla halledilince imparator Tesalya'ya yönelmiştir. Bu noktada devreye giren Mikhail'in eşi Theodora, oğlu Nikiforos ve imparatorun kızı Maria'nın III. Ioannes zamanında karar verilen düğünlerini yapmak ve kocasının ele geçirdiği, Bizanslıların hakimiyetindeki toprakları geri vermek için Laskaris'e gelmiştir.⁵¹⁹

İznik İmparatoru Selanik'e giderek bahsi geçen düğünü gerçekleştirmiş ve damadı Nikiforos'a despot unvanı vermiştir. II. Theodoros Balkanlar ile ilgili meselelerle meşgulken Mikhail Paleologos'un Selçuklulara kaçtığını bildiren haberler almıştır. Batıda seferde bulunduğu sırada Anadolu'nun savunması konusunda İznik komutanı Mikhail'e güvenen II. Theodoros Laskaris bu durumdan son derece rahatsızlık duymuştur. Mikhail'in kaçma sebebi ise kendisine yönelik komplo dolu fısıltılar

---

⁵¹⁷ Gregoras, s. 80.

⁵¹⁸ Gregoras, s. 81.

⁵¹⁹ Gregoras, s. 80-81.

duymuş olması ve kıskançlıklar nedeniyle imparatorun onu cezalandıracağını düşünmüş olmasıdır.⁵²⁰ Çaresiz kaldığına inanarak kaçmanın daha uygun olduğuna karar vermiştir.

Mikhail Paleologos Konya'ya geldiğinde Selçuklu Sultanı Moğollar ile mücadele etmek için asker toplamaktaydı ve İznik komutanının gelişinden faydalanmak istemiştir. Ordusunda bulunan Romalı askerleri Paleologos'un komutasına vermiş ve onlara yabancı uniformalar giydirmek suretiyle, İznik İmparatorluğunun Selçuklulara destek olarak geldiğini düşündürüp Moğolları şaşırtmak istemiştir.⁵²¹ İlk etapta bu taktik işe yaramış, Moğollar karşılarında gördükleri yabancı orduya karşı temkinli davranıp geri dönmeyi düşünmüşlerdir. Ancak o sırada Türk saflarından bir komutanın ihanet ederek düşman safına katılmasıyla durum değişmiş ve 1256'da Moğollar savaştan galip çıkarak pek çok Selçuklu toprağını ele geçirmiştir.⁵²²

Selçukluların başına gelenlerden haberdar olan II. Theodoros Laskaris Anadolu'ya dönmüştür. Moğolların kendi topraklarına da saldırma ihtimalinden endişelendiği için tüm ordusunu beraberinde getirmiştir. Çok zaman geçmeden iyi niyetler ve vaatlerle Mikhail Paleologos'u tekrar ülkesine çağırmıştır. Mikhail de eskisi gibi sadakat yeminlerini ederek geri dönmeyi kabul etmiştir. Her zaman imparatora boyun eğeceğini, Theodoros ve oğlu Ioannes'e ve hanedanın haleflerine bağlı kalacağını ve imparatorluğa göz dikmeyeceğini tasdik ettikten sonra megalos kontostavlos unvanını tekrar almıştır.⁵²³

Moğolların sürekli istilalarına maruz kalan Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus İznik imparatoru II. Theodoros Laskaris'e sığınmıştır. Hediyelerle ağırlanan sultana askeri destek sağlanmış ve Denizli yöresini imparatora bırakması karşılığında tekrar Konya'da tahta çıkmasına yardım edilmiştir.⁵²⁴

---

⁵²⁰ Gregoras, s. 81; Pachymeres, Mikhail'in yakın arkadaşı olan Kotys isimli birisinin ona gelerek "eğer kaçmazsan bir kaç gün içinde başına büyük felaketler gelecek, hatta benim kalmam da tehlikeli. Gözlerini korumak istiyorsan Perslere (Selçuklulara) kaçmamız gerek" diyerek onu ikna etmiştir. Aslında kaçmanın güvenli ancak utanç verici olduğunu düşünen Mikhail, daha kötüsü olmasındansa bunu tercih etmiştir. Pachymeres, s. 24-26; Cassidy, s. 8-9.

⁵²¹ Gregoras, s. 82.

⁵²² Gregoras, s. 83.

⁵²³ Gregoras, s. 83; Pachymeres'e göre kaçmaktan pişman olan Mikhail'in Konya metropoliteninin aracılığıyla affını istemiş ve İmparatorun da kabul etmesi üzerine geri dönmüştür. Pachymeres, s. 26; Cassidy, s. 9.

⁵²⁴ Aksarayî, s. 35.

İmparatorun doğudaki meseleler ile ilgilenmesinden faydalanan Epir Despotu Mikhail bir kez daha isyan yolunu seçmiş ve Arnavutluk valisini de kendi tarafına çekmiştir. Bölgede bulunan Georgios Akropolites ve Mikhail Laskaris'in çabaları sonucu başarılı savunmalar gerçekleştirilmişse de Epirliler bazı bölgeleri ele geçirmişlerdir. Gelişmelerden haberdar olan II. Theodoros Laskaris bir kısım askeri Mikhail Paleologos komutasında bölgeye sevk etmiştir. II. Mikhail'in isyanına destek veren Sırlar da İznik İmparatoruna ait arazileri yağmalamaya başlamış, yaşanan çarpışmada Rum askerlerini yenmişlerdir. Mikhail Paleologos ve emrindeki az sayıda askerler küçük çaplı başarılar elde etmiş fakat bu düşmanları durdurmak için yeterli olmamıştır.⁵²⁵

Batıda yine kargaşaların yaşanmakta olduğu bu dönemde Bulgarlar arasında bir kriz ortamı oluşmuştur. Bulgar hükümdarı II. Mikhail Asen ardında bir halef bırakmadan ölmüş ve sonrasında çok kısa bir süreliğine tahta çıkan II. Kaliman'ın da öldürülmesi üzerine 1256'da tahta mecburen II. Mikhail Asen'in kız kardeşinin eşi Mitso (1256-1257) geçmiştir. Ancak bu kişi oldukça tembel ve korkak olduğu için halk tarafından küçümsenmiştir. Hükümetinin yaşadığı kararsızlıkları gören Konstantinos Tihos isimli güçlü bir Bulgar Çara karşı ayaklanmıştır. Soyluları ve halkı kendi tarafına çekmeyi başarmış ve Tırnovo üzerine harekete geçmiştir. Mitso ailesi ile Nessebar'a kaçmak zorunda kalmıştır. Ardından Nessebar'ı İznik İmparatorluğu'na teslim etmek şartıyla II. Theodoros Laskaris ile anlaşmış ve kendisine Truva ve Karamenderes nehri⁵²⁶ civarında toprak verilmiştir.⁵²⁷

Konstantinos Tihos (1257-1277) Bulgar tahtını işgal ettikten sonra İznik İmparatoruna elçiler göndererek onun kızlarından İrene ile evlenmek istediğini ifade etmiştir. Aslında zaten eşi ve çocukları olan Konstantinos, Bulgar tahtında hiç bir soy hakkı olmadığı için eski Çar Ivan Asen'in torunu olan İrene sayesinde kendi iktidarına bir meşruiyet kazandırmak istemiştir.⁵²⁸ Önceki eşinden ayrılacağına sözünü vererek İmparator ile

---

⁵²⁵ Akropolites, *The History*, s. 323-333; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 136-144.

⁵²⁶ Skamandro

⁵²⁷ Gregoras, s. 84.

⁵²⁸ İrene için Gregoras "Bulgarların kısa bir süre önce ölen hükümdarı Asen'in yeğeni" demiştir. Ancak Akropolites'te İrene "Bulgarların önceki hükümdarı Ivan Asen'in torunu" olarak tanıtılmıştır. Pachymeres ise bu kişiden sadece "İmparatorun kızlarından biri" olarak bahsetmiştir. Gregoras, s. 84; Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 441; Akropolites, *The History*, s. 334; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 146; Pachymeres, s. 36; Cassidy, s. 15.

yakınlık kurmayı başarmıştır. Neticede Konstantinos Tihos ile II. Theodoros Laskaris'in kızı İrene evlenmiştir.

İmparator Laskaris 30 yaşına geldiğinde ölümcül bir hastalığa yakalanmış ve bundan kurtulamayarak Ağustos 1258'de ölmüştür. Ölmeden kısa bir süre önce keşiş olmayı seçmiştir.⁵²⁹

3.1.2. Georgios Muzalon'un Naiplik Dönemi (1258)

Muzalon daha küçük yaşta iken II. Theodoros'un oyun arkadaşı olarak saraya girmiş, asil bir soydan olmamasına rağmen yetenekleri sayesinde onun en yakın dostu ve danışmanı olmuş, önemli mevkiler elde etmiştir. II. Theodoros'un imparatorluğu döneminde de protovestiarios makamına ulaşmış ve imparatorun akrabalarından birini eş olarak almıştır.

İmparator II. Theodoros Laskaris ölmeden önce Muzalon'u Patrik Arsenios ile birlikte oğlu ve halefi Ioannes rüştüne erene kadar imparatorluk işlerinin vasisi olarak atamıştır. İmparatorun yaşça büyük olan dört kızı vardı ancak çocuk yaşta⁵³⁰ olan Ioannes'ten başka oğlu yoktu. Muzalon'un naipliğine dair iki kez yemin töreni düzenlenmiştir. Biri imparator ölmeden hemen önce, birisi de öldükten sonra.⁵³¹

Muzalon'un bu hızlı yükselişi bazı yüksek rütbeli devlet adamlarını ve aileleri ile gururlanan soyluları rahatsız etmiştir. Daha önceki zamanlarda bazı aristokratların cezalandırılmasında pay sahibi olduğu için de ona karşı bir cephe oluşturmuşlardır. Tahta göz diktiğine dair konuşmalar başladığında sezgileri güçlü olan Muzalon buna bir çare düşünmüştür. Tüm senatoyu, imparatorluk ailesini, asilleri ve askeri sınıftan üst düzey yöneticileri danışma meclisinde toplamış ve veliahdın vasiliği de dahil tüm sorumluluklarını isteyen bir başkası varsa ona devredebileceğini ifade etmiştir.⁵³² Fakat kimse böyle bir görevi üstlenmeye cesaret edememiş ve Muzalon herkese tekrar bağlılık

---

⁵²⁹ Gregoras, s. 85.

⁵³⁰ IV. Ioannes Laskaris'in yaşı için Gregoras 6, Akropolites 8, Pachymeres 9 demektir. Bknz. Gregoras, s. 87; Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 445; Pachymeres, s. 35.

⁵³¹ Gregoras, s. 87.

⁵³² Gregoras, s. 87; Muzalon'un konuşmasının tamamı için bknz. Pachymeres, s. 41-49; Cassidy, s. 18-21

yeminleri ettirerek iktidardaki yerini korumuştur. Fakat bu olayın üzerinden sadece 9 gün geçmişken bazı soylular onu öldürmek için asker toplamaya başlamıştır.

Ölen imparator için gömülü olduğu Sosandra Manastırı'nda düzenlenen bir yas töreninde halk ile devlet yöneticileri bir araya toplanmıştır. Bu sırada Muzalon'a komplo hazırlayan askerler aniden saldırarak onu ve iki erkek kardeşini, megalos domestikos olan Andronikos'u ve protokinigos olan Theodoros'u acımasızca katletmişlerdir.⁵³³

Bir kaç gün sonra diğer vasi Patrik Arsenios hem veliaht için hem de halk için bir şeyler yapması gerektiğini düşünmüştür. Ancak bu kimse ahlakı nedeniyle Patrik seçilmişti ve devlet işlerinden hiç anlamazdı.⁵³⁴ İleri gelenlerle bir toplantı düzenlemiş ve bu durum gelecek felaketi hızlandırmaktan başka bir işe yaramamıştır.⁵³⁵

3.2. VIII. Mikhail Paleologos'un Tahta Çıkışına Giden Yol Ve İmparatorluk Dönemi (1259-1282)

Mikhail Paleologos devlet kademelerindeki ileri gelenler arasında zamanla daha üstün bir konuma sahip olmuştur. Ordudan, halktan ve senatodan kendisine pek çok taraftar edinmiştir. Ona karşı çıkanlar imparatorluk ailesi ile bağı olan aristokrat bir aileden geliyor olması nedeniyle ikna edilmeye çalışılmıştır. Mikhail'in anneannesi İrene, İmparator III. Alesios Komnenos'un en büyük kızıydı ve erkek bir kardeşi yoktu. Bu nedenle III. Aleksios Komnenos, kızı ve damadını tahtın halefi olarak görmüştür. İrene de Aleksios Paleologos ile evlenmiştir ve onu despot makamına getirmiştir.⁵³⁶ Bu kişi, eğer ondan önce hayattan ayrılmasaydı, kayınpederi olan imparator Aleksios'tan sonra tahta çıkacaktı. Aleksios Paleologos öldüğünde geride sadece bir kız evlat bırakmıştır. Bu kız, annesi tarafından daha sonra İmparator Theodoros döneminde megalos domestikos makamına yükselecek olan Andronikos Paleologos ile evlendirmiştir. İşte Mikhail Paleologos Andronikos'un oğlu olarak hem anne tarafından hem de baba

---

⁵³³ Pachymeres, s. 55-63; Cassidy, s.24-28; Gregoras, s. 88-89.

⁵³⁴ Gregoras, s. 89.

⁵³⁵ Gregoras, s. 90; Pachymeres'te yeni naibin seçilmesi için toplantıyı ayarlayanların eyalet valileri ve asiller olduğu ifade edilmiştir. Pachymeres, s. 64; Cassidy, s. 29.

⁵³⁶ Gregoras, s. 91.

tarafından Paleologos ailesine mensuptu.⁵³⁷ Bu aile bağları ve becerileri ile gün geçtikçe şöhreti artmış ve daha çok kişi etrafında toplanmaya başlamıştır.

Mikhail'in destekçileri arasında Patrik de vardı. Hatta öyle ki patrik imparatorluk hazinesinin anahtarlarını sadece ona emanet etmiştir. Paranın yönetme izni tamamen kendisine geçince Mikhail bu parayı askerlere, ileri gelenlere ve kalabalıkları ikna etmek için çalışanlara harcamıştır. Bu noktada Patrik ile sürekli müzakerelerde bulunup ona tavsiyeler verenler olmuştur. Bu kimseler bir an önce harekete geçilmesi ve yönetim tecrübesi olan birinin imparator uygun yaşa gelene kadar sorumluluğu üstlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Elbette bu görev için kendileri Mikhail Paleologos'u uygun görmüşlerdir.⁵³⁸ Patrik de onlarla aynı fikirde olunca Mikhail Paleologos devlet işlerinin yönetimini üstlenmiştir. 1258 yılının ikinci yarısında yapılan görüşmeler sonucunda despot makamına getirilmesi Patrik ve veliaht tarafından kabul edilmiştir.

Mikhail Paleologos'un despot olarak atanmasından kısa bir süre sonra 1259 yılının başlarında Magnisia'da ileri gelenler ve soylular onu ortak imparator ilan etmiştir. O zaman İznik Patriği veliaht için endişe duymaya başlamış ve Mikhail ile onu imparator ilan edenleri aforoz etmeye kalkışmıştır. Ancak daha sonra iyice düşünerek veliahdın hayatını ve taht haklarını koruyacağına söz vermesi karşılığında Mikhail Paleologos'a taç giydirmeyi kabul ederek onu ortak imparator ilan etmiştir.⁵³⁹ Patrik ona imparatorluk yetkisini vermeyi yasal varis belirli bir yaşa gelene kadar uygun bulmuştur. Bu konuda VIII. Mikhail'e o gün geldiğinde gönüllü olarak imparatorluk sembollerini ve tahtını devredeceğine dair yeminler ettirmiştir.

3.2.1. Pelagonia Savaşı (1259)

Epir despotu Mikhail, İmparator Theodoros'un taht için yetişkin bir halef bırakmadan öldüğünü ve bu nedenle İznik İmparatorluğu'nun ileri gelenleri arasında karmaşanın hüküm sürdüğünü duyduğunda az bir çabayla büyük kazanç elde edeceğinin hayalini kurmaya başlamıştır. Çünkü imparatorluğun şimdi Makedonya ve Trakya'ya yapmak

---

⁵³⁷ Gregoras, s. 92.

⁵³⁸ Gregoras, s. 93; Pachymeres, s. 66-67; Cassidy, s. 30-31.

⁵³⁹ Gregoras, s. 99.

istediği akınlara engel olabilecek durumda olmadığını düşünmüştür.⁵⁴⁰ Tüm dikkatlerini çeken ve onları dış meselelerden uzak tutan iç meselelerin İzniklileri zor durumda bıraktığını görmüştür.

İmparatorluğa karşı isyana başlayan Epir despotu Mikhail evlilik bağları ile yeni müttelikler edinmiş ve kendisine güveni artmıştır. Mikhail kızlarından Elene'yi Sicilya Kralı Manfred ile, diğer kızı Anna'yı da Ahaya prensi Guillaume ile evlendirmiştir. Damatlarından aldığı cesaretle imparator VIII. Mikhail'den gelen elçilerin taleplerini kabul etmemiştir. Halbuki imparator Bizans hakimiyetindeki bazı kentleri ona vermenin karşılığında sadece esir komutanlarının serbest bırakılması talebinde bulunmuştur.⁵⁴¹ Böylece elçiler elleri boş dönmek zorunda kalmışlar ve İmparator artık uzlaşma yolu bulunmadığı için sebastokrator unvanı verdiği kardeşi Ioannes Paleologos'un komutasında birlikleri despot Mikhail üzerine sevk etmiştir. Mikhail kendi halkından herkesi ordusuna almış ve damatlarından da destek istemiştir. Manfred ona ağır donanımlı ve seçkin şövalyelerden 400 kişi göndermiş, Guillaume ise bizzat askerleri ile kayınpederinin yanına gelmiştir. Bu kimseler sadece Mikhail'i desteklemek için gelmemişti elbette, kendi egemenliklerini genişletmek ve yeni şehirler ele geçirmek amacıyla hareket etmişlerdir. İyonya körfezinden Konstantinopolis'e kadar olan Roma topraklarını zahmetsizce zapt edeceklerini umut ettikleri için daha harekate başlamadan aralarında bir paylaşım yapmışlardır.⁵⁴² Böylece kalabalık bir ordu ile harekete geçen Epir despotu ile ordusunda ücretli Kumanlar ve Türk askerler olan sebastokrator Ioannes'in karşı karşıya gelmesi an meselesi olmuştur.

Eylül ayının sonlarında İznik askerleri Çanakkale boğazını geçmiş, Trakya ve Makedonya'ya doğru ilerlemiştir. Yol boyunca Roma hakimiyetindeki şehirlerden asker toplamaya devam etmişler, Ohrid ve Devoli'ye varmışlardır. Bunlar, kullananlara büyük emniyet sağlayan Makedonya kaleleriydi. İznik ordusu burada ordugah kurduktan sonra düşmanın Aulona ovasında karargah kurduğunu duymuşlardır. Aradaki dağa göre İznikliler kuzeyde, düşman ise güneyde konuşlanmıştır. Düşmanlar Berat kalesini

---

⁵⁴⁰ Gregoras, s. 94.

⁵⁴¹ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 465.

⁵⁴² Gregoras, s. 94.

fethedip Roma'nın geri kalan tüm batı toprakları için saldırı mevzisi olarak kullanmayı planlamışlardır.⁵⁴³

İznik İmparatorluğu birlikleri düşman askerlerin ilişkilerini bozmak ve aralarında çatışma çıkarmak için teşebbüslerde bulunmuşlardır. Ahaya Prensi ve Sicilya Kralı'nın yabancı olmalarına, Mikhail Angelos ile soydaş olmamalarına güvenmişlerdir. İçlerinden biri saf değiştirmiş gibi gizlice Mikhail Angelos'a ulaşmış ve ona şöyle demiştir:

“Bugün siz ve askerleriniz için büyük bir tehlike olduğunu öğrendim. Çünkü iki damadınız ve müttefikiniz, Peloponnes ve Ahaya Prensi ile Sicilya Kralı, belirli bir karşılık ile anlaşmalar yapmak için Romalılarla gizlice görüşüyorlar. Canınızı seviyorsanız, görüşmeler ve anlaşmalar tamamlanmadan hızlıca hareket etmeye bakarsınız.”

Duyduklarına inanan Mikhail kendi adamlarına sessizce haber vermiş ve güneş doğmadan savaş meydanından kaçmıştır.⁵⁴⁴

Müttefikler sabah uyanıp Mikhail'in kaçtığını öğrendiklerinde ne olup bittiğine anlam verememişler ve sayıca çok az kaldıkları için herhangi bir saldırıda bulunamamışlardır. Kendilerini Mikhail tarafından ihanete uğramış hissederek geri çekilmeye başlamışlardır. Bu kargaşa durumundan faydalanan İznik ordusu onlara aniden saldırmış ve çoğunu öldürüp kalanları da esir almışlardır. Esir alınanlar arasında Ahaya Prensi de vardır. Sicilya Kralı ise çok az sayıda adamı ile kaçmayı başarmıştır.⁵⁴⁵ Böylece 1259'da Pelagonia Savaşı denen bu mücadeleden İznik İmparatorluğu galip çıkmıştır. N. Gregoras'a göre:

“bu mücadele sırasında düşmanlar askerlerin sayısına güvenip kibre kapılmışlar ve Tanrı'nın yardımı olmaksızın sayıca üstünlüğün bir işe yaramadığını bilmeden hareket etmişlerdir. Bu yüzden boş hayallere kapılmış ancak mağlup olmuşlardır.

---

⁵⁴³ Gregoras, s. 95.

⁵⁴⁴ Gregoras, s. 96;

⁵⁴⁵ Gregoras, s. 97; Akropolites'e göre ise savaş şu şekilde vuku bulmuştur: Mikhail'in ordugahına yaklaşan imparatorun askerlerinden korkan düşmanların çoğu daha çarpışma olmadan kaçarken ölmüştür. Ohrid'i ele geçiren sebastokrator Ioannes ilerlemeye devam ederek 1259'da Devol, Prespa, Pelagonia, Soskos ve Molyskos çevresini zapt etmiştir. Ağabeyi olan imparatorun aldığı tavsiyeler ile doğru bir askeri strateji izleyen Ioannes, önce uzaktan oklarla düşmanı vurmaya başlamış ardından ani baskınlar ile düşmanı sıkıştırmıştır. Pirlepe'ye sığınan Epir birlikleri ancak kendilerini kurtarmanın yollarını arar olunca despot Mikhail oğlu Nikiforos ile kaçmıştır. Bundan sabah haberdar olan ordu da dağılmış böylece İznik ordusu galip gelmiştir. Akropolites, *The History*, s. 356-361; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 157-160.

Çünkü onların aksine Romalılar kendilerine değil Tanrı'nın yardımına güvenmişler ve her hareketlerini Tanrı'ya ve onun yardımına adayarak bundan cesaret almışlardır. Böylece de zafere ulaşmışlardır.”⁵⁴⁶

Bu zaferde katkısı olan kimseler ödüllendirilmiş ve terfi etmişlerdir. İmparatorun kardeşi, sebastokrator olan Ioannes despot makamına; onun büyük primmikerios olan kayınpederi sebastokrator makamına; imparatorun diğer kardeşi caesar Konstantinos sebastokrator makamına ve komutanlarından Aleksios Strategopoulos da caesar makamına terfi etmiştir.⁵⁴⁷

Pelagonia savaşında esir alınan Ahaya Prensi hayatı ve özgürlüğü için Peloponnes'teki en iyi üç şehri İznik İmparatorluğu'na devretmiştir. Bu şehirler Monemvasia, Mani ve Mistra'dır. Bahsi geçen şehirleri teslim almak için imparatorun süt kardeşi sebastokrator makamıyla onurlandırılan Konstantinos gönderilmiştir.⁵⁴⁸ Konstantinos aldığı bu şehirleri saldırı mevziisi olarak kullanmış ve Latinlere karşı zaferler kazanmıştır.

3.2.2. İstanbul'u Geri Almaya Yönelik Teşebbüsler

1260 yılının bahar aylarında Lapseki'den ayrılan İmparator VIII. Mikhail Paleologos, İstanbul'u geri almak üzere harekete geçmiştir. Elindeki ordu ile başkenti kuşatması mümkün olmasa da içeride bulunan Asel adlı kuzeninin kendine verdiği sözlere güvenerek böyle bir teşebbüste bulunmuştur. Evinin surların bitişiğinde bulunduğunu ve kapıların bazılarının onun denetiminde olduğunu iddia eden Asel, imparatorun ordusunu gizlice bu kapılardan içeri alacağını söylemiştir. Bunun üzerine Haliç kıyısının karşısına kadar gelen askerleri Asel bahanelerle oyalamaya başlamış günler böyle geçmiştir.⁵⁴⁹ İmparator İstanbul önündeki kaleleri tahkim etmiş, Latinlere karşı sürekli akınlar yapmaları ve tuzaklar kurmaları emriyle oraya piyadeleri yerleştirmiştir. Bu Latinleri öyle yoksulluğa sevk etmiştir ki kereste kıtlığı yüzünden, yangından korunma sıkıntısı çeken İstanbul'un pek çok görkemli evi yıkılmıştır.⁵⁵⁰ Sonunda Asel'in yalan

---

⁵⁴⁶ Gregoras, s. 96.

⁵⁴⁷ Gregoras, s. 100; s. 365-366; Georgios Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 486-487; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 162.

⁵⁴⁸ Gregoras, s. 100.

⁵⁴⁹ Georgios Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 489; Akropolites, *Vekayinâme*, s. 162-164

⁵⁵⁰ Gregoras, s. 101.

söylediğini anlayan İmparator oradan ayrılmış ve yoldayken gelen Latin elçilerin barış teklifini bir yıllığına kabul etmiştir.⁵⁵¹ Ardından Kemalpaşa'ya dönmüştür.

Bu sırada İznik'te Arsenios 1260'ta Patriklik makamından ayrılmış ve bir manastıra çekilmiştir. Yerine Efes metropoliti Nikeforos geçmiştir ancak bu kişi henüz bir sene bile görevde kalamadan ölmüştür. Arsenios ile dostça ilişkiler kuran sebastokrator Tornikes İmparator ile görüşüp Arsenios'un tekrar patrik tahtına çıkarılmasını istemiştir. "İmparatora sadık/uygun bir şekilde düşünüp davranacağını" yazılı olarak beyan ettikten sonra Arsenios tekrar patrik olarak atanmıştır.⁵⁵²

İznik İmparatorluğu'nda bu gelişmeler yaşanırken doğuda İlhanlılar Suriye ve Arabistan topraklarını hakimiyet altına almış, işgal ettikleri topraklardan çok sayıda ganimet ve esir ele geçirmişler, geride bıraktıkları ülkelere de yıllık vergi yükümlülüğü getirmişlerdir. Anadolu'nun içlerine kadar giren İlhanlılar kuzeyde Kapadokya ve Terme çayına, güneyde ise Toroslara kadar ulaşmışlardır.⁵⁵³

Moğollar ile giriştiği mücadeleyi kaybedip başkentten ayrılmak zorunda kalan dönemin Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus İznik İmparatoru VIII. Mikhail Paleologos'tan yardım istemiştir. Daha önce Mikhail de Selçuklulara sığındığı için ondan yardım istemekte bir sıkıntı görülmemiştir. Sultan ya Moğollara karşı güç birliği yapılmasını ya da kendisine ikamet için Roma topraklarından daimi bir parça verilmesini istemiştir.⁵⁵⁴ Çünkü beraberinde eşini, çocuklarını ve kalabalık maiyetini ve üstelik büyük bir servet getirmiştir. İmparator askerlerini göndererek ordusunu farklı cephelere bölmeyi güvenli bulmamıştır ancak hükümdarlık yapan ve emrinde pek çok insan olan birine kalıcı toprak verme fikrini de kuşkuyla karşılamıştır.⁵⁵⁵

---

⁵⁵¹ Georgios Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 491.

⁵⁵² Georgios Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 497-499.

⁵⁵³ Gregoras, s. 102.

⁵⁵⁴ Gregoras, s. 102.

⁵⁵⁵ Gregoras, s. 103; II. İzzeddin Keykavus'un İstanbul'dan ayrılması ve sonrasında yaşananlar ile ilgili olarak bu tez çalışmasının 2. Bölümünde detaylı bilgi verilmiştir.

3.2.3. İznik İmparatorluğu'nun Sosyal, İktisadi Ve Kültürel Vaziyeti

3.2.3.1. Nüfus Hareketleri ve Tarım

İznik İmparatorluğu'nun ilk yıllarında gerek Latin istilası tehlikesi gerekse Anadolu eyaletlerinin genel durumu nedeniyle sosyal ve iktisadi alanda zorluklarla karşılaşmıştır. XII. yüzyılın sonlarından itibaren Batı Anadolu'da nüfus azalmaya başlamıştır. Yerli yöneticilerin güçleri artmış, merkezi otorite zayıflamıştır. I. Theodoros Laskaris'in başarılı idaresi sayesinde bölgede asayiş ve Türklerle sınır konusunda bir istikrar sağlanmıştır.⁵⁵⁶

I. Theodoros Laskaris döneminden VIII. Mikhail Paleologos zamanına kadar doğu sınırı güvenlik altında tutulmuştur. Dağ silsileleri, akarsu yatakları gibi coğrafi şartların da getirdiği avantaj ile sınırlar korunmuştur.

Selçuklular ile barış sağlanması İznik İmparatorluğu için bir müddet savaşa ara verme ve iç meselelerle ilgilenme fırsatı sunmuştur. İmparator, mülk sahipleri ve onların sorunları ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bizzat kendisi için de tarım arazisi ayırarak burada işinin ehli çiftçileri çalıştırmış ve bu sayede bol miktarda ürün elde etmiştir. Tarımın yanı sıra hayvan sürülerinden de iyi bir gelir elde etmiştir.⁵⁵⁷ Halkın da bu yönde teşvik edilmesi ile bir kaç yıl içerisinde refah düzeyi artmıştır.

Tarım alanları ve otlakların ekonomi için ne denli önemli olduğu dönemin manastırlarına ait belgelerde bu alanda talep edilen vergiler (ennomion) hakkında sürekli bir bahsin olmasından anlaşılmaktadır. Bu vergi hayvanlar ve hatta arılar için de uygulanmıştır. Bal, süt ve süt ürünleri, yumurta gibi mallar tüketim mallarıdır.⁵⁵⁸

Kırsal alanlarda ve kentlerde mısır yetiştiriciliği öylesine yoğun olmuştur ki Selçuklulara büyük miktarda mısır ihracatı yapılmıştır. İzmir çevresinde mısırın yanı

---

⁵⁵⁶ Angold, *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascarids of Nicea (1204-1261)*, s. 97-98.

⁵⁵⁷ Gregoras, s. 68.

⁵⁵⁸ Angold, *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascarids of Nicea (1204-1261)*, s. 103.

sıra zeytin, meyve ağaçları ve üzüm bağları bulunmaktaydı.⁵⁵⁹ Eski şehirlerin yeniden düzenlenmesi ve yeni şehirlerin inşa edilmesi ile yeni zeytinlikler ve üzüm bağları ekilmiştir. Böylece nüfus artışı sağlanmıştır. Doğal yöntemle artan nüfusun yanı sıra Latin işgaline maruz kalan yerlerden çok sayıda göçmen batı Anadolu'ya gelmiştir. III. Ioannes Vatatzes zamanında Midilli, Sakız, Sisam gibi adalar Latinlerden geri alınmasına rağmen, buralarda yaşayan halk Latinlerin korsan faaliyetleri nedeniyle sıkıntı yaşamaya devam etmiştir. Bu durum onların ana karaya göç etmelerinin başlıca sebebi olmuştur.

Nüfus, Büyük Menderes nehri vadisine yerleşen çok sayıda Kuman ile de artmıştır. Bizans İmparatorluğu'nda ücretli asker olarak kullanılan Kumalar İznik döneminde de imparatorluk içinde yer almaya devam etmişler, ancak herhangi bir sorun olmaması için çeşitli önlemler ile kontrol altına alınmaya çalışılmışlardır. Moğolların 1236'da Deşt-i Kıpçak'a yönelik saldırıları neticesinde çok sayıda Kuman İznik İmparatorluğu topraklarına göç etmiştir. Bulgaristan'a yerleşmiş olan on bin kişilik Kuman ordası III. Ioannes Vatatzes tarafından kabul edilmiş, vaftiz edilmiş ve Trakya, Makedonya, Anadolu'da Büyük Menderes nehri ve Frigya bölgelerine yerleştirilmişlerdir.⁵⁶⁰ Asker olarak kullanılanlar en hızlı Yunanlaşanlar olmuştur.⁵⁶¹ Mikhail Paleologos'un naip olarak seçilmesi sırasında onların da fikri alınmış ve Mikhail'den yana cevaplarını çok iyi bir Yunanca ile vermişlerdir.

Arazilerin durumuna baktığımızda köylülerin arazilerinin zaman zaman fazla bölündüğü için işlemeye uygun olmadığı durumların oluştuğunu görmekteyiz. Bu gibi durumlarda büyük arazi sahipleri ya da manastırlar köylülerden topraklarını alıp kendi mülklerini genişletmişlerdir. Büyük arazi sahipleri topraklarının yakınındaki şehirlerde yaşamayı tercih etmiştir. Bu nedenle hisarlarına yakın olmayan topraklarını satarak

---

⁵⁵⁹ Angold, *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascarids of Nicea (1204-1261)*, s. 103.

⁵⁶⁰ Dimitri Korobeinikov, *Byzantium and the Turks in the Thirteenth Century*, Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 77.

⁵⁶¹ Angold, *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascarids of Nicea (1204-1261)*, s. 105.

başka araziler satın alma arayışlarına girişmişlerdir. Bu kimselerin şehirlerde ticaret hayatı ile uğraştıkları da bilinmektedir.⁵⁶²

3.2.3.2. Ticaret

İznik İmparatorluğunda yerel tüketim hususunda şehirlerdeki üreticiler önemli rol oynamıştır. Kırsal kesimde yürütülen dokumacılık faaliyetlerinin yanı sıra deri ticareti de gelişmiştir. Şehir ve kasabalar, kırsal çevreler için pazar ve tüketim merkezi olarak kullanılmıştır.

Büyük Menderes Nehri ovasındaki yollar, Kemalpaşa, İzmir gibi merkezler ticaret hayatı açısından önemli yer tutmuştur. Kadıkalesi⁵⁶³, Edremit gibi limanlar aracılığıyla yabancılar bölgede ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır. Hindistan ve İran'dan getirilen malların pazarlarda satıldığı görülmüştür.⁵⁶⁴ Lüks tüketim malları İznik saray üyeleri tarafından kullanılmıştır. Batı ile doğrudan ticaret ilişkileri olup olmadığına dair kesin bilgiler bulunmamaktadır. Ancak 1219'da I. Theodoros Laskaris İstanbul'daki Venedikliler ile bir ticaret antlaşması yapmış ve onlara serbest ticaret hakkı tanımıştır. Kendi tebaası ise İstanbul ile ticaret yapması durumunda gümrük vergisi ödemek zorunda kalmıştır. İlerleyen yıllarda 1261'de VIII. Mikhail Paleologos döneminde Nymphaion antlaşması⁵⁶⁵ ile Cenevizlilere ticari imtiyazlar verilmiştir.

İznik imparatorluğu ekonomik açıdan gelişme gösterirken, özellikle 1243 Moğol istilası sonrası Türkler için durum tam tersi olmuştur. Çeşitli bölgelerde yaşanan kıtlık nedeniyle çok sayıda Türk, İznik İmparatorluğu topraklarına gelmiştir. Gıda maddesi alma karşılığında altın, gümüş ve çeşitli değerli nesnelere İzniklilerin eline geçmiştir. Az miktarda buğday satın almak için bile Türkler büyük meblağlar ödemişlerdir. Böylece

---

⁵⁶² Angold, *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascarids of Nicea (1204-1261)*, s. 107-109.

⁵⁶³ Anaia

⁵⁶⁴ Angold, *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascarids of Nicea (1204-1261)*, s. 113-114.

⁵⁶⁵ İstanbul henüz geri alınmadan önce Cenevizliler Bizans İmparatoru VIII. Mikhail'e gelerek Venediklileri İstanbul'dan çıkarması için gemilerini vermeyi teklif etmişlerdir. Plan başarılı olursa Venedik'in tekelindeki ticareti kendilerinin elde edeceklerini düşünmüşlerdir. Cenevizliler, İmparatora vereceği 50 gemiye karşılık imparatorluğun her yerinde (özerk yönetimli adalar ve kentler dahil) serbest ticaret ve Karadeniz limanlarından serbest geçiş hakkı kazanacaklardı. Detaylı bilgi için bkz. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 166.

her malın fiyatı gittikçe artmıştır.⁵⁶⁶ Hem şahıslar hem de imparatorluk zenginliğe kavuşmuş, hazine dolmuştur. Halkın yaşadığı zenginliğe küçük bir örnek vermek gerekirse; kümes hayvanları besleyenler, bu hayvanların yumurtalarını toplamışlar ve bütün sene boyunca yapılan satışlardan elde ettikleri paralarla, imparatoriçe için lüks, değerli taşlar ve incilerle süslü bir taç yaptırmışlardır. Yumurtaların satışından toplanan paralarla yapıldığı için imparator buna “oaton” adını vermiştir.⁵⁶⁷

İznik İmparatorunun iktisat politikalarından birisi de halkın boşa para harcamasına sebep olan şeylerden uzaklaşmalarını sağlamak olmuştur. Dışarıdan alınan ipek kumaşlar ya da özel dokumaları kimsenin satın almamasını isteyen İmparator Vatatzes herkese, kendi topraklarında ne üretiliyorsa sadece onu tüketmelerini emretmiştir.⁵⁶⁸ Tebaası imparatorun kararlarına uyararak ithal ürün kullanmayı bırakmıştır. Böylece edindikleri servet yine kendi içlerinde dağılarak kendi devletlerine kalmıştır. İmparatorun bu konuda o kadar hassas davranmıştır ki bir keresinde oğlu ipekli ve altın işlemeli kıyafetler ile ava çıktığı için onu azarlamıştır. Bu gibi ürünlerin eğlence için boşa harcanmaması gerektiğini belirtmiş, yalnızca yabancı elçileri imparatorluğun zenginliği ile etkilemek için giyilmesine izin vermiştir.⁵⁶⁹

3.2.3.3. Eğitim ve Kültürel Hayat

İznik imparatorları eğitim konusuyla yakından ilgili olmuşlardır. Özellikle III. Ioannes Vatatzes ve II. Theodoros Laskaris bu alanda çalışmalara önem vermişler, kütüphaneler kurmuşlar, alimleri korumuşlar ve el yazmalarının toplanıp çoğaltılmasına öncülük etmişlerdir. Bizzat kendisinin de yazmış olduğu bir “nutuk” bulunan II. Theodoros İznik’te bir okul kurana kadar burada özel bir saray okulu yoktu. Bu süreçte Ioannes Vatatzes gelecek vadeden gençleri yüksek öğrenim için genellikle güney şehirlerdeki özel öğretmenlere göndermeye çalışmıştır.⁵⁷⁰ II. Theodoros kurduğu okulun öğretmenleri ve öğrencileri için özel ödenek ayırmıştır. Buraya öğretmen olarak tayin

---

⁵⁶⁶ Gregoras, s. 69.

⁵⁶⁷ Gregoras, s. 69.

⁵⁶⁸ Gregoras, s. 69.

⁵⁶⁹ Pachymeres, s. 39; Cassidy, s. 16.

⁵⁷⁰ Angold, *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascarids of Nicea (1204-1261)*, s. 179.

edilen Michael Sennacherim özellikle Homeros üzerine çalışmalarıyla tanınmıştır. Daha sonra hukuk alanında yetenekleri ile öne çıkmış ve VIII. Mikhail'in hakimiyetinde önemli görevlere getirilmiştir.⁵⁷¹

İznik İmparatorluğu'nun entelektüel hayatında önemli etkileri olan Nikeforos Blemmides 1205 yılında henüz bir çocukken İstanbul'dan ayrılmıştır. İlk eğitimini 4 yıl boyunca yaşadığı Bursa'da almış, ardından İznik'e gelerek şiir üzerine çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Homeros ve diğer antik dönem şairlerinden esinlenmiştir. Rhetoric ve mantık da çalışmış, daha yüksek bir öğrenim görmek için 1213'te İzmir'e gitmiştir.⁵⁷²

Bizans kurumlarını devam ettirmeye çalışan İznik imparatorları "filozoflar konsülü" makamını İznik'te de kurmuşlardır. Blemmydes yüksek öğrenimini tamamlayınca İmparator Vatatzes filozoflar konsülü Demetrios Karikes'ten onu sınava tabi tutmasını istemiştir.⁵⁷³ Nihayetinde Blemmydes son derece başarılı bulunarak devlet görevi için iyi bir aday olduğunu ispatlamıştır.

Nikeforos Blemmides hakkındaki çağdaşlarının anlatımı ve çok sayıdaki eseri göz önünde bulundurulduğunda dönemin en önemli ilim adamı olarak kabul edilmiştir. 1234'te Latin delegeler ile yapılan müzakereleri başlatan kişi Karykes iken, Yunanların durumunun asıl savunucusu da Blemmydes olmuştur.⁵⁷⁴

Yüksek öğrenim görmek amacıyla özel öğretmenlere gönderilen öğrencilerden birisi de Georgios Akropolites'ti. Öncelikle Theodoros Hexaptergos'tan ve ardından Nikeforos Blemmydes'ten dersler almıştır.

3.2.3.4. Dini Hayat

İznik'teki Kilise Ortodoks Kilisesi'nin merkezi olarak kabul görmüş ve tüm faaliyetlerine sıradan bir şekilde devam etmiştir. Ancak zaman zaman Epir despotluğunun ruhban sınıfının bağımsızlık yönünde iddialarıyla uğraşmak zorunda

---

⁵⁷¹ Foss, s. 69-70.

⁵⁷² Foss, s. 59.

⁵⁷³ Angold, *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascarids of Nicea (1204-1261)*, s. 179.

⁵⁷⁴ Foss, s. 68.

kalmıştır. 1232’de İznik’te bir konsil toplanarak sorunlara çözüm aranmış, kiliselerin birliği meselesi de görüşülmüştür.

İznik İmparatorluğu döneminde devletin ilgilenmesi gereken çok daha önemli meseleler olduğu için dini konularda daha hızlı ve pratik çözümler bulmakla yetinilmiştir. Yine de Patriklik makamına kimin seçileceği konusunda titizlikle davranılmıştır. Çünkü imparatorlar kendi isteklerini kabul ettirebilecekleri, fikirlerine karşı çıkmayacak kişileri patrik olarak görmek istemişlerdir.⁵⁷⁵ Bunun yanı sıra Patriklik İznik’te olduğu süre boyunca yerel metropolit kiliselerinin gelirleri ile ihtiyaçlarını gidermiştir. I. Theodoros zamanında buna bir ek yapılmazken III. Ioannes Vatatzes 1241’de Latinlerden ele geçirdiği topraklardan büyük kısmını kiliseye vermiştir.⁵⁷⁶

İlk etapta Latin saldırılarından uzak kalmak, daha sonra da İstanbul’un tekrar alınması konusunda destek sağlamak amacıyla Papalık ile ilişkiler daha ılımlı tutulmaya çalışılmıştır. Bu minvalde yapılan görüşmelerde Kiliselerin Birleşmesi konusuna ruhban sınıfı karşı çıkmıştır. Örneğin, 1234 yılında İznik sarayında iki kilisenin temsilcileri arasında yapılan görüşmelerde tartışmalar yaşanmıştır.⁵⁷⁷ Tüm bunlara rağmen genel itibariyle başkentlerinden ayrılmak zorunda kalmış, imparatorluklarını ayakta tutmaya çalışan bir neslin imparatorları ve kilise mensupları arasında genel bir uyum olmuştur.

3.2.3.5. Sanat ve Mimari

Dönemin en belirgin mimari unsuru İznik şehrinin surlarıdır. Laskarislerin İznik’i merkez yapmaları ile birlikte şehirde önemli imar faaliyetleri başlamıştır. Eski surlar güçlendirilmiş, köşelere yeni kuleler eklenmiştir.

Iakinthos Manastırı 1204 öncesi yapılmış bir manastır olmasına rağmen İznik İmparatorluğu döneminde önemli bir yer tutmuştur. İmparatorluk ailesinden ölen kimselerin gömüldüğü bir yer olması hasebiyle bakımı ve restorasyonu ile sürekli ilgilenilmiştir. Farklı planı ve etkileyici mozaikleri sayesinde dikkat çekici bir yer olmuştur. Yine benzer şekilde bu dönemde, Yedinci ve son ekümenik konsilin (787)

---

⁵⁷⁵ Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 241.

⁵⁷⁶ Foss, s. 67.

⁵⁷⁷ Angold, *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascarids of Nicea (1204-1261)*, s. 14.

toplandığı Aya Sofya Kilisesi de çeşitli amaçlarla kullanılmaya ve dikkat çekmeye devam etmiştir. XIII. Yüzyılın ortalarında zorunlu olduğu için yapılan restorasyonlar ile bir değişim geçirmiş ve bazı bölümler tamamen yeni bir tarzda yapılmıştır.⁵⁷⁸

Hagios Tryphon Kilisesi özellikle II. Theodoros için önemli bir yer tutmuştur. Mucizevi olaylar ile anılan kilisenin içine bir okul inşa ettiren İmparator buranın bakımı ile de ilgilenmiştir.

Bahsi geçen eski kiliselerin dışında ismen bilinmeyen ancak Laskarisler döneminde inşa edildikleri kabul edilen üç kilise daha vardır. Gerek yenilerde gerekse eskilerin restorasyonunda Laskarislerin kendilerine has tarzları göze çarpmaktadır.⁵⁷⁹ Dini mekanların yanı sıra hem başkent İznik'te hem de hakimiyetleri altındaki diğer şehirlerde çok sayıda hamam, hastane, düşünler evi gibi binalar yapılmıştır.

3.3. İznik'ten İstanbul'a Dönüş

3.3.1. İstanbul'un Geri Alınışı (25 Temmuz 1261)

Mikhail Paleologos'un tahta çıkışından iki sene sonra despot Mikhail tarafından bir kez daha istila hareketleri başlamıştır. İmparator onun üzerine Caesar Aleksios Stratigopoulos komutasında Bithynialı askerlerden bir kısmını göndermiş, Caesara geri kalan asker ihtiyacını Makedonya ve Trakya'dan temin etmesini söylemiştir. Bu askerlere İstanbul surları dışında olabildiğince gürültülü hareket etmeleri talimatını vermiş, böylelikle Latinleri korkutmak istemiştir.⁵⁸⁰ Bu sırada hiç hesapta olmayan bir şey gerçekleşmiştir. Venedik'ten İstanbul'a gelen yeni podesta Latinleri sadece savunmada kalmamak, Bizanslılara karşı savaşmak gerektiği konusunda teşvik etmiştir. Böylece Karadeniz sahilindeki Kefken'e⁵⁸¹ sefere çıkılmasına karar verilmiştir.⁵⁸²

---

⁵⁷⁸ Clive Foss, *Nicaea: A Byzantine Capital and its Praises*, Hellenic College Press, Brookline, Massachusetts, 1996, s. 97-104.

⁵⁷⁹ Foss, s. 108-109.

⁵⁸⁰ Gregoras, s. 103.

⁵⁸¹ Dafnusia

⁵⁸² Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 501.

Aldığı emirler ile Marmara Denizi'ni⁵⁸³ geçen Caesar, Rigio'da⁵⁸⁴ karargah kurmuş ve şehir dışındaki pazarda bazı adamlarla görüşmüştür. Bu kişiler İstanbul'un yerlisi Bizanslılar olduğu için onlardan şehir hakkında bilgi almıştır. Latinlerin işgalinden memnun olmayan ve tabii bir şekilde kendi soydaşlarıyla yaşamak isteyen bu kimseler her şeyi ayrıntılı olarak anlatmışlar ve başarılı olması durumunda yüksek ücretler almaları karşılığında caesara yardım etme sözü vermişlerdir. Latin birliklerin büyük kısmının Kefken kuşatmasında olduğunu ve gece İznik ordusunun girişi için hazırlık yapacaklarını söylemişlerdir. Ana kapının yakınında evleri olduğu için gizli bir giriş biliyorlardı ve buradan geçirecekleri askerlerin muhafızları öldürmesini ve tüm ordunun geçişi için ana kapıyı açmalarını planlamışlardır.⁵⁸⁵

Bu görüşmeden bir kaç gün sonra Bizanslı ahali söylediklerini gerçekleştirmiş ve Caesar bir gece İstanbul'a girip savaş için uygun zamanı beklemiştir. 25 Temmuz 1261 tarihinde şehrin dört bir yanında evlerin ateşe verilmesi ile saldırı başlamıştır. Latin İmparatoru II. Baudouin yangının her yeri sardığını ve düşmanın içeri girmiş olduğunu öğrenince önce askerlerini toplayıp savaşmaya karar vermiş fakat kısa sürede bunun bir faydası olmayacağını görüp imparatorluk simgelerini ve şehri bırakıp kaçmıştır. Bu sırada haberleri alan Kefken kuşatmasındaki Latin birlikleri hızla geri dönmüşler ve surların kıyısından toplayabildikleri kadar Latin askerlerini toplayıp İtalya'ya doğru hareket etmişlerdir.⁵⁸⁶ Böylelikle 25 Temmuz 1261 tarihinde şehir tekrar Bizanslıların hakimiyetine geçmiştir.

Daha önce en az üç imparator, binlerce kişilik ordu ile İstanbul'a saldırmış ancak surlara bile yaklaşmadan başarısızlıkla geri dönmek zorunda kalmışlardır. Fakat şimdi caesar, bin kişi bile etmeyen ordusu ile yeterli teçhizatı olmaksızın şehri işgal etmeyi başarmıştır.⁵⁸⁷

---

⁵⁸³ Propontida

⁵⁸⁴ Meriç kıyısında bir şehir.

⁵⁸⁵ Gregoras, s. 105; Akropolites'in anlatımında caesara yardım eden kişiler için 'yanında şehirden gelen adamlar olduğu için' ifadesi metnin İngilizce çevirisinde tartışılmış ve bu kişilerin Gregoras'ın anlattığı gibi şehir çevresinde tarımla uğraşan kişiler olabileceği not edilmiştir. Akropolites, *The History*, s. 376.

⁵⁸⁶ Gregoras, s. 106.

⁵⁸⁷ Gregoras, s. 104.

İstanbul'un ele geçirildiğine dair haberler İznik'e ulaştığında imparator buna hemen inanmamıştır. Çünkü kısa bir süre önce bizzat kendisi çok sayıda askerle bölgeye gitmiş ve Galata'nın küçük kentlerini dahi almayı başaramadan dönmüştür. Fakat şimdi İstanbul'un 800 adam tarafından alındığını duymuştur. Bir süre sonra durumun gerçek olduğunu anlayınca tüm diğer işleri bırakarak eşi ve yeni imparator olan iki yaşındaki oğlu Andronikos ile İstanbul'a gitmek üzere harekete geçmiştir. 15 Ağustos 1261 tarihinde VIII. Mikhail Paleologos şehre gelmiştir.⁵⁸⁸ Şehrin girişinde, imparator başlığını çıkararak diz çökmüş bir şekilde dua merasimine katılmış ve tüm dualar bitince yürüyerek Altın Kapı'dan girmiştir. Daha sonra Aya Sofya Kilisesi'nde duasını etmiş⁵⁸⁹ ve Hipodrom'un yanındaki sarayda mola vermiştir. Çünkü Vlahernia sarayı bir süredir ihmal edilmiş bir haldeydi. Aslında tüm şehir harabe halindeki evlerle doluydu. Latinlerin işgali sırasında verilen hasar bu süre zarfında giderilmemiş, şehri geri almak için çıkarılan bu son yangın da ona oldukça zarar vermiştir.

İmparatorun ilk işi şehri temizlemek, onarmak ve tekrar süslemek olmuştur. İkinci olarak da Patriklik makamı boşta olduğu için Arsenios'u geri çağırmıştır. Arsenios bu teklifi biraz gönülsüz de olsa, "şehirlerin kraliçesi"ni görmek için kabul etmiştir. Ayrıca o da bir insan olarak ihtiraslardan tamamen arınmış değildi ve şöhret merakı onu da etkilemiştir.⁵⁹⁰ İmparator Mikhail'in üçüncü olarak gerçekleştirdiği iş ise, onun sayesinde şehri ele geçirdikleri için Caesar Aleksios Stratigopoulos'a hak ettiği değeri vermek olmuştur. İmparatorun isteği ile Caesar'a özel bir geçit töreni düzenlenmiş ve bu tören sırasında kendisine imparatorluk tacına benzer bir taç takılmıştır. Ayrıca imparator tüm ülkede bir sene boyunca yapılan dualarda, övgülerde kendi ismi ile birlikte Caesarın isminin de anılmasını emretmiştir.⁵⁹¹

3.3.2. İstanbul'daki İlk Yıllar ve İmar Faaliyetleri

1204-1261 tarihleri arasında imparatorluğun topraklarında büyük değişiklikler, önemli ölçüde kayıplar olmuştur. Anadolu'nun kuzeybatı kesimleri, Trakya ve Selanik,

---

⁵⁸⁸ Gregoras, s. 107.

⁵⁸⁹ Georgios Akropolites, *Chronike Syngraphe*, s. 517.

⁵⁹⁰ Gregoras, s. 108. Arsenios'un daha önce patrik makamına tekrar çıkarıldığını Akropolites'ten öğrenmiştik. Buradaki kasıt İstanbul Patriği olarak yeniden atanması olmalıdır.

⁵⁹¹ Gregoras, s. 109.

Makedonya'nın büyük kısmı, Ege denizindeki bir kaç ada, Bizans imparatorunun elindeki topraklardır.⁵⁹² İstanbul'un Latinlerin elinde olduğu süre zarfında Anadolu'daki bazı topraklar ve Antalya, Sinop gibi önemli liman şehirleri ise Türklerin eline geçmiştir.⁵⁹³ Trakya'nın kuzeyi ve Kuzey Makedonya Slavlaşmıştır. Epir ve Arnavutluk bağımsız kalmış, Orta Yunanistan ve Peloponnes küçük feodal Latin devletlerinin eline geçmiştir. Ege adalarının çoğu Venedikliler tarafından işgal edilmiştir.

İznik İmparatorluğu doğuda gücünü muhafaza etmişse de asıl İstanbul geri alındıktan sonra Bizans tekrar büyük bir devlet olarak tarih sahnesinde yer almıştır. Başkent İstanbul olmasıyla Bizans Akdeniz devletleri siyasetinin merkezi haline gelmiş, Batı nazarında da konumu yükselmiştir.⁵⁹⁴ Ancak sahip olduğu imkanlar açısından mevcut durum değerlendirildiğinde kendisini büyük tehlikelerin beklediğini söylemek mümkündür. Daha etkin bir şekilde kendini korumak zorunda kalmış ve eski ihtişamına kavuşmak için büyük işler yapılması gerekmiştir. Bu da, savunma için daha büyük bir ordu ve donanmaya ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Gerek ordu için, gerek şehrin imarı için yapılanlar masrafları arttırmıştır. İznik merkezli imparatorluk Anadolu'da geçirdiği zaman zarfında sağlam bir devlet olarak kalmıştır ancak hiç bir zaman bu coğrafyada aynı sınırlar içinde, aynı koşullarda kalmayı düşünmemiştir. Bu süreç tekrar İstanbul'un alınacağı, eskisi gibi güçlü bir Bizans imparatorluğunun kurulacağı günler için geçici bir zaman olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle hedef her zaman İstanbul olmuştur.

Başkent İstanbul geri alınmış olsa da restorasyon işleri için çok çaba sarf etmek gerekmiştir. Çünkü şehirdeki imparatorluk sarayları dahil binaların çoğu metruk bir hale gelmiştir. Bazı mahalleler neredeyse tamamen yanmış ve yıkılmıştır. Evler, surlar, kiliseler gibi tüm yapıların ciddi bir bakıma ihtiyacı olmuştur. Özellikle, Bizans İmparatorluğu'nun yeniden doğuşunun sembolü olarak Ortodoks inancın İstanbul'da egemen kılınması için harap durumdaki kilise ve manastırlar hızla onarılmaya çalışılmıştır.

---

⁵⁹² Daha belirgin bir şekilde sınırları çizmek gerekirse o dönemde Bizans'a ait topraklar; Paphlagonia (Pontus ve Bithynia arası), Mysia (Bandırma, Erdek, Balıkesir çevresi), Bithynia, Karia (Afyon'un güney yarısı ile Denizli'nin kuzey yarısı, Büyük Menderes'in güneyi ile Muğla'nın kuzey kesimleri), Kilikya'nın bir kısmı (Alanya'dan İskenderun Körfezi kıyılarına kadar), Lydia (Gediz ile Küçük Menderes arası)'dır. Mikhael Dukas, *Tarih, Anadolu ve Rumeli 1326-1462*, çev. Bilge Umar, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008, s. 3.

⁵⁹³ Türkler, Konya, Kapadokya, Galatia, Pamphylia, Armenia, Elenopontos, Pisidia, Lykia ve Antakya yöresine hakimdirler. Dukas, s. 3.

⁵⁹⁴ Ostrogorsky, s. 417.

Latinlerin hakimiyet dönemlerinde İstanbul yoksullaşmış, nüfus azalmıştır. Başkent in tekrar ele geçirilmesi ile çok sayıda kişi geri dönmüş, bunlardan bazıları eski mülklerini İmparator dan talep etmeye başlamıştır. Soylu kimseler ile ilişkilerinin bozulmasını istemeyen VIII. Mikhail elinden geldiğince bu talepleri karşılamaya çalışmış, üzerinde hak iddia edilmeyen mülklere ise devlet adına el koymuştur.⁵⁹⁵

Başkent in durumunun vahametini gören ve şehrin savunmasının öncelikli mesele olduğunu düşünen VIII. Mikhail Paleologos kara ve deniz kuvvetlerini güçlendirmeye çalışarak işe başlamıştır. Özellikle Haliç kıyıları en zayıf kısım olduğu için bu noktada bazı eklemeler yapmıştır. Hakimiyetinin ilk yıllarında sekiz kilometre uzunluğundaki surları iki buçuk metrelik ahşap paravanlarla çevirerek postlarla kaplatıp yangın tehlikesinden korumak istemiştir.⁵⁹⁶ Daha önce de Haliç'i kapatmak için kullanılan zinciri yenilemiş ancak bunun tek başına yeterli olamayacağını bildiği için gemi yapımına önem vermiştir. Cenevizlilerle 13 Mart 1261'de yapılmış olan Nymphaion Antlaşmasına binaen İstanbul'da bulunan gemiler Venediklilerin şehirden uzak tutulmasında etkili olsa da imparatorluğun savunmasını yalnızca yabancı güçlerin desteğine bırakmamak için donanma kurmaya çalışılmıştır. İmparator, denizde denetim sağlanmadıkça İstanbul'u güvende tutmanın mümkün olmadığını görmüştür.⁵⁹⁷

İmar faaliyetleri ve savunma tedbirleri için yapılan harcamalar neticesinde ekonomik olarak oluşan sıkıntı Bizans parasının değerinin düşürülmesi ile giderilmek istenmiştir. VIII. Mikhail'in yayınladığı bir emir ile paranın değerini değiştirmesi ile Bizans hyperpyronu için XIII. ve XIV. yüzyıllar boyunca devam edecek bir değer kaybı başlamıştır.⁵⁹⁸ İtalyan şehir devletlerinin İstanbul'daki ticarete etkin bir rol oynaması ile de bu devletlerin altın paraları değer kazanmıştır.

İtalyanlar ile ilgili bir başka durum ise imparatorluk içinde yerleşmeleri ile ilgilidir. Ticarete yabancıların üstünlük kurmasını engellemek amacıyla İmparator bazı tedbirler almaya çalışmıştır. Çıkarılan yasalar ile İmparatorluk kontrolünde kalmaları sağlanmış, ayrıca kendi aralarında birleşmelerini engellemek için her biri ile ayrı ayrı antlaşmalar yapılmıştır. Buna göre İtalyan kolonileri kendi devletleri tarafından atanmış yöneticilere

---

⁵⁹⁵ Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, çev. Bilge Umar, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003, s. 44.

⁵⁹⁶ Norwich, s. 197.

⁵⁹⁷ Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırması*, s. 169.

⁵⁹⁸ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 45.

bağlı kalacaklar, imparatorluğa karşı kendi halklarının her türlü davranışından bu yöneticiler sorumlu olacaklardı.⁵⁹⁹

İstanbul'un geri alınması ile Batıdan gelecek tehditlere karşı başkenti korumaya çalışan İmparatorluk, Anadolu'da özellikle İznik, İzmit, Selçuk⁶⁰⁰ ve Alaşehir gibi önemli şehirlerin savunmasını ihmal eder olmuştur. Buralarda yaşayan halk da kendilerini terk edilmiş hissetmeye, İstanbul'da harcanan servetten rahatsızlık duymaya başlamıştır. İmparatorluk İznik'e taşındığında tahtta Laskaris hanedanı olduğu ve onlar sayesinde Anadolu'da refah dönemi yaşandığı için bu bölgelerdeki halk Paleologoslara karşı tepkili olmuştur.⁶⁰¹

VIII. Mikhail Paleologos 1261'de İstanbul'da İmparatorluk tacı giyerken küçük yaştaki oğlu Andronikos'u da ortak imparator ilan ettirip meşru varis Ioannes Laskaris'i yönetimden uzaklaştırınca halktan tepkiler yükselmeye başlamıştır. Doğuştan tahtta hakkı olan Laskaris ailesi ve destekçilerinden kendisini ve iktidarını korumak isteyen İmparator olası tehditleri ortadan kaldırmak amacıyla hızlı hareket etmiştir. Bu nedenle II. Theodoros Laskaris'in kızlarını yabancılar ile evlendirerek ülkeden ayrılmalarını sağlamıştır. Ayrıca 1261 yılının sonunda henüz 10 yaşındaki Ioannes Laskaris'i bir kaleye kapatmış ve gözlerini kör ettirmiştir. Böylece imparatorlukta hak iddia edecek kimseyi bırakmamıştır. Patrik Arsenios bunu duyduğunda çok şaşırılmış, üzülmüş ve sinirlenmiştir. İmparatoru aforoz etmiştir ancak isminin ayinlerde anılmasını yasaklamamıştır.⁶⁰²

Patrik Arsenios'un verdiği aforoz kararını bozması için İmparator VIII. Mikhail onu suçlamaya ve görevinden azletmeye çalışmıştır. 1264 yılında ancak Arsenios patriklik makamından azledilmiş, yerine Germanos getirilmiştir.⁶⁰³ Ancak o bile İmparatoru bağışlamayı göze alamamış ve istifa etmiştir. Aralık 1266'da patriklik makamına getirilen İosef 2 Şubat 1267'de İmparatorun tekrar kiliseye alınmasını kabul etmiştir.⁶⁰⁴

---

⁵⁹⁹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 45.

⁶⁰⁰ Efesos

⁶⁰¹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 46.

⁶⁰² Gregoras, s. 112.

⁶⁰³ Gregoras, s. 113.

⁶⁰⁴ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 48.

3.3.3. Batı ile İlişkiler

Latinlerin işgal döneminde İstanbul'da yaptıklarını düzeltmeye çalışan İmparatorluk aslında oldukça zor bir durumda kalmıştır. İtalyanların etkin ticaret merkezlerine hakim olmaları, Yunanistan'ın Frenklerin elinde bulunması, Epir'in düşmanca tavırlarının devam ediyor olması, Balkanlarda güçlenen Bulgarlar ve Sırp'ların bulunması tehlikenin büyüklüğünü göstermektedir.⁶⁰⁵ Batıdan herhangi bir devlet Bizans aleyhinde bir teşebbüste bulunduğu şüphesiz diğerleri de destek olacaklardır. Bizans'ın hayli fazla düşmanı olduğu düşünüldüğünde her hangi bir müdahalenin an meselesi olduğu açıktır. İmparatorluğun tek şansı tahtta VIII. Mikhail Paleologos gibi siyasi manevralarda usta birinin olmasıydı.⁶⁰⁶

İmparator VIII. Mikhail'e karşı ilk hamle Bulgar Çarı Konstantinos Tihos'tan gelmiştir. Çar ile evli olan, sabık imparator Laskaris'in kızı İrene, kardeşi İoannis'in kör edildiğini duyunca kocasını VIII. Mikhail'e karşı kışkırtmıştır. Bu konuda Selçuklu Sultanı İzzeddin'in de katkıları olmuştur. Enez kalesinde bulunan Sultan gizlice Konstantinos'a haber göndermiş ve kendisini serbest bırakması karşılığında yüklü miktarda para vereceğini vadedmiştir. Bu nedenlerle harekete geçen Konstantinos Tuna'da yaşayan 20.000'den fazla Moğol (Altınorda Moğolları) ile birlikte Bizans topraklarına saldırmaya başlamıştır.⁶⁰⁷

Moğollar tüm Trakya'ya yayılıp İmparatoru yakalamaya çalışmıştır. Fakat durumdan haberdar olan İmparator Ganos Dağının civarından rastladığı ve İstanbul'a gitmekte olan ve iki Latin kadırgasından birine binerek İstanbul'a gitmiştir. İmparatoru yakalamakta başarısız olan Moğollar Sultan İzzeddin olayı ile ilgilenmeye başlamıştır. Enez'e gitmişler, sultanı almışlar ve hazinesine el koymuşlardır. Selçuklulardan büyük kısmı vaftiz edilerek Hristiyan yapılmış ve Bizans ordusunda yer almışlardır.⁶⁰⁸

İmparator, muhtemel saldırıları önlemek için fiili savunma tedbirleri alırken siyasi olarak da gerekli çalışmalara başlamıştır. Bizans'a karşı hareketlerin merkezi Sicilya

---

⁶⁰⁵ Ostrogorsky, s. 417.

⁶⁰⁶ Ostrogorsky, s. 418.

⁶⁰⁷ Gregoras, s. 119.

⁶⁰⁸ Gregoras, s. 120.

olduğu için VIII. Mikhail tüm saltanatı boyunca Sicilya Krallığı ile kurulan ilişkiler üzerinden bir siyaset takip etmiştir. Sicilya'nın Bizans'a yönelik emellerinin başarılı olabilmesi için Papalık tarafından desteklenmesi gerekmiştir. Bu nedenle VIII. Mikhail Paleologos, Papalık ve Sicilya arasındaki uyuşmazlıkların korunmasına önem vermiştir.⁶⁰⁹

Papalık, Latinler döneminde hakim olduğu İstanbul'un elinden çıkmasından ve kiliselerin birleşmesine yanaşmayan Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyetine geçmesinden son derece rahatsızlık duymuştur. 1261-1264 yılları arasında Papalık tahtında bulunan IV. Urbanus, Yunanistan'daki Frenklerin Bizans aleyhindeki faaliyetlerinin manevi destekçisi olmuştur. Bizans ile mevcut ittifaklarından ayrılmak istemeyen Cenevizlileri de afroz etmiş, İstanbul'u geri almak üzere yeni bir Haçlı seferi düzenlemeyi dahi düşünmüştür. Ancak bu fikir yeteri derecede ilgi görmemiştir. Venedik Papanın yanında yer alarak, silahlarıyla imparator üzerine yürümek isteyenlere serbest geçiş hakkı vereceğini vaat etmişse de⁶¹⁰ Fransa'dan Hristiyan bir devlet üzerine Haçlı seferinin uygun olmadığı yönünde tepkiler gelmiştir. Dönemin Sicilya Kralı Manfred⁶¹¹ (1258-1266) hem toprak kazanmak hem de uzun zamandır sorun yaşadığı Papalık tarafından tanınmak amacıyla bu işe hevesli olsa da Papa IV. Urbanus, Alman hanedan Hohenstaufen'lerden nefret ettiği için bu ittifaka yanaşmamıştır.

Manfred ile anlaşarak kendini emniyete almak isteyen VIII. Mikhail 1262'de bir teşebbüste bulunarak, Manfred'in üvey kız kardeşi ve Ioannes Vatatzes'in dul eşi olan Anna ile evlenmek istemiştir. Bunun için mevcut eşi Theodora'dan boşanması gerekmektedir. Ancak zaten ortak imparator IV. Ioannes Laskaris'i kör ettirmiş olması nedeniyle Patrik Arsenios tarafından alenen kınandığı için kiliseyi bir kez daha karşısına almaktan endişe duymuş, Anna'nın reddetmesi ve ömrünün geri kalanını bir manastırda geçirmek istemeyen Theodora'nın da itirazları ile Anna'yı kardeşi Manfred'e göndermiştir. Buna karşılık Manfred de, Epir despotunun esir alıp kendisine verdiği

---

⁶⁰⁹ Ostrogorsky, s. 418.

⁶¹⁰ Norwich, s. 198.

⁶¹¹ Manfred, Kutsal Roma İmparatoru II. Freidrich Hohenstaufen'in gayri meşru oğludur.

Caesar Aleksios Strategopoulos'u imparatora göndermiştir.⁶¹² Ancak aralarında bir ittifak kurulamamıştır.

İstedığı ittifakı bir türlü sağlayamayan VIII. Mikhail Paleologos Papa IV. Urbanus ile ilişkilerini düzeltmek için harekete geçmiştir. Sicilya ile papalık arasında yaşanan sıkıntılar da Bizans İmparatorunun işine yaramıştır. 1262'de Papaya, VIII. Mikhail tarafından kiliselerin birleştirilmesi fikrine dair olumlu görüşlerini yansıtan bir mektup gönderilmiştir. VIII. Mikhail dogma ve ritüellere dair detaylara girmekten özellikle kaçınmış, bu meselelerin barış sağlandıktan sonra halledilebileceğini ifade etmiştir. İstanbul Kilisesi'nin tekrar kontrolüne geçme ihtimalini gören Papa İmparatorun mektubuna memnuniyetle karşılık vermiştir. Daha sonra 18 Temmuz 1263 tarihli bir mektup ile Papa, VIII. Mikhail'in teklifinden ne kadar mutlu olduğunu ve en kısa sürede İstanbul'a elçiler göndereceğini ve hatta Mikhail'i meşru imparator olarak tanıyacağını bildirmiştir. Ayrıca VIII. Mikhail'in varislerinin de kilise tarafından korunacağını vaat eden Papa Urbanus tek bir konuda ısrarcı olmuş, İmparatorun Yunanistan'daki Latinlere saldırmamasını garanti etmek istemiştir. VIII. Mikhail için bu teklif çok çekici olsa da kiliselerin birleşmesi ve Latinlerin hakimiyetindeki topraklardan vazgeçilmesi ağır bir bedeldir.⁶¹³

3.3.3.1. Yeni İttifakların Kurulması

İstanbul'un Latinlerin elinden çıkışından büyük zarar gören Venedik kendi çıkarlarını korumanın yollarını aramıştır. Bizans ile Ceneviz arasında yapılan Nymphaion Antlaşması neticesinde önemli ticari imtiyazlar kazanan Ceneviz karşısında Venedik zor durumda kalmıştır. Batı'nın desteğini sağlamak ve düşmanlarının ittifakını bölmek için çalışmaya başlamıştır. Bu konuda Baudouin ile birlikte hareket etmiştir. Ayrıca Eğriboz adasındaki Lombardlar da VIII. Mikhail'e karşı Venedik yanında yer almayı tercih etmiştir.

Balkanlarda kaybedilen toprakların geri alınması ve eski Bizans sınırlarına ulaşmak için İmparator VIII. Mikhail Mora ve Epir'de yoğun bir mücadeleye girişmiştir. İmparator,

---

⁶¹² Deno John Geanakoplos, *Emperor Michael Palaeologus and the West 1258-1282, A Study in Byzantine-Latin Relations*, Harvard University Press, 1959, s. 145.

⁶¹³ Geanakoplos, s. 147.

Pelagonia Savaşı'nda esir aldığı Ahaya prensi II. Guillaume Villehardouin'i Bizans'a vassallık yemini etmesi ve Monemvasia, Mistra, Maina ve Hierakion⁶¹⁴ kalelerini Bizans'a bırakması karşılığında 1262'de serbest bırakmıştır. İki taraf da kendi geleneklerine göre birbirlerine karşı savaşmayacaklarına dair yemin etmişler ve bu antlaşma Guillaume'nin VIII. Mikhail'in oğullarından birinin vaftiz babası olduğu bir kilise töreninde tasdik edilmiştir.⁶¹⁵ Ancak II. Guillaume verdiği sözlerden dönerek antlaşmayı bozmuş ve 16 Mayıs 1262'de Bizans'a karşı Venedik ile bir antlaşma imzalamıştır. Ayrıca papalık tarafından İstanbul'da edilen yeminler geçersiz sayılmıştır. Aynı senenin Temmuz ayında Viterbo'da Papa IV. Urbanus, eski Latin İmparatoru Baudoin, Venedik ve Peloponnes'teki tüm Latin yöneticiler arasında bir antlaşma yapılmıştır.⁶¹⁶

İmparator VIII. Mikhail, 1263 yılının başlarında sebastokrator olan kardeşi Konstantinos idaresinde bir orduyu Peloponnes üzerine göndermiştir. Orduda 5000 kadar ücretli Türk askerinin bulunması da dikkat çekicidir.⁶¹⁷ Bizans birlikleri Ceneviz gemileri ile Monemvasia'ya geçmiştir. Eş zamanlı olarak Protostrator Philanthropenos komutasındaki Bizans ve Ceneviz donanmalarının Latin adalarına saldırması ile mücadele başlamıştır. Deniz kuvvetleri Kos, Naksos ve Paros adalarını yağmalamış, Lakonia sahilinin büyük kısmını ele geçirmiştir. Guillaume Korint'e giderek Frenk yöneticilerden yardım istemiş ancak beklediği desteği alamamıştır. Konstantinos kalabalık ordusuyla Guillaume'nin başkenti Andravida'ya varmış ancak burada Guillaume'nin yerine bıraktığı Rum asıllı Ioannes Katavas'ın beklenmedik hamlesi ile karşılaşmıştır. Az sayıda askeri olan Katavas, Bizans birliklerini Agridi Kounoupitza denilen dar bir boğazda ani baskınla mağlup etmeyi başarmıştır. Sebastokrator Konstantinos kaçarak canını zor kurtarmıştır.⁶¹⁸

---

⁶¹⁴ Geraki

⁶¹⁵ Geanakoplos, s. 155.

⁶¹⁶ Norwich, s. 199.

⁶¹⁷ Ostrogorsky, s. 419; Norwich, s. 199.

⁶¹⁸ Norwich, s. 199; Geanakoplos, s. 159.

Denizdeki mücadelede ise 1263 yılı Mayıs-Temmuz aylarında Venedikliler ile Ceneviz-Bizans ittifakına ait donanma arasında gerçekleşen Settepozzi ⁶¹⁹ Savaşı'nda Venedikliler galip gelmiştir. Ceneviz gemilerine saldırı emri verildiğinde 38 kadırgadan yalnızca 14'ü bu emre uymuş, diğerleri savaştan kaçmıştır.⁶²⁰ Bu durum Bizans'ı büyük zarara uğratmış ve imparatorun beklediği hizmeti sunamayan Cenevizlilere duyulan güven sarsılmıştır. Venedik savaş gemilerine saldırma konusunda isteksiz davranan Cenevizli amiraller imparatorluk emirlerine uymamaya başlamış ve daha ziyade Venedik ticaret gemilerini avlamakla vakit geçirmişlerdir. Böylece Cenevizlilerin Bizans için sıkıntı çıkarmaya başlamaları gittikçe daha rahatsız edici boyutlara ulaşmıştır. Nymphaion antlaşması neticesinde başkente çok sayıda Cenevizli gelmiştir ve bu kimselerin ticaret tarzları yerli tüccarları zor durumda bırakmıştır. Karadeniz ticareti neredeyse tamamen onların denetimine geçmiş, Bizanslı tüccarlar saf dışı kalmıştır. Tüm olanları bir bütün olarak değerlendiren İmparator VIII. Mikhail Paleologos Ceneviz donanmasını kovmuştur ancak Cenevizlilerin antlaşma gereği tazminat talepleri mecburen karışlanınca kısa süreliğine bir barışma süreci yaşanmıştır. Bir sonraki yıl Ceneviz podestası⁶²¹ Guglielmo Guercio'nun, Manfred ile İstanbul'a yönelik bir komploda yer aldığı öğrenilince antlaşma feshedilmiş ve tüm Cenevizliler şehirden kovulmuştur.⁶²²

Bu sırada hem Epir'de hem de Bulgaristan'da mücadele eden VIII. Mikhail Paleologos Bulgaristan'da, Karadeniz kıyısındaki önemli limanlardan Nesebar ve Ankhialos'u ele geçirmiştir. Karada da başarılar elde ederek hakimiyet bölgesini genişletmiştir. Epir'de ise imparatorun kardeşi despot Ioannes Paleologos 1264'te zafer kazanmış ve Epir despotu II. Mikhail'in Bizans tabiiyetini tanınmasını sağlamıştır. II. Mikhail'in oğlu I. Nikeforos, Bizans imparatorunun yeğenlerinden Anna ile 1265'te evlendirilmiştir.⁶²³

---

⁶¹⁹ Spetsai/Spetses adası

⁶²⁰ Geanakoplos, s. 155-156.

⁶²¹ Gregoras, İtalyan şehir devletlerinde yürütme ve yargı gücünü elinde bulunduran üst düzey yetkili yöneticilere verilen unvanın Cenevizliler için kullanımının podesta, Pisalılar için konsül ve Venedikliler için bailos olduğunu ifade etmiştir. Gregoras, s. 117.

⁶²² Norwich, s. 200; Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 170.

⁶²³ Gregoras, s. 111-112; Ostrogorsky, s. 419.

1264 yılının baharında Peloponnes'te bir süredir ara verilmiş olan çatışmalar tekrar başlamış, Sebastokrator Konstantinos askerlerini toplayıp harekete geçmiştir. Sadece küçük bir çarpışma yaşanmış fakat bu sırada önemli bir kimse olan Mikhail Kantakuzenos'un öldürülmesi Konstantinos'un cesaretini kırmış ve geri çekilmesine neden olmuştur. Bu sırada bir süredir ücretleri düzenli ödenmeyen Türk askerlerin çoğu taraf değiştirerek Ahaya Prensini safına geçmiştir. Bu değişiklik savaşın sonucunu değiştirmiştir ve 1264'te Bizans Makryplagi'de⁶²⁴ mağlup olarak geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Bu mağlubiyetten sonra İmparator kendisine destek arayışlarına girişmiş ve papalık ile müzakerelere tekrar başlamıştır. Roma Kilisesi'ne itaat edeceğini ve Kutsal Topraklara yapılacak Haçlı Seferine destek vereceğini vaat eden VIII. Mikhail'e cevaben Papa tarafından yazılan 23 Mayıs 1264 tarihli mektupta kullanılan ifadeler Papanın bu tekliften son derece memnun olduğunu göstermiştir.⁶²⁵ Böylelikle Papanın Bizans'a yönelik siyaseti değişmiştir. 1264 yılının yazında Papalık elçileri İstanbul'a varmışlar ve görüşmeler başlamıştır. Ancak henüz net bir karara varılmadan Papa IV. Urbanus 2 Ekim 1264'te ölmüştür.

Bu sırada Batı İtalya'da Hohenstaufen hakimiyetine son vermek isteyen Papalık ile Manfred arasındaki uyuşmazlıklar devam etmiştir. Uzun bir süredir Manfred'in yerini alacak yeni biri aranmaktaydı ve bu nedenle yeni Papa IV. Clemens, Fransa Kralının kardeşi ve Provence Kontu Charles d'Anjou'ya Sicilya Krallığını teklif etmiştir. Teklifi resmen kabul eden kont Roma'ya gelmiş ve ordunun başına geçmiştir. 26 Şubat 1266'da Benevento yakınlarındaki savaşta Manfred'i mağlup ederek öldüren Charles onun yerini almıştır.

3.3.3.2. Charles d'Anjou ile Mücadeleler

Sicilya'nın yeni kralı Bizans için tehlikeli bir rakip olmuştur. Papa ile yakın ilişki içinde olan Charles d'Anjou, İstanbul'dan kovulan Latin İmparatoru II. Baudouin ile Mayıs 1267'de Viterbo antlaşmasını yapmıştır. II. Baudouin'in oğlu ile Charles'ın kızı

---

⁶²⁴ Muhtemelen Messina ve Peloponnes arasında bir yer.

⁶²⁵ İmparatorun papaya gönderdiği mektubun kısa bir çevirisi ve papanın imparatora cevabı için bkz. Norwich, s. 202; Geanakoplos, s. 176-179.

evlendirilmiş, II. Baudouin Charles'a Bizans İmparatorluğu'na karşı hareket edip İstanbul'u ele geçirme vaadinde bulunmuştur. Sağlam karakteri ve zekasıyla seleflerinden çok daha iyi bir hükümdar olan Charles d'Anjou bu vaatten etkilenmiş ve kısa süre içinde planlarını gerçekleştirerek İstanbul'a sahip olma hayallerine kapılmıştır.⁶²⁶ Charles d'Anjou kısa bir süre içinde Manfred'in Epir'deki topraklarını ele geçirmiş, II. Guillaume Villehardouin ile dostluk kurmuştur. Bizans İmparatoruna karşı Charles'ın yanında yer almanın kendi çıkarları açısından daha uygun olduğunu gören II. Guillaume kızı Isabella ile Charles'ın oğlu Philip'in evlendirilmesini teklif etmiştir. Charles'ın buna olumlu yaklaşması neticesinde evlilik gerçekleştirilmiştir.

Charles d'Anjou ve II. Guillaume de Villehardouin birlikte Viterbo'daki Papalık sarayına gitmiş, burada Baudouin ile buluşarak 25 Nisan 1267'de Bizans İmparatorluğu'na ve Ahaya prensliğine dair planlarını görüşmeye başlamışlardır. Neticede iki önemli antlaşma imzalanmıştır. 24 Mayıs 1267 tarihli birinci antlaşma Ahaya Prensiği ile Charles d'Anjou'nun ilişkilerini düzenlemeye yöneliktir. İkincisi ve daha önemlisi ise Batının dört büyük gücünün⁶²⁷ Bizans'ı nasıl ele geçireceğine dair ayrıntılı bir plan mahiyetindedir. 27 Mayıs 1267'de yapılan antlaşmaya göre Charles 2000 süvari ile II. Baudouin'e destek olacak ve bu askeri yardımın karşılığında Baudouin Ahaya Prensiği üzerindeki hükümdarlık hakkını Charles'a bırakacak; Midilli, Samos, İstanköy, Sakız haricinde Abidos körfezi çevresindeki adalar Charles'ın olacak; fethetmeyi umdukları Roma topraklarının üçte biri tamamen Charles'ın hakimiyetinde olacak, İstanbul ve bahsi geçen dört adayı da içeren üçte ikilik kısım ise II. Baudouin'in payı olacaktı. Ayrıca II. Baudouin ve oğlu Philip yasal varis bırakmaksızın ölürlerse imparatorluk tahtı Charles'a ve Anjou hanedanına geçecekti ve Baudouin ile Charles arasındaki ittifakı güçlendirmek için Boudouin'in oğlu Philip de Courtenay ile Charles'ın kızı Beatrice evlilik çağına geldiğinde evlendirilecekti.⁶²⁸

Bizans'ın çok sayıda düşmanı olduğu için Sicilya Kralı kendisine başka müttefikler bulmakta hiç zorlanmamıştır. Sırbistan ve Bulgaristan da Bizans karşısındaki cephede

---

⁶²⁶ Gregoras, s. 139.

⁶²⁷ Görüşmelerde bulunan dört büyük güç, Charles d'Anjou, II. Guillaume de Villehardouin, II. Baudouin, Papa IV. Clemens.

⁶²⁸ Geanakoplos, s. 198-199; Norwich, s. 204.

yerini almıştır. Tüm bu düşmanlar karşısında VIII. Mikhail Paleologos mücadeleden kaçınmamış, kendisine güçlü bir destekçi arayışlarına devam ederek dönemin papası IV. Clemens ile kiliselerin birleşmesi meselesi için görüşmelere başlamıştır.⁶²⁹ Papalık her zaman Bizans topraklarının kimin tarafından idare edildiğinden çok Doğu Kilisesi'nin kendi hakimiyeti altında olması ile ilgilenmiştir. Viterbo'daki görüşmelerde Charles'ın yanında görünen Papanın uzun vadeli planları aslında Charles d'Anjou'nun fetih politikalarına uymamaktadır. Papa, Bizans İmparatorunu zor durumda bırakıp Roma Kilisesinin hakimiyetini tanınması için Charles'ı destekler görünmüştür.⁶³⁰

VIII. Mikhail Papa IV. Clemens'e 1266 yılından itibaren elçiler göndermeye başlamış, aynı inanca sahip iki kilisenin birleşmesinin önemini vurgulamış ve Yunanlar ile Latinlerin savaşmasına engel olmasını istemiştir. Ruhban sınıfının da kendisini desteklediğini göstermek için patrikten aldığı mektubu da Papaya iletmiştir. IV. Clemens İmparatora gönderdiği 4 Mart 1267 tarihli mektupla kendi şartlarını ileri sürmüştür. Papa derhal bir konsil toplanmasını ve burada İmparator, ruhban sınıfı ve tüm halkın Roma inancını ve üstünlüğünü kabul etmesini istemiş, kiliselerin birleşmesi hızla gerçekleştirilmezse Anjou hanedanının İstanbul üzerindeki emellerine izin vereceğini belirterek bir nevi tehditte bulunmuştur. İmparator buna verdiği cevapta dini üstünlük meselesinden ziyade Yunan ve Latinlerin birlikte Mısır üzerine düzenleyebilecekleri bir Haçlı Seferinin faydalarından bahsetmiştir.⁶³¹ Karşılıklı mektuplaşmalar devam ederken Hohenstaufen hanedanının Sicilya üzerinde hak iddia ederek Charles'a karşı savaş açması kiliselerin birleşmesi meselesinin ertelenmesine neden olmuştur. Ancak Charles'ın bir kez daha galip gelerek hakimiyetini güçlendirmesinden dolayı VIII. Mikhail Paleologos Papa ile görüşmelere tekrar başlamak istemiştir. Fakat 28 Kasım 1268'de IV. Clemens ölmüş ve yerine uzun bir süre papa seçilememiştir.

Bu arada, daha önce bahsedildiği üzere imparatorun umduklarını karşılamayan Cenevizliler yerine Venedik ile temasa geçilmiştir. Yapılan müzakereler sonunda 18 Haziran 1265'te Venedik'e büyük imtiyazlar sağlayan bir antlaşma metni kaleme

---

⁶²⁹ Gregoras, s. 141.

⁶³⁰ Ostrogorsky, s. 421.

⁶³¹ Geanakoplos, s. 201-204.

alınmıştır. Buna göre Venediklilere İstanbul'da yerleşim bölgeleri temin edilecek; Venedikli tüccarlar Bizans topraklarında vergiden muaf olacak; İmparatorlukta tüm Cenevizliler kovulacak ve Venedik'in onayı olmaksızın onlarla bir antlaşma yapılmayacak; Venedik'in dostu olan bir devlet İstanbul'a saldırırsa bile Venedik böyle bir müdahalede yer almayacak ve İmparator ile barışı bozmayacak; İstanbul'a Cenevizlilerin saldırması durumunda Venedik gerekli donanmayı temin ederek İmparatora yardım edecek; Venedik Modon, Koron ve Girit'te mevcut durumunu muhafaza edecek; VIII. Mikhail Eğriboz'daki Latinler üzerine saldırabilecek ve adadaki Venedikliler Latinlere yardım etmeyecek; Latin işgali sırasında Bizans'a ait olan ve daha sonra Ahaya Prensine tahsis edilen Ege adaları Mikhail'e teslim edilecekti.⁶³² Bu şartlar Venedik'e 1261'den önceki imtiyazlarını geri veriyor olmasına rağmen doğ antlaşma metnini imzalamamıştır.⁶³³

Ancak Venedik'in bu antlaşmayı onaylamakta tereddütlü davranması Bizans'ı tekrar Cenevizlilere yaklaştırmış. 1267'de VIII. Mikhail Paleologos tarafından elçi gönderilen Cenevizliler İmparatorun antlaşma teklifini memnuniyetle kabul etmiştir. Yapılan antlaşma gereğince Cenevizliler imparatorluk topraklarında serbest ticaret hakkı ve İstanbul'da Galata bölgesinde yerleşim yeri kazanmışlardır.⁶³⁴

Gerek İtalya'da Hohenstaufen ve Anjou hanedanları arasında yaşanan çekişmeler, gerekse Paleologos ve Papalık arasında yaşananlar Venediklilerin ticari faaliyetlerini büyük ölçüde etkilemiştir. Doğuda ticari üstünlüğünün kaybedildiğini gören Venedik İstanbul'a elçi göndermiş ve olabilecek en kısa sürede bir antlaşma yapılması için çalışmalara başlamıştır. 4 Nisan 1268'te Bizans ile Venedik arasında bir antlaşma imzalanmış ve Venedik 1265 yılında önerilen şartlardan daha azı ile yetinmek zorunda kalmıştır. Buna göre antlaşma 5 yıl geçerli olacak; Venedik İmparatorun düşmanı olan hiç kimse ile ittifak kurmayacaktı. Buna karşılık Venedikliler imparatorluğun tüm topraklarında gümrük vergisi olmaksızın ticaret yapabilecekti. Daha önce teklif edilen antlaşmada yer alan Cenevizlilerin İmparatorlukta kovulması gibi bir madde yer

---

⁶³² Donal M. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 182-183.

⁶³³ Venedik doğunun antlaşmayı neden imzalamadığına dair muhtemel gerekçeler için bknz. Geanakoplos, s. 184-185.

⁶³⁴ Gregoras 1261'de İstanbul geri alındıktan sonra Latinler ile kurulan ilişkileri anlattığı sırada Cenevizlilerin Galata bölgesinde yaşadığını söylemiştir. Bknz. Gregoras, s. 117.

almadığı gibi, boğazlarda ve Karadeniz’de Venedik-Ceneviz savaşı yasaklanmıştır.⁶³⁵ Böylelikle Bizans, rakip iki İtalyan devlet ile de dostane ilişkiler kurarak, kendi çıkarlarını korumasını bilmiştir.

Papa IV. Clemens öldükten sonra Charles d’Anjou Bizans’a yönelik hedefleri konusunda daha rahat hareket etmeye başlamıştır. Bir an önce İstanbul’a saldırmak istese de tek başına bunu gerçekleştirmek için askeri ve finansal durumu çok elverişli olmadığından İmparatorluğun etrafındaki düşmanları ile ittifak kurma yoluna gitmiştir. Bu noktada Macar Kralı IV. Bela, Sırbistan hakimi I. Stefan Uroš ve Bulgar Çarı Konstantinos Tihos ile anlaşmıştır. 1269-1270 yılları arasında diplomatik ve askeri hazırlıklar ile ilgilenen Charles’a karşı koyabilmek için VIII. Mikhail Paleologos gerekli tedbirleri almaya çalışmıştır.

Boşta kalan Papalık makamının etkisinin azalması nedeniyle Roma siyasetine Charles d’Anjou’nun yön vermesi tehlikesine karşılık Bizans’a destek Fransa’dan gelmiştir. İmparator, Kral IX. Louis’e elçiler göndererek kiliselerin birleşmesi ve kutsal toprakların kurtarılması meselelerini çözüme kavuşturma hususunda Kralın kararına önem verdiğini ifade etmiştir. Fransa Kralı İmparatorluktan gelen elçilerin vaatlerinden etkilenmiş ve kardeşi Charles d’Anjou’nun Hristiyan Bizans ile olan mücadelesine engel olmaya çalışmıştır.⁶³⁶ Kralın gayretleri neticesinde 1270’de Charles d’Anjou, Tunus’a yapılan Haçlı Seferine katılmış, böylece Bizans’a yönelik planlarını ertelemiştir. 1271 yılı Eylül ayında papalık tahtına X. Gregorius adıyla bir İtalyan’ın çıkmasıyla Bizans yine rahat bir nefes almıştır. Çünkü yeni Papa da Haçlı seferlerine ve kiliselerin birliğine odaklanmıştır.⁶³⁷

Haçlı Seferinden faydalanmak isteyen Bizans İmparatorluğu Peloponnes’te ilerlemeye başlamıştır ancak IX. Louis’in Afrika’ya geçtikten kısa süre sonra ölmesi üzerine kardeşi Charles kısa ama başarılı mücadelelerden sonra Sicilya’ya geri dönmüştür. Karşısına yeni askeri birlikler sevk edilen Bizans daha fazla ilerleyememiştir. Batıda Charles’ın güçlenmesine engel olacak kimsenin kalmadığı bir dönemde yaşanan bir doğa olayı yılların hazırlığını bir çırpıda silmiştir. Latin donanmasının Trapani’de

---

⁶³⁵ Norwich, s. 206; Geanakoplos, s. 214-215.

⁶³⁶ Nicol, s. 55; Geanakoplos, s. 223-225.

⁶³⁷ Ostrogorsky, s. 421-422.

bulunduğu sırada kopan fırtınada büyük savaş gemileri ve kadırgalar, binlerce asker, atlar ve erzak denizin derinliklerine gömülmüştür. Bu şartlar altında İstanbul'a yönelik bir müdahale söz konusu değildir.⁶³⁸

VIII. Mikhail Paleologos kendisine karşı oluşturulan ittifakları güçlü hanedanlar ile akrabalık bağları kurarak kırmak istemiştir. 1271'de II. Mikhail'in ölmesi üzerine Epir hakimiyeti despot Nikeforos'a geçmiştir ki bu kişi daha önce bahsedildiği üzere VIII. Mikhail'in yeğeni ile evlenmişti. Tesalya'da ise II. Mikhail'in gayri meşru oğlu Ioannes yönetimi devralmıştır. Ioannes'in kızı ile, yeğeni Andronikos Tarkhaneiotes'i evlendiren İmparator, Ioannes'e sebastokrator unvanı vermiştir. Ancak bir süre sonra durum Paleologos'un aleyhine dönmüş, Ioannes ve Nikeforos İmparatora karşı birleşmişlerdir.⁶³⁹

VIII. Mikhail Paleologos, Sırbistan ve Bulgaristan tarafında ise bağımsız Sırp ve Bulgar kiliselerinin Ohrid Grek başpiskoposluğuna bağlanmalarını istemiştir. Böylelikle onları da, tekrar güçlendirmek istediği devlete tabii unsurlar haline getirmeyi hedeflemiştir. Bu amaçla eşi İrene öldüğü için Bulgar Çarı Kontantinos Tihos ile VIII. Mikhail'in yeğeni Maria'nın evlenmesi şartıyla Bulgarlara Anchialos ve Mesembria limanlarını vermeyi vaat etmiştir. Bu dönemde Altınorda Moğolları sık sık bölgeye akınlar yaptıkları ve İmparator ile dost oldukları için onlardan çekinen Bulgar çarı evlilik teklifini kabul etmiştir. 1272'de nikah gerçekleşmesine rağmen Bizans söz verdiği limanları Bulgarlara vermemiştir. Sırlar ile de benzer bir akrabalık kurmak amacıyla hareket eden VIII. Mikhail ikinci oğlu ile I. Stefan Uroš'un kızını evlendirmek istemiştir. Fakat Sırlar Charles d'Anjou'nun tarafında kalmayı tercih etmişlerdir.⁶⁴⁰ Buna karşılık Bizans Macarlar ile anlaşarak yeni bir müttefik edinmiştir. İmparator, veliahdı Andronikos ile Macar Kralı V. Stefan'ın kızını evlendirmiştir. 1272'de Andronikos ortak imparator ilan etmiş ve Bizans tarihi boyunca ortak imparator olanlar içinde en fazla hakka sahip kişi olmuştur.

Balkanlarda yaşanan gelişmeler neticesinde, özellikle Epir Despotu II. Mikhail öldükten sonra Arnavutluk bağımsızlık yolunda adımlar atarak yeni bir krallık kurmuştur. 21

---

⁶³⁸ Geanakoplos, s. 228.

⁶³⁹ Ostrogorsky, s. 422.

⁶⁴⁰ Geanakoplos, s. 232.

Şubat 1272’de Charles ve Arnavutluk arasında bir antlaşma imzalamış, böylece Charles Arnavutluk’u Yunanlardan koruyacağını ve imtiyazlarının devam edeceğini vadetmenin karşılığında Arnavutluk Kralı olarak tanınmıştır.⁶⁴¹ Charles’ın özellikle Draç gibi bir şehre sahip olması İstanbul’a yönelik bir seferde büyük fayda sağlayacağı için, Arnavutluk’taki durum VIII. Mikhail Paleologos’u endişelendirmiştir. Çünkü Draç limanı Via Egetia olarak anılan Selanik üzerinden geçen ve İstanbul’a doğrudan ulaşan hayati öneme sahip Balkan yolunda bulunmaktaydı.

Bu sırada Bizans, dış siyasetini belirleyen diğer güçlü devletler ile, güney Rusya’da Altınorda, Önasya’da İlhanlılar ve Mısır’da Memlukler ile temaslarda bulunmuştur. Eyyubilerin yerine Mısır’da hakim konuma gelen Memlukler ile Hindistan’dan Akdeniz’e kadar Önasya’ya yayılmış olan Hülagu Han liderliğindeki İlhanlılar ve her ikisi de Moğol olmasına rağmen artık birlikte hareket etmeyen İlhanlılar ile Altınorda arasında anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Başlangıçta Altınorda-Memluk ittifakına katılmayan Bizans, Türkiye Selçuklu Devleti’ne karşı İlhanlılar ile dostluk içerisinde olmuştur.⁶⁴² Fakat daha sonra Memlukler VIII. Mikhail Paleologos’a elçiler göndererek yakın ilişkiler kurmak ve antlaşma yapmak istemiştir. Yılda bir kez ticaret gemilerinin boğazdan geçişine izin isteyen Memluk Sultanına bu konuda izin verilmiş, ilerleyen yıllarda Mısır Memluklerinin özellikle İstanbul’daki ticaret hacminin farkına varması ve bundan kendilerine pay çıkarmak istemeleri nedeniyle ticari faaliyetleri artmıştır.⁶⁴³

Memlukler güney Rusya’dan ülkelerine sürekli olarak insan getirmişlerdir. Bu insanların bazıları gönüllü olarak gelirken bazıları ailelerinden satın alınmıştır. Böylece Memlukler kısa bir süre içinde yabancı askerlerden oluşan güçlü bir ordu oluşturmuşlar ve hem batıda hem de doğuda etkin askeri müdahalelerde bulunmuşlardır.⁶⁴⁴ Asker toplama konusunda Altınorda topraklarından faydalandıkları için Memluk-Altınorda ilişkilerinin daha ziyade dostluk içinde olduğunu söylemek mümkündür. Ancak her ikisinin de düşman olduğu İlhanlıların toprakları üzerinden bağlantı sağlayamadıkları için onlar için tek seçenek deniz yolu olmuştur. Deniz yolunun hakimi de Bizans

---

⁶⁴¹ Geanakoplos, s. 233-234.

⁶⁴² Ostrogorsky, s. 423-424.

⁶⁴³ Gregoras, s. 121.

⁶⁴⁴ Gregoras, 121-122.

İmparatorluğu olduğu için her iki devlet de Bizans ile iyi geçinmek istemiştir. Böylelikle Bizans düşmanlarına karşı yeni müttefikler bularak kendisini korumayı bilmiştir.

Bizans'a yönelik fetih planlarını devam ettiren Charles d'Anjou ise, Tesalya hükümdarı ile anlaşmış ve eski müttefikleri Sırbistan ve Bulgaristan ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Venedik'i de kendi saflarına çekmek için çabalamıştır.

3.4. Lion Konsili (1274)

Papalık tahtının 3 yıl boş kalmasının ardından Eylül 1271'de X. Gregorius Papa seçilmiş ve göreve başlamıştır. Yeni Papa Kutsal Topraklara büyük ilgi duymuş ve öncelikli hedefi Kudüs'ün geri alınması olmuştur. Bu konuda Bizans İmparatorluğu'nun kendisine yardım etmesinin gerekli olduğu kanaatiyle kiliselerin birleştirilmesi meselesine büyük önem vererek henüz Papa olmadan önce Filistin'de bulunduğu sırada VIII. Mikhail'e mektup göndermiştir. Fakat İmparator yaşadığı iç meseleler ve Haçlı Seferine katılmasının Bizans ile müttefik olan Mısır Memluk hakimi Baybars ile ilişkileri bozacağı düşüncesi ile bu teklife hemen cevap vermemiştir.⁶⁴⁵

Daha sonra 24 Ekim 1272'de bir heyet gönderen X. Gregorius, Bizans İmparatorunu Lion'da toplanması planlanan konsile davet etmiş ve o süre zarfında resmi olmayan görüşmelere ile meseleleri çözüme kavuşturma teklifinde bulunmuştur. Seleflerinden farklı olarak Gregorius problem yaratıp tarafları karşı karşıya getirecek meselelerin detayına girmemiş⁶⁴⁶, imparatorun sorunlarını anlayışla karşılayarak ve vakit darlığını da göz önünde bulundurarak, din adamları ve halkın tam ve açık katılımı konusunda ısrarcı olmamıştır.⁶⁴⁷ Piskoposların Papanın üstünlüğünü kabul etmesiyle yetineceğini bildirmiştir.

Görüşmeler uzadıkça Papa rahatsızlık duymuş ve VIII. Mikhail'i kesin bir cevap vermesi konusunda uyarmıştır. Aksi takdirde Batılı devletler karşısında Bizans'ı daha fazla savunmayacağını söyleyerek İmparator üzerinde baskı kurmuştur. Hatta Venedik ile Bizans arasında yapılan son antlaşmanın süresi dolmuş olduğu için Papa Venedik'e,

---

⁶⁴⁵ Geanakoplos, s. 238.

⁶⁴⁶ Gregoras, s. 142.

⁶⁴⁷ Norwich, s. 209.

İmparatorunun cevabından önce antlaşmayı yenilememesini bildirmiştir.⁶⁴⁸ Pek çok yönden sıkıştırılan İmparator Papanın isteğini yerine getirmek üzere ciddi adımlar atmaya başlamıştır. Birleşme meselesine ne kadar önem verdiğini ve temsilcilerinin konsile katılacağını bildirmiştir. Ancak heyete yönelik herhangi bir tehlike ihtimaline karşılık Papadan elçilerinin güvenliğini sağlamasını talep etmiştir. Papa Bizans'tan gelecek temsilcilerin İtalya'ya girer girmez karşılanıp Roma'ya kadar güvenle getirilmesi için bir görevli tayin etmiş ve Charles'a da gerekli uyarıları yapmıştır. Sicilya Kralı da bunu kabul etmek zorunda kalmıştır. X. Gregorius oldukça etkili bir kimseydi ve ilk defa VIII. Mikhail ve Charles d'Anjou'nun birbirleri ile doğrudan temasa geçmelerini bir süreliğine de olsa Mora ve Arnavutluk'ta ateşkes antlaşması yapmalarını sağlamıştır.⁶⁴⁹

1274 yılının Mart ayında İstanbul'dan yola çıkan elçiler beraberlerinde altın ikonalar, cüppeler, süslü buhurdanlar ve hatta Aya Sofya'dan alınan altın ve inci işlemeli altar örtüsü gibi paha biçilemez hediyeler götürmüşlerdir.⁶⁵⁰ Ancak heyet güney Yunanistan sahillerinde bir fırtınaya yakalanmış ve çok sayıda kişi hayatını kaybettiği gibi hediyeler de sulara gömülmüştür. Sağ kalanlardan eski Patrik Germanos, İznik metropoliti Theophanes ve Megas logothetes Georgios Akropolites Lion'a geldiklerinde St. John katedralindeki görüşmeler başlayalı yedi hafta olmuştur.⁶⁵¹ Batılı hükümdarların temsilcileri, kardinaller, İstanbul'un son Latin Patriği Pantaleone Guistiniani ve ruhban sınıfından pek çok kişinin katıldığı konsile bizzat gelen tek kral Aragon Kralı I. James olmuştur. 24 Haziran'da gelen Bizans heyeti Papaya VIII. Mikhail tarafından imparatorluğun altın mührü ile gönderilmiş bir mektup ile birlikte Andronikos ve ruhban sınıfının mektuplarını da takdim etmiştir. Bundan sadece 5 gün sonra dogmatik meseleler ile ilgili resmi hiçbir tartışma olmaksızın birleşme şerefine bir tören düzenlenmiştir. Önce Latince sonra Yunanca olarak Mektup⁶⁵² okunmuş, birleşmenin yüceliği ile ilgili bir vaaz verilmiş ve Latince ve Yunanca ilahiler okunmuştur. Bizans

---

⁶⁴⁸ Ostrogorsky, s. 425.

⁶⁴⁹ Geanakoplos, s. 244-245.

⁶⁵⁰ Geanakoplos, s. 258.

⁶⁵¹ Norwich, s. 210.

⁶⁵² Yeni Ahit'te yer alan mektup

heyeti Papaya övgülerini yineledikten ve Papa da Aşai Rabbani Ayini'nin kutlanmasını tamamladıktan sonra üç kez filioque tekrarlanmıştır.⁶⁵³

6 Temmuz 1274 tarihinde Lion konsilindeki birleşme resmen tamamlanmıştır. Megas logothetes Georgios Akropolites imparator adına papalığın üstünlüğünü ve Roma inancını kabul ettiğini ilan ederek yemin etmiştir. Germanos ve Theophanes de bildiriye imzalamışlardır.⁶⁵⁴ Bizans İmparatorluğu'nun da Roma Kilisesi'nin de 220 yıldır siyasetinin temelini oluşturan bu mesele böylelikle sonuca bağlanmıştır. Bizans heyeti 1274 yılı sonbaharında İstanbul'a geri dönmüş, Papa tarafından İmparatora, Andronikos'a ve ruhban sınıfına yazılan yeni mektupları getirmiştir.

Dış siyaset açısından başarı olarak değerlendirilebilecek birleşme konusu devletin iç karışıklık yaşamasına mal olmuştur. VIII. Mikhail Paleologos İstanbul'a girdikten sonra 1261 yılının Noel gününde⁶⁵⁵ çocuk yaştaki ortak İmparator IV. Ioannes Laskaris'in gözlerini kör ettirip onu bir kaleye kapattığı için Patrik Arsenios tarafından aforoz edilmiştir ve ancak Arsenios patriklik makamından uzaklaştırıldıktan sonra ikinci halefi Iosefos'dan 1265'te bir af almayı başarmıştır. Arsenios'u destekleyen kilise mensupları ve halk, VIII. Mikhail'e zaten tepkili iken bir de birleşmenin kabul edilmesi meselesi ortaya çıkınca çok daha büyük bir kesim İmparatora karşı hareket etmeye başlamıştır.

İstanbul Patriği Iosefos kiliselerin birliğini tanımayı reddetmiş, 11 Kasım 1274'de Patriklik makamından ve İstanbul'dan ayrılmıştır. Kilise mensuplarının çoğu artık elleri bağlı oturmaktan vazgeçip halkı İmparatora karşı kışkırtmışlar, insanları inançları uğruna mücadele etmeye ve gerekirse şehit olmaya davet etmişlerdir.⁶⁵⁶ İmparator dış problemlerden uzaklaşıp, dikkatini iç meselelere yöneltmek zorunda kalmıştır. Çünkü İmparatorluğun kendi içindeki durumundan kaynaklanan tehlikenin, dış düşmandan daha önemli olduğunu düşünmüştür. İmparatorun kararlarının karşısında yer alan pek çok üst düzey görevli de olduğu için zor durumda kalan VIII. Mikhail karşıt görüşlülere önce ikna etmeye ve kendi tarafına çekmeye çalışmıştır.

---

⁶⁵³ Geanakoplos, s. 260-261.

⁶⁵⁴ Ostrogorsky, s. 425.

⁶⁵⁵ Averil Cameron, *Bizanslılar*, çev. Özkan Akpınar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s. 64.

⁶⁵⁶ Gregoras, s. 142.

“Büyük tehlikeler karşısında daha cesur bir şey yapmamız gerekirse bunu göze almalıyız. Çünkü düşmanlar saldırırsa, hala pek çok alanda yeniden kurulmaya ve sakinleri tekrar toplanarak canlandırılmaya çalışılan İstanbul için yeni belalar eskisinden daha beter olacaktır. Düşmanlar sadece kutsal değerlerimizin değil aynı zamanda çocuklarımızın, eşlerimizin ve servetlerimizin de efendileri olacaktır. Bugüne kadar efendi olan bizler sadece bedenen değil ruhen de özgür köleler olacağız. Mecburen bizi nereye götürmek isterlerse, peşlerinden gideceğiz. O zaman kimse atalarının kanunlarını ve geleneklerini hatta kutsal kanonları ve Kilise dogmalarını savunmak için orada olmayacak. Bunları kolaylıkla değiştirip yok edecekler. Şimdi ben açıkça böyle bir politik çözüm öngördüm. Bizi en az zarara uğratacak ve daha çok kazandıracak olan akıllıca çözüm budur.”⁶⁵⁷

VIII. Mikhail Paleologos bu konuşma ile bazı kimseleri ikna etmeyi başarsa da çoğunluk hala karşı duruşunu devam ettirmiştir. Böylece kiliseler ayrılığını gidermek için atılan adım devletin kendi içinde büyük bir ayrılığa neden olmuştur.⁶⁵⁸

Lion’daki tören sarayda İmparator, papalık elçileri ve imparatorluk elçileri önünde 16 Ocak 1275 günü tekrarlanmıştır. Fakat halk ve ruhban sınıfının çoğu Roma’nın üstünlüğünü tanımayı reddetmiş, birleşmeye yönelik tepkiler şiddetlenmiştir. Bizans halkı İmparatorluklarına daha mistik bir hava yükleyen insanlar oldukları için Ortodoks inancına bağlı kalmanın kendileri için en doğru yol olduğunu düşünmekteydiler. Özellikle İstanbul’un Meryem Ana tarafından korunduğuna yönelik inançları vardı. 1204 yılında şehrin Latinler tarafından işgal edilmesinin, işledikleri günahlar nedeniyle Tanrı’nın merhametini kaybetmeleri yüzünden olduğuna inanmışlardır. 1261’de şehrin geri alınmasını da ilahi bir lütuf olarak değerlendirmişlerdir. Şimdi Latinlerin dini öğretilerini benimsemelerinin saf Ortodoksluğu bozacağını ve İmparatorluğu dağıtacağını düşünmekteydiler. Onlar için siyasi ya da askeri her türlü mesele dini meseleler yanında önemsiz sayılmıştır. Ayrıca Haçlı seferleri süresince yaşananlardan ve İstanbul’un işgalinden dolayı nefret duydukları Batıdan her zaman kendilerini farklı ve üstün gören Bizanslılar birleşme ile Latinleşeceklerinden endişe duymuştur.⁶⁵⁹

Artık isyana dönüşen hareketi bastırmada daha sert tedbirler alınmaya başlamıştır: Mallara el koyma, sürgün, hapsedme, kör etme, kırbaçlama, el kesme gibi. Aslında bilinçli olarak bu duruma karşı çıkanların sayısı azdı ve onlar kararlı bir şekilde

---

⁶⁵⁷ Gregoras, s. 143.

⁶⁵⁸ Ostrogorsky, s. 427.

⁶⁵⁹ Geanakoplos, s. 270.

davranmışlardır. Fakat çoğunluğun doğru düzgün bir bilgisi yoktu, her zaman bu tarz kargaşa ortamından faydalanmaya çalışanlar ya da ne olduğunu anlamadan tepki gösterenler olmuştur. Ayaklanmalar sadece İstanbul'da değil, Peloponnes, Ahaya, Tesalya, Pontus'ta da görülmüştür. Bazıları Patrik Arsenios'un takipçileri ve onun görüşlerinin destekçileri olduklarını söylerken, bazıları da Iosefos'un öğretilerinin taraftarları olduklarını ilan etmişlerdir. Bu durumu kullanıp şehirlerde ve köylerde kehanetlerde bulunarak kendilerine kazanç elde edenler dahi olmuştur.⁶⁶⁰

Toplumda yaşanan bölünme imparatorluk ailesini de doğrudan etkilemiştir. Bazı hanedan mensupları imparatora şiddetle karşı çıkmış, bunlardan biri olan ve birleşme karşıtı tavrı nedeniyle sürgüne gönderilen VIII. Mikhail'in kız kardeşi Eulogia daha sonra oradan kaçarak Bulgar Çariçesi olan kızı Maria'nın yanına gitmiştir. "İnançlarının saflığına zarar gelmesindense kardeşinin hakimiyetinin sona ermesini tercih edecek" kadar fanatik bir karşı duruş sergilemiştir.⁶⁶¹

Kiliselerin birleşmesi meselesi Epir'de de etkisini göstermiştir. VIII. Mikhail Paleologos ile önceden dostça ilişkiler içerisinde olan despot Nikeforos artık imparatorun karşısında yer almaya başlamış hatta Bizanslıların elinde bulunan Butrinto şehrini zapt ederek Charles d'Anjou'ya teslim etmiştir. Zaten düşmanca bir siyaset izleyen Tesalya hükümdarı Ioannes ise Ortodoks Greklerin liderliğini üstlenmiş ve böylece çevresinde çok sayıda insan toplanmıştır.⁶⁶² Ioannes 1 Mayıs 1277'de İstanbul'dan kaçan keşişlerden oluşan bir meclis toplayarak İmparatoru, Patriği ve Papayı aforoz edecek kadar ileri gitmiştir.⁶⁶³

Bu dönemde Büyük Kilise'nin hartofilakası⁶⁶⁴ olan Ioannes Bekkos da kiliselerin birleşmesine tepki göstermiştir. Bu kişi oldukça akıllı ve bilgi sahibi, iyi eğitilmiş ve yetenekli olmasıyla tanınmıştır. Devletin ileri gelenleri ve İmparator dahi ondan saygın biri olarak bahsetmişlerdir. Şimdi İmparatorluk kararlarına karşı sağlam bir şekilde karşı

---

⁶⁶⁰ Gregoras, s. 143-144.

⁶⁶¹ George Metochites, *Historia Dogmatica*, in A. Mai, *Patrum Nova Bibliotheca*, VIII (Rome, 1871), 38, Aktaran: Geanakoplos, s. 274.

⁶⁶² Ostrogorsky, s. 428.

⁶⁶³ Norwich, s. 212; Geanakoplos, s. 275.

⁶⁶⁴ chartophylax/arşiv muhafızı

çıkacağı için yöneticiler öncelikle onu ikna etmek gerektiğine inanarak ellerinden geleni yapmıştır. Fakat Bekkos zekası ve etkili konuşması ile karşı tarafın argümanlarını çürütmüştür. Çünkü Yunan eğitimi ve kültürüne dair ondan ileride alimler bulunsa da kilise dogmalarının bilgisi, etkili konuşma ve hız açısından Bekkos daha üstündür.⁶⁶⁵

Bu taktikle boşa çaba harcadığını gören onu ve tüm akrabalarını hapsedmiş fakat daha sonra başka bir yol izlemeyi tercih etmiştir. İmparator III. Ioannes Vatatzes zamanında dini metinler üzerinde çalışan Nikiforos Vlemmidis isimli bir alim Kutsal Kitap'tan Latin dogmasını destekleyen kanıtlar toplamış ve herhangi bir tepkiye neden olmamak için gizlice üstlerine yazmıştı. VIII. Mikhail bunları bulup Bekkos'a göndermiş ve o da dikkatle incelemiştir. Kısa süre sonra Bekkos Latinlere dair fikirlerinin değişmesine sebep olacak kadar çok malzeme bulmuş ve böylece birleşmeyi desteklemeye başlamıştır.⁶⁶⁶ 2 Haziran 1275'te Patriklik makamına getirilmiş, bundan sonra birleşme taraftarı bir çalışma yürütmüştür.

3.5. Kiliselerin Birleşmesinden Sonra İlişkilerin Seyri

İmparator birleşmeden beklediği siyasi faydaları fiilen görmeye başlamıştır. Charles d'Anjou'ya Bizans lehinde sürekli baskı yapan Papa, Lion konsilinden hemen sonra Charles'ı VIII. Mikhail ile 1 Mayıs 1276'ya kadar sürecek bir antlaşmaya ikna etmiştir. Aynı şekilde Bizans ve Venedik iki yıl geçerli olmak üzere 19 Mart 1277'de eski antlaşmayı yenilemiştir ve böylece Venediklilere İstanbul'da yeni bir konut ve ticaret alanı verilmiştir.⁶⁶⁷

Güvenliğini sağladıktan sonra taarruza başlayan Bizans 1274 yılının baharında Arnavutluk'ta önemli iki yeri ele geçirmiştir: Butrino limanı ve Berat kalesi. Bu sırada düşmanca hareketlerine ve Latinlerle iş birliğine devam eden Tesalya'daki Ioannes Angelos ile mücadele etmek için İmparatorun kardeşi Ioannes Paleologos ve Aleksios Kaballarios komutasında 30.000'den fazla asker gönderilmiştir. Bunların arasında

---

⁶⁶⁵ Gregoras, 144-145.

⁶⁶⁶ Gregoras, 145.

⁶⁶⁷ Bu belge daha ziyade, imparatorun sarayda tanıklar huzurunda imzalayıp altın yıldızla mühürlediği bir ferman niteliğindedir. En gözde milletlere verilen imtiyazların göstergesi olan bu muamele Cenevizlilere gösterilmemiştir. Konu hakkında detaylı bilgi ve antlaşmanın maddeleri hakkında bkz. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 186-189.

ücretli Türk askerler de bulunmaktaydı. Bazı küçük şehirleri ele geçirerek ilerleyen Bizans ordusu sebastokrator Ioannes'i Neopatras⁶⁶⁸ şehrinde kuşatmıştır fakat Ioannes kaçarak Thebai'ye gitmiştir. Buradan 500 atlı temin ederek Neopatras'a geri dönmüş ve Bizans birliklerine saldırmıştır.⁶⁶⁹ Ioannes'in içeride olduğunu sanan Bizans askerleri bu saldırı ile dağılmaya başlamış, komutanları Ioannes Paleologos'un çabaları da fayda etmemiştir.

İmparatorluk aynı zamanda çok sayıda kadırgadan oluşan bir donanmayı Yunanistan'daki Latin prenslerin Ioannes Angelos'a yardım etmesine engel olmaları için bölgeye sevk etmiştir.⁶⁷⁰ Tesalya'daki durumdan haberdar olan ve cesaretlenen Latinler Girit ve Eğriboz'dan hareketle Volos körfezinde Dimitriada'da demirleyen imparatorluk donanmasına saldırmışlardır. Düşman donanması büyük ve iyi teçhiz edilmiş gemilerden oluşmaktaydı. Bizanslıların mağlup olmaları yakınken İmparator VIII. Mikhail'in kardeşi despot Ioannes Paleologos'un takviye birlikler ile gelmesi ve denizdeki askerlerine de kesinlikle teslim olmamalarını emretmesi kaderlerini değiştirmiştir. Yorgun ve yaralı askerlerin yerini alan yenileri sayesinde donanma toparlanmış ve kısa süre içinde düşman donanması Bizanslıların eline geçmiştir. İstanbul'a dönen despot Ioannes Paleologos tüm unvanları terk edip, kalan ömrünü sade bir şekilde geçirmeyi tercih etmiştir.⁶⁷¹ 1275'te kazanılan bu zafer İmparator VIII. Mikhail'i Latinleri tamamen def edebileceğine dair cesaretlendirmiştir.

Bu süreçte İmparator Papalık ile temaslarda bulunmaya ve diplomatik çalışmalara devam etmiştir. Papa X. Gregorius ile görüşen İmparatorluk elçisi Metohites İmparator adına Anadolu'dan Türkleri çıkarmak ve Kutsal Topraklara geçişte Anadolu'yu üs olarak kullanmak amacıyla bir Haçlı seferi düzenlenmesine dair teklifte bulunmuştur. Gregorius Anadolu'daki eski Hristiyan şehirleri geri kazanmanın hayali ile bu fikirden etkilenmiştir. Net bir plan yapıp konuyu görüşmek için İstanbul'a bir kardinal gönderilmesine karar verilmiştir. Ancak Ocak 1276'da Papa X. Gregorius'un ölümü

---

⁶⁶⁸ Ypati

⁶⁶⁹ Gregoras, s. 132-133.

⁶⁷⁰ Geanakoplos, s. 282.

⁶⁷¹ Gregoras savaşın kaderini değiştiren Ioannes Paleologos'un denizdeki savaştan haberdar olup geldiğinde sahilde diz çöküp göz yaşları içinde Tanrı'ya yalvardığını aktarır. Ona göre zaten zaferi getiren de Tanrı'nın mucizesi olmuştur. Gregoras, s. 137-138.

nedeniyle Anadolu'daki Türk hakimiyetine yönelik bir Hristiyan birlikteliği fikri ortadan kalkmıştır. Çünkü böyle bir sefer daha önce olduğu gibi İstanbul'un tekrar Latinlerin eline geçmesine, İmparatorluk topraklarının Latinlerce parçalanmasına sebep olabilirdi ve VIII. Mikhail bu konuda sadece Gregorius'a güvenmiş olabilir ya da yeni Papa V. Innocentius Bizanslıların işine yarayacak böyle bir sefere sıcak bakmamış olabilir.⁶⁷²

X. Gregorius öldükten sonra Sicilya Kralı'nın nüfuzu artmıştır. Bir kaç ay gibi kısa sürelerle papalık tahtında kalanlardan sonra ancak III. Nicolaus (1277-1280) papalık makamına geldiğinde Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü önemseydiği için devletler arasında denge kurmaya çalışması Bizans'ın yararına olmuştur. Ayrıca yeni Papa Roma'nın köklü ve güçlü ailelerinden birine mensup olduğundan Charles'in papalık meselelerine karışmasından ve siyasi emellerinden memnun olmamış ve ona İstanbul'a saldırmayı yasaklamıştır.⁶⁷³ Ancak dini meselelerde Bizans İmparatorluğu'nun yapması gerekenler konusunda hiçbir taviz vermemiştir. Kiliselerin birleşmesinin sözde olmadığını kanıtlanması için ayinlerde ve öğretilerde Roma'nın kurallarının uygulanmasını istemiştir. Halkın sokaklara dökülmesine neden olan saray töreni dışında 1277 yılının Nisan ayında Blakhernai sarayında patrik, din adamları ve papanın elçilerinin hazır bulunduğu bir törenle VIII. Mikhail ortak imparator olan oğlu Andronikos ile birlikte Lion konsilinde imparatorluk adına Georgios Akropolites'in ettiği yemini bizzat tekrarlamıştır. Kendilerini aforoz eden Epir hakimi Nikeforos ve Tesalya hakimi Ioannes'e karşılık olarak 16 Temmuz 1277'de Ayasofya'da toplanan bir kilise meclisi ile onları aforoz etmişlerdir. Daha sonra Papalığın yoğun talepleri nedeniyle 1 Eylül 1279'da VIII. Mikhail ve II. Andronikos Blakhernai sarayında yeminlerini tekrar etmişlerdir.

1270'lerde Bulgaristan sürekli Moğol akınlarına maruz kalmıştır ve onların vassali konumuna gelmiştir. Bunlara ne çar ne de boyarlar engel olamamış ve ülke iç karışıklıklara sürüklenmiştir.⁶⁷⁴ 1277'de Ivaylo isimli bir çoban liderliğinde toplananlar isyan başlatmıştır. Çar Konstantinos Tihos etrafına pek çok insan toplamayı başaran ve tüm düzeni bozan, devletine büyük zarar veren bu kimse üzerine harekete geçmiştir.

---

⁶⁷² Geanakoplos, s. 287-290..

⁶⁷³ Norwich, s. 216; Geanakoplos, s. 310.

⁶⁷⁴ Nazif Kuyucuklu, "Bulgaristan", *DİA*, C. 6, İstanbul, 1992, s. 396.

Ancak yapılan mücadelede Çar mağlup olmuş ve hayatını kaybetmiştir. Beklenmedik bir şekilde iktidarı ele geçiren Ivaylo, Konstantinos'un karısının da ikinci eşi olmuştur. Bizans topraklarına saldırı planları yaparken durumdan haberdar olan İmparator VIII. Mikhail'in müdahalesi ile karşı karşıya kalmıştır.⁶⁷⁵

Önceki Çarlardan Mitso (1256-1257), Truva bölgesine yerleşmiş, öldüğünde arkasında Ivan Asen isimli bir oğlu kalmıştır. VIII. Mikhail ona haber göndererek Bulgar tahtına geçmesi gerektiğini söylemiştir. Ivan Asen ile VIII. Mikhail'in kızı İrene evlendirilmiş ve İmparator damadına hakkı olan tahtı alması için askeri destek sağlamıştır.⁶⁷⁶ Silistre'de kuşatılan Ivaylo Bizans İmparatoru'nun Moğol müttefikleri tarafından öldürülmüştür. Böylece III. Ivan Asen 1279'da Çar ilan edilmiştir.

Daha sonra Bulgarların arasında nezaketi, zekası ve çalışkanlığı ile dikkat çeken Terteris ile III. Ivan Asen arasında taht konusunda bir çekişme yaşanmıştır. Başlangıçta III. Ivan Asen Terteris'i kendi tarafına çekmek ve ondan yana güvencede olmak için kız kardeşini Terteris ile evlendirmiş ve onu despot makamı ile onurlandırmıştır. Fakat Terteris Çara sadık kalmayarak kısa sürede askerin desteğini sağlamış ve Asen'i öldürüp tahta çıkma planları yapmaya başlamıştır. Durumdan şüphelenen Asen eşi İrene ile birlikte hazinelerini yanlarına alarak gizlice İstanbul'a, kayınpederi olan İmparatorun yanına kaçmıştır. Kendisine karşı koyacak kimse kalmadığı için Terteris 1280'de Bulgar tahtına çıkmıştır.⁶⁷⁷

3.5.1. Berat Savaşı (1280/81)

1 Mayıs 1278'de Ahaya Prensi II. Guillaume de Villehardouin'in ölümü üzerine onun hakimiyet sahası Charles d'Anjou'ya geçmiştir. Çünkü Charles'in oğlu II. Guillaume'nin damadı olan Philip yasal varisti ve o da II. Guillaume'den bir sene önce ölmüştür. Böylece 1267 tarihinde Viterbo'da II. Guillaume, Charles ve II. Baudouin arasında yapılmış antlaşmaya binaen bu bölge toprakları tamamen Charles d'Anjou'ya ait olmuştur. Ancak yönetimde düzen bozulmuştur. Gerek Yunanlar ve gerekse Frenk ileri gelenler üst düzey yöneticilerin aç gözlü uygulamalarından bıkmış ve isyana başlamıştır. Bu şartlar altında VIII. Mikhail Paleologos'un birlikleri Peloponnes

---

⁶⁷⁵ Gregoras, s. 147.

⁶⁷⁶ Gregoras, s. 148.

⁶⁷⁷ Gregoras, s. 148-149.

kıyılarına, Arkadia'ya kadar ilerlemiştir. Bölgedeki gücü zayıflayan Charles, İstanbul üzerine yapmayı tasarladığı sefer için daha güvenilir bir yol aramaya başlamıştır. Bunun için de Epir ve Arnavutluk'taki faaliyetlerini artırmış, buradaki müttefiklerinin yardımı ile başkente yönelik büyük bir sefer düzenlemek istemiştir.⁶⁷⁸

Bizans'ın bölgede ilerleyişi neticesinde Epir ve Arnavutluk'a saldırması ihtimaline karşı Charles d'Anjou kalelerini güçlendirmeye başlamış ve deniz kuvvetlerini hazırlamıştır. Çok sayıda askerden oluşan kara ordusunu da başarılı komutanlarından biri olan Hugo Le Rousseau de Sully komutasında bölgeye sevk etmiştir. İyonya'ya gelen Hugo Le Rousseau'nun asıl amacı Berat kalesini ve Makedonya'nın başlıca kalelerini ele geçirmek ve İstanbul'a kadar yoluna devam etmektir. Böylesine büyük ve ağır silahlandırılmış askeri kuvvetlere kimsenin karşı koyamayacağını düşünmüştür.⁶⁷⁹

1280 yılının sonlarında Hugo Le Rousseau komutasındaki 2000 şövalye ve Sarazen⁶⁸⁰ okçularla birlikte 6000 piyade Arnavutluk'un karşı kıyısına geçmiş ve Berat kalesini kuşatmıştır.⁶⁸¹ Burası Via Egetia ve Makedonya için önemli bir mevziiydi. Kalenin Bizanslı yöneticisi derhal İmparatorluktan takviye kuvvet talep etmiştir.

İmparator durumdan haberdar olunca akıl oyunları, silah, para gibi yöntemler ile çözüm arayışına girişti. Öncelikle Sicilya Prensi III. Friedrich'e⁶⁸² para ve değerli hediyeler göndererek onu Charles'ın donanmasının denize açılmasına engel olmak konusunda ikna etmeyi başarmıştır. Charles yanı başındaki problemler ile ilgilenmek zorunda kalmış ve donanması oyalanmıştır.⁶⁸³ VIII. Mikhail Paleologos tüm din adamlarına imparatorluğun korunması için dualar edilmesi emrini vermiş, sahip olduğu orduyu da Hugo Le Rousseau'nun üzerine sevk etmiştir.

---

⁶⁷⁸ Geanakoplos, s. 328.

⁶⁷⁹ Gregoras, s. 161.

⁶⁸⁰ Ortaçağın başlarında Arap, Türk ya da diğer milletlerden olan tüm Müslümanları tanımlamak için kullanılan bu terim daha sonra Sina yarımadasında yaşayan Arap kabile için kullanılmıştır. İlerleyen yüzyıllarda ise halifeye tabi olan tüm Müslümanları kapsayan bir anlam kazanmıştır. Kelimenin kullanımı Bizans ve Haçlılar tarafından Avrupa'ya yayılmıştır.

⁶⁸¹ Geanakoplos, s. 330.

⁶⁸² Aragon ve Sicilya Kralı III. Peter'in (Pedro el Grande) oğlu.

⁶⁸³ Gregoras, s. 161.

Bizans ordusu liderleri çok kalabalık ve iyi donanımlı durumdaki düşman ordusuna karşı düzenli bir savaş yapmanın güvenli olmadığını görmüştür. Bu nedenle tuzaklar, hileler ve ani baskınlar ile karışıklık çıkarmayı tercih etmişlerdir. Çünkü İtalyanlar eskiden beri açık savaşlarda sağlam bir duruş sergileyerek yenilmez iken, kontrolü kaybettiklerinde düşmanları tarafından kolayca esir alınabilmişlerdir.⁶⁸⁴ Bu durumu bilen Bizans askerleri tuzaklar kurarak onların buğday taşıyan hayvanlarını öldürmüşler, erzak ve mühimmat yerlerini yok etmişlerdir. Suya gidenler tepelerdeki okçular tarafından öldürülmüştür. Hugo Le Rousseau öfkeye kapılarak az sayıda adamı ile saldırıya geçmiş fakat Bizanslılar tarafından kuşatılmış ve esir alınmıştır. Komutanlarının esir alındığını öğrenen Latinler şaşkınlık içindeyken Bizans ordusu fırsatı değerlendirip aniden saldırıya geçmiştir. Böylece Nisan 1281’de Bizans kolay bir zafer kazanmıştır.

Uzun bir süredir hazırlanan Charles d’Anjou’nun İstanbul’a yönelik hayalleri suya düşmüştür. İstanbul’a karadan yapılacak bir seferin başarılı olmasının mümkün olmadığı bu savaş sonunda anlaşıldığı için Charles bundan sonra deniz yoluyla bir saldırı planlamaya başlamıştır. Bunun için de Venedik donanmasının desteğini temin etmek zorunda kalacaktır.

3.5.2. Sicilya’da Akşam Duası Ayaklanması (1282)

Bizans İmparatoru VIII. Mikhail Paleologos’a karşı birlikte hareket eden Charles d’Anjou ve Latin İmparatoru II. Baudouin’in oğlu Philip, donanmasına ihtiyaç duydukları Venedik’i de kendi saflarına katmayı başarmıştır. 1277 tarihli Bizans-Venedik antlaşmasının değersizleşmesi, Venedik’in ticari kayıplar yaşaması ve haklarının ihlal edilmesi neticesinde Doç Giovanni Dandolo 1279’da antlaşmanın geçerlilik süresinin dolmasıyla Bizans’ın karşısında yer almıştır.⁶⁸⁵

Charles d’Anjou’nun İstanbul’a saldırmasına engel olan Papa III. Nicolaus 22 Ağustos 1280’de ölünce Bizans siyasi ve manevi bir koruyucusunu kaybetmiştir. 22 Şubat 1281’de Sicilya Krallığının nüfuzunda kalan Fransız IV. Martinus papa seçilince şartlar iki taraf için de değişmiş, ibre Charles’tan yana dönmüştür. 3 Temmuz 1281 tarihinde

---

⁶⁸⁴ Gregoras, s. 162.

⁶⁸⁵ Norwich, s. 221.

Charles d'Anjo, Philip de Courtenay ve Giovanni Dandolo arasında Orvieto'daki papalık sarayında imzalanan antlaşma ile her üçünün de bizzat katılacağı bir İstanbul seferine karar verilmiştir.⁶⁸⁶ Antlaşmada imzası bulunmasa da desteği açıkça belli olan papa, seleflerinden farklı bir siyaset izlemiş ve doğrudan Sicilya Kralına hizmet eder hale gelmiştir.

Papa IV. Martinus 12 Ekim 1281'de keskin bir adım atarak kiliselerin birliğini kabul ettiği için tebaası kendisine düşman olan VIII. Mikhail'i herhangi bir uyarı yapmaksızın ayrılıkçı hareketlerde bulunmakla suçlayarak aforoz etmiştir.⁶⁸⁷ Diğer tüm Hristiyan kralların, prenslerin, her türlü görevdeki yetkililerin onunla ilişki kurmasını yasaklamış ve yasağa uymayanların da aforoz edileceğini beyan etmiştir. Daha sonra 7 Mayıs ve 18 Kasım 1282 tarihlerinde aforoz cezası tekrarlanmıştır.⁶⁸⁸ Böylelikle Doğu ve Batı kiliseleri arasında aşağı yukarı 20 yıldır sürdürülen çalışmalar yok sayılmış, VIII. Mikhail yaptığı onca şeye rağmen yalnız bırakılmıştır. İmparator böyle bir karşılık bulmaktan duyduğu öfke ile bir takım değişikliklere gitmiştir. Gelecek papanın tavrının farklı olabileceği ihtimali dolayısıyla birliği reddetmese de şimdilik papanın ismini dua listelerinden çıkarılmasını emretmiş ve Latin törenlerin uygulanması için halk üzerinde aldığı tüm önlemleri kaldırmıştır.⁶⁸⁹

Bizans'a karşı oluşturulan ittifak gittikçe güçlenmiş ve onlara Tesalya hükümdarı Ioannes ve Sırp Kralı II. Stefan Uroš Milutin (1281-1321) de katılmıştır. Makedonya topraklarına saldırmaya başlayan düşmanlar Üsküp şehrini işgal etmiştir. Bulgaristan'da 1280'den beri çarlık tahtında bulunan Kuman asıllı Terteris de Charles d'Anjou tarafından yer almıştır.

Bahsi geçen şartlar altında oldukça zor durumda kalan VIII. Mikhail Paleologos diplomatik mahareti sayesinde önemli bir adım atarak imparatorluğunu korumayı bilmiştir. Sicilya'da bir süredir Anjou hakimiyetine karşı çıkan gruplar görülmüştür. İmparator, sabık Sicilya Kralı Manfred'in damadı Aragon Kralı III. Peter ile görüşmeler

---

⁶⁸⁶ Geanakoplos, s. 337-338; Donal M. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 196.

⁶⁸⁷ Cameron, s. 65.

⁶⁸⁸ Ostrogorsky, s. 428; Geanakoplos, s. 342.

⁶⁸⁹ Norwich, s. 221-222.

yapmıştır. III. Peter, eşi Konstanze aracılığıyla Sicilya tahtının kendisinin hakkı olduğunu ve Anjou'ların gaspçı olduklarını düşünmekteydi. VIII. Mikhail Paleologos Charles'a karşı kullanmak üzere donanma inşa edebilmesi için Aragon Kralına para yardımında bulunmuştur.⁶⁹⁰

Bu sırada Charles d'Anjou İstanbul'a düzenleyeceği büyük çaplı seferin hazırlıkları ile ilgilenmiştir. Bizans'a karşı savaş için gerekli parayı toplamak amacıyla tebaasına yeni vergiler yüklemiştir. Ayrıca Papalık tarafından planlanan Haçlı seferi için de vergi ödeme zorunluluğu getirilmiştir. Harcamalardan ve yerel idarecilerinin suiistimallerinden rahatsızlık duyan halk arasında karışıklıklar başlamıştır. Çeşitli bölgelerdeki baronlar ile de temaslarda bulunan İmparator Charles'a karşı söylemlerin yayılmasını sağlamıştır. Neticede 30 Mart 1282'de Palermo'da bir Fransız'ın öldürülmesi ile büyük bir isyan başlamıştır.⁶⁹¹ Hohenstaufen hanedanının taraftarı olan sürgündeki Sicilya baronları Palermo'ya dönmüş ve tüm adaya yayılan geniş çaplı bir ayaklanma başlamıştır.⁶⁹² Charles olayları öğrenir öğrenmez gemilerinin Sicilya'ya hareket etmesini emretmiştir. Fakat Messina limanının kendisine ihanet ettiğini haber alması üzerine, hazırdaki tüm birliklerini Messina kuşatmasına yönlendirmiştir. Bizans İmparatoru ve Cenevizlerden yardım alan şehirde bulunan Anjou gemileri yakılmış, böylece kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır. III. Peter 1282 yılının Ağustos ayında Sicilya'ya gelmiştir. Charles'a ait birlikler adadan çıkarılmış Anjou hanedanının hakimiyetine son verilmiştir.⁶⁹³ III. Peter 2 Eylül'de Sicilya Kralı olarak taç giymiştir. İtalya'daki topraklarını güçlkle kurtaran Charles d'Anjou'nun Bizans'a artık rakip olması mümkün değildi. En büyük ortak bu şekilde saf dışı bırakılınca diğer müttefikler de dağılmış, Bizans önemli bir tehditten kurtulmuştur.⁶⁹⁴

Gregoras'a göre;

---

⁶⁹⁰ Steven Runciman, *The Sicilian Vespers : A History of The Mediterranean World In The Later Thirteenth Century*, Cambridge: Cambridge University Press, 1958, s. 194-195; Geanakoplos, s. 347.

⁶⁹¹ Akşam Duası (Vespers) Ayaklanması, Sicilya İlahisi ayaklanması olarak bilinen isyan. Bu şekilde anılmasının sebebi isyanın tam Akşam Duası (vespers) çanları çalarken başlamasıdır.

⁶⁹² Geanakoplos, s. 364.

⁶⁹³ Geanakoplos, s. 365.

⁶⁹⁴ Ostrogorsky, s. 429-430.

“Charles yetenekli ve çalışkan bir adamdı. Aklını kullanır ve planlarını hayata geçirirdi. Fakat onunla ustalıkla yarışan İmparatorun zekası bu özellikleri etkisiz hale getirdi. İki taraf da birbirlerinin planlarını sonuçlandırmasına fırsat vermedi. Bu iki hükümdarın kuvvetleri arasında bir denge vardı. Dönemlerinin en akıllı adamlarıydılar. Roma tahtında böyle bir imparator bulunmasaydı, devletin İtalya kralı Charles’a bağlanması çok kolay olurdu. Aynı şekilde İtalyanları böyle bir kral yönetiyor olmasaydı, onların devletini imparatora bağlamak da çok kolay olurdu.”⁶⁹⁵

3.6. Türklerin Anadolu’da İlerlemesi

VIII. Mikhail’in dikkatini batıdaki zorlu mücadelelere çevirmesinden fırsat bulan Türkler Anadolu’da baskı kurmaya başlamıştır. Türkiye Selçuklu Devleti düşüşe geçmiş, büyük bir karmaşa ortamında hakim sınıf değişmiştir. İleri gelen Türk beyleri toprakları parçalara ayırmış ve kendi etrafında toplanan topluluklar ile hakimiyetlerini tesis etmiştir. Komşu oldukları Bizans sınırlarına akınlar düzenleyerek İmparatorluğu zayıflatmışlardır. Sınırdaki muhafız birliklerine ayrılan yıllık ücretler ödenemediği için bir süre önce buralardaki birlikler geri çekilmişti.⁶⁹⁶

Bu durum başlangıçta imparatorluk tarafından önemsiz olarak değerlendirilmiştir. Fakat daha sonra ne denli önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü Türkler Moğol baskısından batıya doğru kaçtıkça Bizans toprakları yönünde büyümüşlerdir. Kalabalık kitleler halinde Paphlagonia ve Pamphya’ya girmişler ve Bizans topraklarını yağmalamışlardır. Birbiri ardına patlak veren savaşıardan en zararlısı Paphlagonia’da yaşanmıştır. Burada toplanan Türk askerlere karşı İmparator VIII. Mikhail büyük ve iyi eğitilmiş bir birlik göndererek düşmanın saldırılarını durdurmak istemiştir. Ancak ordu yöneticilerinin yaptıkları ciddi hatalar neticesinde tüm ordu bozulmuştur. Türkler ise savaş arifesinde tüm gece uyanık kalmış, şafak sökmeden de öncü birlikler ile harekete geçmiştir. İki ordunun karşılaşmasında ilk etapta Bizanslılar Türkleri zorlamıştır. Türkler her zaman geri çekilip kaçıyor gibi yapar ve sonra hızla geri dönüp saldırarak rakip saflarda karmaşaya neden olurlardı. Fakat bu kez bu taktiği kullanamamışlardır.⁶⁹⁷ Çünkü Bizans ordusu çok iyi donanımlı ve hazırlıklıydı. Türkler çok sayıda adam kaybetmiş ve geri dönmeksizin nehre doğru kaçmışlardır. Komutanların uyarılarına rağmen askerler

---

⁶⁹⁵ Gregoras, s. 159.

⁶⁹⁶ Gregoras, s. 153.

⁶⁹⁷ Gregoras, s. 154-155.

onları takip etmiş ve felaket olacak sonlarına doğru ilerlemişlerdir. Çünkü Türkler nehri geçtikten sonra onların ardından giden Bizans askerlerini burada yorgun olmayan yeni Türk askerler karşılamıştır. Böylece Bizanslılar bir yandan bin kişilik bir ordu diğer yandan nehir ile kuşatılmışlar ve çoğu öldürülmüştür.⁶⁹⁸

Artık bu bölgeden Bizans topraklarına kolaylıkla girmeye başlayan Türkler Sakarya nehrine kadar ulaşmışlardır. İmparator Sakarya'yı geçip Bithynia'yı fethetmelerine engel olmak için bölgeye askeri tahkimat inşa ettirmiştir.

Tüm Bizans kuvvetlerinin buldukları yerde düşmanla mücadele etmek için kalmaları uygun bulunmuştur. Çünkü Trakya birlikleri Bulgarlarla; Makedonya birlikleri Tesalyalılar ve İliryalılarla savaşmakla meşguldü. Aşağı Asya'da Frigya ve Likya'da bulunanlar ise Büyük Menderes nehrinin kolları tarafından sulanan bölgelerde her seferinde başka bir yerden saldıran Türklerin yağma akınlarına karşı durması ön görülmüştür. Çünkü Türkler Anadolu'daki Bizans topraklarının uç bölgelerini işgal ederek buralarda yerleşmeye başlamıştır. Onlar ne kadar gelişip güçlendiyse Bizans'ın gücü de o denli azalmıştır.⁶⁹⁹

Bu ilk saldırılarda Türkler çok sayıda ganimet ve adam ele geçirmişlerdir. Bu yaşananlar üzerine İmparatorun oğlu Andronikos babasının emriyle Büyük Menderes nehrinin ötesindeki, uzun zamandır harabe halinde olan ve Tralleis⁷⁰⁰ denen şehri düşmanların saldırılara maruz kalan yakındaki köylere sığınak olması için yeniden inşa etmeye başlamıştır. Fakat muhtemelen 1283 yılında Türkler şehri kuşatmış ve içeride susuzluk ve açlıktan ölmeyen ne kadar insan varsa teslim olmaya mecbur etmişlerdir.

Gregoras'ın anlatımına göre;

“Bu şehrin yeniden inşası sırasında çok eski zamanlarda derinlere gömülmüş bir taş buldular. Üzerinde şu kehanet yazılıydı: “Zamanla Tralles şehrinin güzelliği silinecek. Somunda ondan küçük bir yer kalacak ve düzensiz milletlerden dehşete kapılacak. Fakat ele geçirilmeyecek. Güçlü bir adam tarafından restore edilecek, bu adam zaferler kazanacak ve sekiz kere dokuz yıl parlak bir hayat yaşayacak. Attalos'un şehrinin üç devir üzerine yedi kez aydınlatacak. Batı şehirleri de ona

---

⁶⁹⁸ Gregoras, s. 155.

⁶⁹⁹ Gregoras, s. 156.

⁷⁰⁰ Aydın ilinin kuzeyindeki platoda yer alan antik kent.

*boyun eğecek ve gururlu adamlar çocuklar gibi onun önünde eğilecekler". Çoğu bu kehanetin eski olduğuna inanmadılar, muasır bir yapım olduğunu düşündüler. Fakat saf ve gerçek olduğuna inan bazıları da vardı. Buna dayanarak imparatorun daha çok uzun yıllar yaşayacağını düşündüler. Sadece sekiz kere dokuzu göz önünde bulundurmadılar, yani yetmiş iki yıl ederdi. Yedi kere üç deviri de eklediler, toplam doksan üç yıl oldu. Fakat tüm kehanetler karanlık ve açıklanması zordur. Doğrulana kadar pek çok açıklama ve yorum alır. Böylece bu kehanet çoğunu ve ölene kadar imparator Andronikos'u da yanılttı. O hayattan ayrıldığında kehanet kendini açıklığa kavuşturdu. Çünkü Andronikos'un imparator olarak yaşadığı süre yetmiş iki yıldır. Keşif olarak yaşadığı yıllar yaklaşık ikiydi. Üç kere yedi devir, sadece bu şehri yeniden inşa edip süslediği zaman yirmi bir yaşında olmasından başka bir şey değildi. Bu şehrin ilk sakini Troya'nın asil koloni sakini Attalos'tu. İşgal edilen eski Troya'yı hatırlatması için onu kurmuştu. Bu yüzden bu şehrin adı Troya Alles (Diğer Troya) olarak analiz edildi."*⁷⁰¹

3.7. VIII. Mikhail Paleologos'un Son Zamanları ve Ölümü

İmparator Anadolu seferini gerçekleştirdikten sonra Kasım 1282'de tekrar Tesalya'ya yönelmiştir. Tesalya hakimi sebastokrator Ioannes yine Bizans aleyhinde faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Bu sırada VIII. Mikhail yakalandığı hastalığa rağmen Altınorda hanlığının başkumandanı olan damadı Nogay'dan aldığı 4000 kişilik Tatar desteğiyle, Silivri'ye hareket etmiştir.⁷⁰² Ancak yolculuğu sırasında hastalığı ilerlemiş ve ortak imparator olan oğlu Andronikos'u resmi varis olarak ilan edip 11 Aralık 1282'de 58 yaşında ölmüştür. İmparatorluğunu tekrar Latin hakimiyetine geçmekten kurtarmak için Batı ile amansızca mücadele eden VIII. Mikhail Paleologos ülke içinde dini birliğin parçalanmasına ve ekonomik olarak kötü gidişata engel olamamıştır. Askeri seferler ile yıpranan ordu ve Batı ile ilgilenirken ihmal edilen Doğu sınırlarında yaşananlar Türklerin ilerlemesine zemin hazırlamıştır.

Andronikos'un emri ile VIII. Mikhail Paleologos'un cesedi gömülmeden sadece yabancı hayvanların saldırısından korunmak amacıyla toprakla kapatılarak bekletilmiş, hiç bir tören yapılmamıştır. Daha sonra kemikleri Silivri'deki bir manastıra taşınmıştır. Andronikos'un bunu neden yaptığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak VIII. Mikhail'in kilise meselelerinde attığı adımlardan dolayı böyle bir davranışta bulunmuş olması mümkündür. Çünkü Andronikos babasına karşı gelmemiş olsa da içten içe onu

---

⁷⁰¹ Gregoras, 158-159.

⁷⁰² 1271'de Tatarların Trakya bölgesindeki akınlarından kurtulmak amacıyla ile ilişkilerini güçlendirmek isteyen İmparator VIII. Mikhail Altınorda'nın güçlü Tatar kumandanı Nogay ile gayri meşru kızı Euphrosyne'yi evlendirmiştir. Bknz. Ostrogorsky, s. 423-424; Gregoras kızın ismini İrene olarak belirtmektedir. Gregoras, s. 164.

dini konulardaki kararlarında haksız bulmuştur.⁷⁰³ Diğer muhtemel sebep ise babasının onurunu korumak istemesidir. Çünkü Mikhail halkı tarafından sevilen bir imparator olmamıştır ve Roma inancını kabul ettiği için dinsiz olarak nitelendirilmiştir. Kilisenin ona özel bir tören yapmayı reddedeceğini düşünen Andronikos, buna mahal bırakmamıştır.⁷⁰⁴

VIII. Mikhail Palaiologos'un görkemli bir görünüşü ve bir ciddiyeti vardı. Fiziksel olarak güçlüydü ve yıllarca çalışmanın neticesinde savaş tecrübesine sahip olmuştur. Karar verme ve gerekenleri söylemede yetenekli, uygulamada hızlıydı. İmparatorluğunun başlarında tebaasını kendi tarafına çekmek için çok cömert görünmüştür. Çocukları için tahtı korumak amacıyla öne sürdüğü dogmatik yenilikler yüzünden çalkantılı bir ruhu vardı.⁷⁰⁵

---

⁷⁰³ Gregoras, s. 167.

⁷⁰⁴ Norwich, s. 225.

⁷⁰⁵ Gregoras, s. 169.

BÖLÜM 4: BİZANS İMPARATORLUĞU'NDA İÇ KARIŞIKLIKLAR DÖNEMİ

4.1. II. Andronikos Dönemi (1282-1328)

İmparator VIII. Mikhail Paleologos'un batıdaki fetihleri başarılı olsa da Balkanların büyük kısmı Slavların hakimiyetine geçmiştir. Bulgarlardan toprak almak mümkün olmuştur fakat Sırlar daha güçlü bir tehdit olarak kalmıştır. Büyük kısmı hala Frenklerin elinde olan Peloponnes'ten küçük bir miktar toprak ele geçirilmiştir. Tesalya ve Epir Bizans İmparatorluğu'na karşı koymaya devam etmiştir. Bahsi geçen bu durumlar için girişilen mücadeleler Bizans'ın gücünü azaltmıştır. VIII. Mikhail'in cesareti ile başlattığı, siyasi olarak dünyanın en büyük devleti olma çabası Bizans için artık mümkün olmayan bir siyaset haline gelmiştir.⁷⁰⁶ Özellikle savunma konusunda Bizans'ın dayanağı olan Anadolu eski durumda olmadığı için imparatorluk zayıflamaya başlamıştır. Askeri ve mali olarak sıkıntılar yaşayan imparatorluk çöküş sürecine girmiştir.

Özellikle VIII. Mikhail'den sonra Bizans küçük bir devlet haline gelmiştir. Gerek iç meseleler gerekse dış baskılar neticesinde sıkıntılar artmıştır. Plansız ve ölçsüz sarf edilen tüm harcamaların bedeli önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Türk ve Sırp devletlerinin yükselişe geçmesi ve artan fetihleri, iki taraftan sıkıştıran ve zaten yorgun olan imparatorluğu iyice güçsüz bırakmıştır.

Bizans İmparatorluğu'nun yaşadığı çöküş için o dönemde tahtta bulunan II. Andronikos Paleologos'un iyi bir devlet adamı olmaması sebep olarak gösterilse de aslında sıkıntılar daha öncesinden başlamıştır. II. Andronikos'un çok başarılı bir devlet adamı olduğunu söylemek mümkün olmasa da sanıldığı kadar pasif ve dar görüşlü de değildir.⁷⁰⁷ Yeni imparator iyi eğitim almış, bilim ve edebiyata merak duymuştur. Devlet için gerekli tedbirleri almaya çalışmış, makul davranmıştır. Ancak bunların etkileri sınırlı olabilmıştır.

---

⁷⁰⁶ Ostrogorsky, s. 441-442.

⁷⁰⁷ Ostrogorsky, s. 442.

4.1.1. Kilise Meseleleri

Babası VIII. Mikhail tarafından ortak imparator ilan edilmesiyle 1272'den itibaren devlet işlerinde yer almış olan II. Andronikos 1282'de tek başına imparator olduğunda kilisedeki savaş yeniden alevlenmiştir. Çünkü birleşme sürecinde imparatorluktan ayrılanlar VIII. Mikhail'in ölümünden faydalanmak istemişlerdir.

II. Andronikos babasının cenazesini Silivri'ye naklettikten sonra İstanbul'a dönmüştür. Yas süresini gereğince tamamladıktan sonra ilk iş olarak kilise işleriyle ilgilenmeye başlamıştır. Babası hayattayken kiliselerin birliği meselesinde ona karşı bir tavır takınmamış olsa da onunla aynı görüşte olmamış, düşüncelerini gizlemek zorunda kalmıştır. Fakat şimdi fikirlerini gerçekte oldukları gibi gösterebilecektir.⁷⁰⁸ Her yere vaizler ve kilisenin durumunun düzeltilmesini bildiren imparatorluk emirlerini göndermiştir. İmparator 1282 yılının Aralık ayının sonlarında daha önce ettiği yeminlerin geçersizliğini duyurduktan sonra annesi Theodora'yı VIII. Mikhail'in fikirlerini kınayan bir belgeyi imzalamak zorunda bırakmış⁷⁰⁹ ve Doğu Kilisesi'nin bağımsızlığını kutlamak için Aya Sofya'da özel bir tören düzenlemiştir.⁷¹⁰ Birleşme karşısı oldukları için hapsedilenleri serbest bırakmış, sürgündekilere itibarlarını geri vermiştir. Patrik Bekkos bu değişimden yararlanmak isteyenlerin kendisini linç etmelerinden korkarak 26 Aralık 1282'de gizlice makamından ayrılmış ve Panahrantos manastırına gitmiştir. Yerine 31 Aralık 1282 tarihinde hastalıklarından dolayı oldukça bitkin durumda ve hayli yaşlı olmasına rağmen daha önce patriklik tahtını Bekkos'a bırakan sabık Patrik Iosefos geçmiştir.

Ancak bu değişiklik çoğu kişiyi hoşnutsuz etmiş ve yine ayrılıkçı hareketler görülmeye başlanmıştır. Halkın ve ruhban sınıfının bir kısmı Iosefos'un takipçileri oldukları iddiasıyla hareket ederken bir kısmı da Arsenios'un öğretilerinin savunucusu olarak çekişmeler içinde yer almışlardır. Hem bu karmaşadan dolayı, ondan rahatsız olanları sakinleştirmek için hem de yaşlılık ve hastalıklarından dolayı görevi yerine getiremeyeceği için Iosefos patriklik tahtından feragat etmek zorunda kalmıştır.⁷¹¹

---

⁷⁰⁸ Gregoras, s. 172.

⁷⁰⁹ Cameron, s. 65.

⁷¹⁰ Norwich, s. 227.

⁷¹¹ Gregoras, s. 174.

İmparator hoşgörülü davranıp hiçbir tarafı üzmemiştir. Fakat iki taraf için de önlem alması gerektiğinin farkında olarak orta yolu bulmak istemiştir. Edremit'te bizzat kendisinin de katıldığı bir toplantı tertip etmiştir. Herhangi bir sonuca varılamayan bu sinod imparator için maddi bir kayıp olmaktan öteye geçmemiştir. İosefos patriklik makamını bıraktığı ve kısa süre sonra 23 Mart 1283'te öldüğü için İmparator kilisenin ruhani lidersiz kalmasını doğru ve güvenli bulmamıştır.⁷¹² Patrik olarak ruhban sınıfının arasında doğuştan yeteneği ve çalışkanlığı ile ön plana çıkan alim Kıbrıslı Georgios'u seçmiştir. 28 Mart 1283'te Georgios'ı İmparatorun elinden almış ve II. Gregorios ismi ile patriklik görevini üstlenmiştir.

Bir süre sonra sabık Patrik Bekkos'un zekası ve dil becerisi Gregorios'un canını sıkıya başlamıştır. Çünkü Bekkos'un kültürü onun şöhretini azaltıyordu. Bu nedenle Bekkos'un Olimpos'a sürgüne gönderilmesine ön ayak olmuştur. Bu ceza fazla sert olduğu için Bekkos hakkındaki suçlamaların sivil mahkemede görüşülmesini istemiştir. Böylece ya hakimlerin merhametini elde eder ve affedilirdi ya da verilen cezanın ne kadar ağır olduğunu herkes öğrenirdi.⁷¹³ İmparator bu durumdan haberdar olunca kayıtsız kalmak istememiştir. Eğer Bekkos'a haksızlık edildiği şüphesi yayılırsa karışıklık çıkacaktı. Çünkü halk genelde haksızlığa uğrayanın yanında olmayı tercih ederdi. Bir süre fısıltı halinde olsa da sonra açıkça bir tepki ortaya koyabilirlerdi. Bu yüzden 1285'te ruhban sınıfını, senato üyelerini ve iyi eğitilmiş kişileri sarayda toplamaya ve onların önünde bir duruşma yapmaya karar vermiştir. Bekkos kendisine yönelik suçlamaları çürütmek için çabalamıştır. Patrik Gregorios ve megas logothetes Muzalon⁷¹⁴ zengin bilgileri ve Kutsal Kitap'tan alıntılarla ona karşı koyarak yalanların kazanmasına izin vermemişlerdir. Tüm konuşmalar ve tartışmalardan sonra Bekkos kiliselerin birliğini açıkça reddetmiş ve yemininden vazgeçmiştir. Mahkemede bulunan Meliteniotis ve Metohitis⁷¹⁵ ile birlikte Bithynia'da küçük bir köye sürgüne gönderilmiştir.

---

⁷¹² Gregoras, s. 175.

⁷¹³ Gregoras, s. 181.

⁷¹⁴ Muzalon imparatorluğun paradyneonuydu, imparatorluk ve kamu meselelerinden sorumluydu. İmparator bilgisi, sağduyusu ve yaşı nedeniyle ona çok hürmet gösterirdi. Aynı makamda daha önce bulunanlar içinde sadece onun olağanüstü bir itibarı vardı. Bknz. Gregoras, s. 182.

⁷¹⁵ Konstantinos Meliteniotis ve Georgios Metohitis daha önceki dönemde papalığa elçi olarak gönderilmiş ve ayine katılmış rahiplerdir.

Dini meselelere dair karışıklıklar bununla son bulmamıştır. Kendilerini dindar olarak tanımlayanlar İstanbul'da toplanmış, metropolitlikleri ve diğer makamları aralarında paylaşmaya çalışmışlardır. İmparator VIII. Mikhael'in kararnamesiyle kabul edilen tüm başrahiplerin ve genel olarak ruhban sınıfının rütbelerini indirmeye karar vermişlerdir. Aslında bunlar olay çıkaran, küstah, sıradan ayaktakımıydı. Cezalandırdıkları kimseleri Blahernai'nin büyük kilisesinde toplamışlar ve ağır hakaretlerle insanlık dışı davranışlarda bulunmuşlardır.⁷¹⁶ Olaylar böylece sürüp gitmiş, dini hayatta bir sükunet sağlanamamıştır.

Gregorios, Bekkos'a karşı gittikçe daha acımasızca davranmıştır. Sürgünde olması yetmiyormuş gibi onun bilimsel çalışmalarını karalamak için konuşmalar yapmış, yazılar kaleme almıştır. Bu sırada bazı ifadeleri geri alması için ona baskı yapanlar olmuştur. Fakar Gregorios onları dikkate almamış ve öfkeyle hareket etmeye devam etmiştir. Bunun neticesinde kendisine karşı olanların sayısı giderek artmış ve onun tarafında olanlar da artık ondan ayrılmıştır. Kendisini savunmasını ve korumasını beklediği kişilerden bir yardım görememiştir.⁷¹⁷ Nihayetinde 1289'da patriklik tahtına veda etmiş ve bir manastıra yerleşmiştir.

14 Ekim 1289'da patriklik makamına çocukluktan beri münzevi bir hayat tarzı benimsemiş bir keşiş olan Athanasios getirilmiştir. İyi bir eğitimi ve siyasete dair bilgisi yoktu. Ancak ahlaki olarak çok ileri olması nedeniyle İmparatorun, çocuklarının ve akrabalarının büyük saygısını kazanmıştır.⁷¹⁸ Yeni patriğin bütün meşgalesi dindar bir yaşam sürmek ve çökmüş olarak nitelediği ahlaki değerleri geri kazandırmak olmuştur. Din adamlarını siyasetten uzak tutmak ve manastırları da fazla maddi kazanç elde etmekten alıkoymak üzerinde çalışmıştır.⁷¹⁹ Zamanla patriğin tutumundan memnun olmayan kesim açıkça tepki göstermeye başlamıştır. Olaylar o denki artmıştır ki Athanasios 16 Ekim 1293'te istifa etmek zorunda kalmıştır. Kendi isteğiyle görevden ayrılmadığını açıkça belirtip, hayatının sonuna kadar patriklik tahtında kalmasına izin vermeyen herkesi aforoz ettiğini kendi eliyle yazmıştır. Bu belgeyi Aya Sofya

---

⁷¹⁶ Gregoras, 183-184.

⁷¹⁷ Gregoras, s. 189.

⁷¹⁸ Gregoras, s. 191-193.

⁷¹⁹ Gregoras, s. 192-193.

kilisesindeki bir duvarındaki deliğe saklamıştır. Bu kağıt daha sonra birileri tarafından bulunmuş ve ruhban sınıfı ve imparator durumdan haberdar edilmiştir. Sonra herkes olayı öğrenmiştir ve imparator olay çıkmaması için onları yatıştırmak zorunda kalmıştır.⁷²⁰

Kutsal Sinod'un oylaması ve imparatorun tasdik etmesi ile patriklik tahtına Kosmas adındaki bir keşiş XII. İonannes olarak çıkmıştır. Bu kişi eskiden evlenmiş ve çocuk sahibi olmuştu ancak daha sonra münzevi bir hayatı seçmiştir. Süzebolu'dan⁷²¹ başkente geldiği zaman yaşı vardı. Doğuştan yetenekliydi ancak dünyevi bir eğitim almamıştır.⁷²² Yeni Patrik 21 Mayıs 1294'te İmparator II. Andronikos'un oğlu IX. Mikhail'e ortak imparator olarak taç giydirmiştir. Bu süreçte kiliselerdeki yolsuzluklara ilişkin çalışmalara devam edilmiş, İmparator tarafından piskopos adaylarının kendilerini seçecek kişilere hediyeler vermesi geleneğini ortadan kaldıran yeni bir yasa çıkarılmıştır.⁷²³

Patrik XII. İoannes ile İmparator II. Andronikos arasında siyasi ve dini konularda anlaşmazlıklar yaşanmaya başlamıştır. Bilgisizliği ve sadeliği nedeniyle başpiskoposların kendisiyle alay etmesine daha fazla dayanamayan Patrik 1304'te makamından istifa ettiğini İmparatora yazılı olarak sunmuş ve bir süre Pammakaristos manastırına çekilmiştir. Daha sonra ise memleketi Süzebolu'ya gitmiş ve hayatının geri kalanını orada geçirmiştir.⁷²⁴

Türklerin Anadolu'da Bizans aleyhine ilerleyişi dönemin önemli meselelerinden olsa da II. Andronikos dini hayatta birlik sağlamak üzerinde fazlaca durmuştur. Bu sırada sabık patrik Athanasios'tan İmparatora gizli bir mesaj ulaşmıştır. Bu mesajda Bizanslılar için ilahi gazap olacağını sezdiğini bildirmiş ve 3 gece boyunca Tanrı'ya dua etmelerini tavsiye etmiştir. Ertesi gün deprem olmuş ve İmparator bunu Athanasios'un kehanetinin gerçekleşmesi olarak değerlendirmiştir. Geleceği görmesinin Tanrı'nın inayeti ile

---

⁷²⁰ Gregoras, s. 200-201.

⁷²¹ Sozopolis, Bulgaristan'ın batısında, Karadeniz kıyısında bir şehir.

⁷²² Gregoras, s. 202.

⁷²³ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 109.

⁷²⁴ Gregoras, s. 219.

olduğunu düşünen İmparator Patriklik makamı için Athanasios'tan daha iyi bir aday olamadığını ifade etmiştir. O patriklik tahtına çıkar çıkmaz düşmanların Bizans topraklarından uzaklaşacağına inanmıştır.⁷²⁵ Bu gelişmeler ruhban sınıfını alt üst etmiştir. Çünkü Athanasios'un sert uygulamalarını hatırlamışlardır. İmparator başpiskoposlardan bazılarını kendi tarafına çekmeyi başarmış ve Athanasios'un kaldığı manastıra kadar birlikte yürüyerek gitmişlerdir. Tahta çıkması konusunda sabık patrik ile görüşülmüş ve patriklik sembollerini alması için ikna edilmiştir. Ocak 1303'te Athanasios tekrar patrik olmuştur.⁷²⁶ Patrik yine sert önlemler almış, kendi kurallarına uymayanları cezalandırmaya başlamıştır. Bu durumun toplumda yarattığı hoşnutsuzluk ve kendisinin de artık Bizanslıları ahlaken değiştiremeyeceğine inanması neticesinde Athanasios Eylül 1309'da patriklik tahtından feragat etmiştir. Görevde kaldığı süre boyunca Patriğe genelde arka çıkan İmparator II. Andronikos hakkında söylentiler yayılmıştır. Hatta bir keresinde Patriğin ayağını dayadığı taburenin çalındığı ve geri getirildiğinde üzerine Patrik ile İmparatorun resminin yapıldığı anlatılmaktadır. Bu resimde İmparatorun ağzında bir gem olduğu ve Athanasios'un onu bir at gibi güttüğü tasvir edilmiştir.⁷²⁷ Böylece II. Andronikos'un fazlasıyla patriğin etkisinde olduğu anlatılmak istenmiştir.

11 Nisan 1310'da Patrik olarak Kizikos⁷²⁸ metropoliti Nifonas atanmıştır. Bu kimse dini olarak çok az eğitilmişti ve kendi eliyle mektup yazmayı dahi bilmiyordu fakat doğuştan yetenekliydi. Ortodoks kilisesi içindeki ayrılıklara son vermek için çabalamış, bu noktada uzlaşmaya dair kurallar belirlemiştir. Arseniosçular ve kilisenin diğer mensuplarının artık birleştiğine dair bir metin hazırlanmış ve bu metin İmparator tarafından altın mühür ile tasdik edilmiştir. Metnin maddelerinden birine göre bundan sonra ne Athanasios ne de XII. İoannes bir daha patrik olarak atanmayacaktı ve eski patriklerden İosefos'un adı kilise kayıtlarından çıkartılacaktı.⁷²⁹ Daha sonra Nifonas kutsal şeylere saygısızlık ve para hırsı gibi patriklik makamına yakışmayacak

---

⁷²⁵ Gregoras, s. 222.

⁷²⁶ Gregoras, s. 223.

⁷²⁷ Gregoras, s. 262.

⁷²⁸ Bandırma ve Erdek arasında kalıntıları bulunan eski bir kent.

⁷²⁹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 112.

davranışları nedeniyle 1314'te görevinden azledilmiştir. Ardından 12 Nisan 1315'te eşi ve çocukları olan Ioannes Gilikis Patrik olarak atanmıştır. Çok bilgili biriydi ve klasik dili diğer herkesten çok daha iyi bilirdi. Zamanla sağlığı kötüye giden Gilikis'in dinlenmeye ihtiyacı olmuş ve İmparator onun 4 yıllık hizmetinden sonra görevden feragat etmesini kabul etmek zorunda kalmıştır.⁷³⁰

1319-1321 arasında yaşlı bir keşiş olan Germanos'un bulunduğu patriklik tahtı onun ölümünden sonra iki sene boş kalmıştır. 11 Kasım 1323'te ise İseias patrik olarak atanmıştır. Athos dağından bir keşiş olan İseias 70 yaşından büyüktü ve temel düzeyde bile eğitim almamıştı. Saflığı ve sadeliği nedeniyle imparator onu patrik tahtına çıkarmıştır. II. Andronikos patriklik yetkilerini genişlettiği için sık sık patrik değişen bu dönemde dahi makam gücünü korumuştur.

Dini hayat bir bütün olarak değerlendirildiğinde II. Andronikos döneminde kilisenin etkinliği artmış, saraydaki günlük yaşam ve törenlerde daha dinsel bir nitelik göze çarpmıştır. Çünkü İmparator bizzat ilahiyata sıkı sıkıya bağlı dindar bir kimse olarak genellikle kilise yanlısı bir tavır sergilemiştir. Bizans İmparatorluğu dini sorunları çözmek için çabalarırken diğer iç ve dış sorunlar birikmiştir.⁷³¹

4.1.2. Siyasi ve Askeri Hamleler

Kilise ile ilgili çabalar neticesini verip de bu alanda düzen sağlanıncaya kadar Bizans artık görkemli geçmişinin hayaline sarılan, miras olarak aldığı görevleri yerine getirmeye gücü yetmeyen küçük bir devlet haline gelmiştir. Tüm bunların farkında olan İmparator II. Andronikos Paleologos dış siyasetini de buna göre belirlemiş ve daha ılımlı hareket etmiştir. Barış ve dostluk antlaşmaları ile kendisini korumaya çalışmıştır.

İmparatorluğunun ilk yılında 1282'de Silivri'deki Tatarlardan sayıları 4000'in üzerinde olan birlik imparatorun ölümünden zarar gördüklerini bahane ederek karışıklık çıkarmaya başlamışlardır. İmparatorluk için büyük bir tehlike oluşturmalarından endişe duyan II. Andronikos bu mesele ile ilgilenmeye öncelik vermiştir.⁷³² Bir yandan onlara herhangi bir ödeme yapmadan ülkelerine göndermenin mümkün olmadığını gören

---

⁷³⁰ Gregoras, s. 271-286.

⁷³¹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 107-115.

⁷³² Gregoras, s. 171.

İmparator diğer yandan zaten ekonomik olarak sıkıntıda olduğundan hazineyi böyle bir iş için kullanmayı uygun bulmamıştır. Bu nedenle onları deneyimli komutanlarından megalos kontostavlos Mikhail Glabas'ın komutası altına yerleştirmiştir. Bu birlikleri Bizans topraklarını sürekli işgal eden Sırp'lar üzerine göndermiş ve buradan elde edecekleri ganimetler ile ülkelerine dönmelerini istemiştir. Olaylar planladığı gibi gerçekleşmiştir.⁷³³

İmparator kilise meseleleri ile uğraşırken babasının tahtta hakkı olan genç Ioannes Laskaris'e yaptıklarını düşünmeye başlamıştır. İlahi adaletin tecelli etmesinden ve aynısının kendi başına gelmesinden endişe duymuştur. Elbette onun babasının kararlarına ya da yaptıklarına katkısı olmamıştır. Çünkü o zamanlar daha küçük bir çocuktur. Fakat yine de babasının onun için yasal varisi hakkından mahrum etmesinden vicdan azabı çekmiştir. Babasının kör ettirip Gebze'de⁷³⁴ bir zindanda tuttuğu Ioannes Laskaris'i görmek, teselli etmek ve neye ihtiyacı varsa temin etmek için 1290'da onu ziyarete gitmiştir. Görevlilere ona gelecekte de iyi ve saygılı bir şekilde davranılmasını emrederek oradan ayrılmıştır. Hem askeri tecrübe kazanmak hem de sürekli Bizans topraklarına saldıran Türklere gözdağı vermek amacıyla doğuya hareket etmiştir.⁷³⁵ Daha sonra tekrar İstanbul'a dönüp Batı ile diplomatik ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır.

İmparatorun Macaristan prensesi olan ilk eşi Anna, ona iki erkek çocuk⁷³⁶ verdikten sonra 1283'te⁷³⁷ ölmüştür. Evlilik yoluyla siyasi müttefik kazanmak isteyen II. Andronikos İspanya kralına elçi göndermiş ve kızı ile evlenmek istemiştir. Kral bu durumu memnuniyetle karşılarsa da kendi kızını değil soylu başka birini İmparatora eş olarak göndermiştir.⁷³⁸ Böylece Selanik ve çevresini elinde bulunduran Montferrat

---

⁷³³ Gregoras, s. 172.

⁷³⁴ Dakibyza.

⁷³⁵ Gregoras, s. 184-185.

⁷³⁶ Bunlardan birisi gelecekte ortak imparator olacak olan Mikhail diğeri de despot Konstantinos'tur.

⁷³⁷ Gregoras'ın 1283 olarak belirttiği bu tarih, D. M. Nicol tarafından 1281 olarak gösterilmiştir. Bknz. Gregoras, s. 180; Nicol, s. 100.

⁷³⁸ Gregoras, s. 180.

Markisi V. Guillaume'nin kızı İrene⁷³⁹ ile II. Andronikos 1284'te evlenmiştir. Selanik'in ismen kralı olan marki yapılan evlilik nedeniyle bölgedeki haklarından vazgeçmiştir.⁷⁴⁰ İspanya Kralı'nın bu evliliği sağlaması aslında eski Latin geleneklerine aykırı bir davranıştır. Çünkü Latinlerin üst sınıflarından olan kimselerin Papadan izin almadan Bizanslılar ile akrabalık kurmaları yasaktı. Fakat Kral bir skandal yüzünden papadan zaten aforoz cezası aldığı için bunu bir mazeret olarak kullanmış ve Bizans imparatoriçesi olması için kızı gizlice İstanbul'a göndermiştir. O zamanlar İmparator II. Andronikos 23 yaşında, yüzünün güzelliği ve uyumlu karakteri ile ünlü yeni eşi İrene ise 11 yaşındaydı.⁷⁴¹

Askeri faaliyetler ile devleti korumak, genişletmek, güçlendirmek için gerekli olan ekonomik imkanlar bulunmadığı için imparatorluk bu alanda sıkıntı yaşanmıştır. II. Andronikos sadece paralı askerlere dayanır hale gelen ordunun masraflarının azaltılması için asker sayısında sınırlandırmalarda bulunmuştur. İyi eğitilmiş askerlerin yerine ucuz fakat tecrübesiz ve yeteneksiz kişilerin alınması orduda zafiyetlerin başlamasına neden olmuştur.⁷⁴² Ayrıca bazı ileri gelenler İmparatoru artık donanmaya ihtiyaç kalmadığına inandırarak büyük maddi yükümlülük gerektiren donanmanın kaldırılmasını tavsiye etmişlerdir. Bu kararın uygulanması Bizans için felaketlerin başlangıcı olmuştur. Daha önceleri Bizans ordusundan korkan Latinler silahlanmış ve saldırı planları yapmaya başlamışlardır. Korsan faaliyetlerinin artmasıyla adalar ve sahiller büyük sıkıntı çekmiştir.⁷⁴³

Muhafazası oldukça maliyetli olan donanmadan feragat edilince bu ihtiyaç Bizans'ı İtalyan devletlerine bağımlı hale getirmiştir. Kara ordusunun büyük kısmı da dağıtılınca Bizans İmparatorluğu'nun askeri gücü hayli küçülmüştür. Bir önceki İmparator VIII. Mikhael zamanı ile kıyaslandığında dahi fark oldukça belirgindir. Bu durum Türklere büyük fayda sağlamıştır. Akdeniz kıyılarına kadar ulaşan ve kendi donanmalarını kurmaya başlayan Türkler, Bizans'ın izlediği politikalar nedeniyle işsiz kalan çok

---

⁷³⁹ Evlenmeden önceki adı Yolande'dir.

⁷⁴⁰ Ostrogorsky, s. 449.

⁷⁴¹ Gregoras, s. 180.

⁷⁴² Ostrogorsky, s. 446.

⁷⁴³ Gregoras, s. 186.

sayıda denizcinin gemi yapımı ve denizcilik konularındaki tecrübelerinden istifade etmişlerdir.⁷⁴⁴ Kendi imparatorluklarında iş bulamayan pek çok insan İtalyanların ya da Türklerin hizmetine girmiştir. Bu durumun bir felaket olduğunun anlaşılması üzerine acil tedbirler alınmaya çalışılmış küçük bir donanma ve az sayıda da olsa daimi ordu oluşturulmuştur. Ancak yeterli olmamıştır.⁷⁴⁵

Moğolların Önyasya ve Anadolu'daki akınlarından kaçarak Anadolu'ya gelmiş ve buradaki Türkmenlerle birlikte Bizans sınır boylarında yerleşmiş olan Türkler imparatorluğun topraklarına artık daha etkili akınlar düzenlemeye başlamışlardır. XIII. yüzyılın sonlarında artık sadece belli başlı kaleler ve limanlar⁷⁴⁶ dışındaki topraklar tamamen Türklerin eline geçmiştir.

Batı dünyasında da Bizans aleyhine planlar tamamen bitmemiştir. Özellikle Napoli Kralı II. Charles'in⁷⁴⁷ oğlu Philippe de Tarente ve Fransa Kralı'nın kardeşi Charles de Valois fetih siyasetini devam ettirmeye çalışan isimler olmuştur. 1294'te Anjou hanedanının Latin Bizans ülkesindeki hak ve mülkiyetlerini devralan Philippe de Tarente Epir'de Anjou mirasını idare ederken, Napoli kralı adına Yunanistan'daki Frenk devletleri ve Tesalya üzerinde de hak iddia etmeye başlamıştır. Epir despotu Nikeforos'un kızı Tamar ile evlenmiş ve buradaki mülklerini güvence altına almıştır. Hatta 1295'te Epir'iler kendisine Aitolia'daki şehirleri de teslim etmişlerdir.⁷⁴⁸

Bu süreçte Epir ve Tesalya arasında yaşanan çekişmeler Bizans İmparatorluğu için kısa süreli de olsa başarılar getirmiştir. 1290'da Bizans ordusu Tesalya'yı geçmiş Ioannina'yı kuşatmıştır. Epir'in Philippe de Tarente'ye verdiği topraklar karşılığında aldığı desteğin bir faydası olmamış aksine Tesalya ile araları daha çok açılmıştır. Tesalya'daki sebastokrator Ioannes'in 1289'da ölümünden sonra oğulları 1295'te Epir üzerine bir sefer düzenlemişler ve mağlup durumda kalan Epir, Bizans İmparatorundan yardım istemiştir. 1296 yılında ise Epir despotu Nikeforos ölünce, VIII. Mikhail'in

---

⁷⁴⁴ Norwich, s. 229.

⁷⁴⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 116.

⁷⁴⁶ Bu yerler, İznik, İzmit, Sardes, Bursa, Alaşehir, Ulubad, Magnesia kaleleri, Kuşadası, Karadeniz Ereğlisi'dir. Bknz. Norwich, s. 229.

⁷⁴⁷ Charles d'Anjou'nun oğlu

⁷⁴⁸ Ostrogorsky, s. 450.

yeğeni Anna henüz reşit olmayan oğlu Thomas'ın naibi olarak iktidara gelmiştir. Epir tarafından Bizans dostu politikalar izlendiği bir sırada Sırbistan'ın Draç'ı işgal etmesi Bizans'ın gelişmesine engel olmuştur.⁷⁴⁹

Sırp hükümdar II. Stefan Uroš Milutin (1282-1321) saltanatının ilk yılında, daha önce bahsedildiği üzere Charles d'Anjou'nun ittifakına katılmış ve kuzey Yunanistan ve Selanik'e giden yollara hakim olduğu için önemli bir stratejik konuma sahip olan Üsküp'ü ele geçirmiştir. Bundan sonra Makedonya üzerine saldırıları sürekli bir hale gelmiştir. 1297 yılında Bizans bölgeye en kabiliyetli kumandanı Mikhaıl Glabas Tarkhaniotes idaresinde bir ordu sevk ederek Sırlara karşı koymak istemiş ancak başarılı olamamıştır. Savaş yolu ile bir çözüm bulamayacak durumdaki imparatorluk için Sırlar ile barış antlaşması yapılmasının daha uygun olduğunu ifade eden komutanın tavsiyesini dinleyen⁷⁵⁰ ve bu meseleyi siyasi manevralar ile çözüme kavuşturmak isteyen II. Andronikos, kız kardeşi Eudokia ile Sırp Kralı Milutin'i evlendirmek istemiştir. Eudokia 16 Ağustos 1296'da kocası Ioannis'in ölümünden sonra ilk çocuğu Aleksios'u babasının yerine iktidara geçmesi için Trabzon'da bırakarak diğer iki çocuğu ile İstanbul'a gelmiştir. Ancak Eudokia Milutin ile evlenmek istememiştir. Çünkü bu kral daha önce 3 kez evlenmişti. İlk eşi Ulahların liderinin kızıydı, onunla bir kaç yıl yaşadıktan sonra onu ülkesine geri göndermiştir. Sonra erkek kardeşinin karısının kız kardeşi ile evlenmiştir. Ancak bu eşi öncesinde münzevi bir hayat yaşamakta olduğu için Sırp Kilisesi tarafından tepki ile karşılanmıştır. Bu yüzden Milutin onu da göndermiştir. Daha sonra Bulgarların lideri Sviatoslavos'un kardeşini eş olarak almıştır. Bu üç evlilikten de çocuğu yoktu. Şimdi daha soylu bir aile ile akrabalık kurmak amacıyla Bizans prensesine ilgi duymaktaydı.⁷⁵¹

Eudokia'nın bu evliliği bir türlü kabul etmemesi üzerine İmparator Milutin'e kendi kızını, 5 yaşındaki Simoni'yi almasını ve evlilik çağına gelene kadar ona bakmasını teklif etmek zorunda kalmıştır. 1299 yılının baharında İmparator eşi ve kızı ile Selanik'e gitmiş, burada anlaşma yapmış ve kızını, kendisinden bile büyük olan 40 yaşındaki

---

⁷⁴⁹ Ostrogorsky, s. 451.

⁷⁵⁰ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 128.

⁷⁵¹ Gregoras, s. 211-212.

Milutin'e vermiştir.⁷⁵² Ağabeyi Dragutin ile taht mücadelesi içinde olan Milutin akrabalık yoluyla Bizans'tan destek alacağı için bu anlaşmayı kabul etmiştir. Devlet olarak küçülmüş olsa da Bizans'ın gelenekleri diğer kavimler üzerindeki etkisini hala koruduğu için bir Bizans prensesi ile evlenmek oldukça prestijli bir durumdur.

Evlilik yoluyla akrabalık kurmak isteyen başka hükümdarlar da Bizans İmparatoruna elçi göndermiştir. Bunlardan biri İtalya kralıdır. Bu kişi İstanbul'dan sürülen Baudouin'in kızı ile evliliğinden bir kız çocuğu sahibi olmuştur. Elçiler bu kız ve İmparatorun oğlu Mikhail'in evlenmesi teklifinde bulunmak üzere gönderilmiştir. Daha sonra Kilikya Ermeni kralı da 13 yaşını dolduran kız kardeşi için aynı şekilde elçi göndermiştir. İmparator II. Andronikos taleplerinin fazlalığı nedeniyle İtalyan elçileri reddederken en seçkin alimlerden Theodoros Metohitis ve Ioannis Glikis'i Ermenilere elçi olarak göndermiştir. Bu iki alim sadece tecrübelerinden dolayı değil, aynı zamanda diğerlerinden çok daha üstün sağ görüşleri, ilahi konularda ve Hristiyanlık dogmaları konusunda bilgileri ve dünyevi eğitimi olduğu için seçildiler. Bizans her zaman uzaktaki milletlere bu tarz kimseleri görevlendirirdi. Çünkü bu adamlar dili bir silah gibi kullanma gücüne sahipti ve her türlü tartışmada başarılı olurdu.⁷⁵³ Nihayetinde İmparatorun onlara verdiği görevi başarıyla tamamlayan elçiler Ermeni Kralın kız kardeşi Maria'yı alarak başkente dönmüşlerdir.⁷⁵⁴

4.1.3. II. Andronikos Paleologos'a Karşı Ayaklanmalar

II. Andronikos Paleologos'un yönetim konusunda başarılı bir imparator olmadığı düşünülmekteydi. Bu nedenle kendisini tahttan indirmeye yönelik bazı teşebbüsler de olmuştur. Örneğin 1292 yılında Andronikos Anadolu'da iken ona karşı olanlar İmparatorun kardeşi Konstantinos Porphyrogennitos'un liderliğinde bir komplo hazırlamak istemişlerdir. Konstantinos'un imparator olmayı arzuladığına ve tüm yöneticilere ve ordunun yüksek rütbelilerine yaklaştığına, kendisine yardım etmeleri

---

⁷⁵² Gregoras, s. 213.

⁷⁵³ Gregoras, s. 203.

⁷⁵⁴ Konu hakkında Donald M. Nicol evlilik taleplerinin karşı taraftan değil, İmparator II. Andronikos'tan geldiğini ve nihayetinde IX. Mikhail'in evlendiği Maria'nın Ermeni kralının kızı olduğunu ifade etmektedir. Bknz. Nicol, s. 161.

için onlara para teklif ettiğine dair söylentiler yayılmıştır.⁷⁵⁵ Kardeşine karşı kuşkucu bir tavır içinde olan İmparatorun durumundan istifade etmek isteyenlerin çıkardığı bu söylentiler olayları büyük bir tehlikenin eşiğine getirmiştir. İmparatorun kardeşinden kuşulanmasının sebebi Gregoras'a göre şunlardı:

“İmparator olan babaları çocukluğundan beri Porphyrogennitos'u Andronikos'tan daha çok severdi. Bu sevginin pek çok nedeni vardı. Porphyrogennitos hükümdar olabilecek kişilere yakışan, zeki yanı sıra ateş gibi ruhunu birleştiren manevi yeteneklere sahipti. İkinci çocuk olması engeli olmasaydı babası ona halefi olarak tahtı önerecekti. Kardeşlik bağlarını zedeleyen ve Andronikos'un ruhuna kuşku tohumları eken birinci sebep buydu.

İkincisi, babalarının bundan sonraki planlarında yardım etmeleri için Latinler arasından seçkin birini Porphyrogennitos ergenlik çağına gelir gelmez ona eş olarak almaya karar vermesiydi. Çünkü Selanik ve Makedonya çevresindeki Bizans topraklarını kendi toprağı ve bağımsız devlet yapmak için uzun zamandır kendine sakladığı planları vardı. Ölüm engel olmasaydı belki de planlarını gerçekleştirecekti. Bu, İmparator Andronikos'un kardeşine karşı tavrını daha sert bir hale getirdi ve ruhunu öfke sardı. Fakat Andronikos zekası ve düşüncelerini gizlemesi ile tanınırdı ve ruhuna yuva yapmış olan düşmanlığını gizleme ve sahte neşesini gerçek gibi gösterme yeteneğı vardı. Böylece kardeşine karşı güven ve sevgi duyuyor izlenimi verdi.

Üçüncü neden, babalarının ölümünden sonra ortaya çıkmıştır. Konstantinos babasından aldığı çiftlikler ile birlikte çok sayıda sığır sürülerinden büyük miktarda servet elde etmiştir. Bunları cömertçe harcamış ve kendisine yakın olanlara bolca hediye vererek onlarla ilişkilerini güçlendirmiştir. Çünkü daha yüksek konumdaki kişiler tarafından sergilenen cana yakın davranışlar insanların ruhlarını kolayca esir alırdı.”⁷⁵⁶

Konstantinos'u ilk iki sebebe dayanarak suçlamak haksızlık olur çünkü bunlar babasından kaynaklı durumlardır. Üçüncü sebep ise muhtemelen tecrübesizlikten kaynaklanmış olabilir. Cömertçe davranışları ve rahat yaşantısı yüzünden kardeşinin ona karşı şüphelerinin olduğunu biliyordu. Geçmişte benzer şeyleri yapanların nasıl bir sonu olduğunu düşünmesi gerekirdi. Konstantinos Porphyrogennitos kötü bir şey tasarlamamış ve kardeşine karşı silah almamıştı fakat yine de şüpheler vardı ve bunlar zamanla artmıştır.⁷⁵⁷ İmparator II. Andronikos Paleologos bu mesele ile uzun süre

---

⁷⁵⁵ Gregoras “Çoğunun dediğine göre bunlar iyi yürekliye nazar değdirmekten başka işi olmayanların iftiracı yalanlarıydı.” Şeklinde bir ifade kullanarak söylentilerin asılsızlığına vurgu yapmaktadır. Bknz. Gregoras, s. 197.

⁷⁵⁶ Gregoras, s. 197-198.

⁷⁵⁷ Gregoras, s.199.

uğraşmak zorunda kalmış, sonunda kardeşi Konstantinos'u komploya karışanlar ile birlikte hapsedmiştir.

Aynı şekilde bu olaylarda yer aldığı gerekçesiyle Stratigopoulos da hapsedilmiştir. Bunlar savaşta yetenekli deneyimli komutanlardı. Türklere karşı mücadele etmişler ve onları Menderes nehrinin doğusundaki köylerden uzak tutmayı başarmışlardır. Fakat şimdi bölgede onlara engel olacak kimse bulunmadığı için sayıları hayli fazla olan Türkler Menderes'i geçmeye başlamış ve her şeyi yağmalamıştır. İmparator Anadolu'da tehlikede bulunan Bizans topraklarının korunması için komutanlar arasından en iyisini seçmiştir. Pinkernes makamında bulunan Aleksios Filanthropinos savaş konusunda çok yetenekli bir askerdir. İmparator ona gerektiği kadar adam vererek 1295'te doğuya göndermiştir. Ayrıca Filanthropinos uzaktayken İonia'daki şehirlerin sonuncusunu yönetmesi için onunla birlikte yaşça daha büyük ve yine askeri tecrübelere sahip Livadarios'u göndermiştir. Kısa süre içinde Filanthropinos Türklere karşı savaşlarda başarılar elde etmiştir. Zafer kazanmak isteyen tüm liderler gibi o da emrindekiler ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmış, onlara karşı cömert davranmıştır. Böylece planlarını başarıyla gerçekleştirmiş, Türkleri bir seçim yapmaya mecbur bırakmıştır. Bir taraftan Moğollar tarafından sıkıştırılan diğer yandan Bizans tarafından geri püskürtülen Türklerin çoğu mecburen daha az kötü olanı seçmiş ve eşleri ve çocukları ile birlikte Filanthropinos'un tarafına geçmiştir. Bu değişiklikte Filanthropinos'un konuşmaları ve cömertliği etkili olmuştur. Böylece Türkler onun ordusunun önemli bir kısmını oluşturmuşlardır.⁷⁵⁸

Filanthropinos'un başarıları ile gururlanıp, ayaklanmasından endişe duymaya başlayan Livadarios konumu gereği kendisinin de tehlikede olduğunu düşünmüştür. Bu sırada eşleri ve çocukları ile Girit'ten kaçıp Filanthropinos'a sığınan Giritliler onu korumuş ve onunla birlikte iktidar hırsına kapılmaya başlamışlardır. Komutan hakkında çıkan söylentileri olduğundan fazla bir şekilde aktararak onu ayaklanma için ikna etmeye çalışmışlardır.⁷⁵⁹

---

⁷⁵⁸ Gregoras, s. 205.

⁷⁵⁹ Gregoras, s. 206.

Aleksios Filanthropinos sürekli karşıt düşünceler arasında kalmış, sonunda ayaklanma fikrinde karar kılmıştır. Önce orduya İmparatorun ismini alkışlamaya son vermelerini emretmiştir. Bundan sonra bir an önce imparatorluk simgelerini alması için Giritliler ona baskı yapmış ve her zamankinden hızlı hareket etmesini söylemişlerdir.⁷⁶⁰

Bu sırada Livadaros'a ve İmparatora, devlet içindeki bu karmaşa ve bölünmeden bahseden mektuplar gelmiştir. İmparator bu ani haberden son derece rahatsızlık duymuş ancak bu durum için hiçbir sorumluluğu olmadığını bildiği için silaha ya da askeri ittifaklara baş vurmadan sadece Tanrı'nın inayetine güvenerek bir süre beklemiştir.⁷⁶¹ Sonunda Filanthropinos'un planları karışmış, henüz saldırılara hazır olmayan Livadarios üzerine gitmek yerine İmparatorun Lydia'daki kardeşi Theodoros'a saldırmıştır. Diğer kardeşinin tutuklanmasını gördüğünden beri Theodoros daha az hırslı olmanın daha iyi bir şey olduğunu anlamıştı. Doğuştan hakkı olan makamın sembollerini bırakmış ve sivil kıyafetler kullanmayı tercih etmiştir. Böylelikle İmparatorun içten güven ve sevgisini kazanmıştır. Filanthropinos öncelikle Theodoros'a saldırmıştır. Çünkü etrafında birilerinin toplanıp onu imparator ilan etmelerine engel olmak istemiştir.

Fakat bu doğru bir hamle olmamıştır çünkü Livadarios, Filanthropinos'un bu işlerle uğraşmasının Tanrı'nın bir lütfü, eşsiz bir fırsat olduğunu düşünüp, tüm parayı kullanarak ve İonia kıyılarından, Epir bölgesinden, her yerden asker toplamıştır. Hem kendisi hem de diğer zenginler şahsi mülklerini paraya çevirmiş ve bunlar ordu için harcanmıştır. On gün içinde büyük bir kuvvetle Lydia'ya varmış ve orada hazır bir şekilde Filanthropinos'un saldırısını beklemiştir. Ayrıca ona yardım edenlerden ve etrafını saran güçlerden çoğunun Giritli olduğunu anlayınca bu kimselere para göndermiş ve vaatlerle onları kendi safına çekmeye çalışmıştır. Bunlar Filanthropinos'un ağır hareket etmesinden ve planlarını ertelemesinden rahatsızlık duyarak artık onun yanında yer almaktan bir fayda sağlayamayacaklarını görmüşlerdir. Bu nedenle Livadarios ile anlaşmış ve savaşın sonucunu belirlemişlerdir. 1296 yılının sonlarında yaşanan bu mücadelenin neticesinde Filanthropinos yakanlamış ve zincire vurulmuş bir şekilde Livadarios'a teslim edilmiştir. Livadarios kaybedene karşı hiçbir

---

⁷⁶⁰ Gregoras, s. 207.

⁷⁶¹ Gregoras, s. 208.

merhamet göstermemiş imparatorun cezalandırma konusundaki isteksizliğini düşünerek mahkumun yakalanmasının üçüncü günü gözlerini kör ettirmiştir.⁷⁶²

4.2. Mücadele Sahasının Genişlemesi

4.2.1. İstanbul'da Venedik-Ceneviz Savaşı

Kendi meseleleri ile yeterince zor durumda olan Bizans, bir de başkentte Venedik-Ceneviz çatışmasına maruz kalmıştır. Aralarındaki anlaşmazlıklar had safhaya ulaşınca askeri mücadelelere başlan iki İtalyan devleti yüzünden imparatorluk zarar görmüştür. 22 Temmuz 1296'da Galata'daki Ceneviz kolonisine donanma ile saldırı düzenleyen Venedik, İmparatorluğun Ceneviz'e destek olduğunu gördüğünde doğrudan şehri hedef alıp Bizanslıların evlerini de ateşe vermiştir. II. Andronikos Venedik'e 1285 yılındaki antlaşmanın⁷⁶³ çiğnendiği gerekçesiyle nota göndermiş ve Cenevizlilere verdikleri zararı tazmin etmelerini bildirmiştir. Fakat Cenevizliler resmi işlemleri beklemeden Aralık ayında saldırıya geçmiş, şehirdeki Venediklilere ait binaları tahrip ederek çok sayıda Venedikliyi öldürmüştür.⁷⁶⁴ Daha sonra Venedikliler 70 gemiyi silahlandırıp, Galata'da yaşayan Cenevizlilere karşı saldırmak için harekete geçmiştir. Fakat Cenevizliler bu saldırı planını önceden haber aldıkları için eşlerini, çocuklarını ve paralarını başkentten içlerinde güvenceye almışlar ve kendileri de kadirgalarına binerek düşmanlarından kaçarak ve Karadeniz'e açılmışlardır. Venedikliler onları yakalamayı başaramadıkları için İstanbul'da kalan boş gemileri ve Cenevizlilerin evlerini yakmışlardır. Ayrıca Bizanslıların onlara yardım etmelerine öfkelenedikleri için surların dışındaki Bizans evlerini de ateşe vermişlerdir. Buna karşılık Bizans halkı başkentte ikamet eden Venediklilere saldırmış ve tüm mallarını yağmalamıştır.⁷⁶⁵

İki İtalyan devlet arasında ticari bir çekişme olarak başlayan anlaşmazlıklar 25 Mayıs 1299 tarihinde yapılan Milano antlaşması ile sona erdirildiğinde Bizans, Venedik ile tek başına yüzleşmek zorunda kalmıştır. Antlaşma imzalanmadan hemen önce Bizans

---

⁷⁶² Gregoras, s. 209-210.

⁷⁶³ II. Andronikos tahta geçtikten sonra Venedik uzun uğraşlar sonucu imparator ile 10 yıl geçerli olacak bir antlaşma imzalamayı başarmıştır. 1268 ve 1277 tarihli antlaşmalar ile benzer maddeler içeren antlaşmanın detayları için bkz. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 204.

⁷⁶⁴ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 119.

⁷⁶⁵ Gregoras, s. 216.

İmparatorluğu ile temasa geçen Venedik aslında makul davranmıştır fakat danışmanlarının yanlış yönlendirmesi sonucunda II. Andronikos onları bekletmeyi tercih etmiştir.⁷⁶⁶ Daha sonra yapılan müzakerelerden sonuç çıkmadığını gören Venedikliler 1302 yılının yazında 13 kadırğa ile İstanbul'a gelerek imparatorun zararlarının karşılanmasını istemişlerdir. Anlaşma şartlarının ihlal edildiğini ve haksızlığa uğradıklarını iddia etmişlerdir. Çünkü onlara göre önce Bizanslılar sözünü çiğnemiş ve savaşın en kritik anında düşmanlarının eşlerine, çocuklarına ve varlıklarına tam koruma sunmuşlardı. İmparator ne taleplerine yanıt vermiş ne de küstahlıklarını imparatorluğun büyüklüğüne yakışır şekilde cezalandırabilmiştir. Çünkü kendisine ait donanması yoktu. İmparatorluk böyle yaparak küçük bir kazanç için büyük bir zarara neden olmuştu. Çünkü "Bizans'ın deniz gücü eskisi gibi olsaydı ne Latinler böyle küstahça davranabilirdi ne de Türkler deniz görebilirdi".⁷⁶⁷

II. Andronikos'un kendilerine ödeme yapmayı kabul etmeyeceğini anladıklarında kıyıdaki evleri ateşe veren Venedikliler ertesi gün Marmara'daki adaları yağmalamak ve toplayabildikleri kadar servet toplamak için oradan ayrılmışlardır. Türk akınlarından kaçan çok sayıda Rum'un bulunduğu Büyükada'yı⁷⁶⁸ ele geçiren Venedik, halkı öldürmek ya da esir etmekle tehdit ettikleri imparatoru sonunda 4000 hyperpyra ödeme yapmaya mecbur bırakmışlardır. 4 Ekim 1302'de kabul edilen ve 10 yıl geçerli olacak bir antlaşma ile barış sağlanmıştır. Türklerin kısa bir süre önce Bizans'a karşı İstanbul yakınlarına kadar ilerlemelerine neden olan bir zafer kazanmış olmaları İmparatoru çaresiz bırakmıştır.⁷⁶⁹

Tüm yaşananlardan sonra Cenevizliler kendi yerleşimlerini korumak amacıyla Galata'nın çevresinde büyük surlar inşa etmiştir. 1303, 1304 ve 1308 tarihlerinde yapılan antlaşmalar ile Cenevizlilerin oluşturduğu kent resmen tanınmıştır. Başkent dışındaki Cenevizliler de Bizans'ın içinde bulunduğu durumdan faydalanıp güçlerini artırarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeye başlamışlardır. Örneğin VIII.

---

⁷⁶⁶ Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 207.

⁷⁶⁷ Gregoras, s. 217-218.

⁷⁶⁸ Prinkipos

⁷⁶⁹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 121; Antlaşmanın detayları için bkz. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 208.

Mikhail zamanında Foça'nın sahipliğini yapan Cenevizli iki kardeş Benedetto ve Manuele Zaccaria elde ettikleri kazanç ile buranın yakınlarında bir kent kurmuşlar ve adını Yeni Foça koymuşlardır. 1305 yılında ise yakınlardaki Sakız adasını ele geçirmişlerdir. Bizans'ın adayı yeterince koruyamamasını ve adanın Türklerin eline geçmesine engel olmak istemelerini gerekçe olarak göstermişlerdir. Gerçekten Türklerin Batı Anadolu kıyılarını ele geçirmiş olmaları İmparatorun bu durumu 10 yıllık bir süre için kabul etmesine neden olmuştur. Bu sürenin sonunda tekrar imparatorluğa devredilecekti fakat 1314'ten sonra antlaşmanın sürekli yenilenmesi ile Zaccaria ailesi 1329'a kadar Sakız adasının sahibi olarak kalmıştır.⁷⁷⁰ Bu savaşlardan en karlı çıkan Cenevizliler iken en zararlı çıkan Bizans İmparatorluğu olmuştur.

4.2.2. Türklerin Anadolu'daki İlerleyişi

II. Andronikos Paleologos devlet içindeki meseleleri halletmiş ve batıya yönelik hedefler üzerinde yeterince çaba harcamışken doğu sınırına karşı aynı özeni gösterememiştir. Anadolu'daki Türklerin 1282'den önce başlayan akınları ve başarılı ilerlemelerinin önemi Bizans İmparatorluğu tarafından çok geç anlaşılmıştır. Gerek Türk akınlarından gerekse İmparatorluğun ağır vergi yükümlülüklerinden büyük sıkıntı çeken doğu sınırındaki Bizanslı köylüler zamanla Türkler ile uzlaşmanın daha yararlı olduğunu görmüşlerdir. Ancak başkentteki imparatorlar doğudaki bu tehlikenin herhangi bir zamanda alınacak tedbirler ile bertaraf edileceğini düşündüklerinden batı ile ilgilenmeye devam etmişlerdir.⁷⁷¹

II. Andronikos Paleologos saltanatının ilk yıllarında Türkler üzerine herhangi bir seferde bulunmamıştır. Ancak 1290 yılında başkentten ayrılıp Bithynia'ya geçmiştir. Tutuklu bulunan Ioannes Laskaris'e yaptığı, daha önce bahsi geçen ziyaret bu yolculuk sırasında gerçekleşmiştir. Bu seferde öncü olarak kardeşi Konstantinos Porphyrogenitos ile Mikhail Strategopoulos komutasında bir ordu göndermiş, Kemalpaşa'da karargah kurmuş ve yaklaşık 3 sene burada kalmıştır. Ancak bu süre boyunca çoğunlukla kardeşinin kendisine karşı düzenlediği iddia edilen komplo ile ilgilenmek zorunda kalmıştır. Yukarıda anlatıldığı üzere sonuçta Konstantinos ve Strategopoulos yakanarak

---

⁷⁷⁰ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 122.

⁷⁷¹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 131-132.

hapsedilmiştir. Bu noktada önemli olan imparatora karşı olan bölge halkının isyancılara destek çıkmasıdır. Yerli halk uzun zamandır kendilerini ihmal edilmiş hissettikleri için güvenlik endişeleriyle Türklere teslim olmayı tercih etmişlerdir.⁷⁷²

İlerleyen yıllarda doğu sınırının savunulması meselesi yine sorunlar çıkarmaya devam etmiştir. Seçkin bir aileden gelen ve yetenekli bir asker olan Ioannes Tarkhoniates 1298'de komutan olarak atanıp Türkler üzerine harekete geçmiş ve başarılı olmuştur. Fakat parasal konularda askerlerin alışıktığı dışında özenli davrandığı için kendisine karşı olan subaylar, Arseniosçu olarak tanınması nedeniyle Patrik tarafından desteklenmediğini bildikleri için bu durumdan faydalanmak istemişler ve ona iftiralarda bulunmuşlardır. Bunun üzerine Tarkhoniates Selanik'e, İmparatorun yanına kaçmış ve yerine gelen komutanlar doğuda kısmen sağlanan düzeni koruyamamıştır.⁷⁷³

4.2.3. Bizans'ın Alanlar ile İttifakı ve Bafeus Savaşı

1300 yılında İmparatora Tuna'nın ötesindeki Alanlar'dan gizlice bir elçilik heyeti gelmiştir. Bunlar eskiden Hristiyan olan kimselerdi, daha sonra İskitlere boyun eğmiş ve köleleştirilmişlerdir. Yaklaşık 10 bin kişinin yerleşmesi için uygun bir yer talebinde bulunmuşlardır. Karşılığında artık iyice güçlenen ve Bizans'ın Anadolu'daki topraklarını ele geçiren Türklere karşı tüm güçleriyle Bizans ile birlikte hareket edeceklerine söz vermişlerdir. II. Andronikos bu tekliften memnun olmuş ve tüm Anadolu'da galip geleceğine inanmıştır. Filanthropinos ayaklanmasından tüm Bizanslılardan şüphe duymaya başladığı için başka milletler ile ittifak kurmanın daha güvenilir olduğunu düşünmüştür.⁷⁷⁴

Taleplerinin kabul edilmesi üzerine Alanlardan eşleri ve çocukları ile birlikte 10 binin üzerinde adam Bizans topraklarına gelmiştir. Elbette bunlara para, at ve silah vermek gerekmektedir. Para devlet hazinesinden verilmiş, silahlar ordunun mallarından, atlar da zenginlerin mallarından karşılanmıştır. Bu nedenle bir biri ardına vergi tahsildarları ülkede dolaşmaya başlamış, maliye memurları vergiyi artırmıştır. Köylerde zengin fakir herkesin evinde, şehirlerde, keşişhanelerde, tiyatro ve çarşılarda arama yapılmış,

---

⁷⁷² Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 210.

⁷⁷³ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 134.

⁷⁷⁴ Gregoras, s. 213.

herkesten para toplanmıştır. Fakat halk bu parayı istemeden vermiş ve yeni orduyu dualarla değil de göz yaşları ve beddular ile yolcu etmiştir.⁷⁷⁵ Böylece ortak imparator Mikhail ile birlikte Avrupa'dan Asya'ya geçmiş, Magnisia'da karargah kurmuşlardır. Türkler başlangıçta adetleri olduğu üzere dağlara ve ormanlara kaçmışlar, böylece dar geçitler ve sık orman ile korunarak düşman askerlerinin durumunu izlemişlerdir. Düşmanı yenmek için uygun stratejiye karar vermek için söylentilere güvenmek yerine etrafta dolaşip araştırma yapmışlardır.⁷⁷⁶

Bizans ordusu Türklerin ilk saldırısını bile beklemeden karargahtan ayrılıp yavaş yavaş ilerlemeye başlamıştır. Türklerin sayısal gücünü doğru olarak göremedikleri için korkuya kapılmışlar ve henüz düşman saldırmadan kaçmaya başlamışlardır. Gregoras bu mağlubiyeti Tanrı'nın bir cezası olarak yorumlamıştır. Çünkü askerlerin bu seferin hazırlıkları için aldıkları beddualar ile başarılı olmaları mümkün değildi.⁷⁷⁷ İmparator Alanların kaçtıklarını görünce az sayıda kişi ile Türklere karşı koyamayacağını bildiği için Magnisia'a kalesine çekilmiştir. Alanlar Hristiyanların mallarını yağmalayarak ilerlemiş ve Çanakkale boğazına kadar gelmişler, oradan Avrupa'ya geçmişlerdir. Kısa süre sonra İmparator İstanbul'a dönmüş, Türkler neredeyse her şeyi ele geçirerek Lesvos kıyılarına kadar ulaşmışlardır.⁷⁷⁸

1302 yılının Temmuz ayına gelindiğinde Bithynia'daki Sakarya⁷⁷⁹ kıyılarının savunulması için görevlendirilen Alanlar da Türkler tarafından mağlup edilmişlerdir. 5000 kadar Türkün liderliğini Osman isimli bir gazi yapmaktaydı.⁷⁸⁰ 27 Temmuz 1302'de İzmit yakınlarında Bafeus'ta karşılaşan Osmanlı kuvvetleri ve Bizans birlikleri arasındaki bu mücadele Türk tarihi açısından olduğu kadar Bizans tarihi açısından da son derece önemlidir. İmparatorluk birliklerinin geri çekilmek zorunda kalması ile

---

⁷⁷⁵ Gregoras, s. 214.

⁷⁷⁶ Gregoras, s. 214.

⁷⁷⁷ Gregoras, s. 215.

⁷⁷⁸ Gregoras, s. 216.

⁷⁷⁹ Sangarios

⁷⁸⁰ Pachymeres'te Atman olarak ifade edilen Osman ismi ilk kez kendi çağdaşı bir kaynakta anılmaktadır. Nicol, s. 135. Pachymeres'ten sonra eserini kaleme alan Gregoras'ta ise Osman ismi ilk kez Anadolu'nun Türk emirler arasında paylaşılmasını aktardığı bölümde görülmektedir. "Olimpos civarı ve geri kalan Bithynia'yı Osman aldı." Bknz. Gregoras, s. 222.

Türkler batıya doğru ilerlemelerini sürdürmüş ve İznik, Bursa, Edremit çevresini yağmalamışlardır. Bu saldırılardan kaçan bölge halkı kıyılara yönelmiş Çanakkale ve Boğaziçi üzerinden İstanbul'a gitmek istemişlerdir. Tarladaki ürünleri zarar görmüş, çiftlikleri harap edilmiş köylülerin başkente yönelik yürüyüşü ile yollarda insan seli oluşmaya başlamıştır.⁷⁸¹

4.2.4. İtalya-Sicilya Savaşı

Bizans'ın kendi meseleleri ile meşgul olduğu sırada batıdaki devletler de kendi aralarında mücadele içindeydiler. İtalya kralı II. Charles d'Anjou ile Sicilya kralı III. Frederick arasında bir savaş başlamıştı. İtalya'ya çok yakın, büyük ve kalabalık bir ada olan Sicilya'yı ele geçirmek isteyen II. Charles gerekli tüm hazırlıkları tamamlayarak saldırıya geçmiştir.⁷⁸² Mücadeleler aralıklı olarak uzun süre devam etmiştir. Bu sırada Roger de Flor isimli bir Latin kendi etrafında topladığı askerler ile korsanlık faaliyetlerine başlamıştır. Yük gemilerine, sahil kentlerine, adalara büyük zarar veren bu kimse rakipleri tarafından sıkıştırılan III. Frederick'in hizmetine girince İtalya-Sicilya savaşında durum değişmiştir. Nihayetinde büyük kayıplar veren İtalya güçleri ile Sicilya arasında barış görüşmelerine başlanmıştır. 1302 yılında II. Charles ve III. Frederick arasında barış antlaşması yapılmış ve Sicilya III. Frederick'e bırakılmıştır.

4.3. Katalan Birliği

4.3.1. Katalan Birliği'nin Bizans İmparatorluğu Hizmetine Girmesi

1302 yılında II. Charles d'Anjou ve III. Frederick arasında barış antlaşması yapılmasının neticesinde Roger de Flor komutasındaki askerlerin kendilerine yeni kazanç kapıları aramaları gerekmiştir. Çünkü bu birlik geri dönecekleri kalıcı bir yerleşim yerine sahip değildi. Liderleri Roger Bizans İmparatoru II. Andronikos'a elçi göndermeye karar vermiştir. Belirli şartlar karşılığında imparatorun hizmetine girmek ve Türklere karşı savaşmak üzere gelebileceklerini belirtmiştir.⁷⁸³ Roger'ın şartları şunlardı: İmparatorun yeğeni ile Roger'ın evlenmesi, kendisine megalos dukas unvanı

---

⁷⁸¹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 136.

⁷⁸² Gregoras, s. 224.

⁷⁸³ Gregoras, s. 227; Katalanların Bizans İmparatorluğu ile temaslarda bulunmadan öncesi, Anadolu'ya gelişleri ve sonrası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 2009.

verilmesi, getirilen her süvari ve piyade için belirlenen ücretin ödenmesi ve dört aylık ödemenin peşin olarak yapılması. Batı Anadolu bölgesindeki bazı şehirler dışında topraklarını Türklere kaptıran imparatorluk için savaş tecrübesi olan böyle bir ordu temin etmek son derece önemli olduğundan II. Andronikos elçileri memnuniyetle karşılamış, taleplerini kabul etmiştir.⁷⁸⁴

Elçiler geri dönerek antlaşmanın sağlandığını Roger de Flor'a haber verince birlik zaman kaybetmeden yola çıkmıştır. Katalanların İstanbul'a gelişlerinde onları İmparator II. Andronikos ve ortak imparator IX. Mikhail ile birlikte kalabalık halk sevinçle karşılamıştır.⁷⁸⁵ Roger daha önce kararlaştırıldığı üzere İmparator II. Andronikos Paleologos'un yeğeni, Bulgar Çarı III. Asen ve İrene'nin kızı Maria ile evlendirilmiş ve kendisine megalos dukas unvanı verilmiştir.⁷⁸⁶

Birliğin gelişi ile imtiyazlarını kaybedeceklerinden endişe duyan Cenevizliler ile Katalanlar arasında çekişmeler başlamıştır. Kavgaların şiddetinin artması ve çok sayıda Cenevizlinin öldürülmesi sonrasında İmparator duruma müdahale etmek zorunda kalmış ve Katalanlara Anadolu'ya geçme emri vermiştir.⁷⁸⁷

Katalanların yanı sıra Alanlar ve Bizanslıların da bulunduğu ordu Kapıdağ Yarımadasına hareket etmiştir. Bir süredir Karesi Türkleri tarafından sıkıştırılan Yarımada coğrafi konumu nedeniyle korunmayı bilmiştir. Erdek burnundan Kapıdağ'a çıkan Roger de Flor ve emrindeki ordu Türklerin aynı gün surlara saldırdığını ve yakında karargah kurmuş olduklarını öğrenince ani bir baskın düzenlemişlerdir.⁷⁸⁸ Şafak vakti saldırıya geçen ordu Türkleri hazırlıksız yakalamıştır. Geri çekilmek için vakitleri olmayan Türkler son güçlerine kadar savaşmış ancak başarılı olamamıştır. Erkeklerin neredeyse tamamı öldürülmüş, kadın ve çocuklar esir edilmiştir.⁷⁸⁹ Elde

---

⁷⁸⁴ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 29; Muntaner, s. 403.

⁷⁸⁵ Birlikte bulunan askerlerin sayısına dair ana kaynaklardaki farklı görüşler ve değerlendirme için bkz. Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 31; Muntaner, s. 406.

⁷⁸⁶ Gregoras, s. 227; Francisco de Moncada, *The Catalan Chronicle of Francisco de Moncada*. Trans. Frances Hernandez, Ed: John M. Sharp, Texas: Texas Western Press, 1975, s. 27.

⁷⁸⁷ Muntaner, s. 407; Moncada, s. 27-29.

⁷⁸⁸ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 29; Muntaner, s. 409, Moncada, s. 34.

⁷⁸⁹ Muntaner 5 binden fazla Türk'ün öldürüldüğünü ifade ederken, Moncada Türklerin 13 bin kişilik bir kayıpları olduğunu söylemektedir. Bknz. Muntaner, s. 409; Moncada, s. 34.

edilen ganimetlerden kendileri için bir payı ayıran Katalanlar geri kalanı gemiler ile II. Andornikos ve IX. Mikhail'e göndermiştir. Daha önce IX. Mikhail'in iki kez Türkler karşısında mağlup olmasını Muntaner "Tanrı'nın Bizanslılara bir cezası" olarak nitelemiştir. Bizanslılar dünyadaki en kibirli insanlar oldukları için ve Türklerden kaçarak başkente sığınan ahaliye yardım etmedikleri, onları açlığa terk ettikleri için günah işlemişlerdir. Katalan birliğindeki askerler ise yiyeceklerini bu kimseler ile paylaşmış, onları sevgi ve sadakatini kazanmıştır.⁷⁹⁰

Yeni sefer hazırlıklarını tamamlamak için kışı Kizikos'ta geçiren Katalan birliği ve yerli halk arasında sıkıntılar yaşanmıştır. Muntaner kroniğinde gayet olumlu bir tablo çizse de Moncada'nın anlatımında birliğin uzun süre orada kalmasının Bizanslı yerliler için maddi zarara neden olduğu ifade edilmektedir.⁷⁹¹ Gregoras ise Anadolu'daki küçük şehirleri yağmalama gibi davranışlarda bulunan Katalanların bölge halkına köleden beter davrandığını, tereddüt etmeksizin tüm mallarını gasp ettiklerini yazmıştır.⁷⁹²

1304 yılının baharında Katalanlar, Türklerden Alişiroğlu I. Yakup Bey tarafından kuşatma altında tutulan Alaşehir'e⁷⁹³ hareket etmiştir. Şehir halkı hem dışarıdaki düşmana hem de içeride hüküm süren açlık ve yoksulluğa karşı mücadele etmeye çalışmıştır. Katalanlar, Alanlar ve Bizanslılardan oluşan birliğin geldiğini haber alan Yakup Bey kuşatmayı kaldırıp düşman ile çarpışmaya başlamıştır. Zorlu bir çarpışmadan sonra Türkler mağlup olmuş, Yakup Bey yaralı bir halde çekilmek zorunda kalmıştır. Alaşehir'e giren Katalanlar başlangıçta sevinçle karşılanırsa da sonrasında böylesine kalabalık bir ordunun beslenmesi zaten açlık çeken ahali için büyük bir külfet olmuştur.⁷⁹⁴

Türklerin saldırısına uğrayan bölgedeki Tire, Kadıkalesi⁷⁹⁵ gibi diğer şehirlerden gelen yardım talepleri üzerine Katalan birliği mücadelelerine devam etmiş, kayıplar verse de

---

⁷⁹⁰ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 37-38; Muntaner, s. 410-411.

⁷⁹¹ Muntaner, s. 413; Moncada, s. 37.

⁷⁹² Gregoras, s. 227.

⁷⁹³ Filadelfia

⁷⁹⁴ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 41-45; Gregoras, s. 228.

⁷⁹⁵ Anya

büyük oranda başarılı olmuştur. Elde ettiği ganimetleri Manisa’da muhafaza eden Roger de Flor bir sefer dönüşünde Manisa ahalisinin Attalotis liderliğinde kendisine karşı ayaklandığını ve Katalanların tüm mallarına el koyduklarını görmüştür. Bunun üzerine Katalanlar şehri kuşatmaya başlamışlar ancak bu sırada İmparator II. Andronikos Paleologos, Bulgar Çarı Theodor Svetoslav’a (1300-1322) karşı mücadelesinde onların yardımını istediği için kuşatmaya son verip Gelibolu’ya geçmişlerdir.⁷⁹⁶

Katalanların Anadolu’da ele geçirdikleri servetten haberdar olan Aragon Kralı II. James birliğe takviye göndermek bahanesi ile Berenguer de Entenza komutasındaki kuvvetleri Gelibolu’ya göndermiştir. Buradan İstanbul’a geçen Berenguer de Entenza’ya, Roger de Flor’un teklifi ile Bizans İmparatoru tarafından megalos dukas unvanı verilmiş, Roger ise caesar makamına yükseltilmiştir.⁷⁹⁷

Anadolu’da kaldıkları süre boyunca yerli halka sürekli sıkıntı çıkararak Katalan birliğine karşı tepkiler artmaya başlamıştır. Kendi çıkarlarını düşünen Cenevizliler ve ortak imparator IX. Mikhail de İmparatoru Katalanlara karşı kışkırtmıştır. Yine de temkinli davranmaya çalışan II. Andronikos ile Katalanlar arasında ödeme yapılan paranın değeri ile ilgili anlaşmazlıklar artınca başka çaresi kalmadığını gören imparator tüm Anadolu eyaletlerini Katalan ve Aragon soylularına malikane olarak vermiştir.⁷⁹⁸

Katalan birliğinin kendi içinde de karışıklıklar yaşanmaya başlamış, Roger de Flor’un Bizans İmparatorluğu ile anlaşmasından memnuniyetsizlik duyanlar olmuştur. Nihayetinde gerekli görüşmeler ile Katalanlar Gelibolu’dan tekrar Anadolu’ya geçmeleri konusunda ikna edilmiştir. Roger de Flor Türkler üzerine yeni bir sefere çıkmadan önce Edirne’de bulunan IX. Mikhail’in yanına gitmiştir.⁷⁹⁹ Önceden beri Roger’a karşı olan IX. Mikhail Nisan 1305’te onun ve beraberinde gelen adamların kendi sarayında önceden anlaştığı Alanlar tarafından kılıçtan geçirilmesini izlemiştir.⁸⁰⁰

---

⁷⁹⁶ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya’daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 45-52; Moncada, s. 44-46, 54-60.

⁷⁹⁷ Gregoras, s. 227; Moncada, s. 65-66.

⁷⁹⁸ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya’daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 55-56; Moncada, s. 69-78.

⁷⁹⁹ Gregoras’a göre caesar, IX. Mikhail’den yardım istemek üzere gitmiştir. Bknz. Gregoras, s. 230; Muntaner’e göre ise bu ziyaretin sebebi Roger de Flor’un ortak imparatoru hareket hakkında bilgilendirmek ve vedalaşmak istemesidir. Bknz. Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya’daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 57, Muntaner, s. 425.

⁸⁰⁰ Gregoras, s. 230.

Edirne’de olanları haber alan Gelibolu’daki Katalanlar bölgedeki Bizanslılara saldırmış ve acımasızca büyük küçük demeden çok sayıda kişiyi öldürmüştür. Bunu öğrenen İstanbullular da o sırada başkentte bulunan Katalanları öldürmüştür. Böylece öteden beri yaşanan anlaşmazlıklar tam bir savaşa dönüşmüştür.⁸⁰¹ IX. Mikhail durumuna son noktayı koymak amacıyla Gelibolu’ya büyük bir ordu sevk etmiş, şehri kuşatmaya başlamıştır. Katalan birliğinin liderlerinin İstanbul’a gönderdiği elçiler dönüş yolunda Tekirdağ’da⁸⁰² öldürülmüş, daha önce bir donanma ile Gelibolu’dan ayrılıp yağma faaliyetlerinde bulunan Berenguer de Entenza da 1305’te Cenevizliler tarafından esir edilmiştir.⁸⁰³ Katalan birliğinin liderlerinin ortak kararı ile mücadeleye başlanmış ve Gelibolu kuşatmasındaki Bizans kuvvetlerine saldıran Katalanlar galibiyet elde etmiştir.⁸⁰⁴

IX. Mikhail’in Trakya ve Makedonya güçlerinin yanı sıra Alanlar ve Türkopollerden⁸⁰⁵ oluşan büyük bir ordu ile tekrar Edirne’den Gelibolu’ya gelmekte olduğunu haber alan Katalanlar bir kez daha kuşatılmamak için hızlı davranmışlar ve gelecek orduyu daha uzakta, onların beklemediği bir anda karşılamaya karar vermiştir. Planlarında başarılı olan Katalanlar 10 Haziran 1305’te Apros’ta, bizzat IX. Mikhail’in de katıldığı savaşta bir kez daha Bizans kuvvetlerini mağlup etmeyi başarmıştır.⁸⁰⁶ Bu galibiyet ile Katalanların bölgedeki Bizans şehirlerine düzenledikleri akınlar artmış, halk her şeyini geride bırakarak kalelere sığınmaya başlamıştır. Bundan sonra Tekirdağ ve Barbaros’u⁸⁰⁷ ele geçirmişler ve yeni akınlar düzenlemek için buraya yerleşmişlerdir.⁸⁰⁸ Bizans şehirlerine ve kalelerine saldırmaya devam eden Katalan birliği aralarında husumet bulunan Alanlar üzerinde de sefere çıkmışlar ve onları da mağlup etmişlerdir.

---

⁸⁰¹ Moncada, s. 93-94; Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya’daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 61.

⁸⁰² Rhaidestos

⁸⁰³ Muntaner, s. 429-432; Moncada, s. 95-111.

⁸⁰⁴ Muntaner, s. 436; Moncada, s. 112-117.

⁸⁰⁵ Gregoras, s. 235; Türkopol, XI. yüzyılın sonlarından itibaren Bizans İmparatorluğu’nun ordusunda görev yapan Hristiyan Türk olan paralı askerlere verilen isimdir. Karadeniz’in kuzeyinden gelen Peçenek, Kuman gibi Türklerin değil Selçuklu Türklerinin soyundan gelmektedirler. Detaylı bilgi için bkz. Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya’daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 75-77.

⁸⁰⁶ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya’daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 65; Gregoras, s. 235.

⁸⁰⁷ Panion

⁸⁰⁸ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya’daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 66; Muntaner, s. 439-440.

Katalan birliğinin büyük kısmının Alanlar ile mücadele etmek için Gelibolu'dan ayrılmasını fırsata çevirmek isteyen Bizans İmparatoru II. Andronikos Paleologos Cenevizliler ile Katalanlara karşı bir antlaşma yapmıştır. Cenevizlilerin Gelibolu'ya gelerek şehri teslim almak istemelerine karşı koyan Katalanlar sayıca düşmanlarından az olmalarına rağmen başarılı olmuş ve Ceneviz-Bizans birliklerini geri çekilmek zorunda bırakmıştır.⁸⁰⁹

4.3.2. Türklerin Katalan Birliği Saflarına Geçmeleri

Özellikle XI. yüzyıldan sonra Bizans ordusunda görülmeye başlanan Hristiyanlaşmış Türk paraları askerler İmparatorluğun Katalanlar ile mücadelesi sırasında da görev almıştır. Yukarıda bahsedildiği üzere IX. Mikhail'in ordusunda Apros'taki mücadeleye katılmışlar fakat savaştan sonra Katalanların tarafına geçerek soydaşları ve Türklerin lideri olan Halil⁸¹⁰ ile birlikte hareket etmeye başlamışlardır.⁸¹¹

Sayıları binleri bulan Türkopoller Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus'un Bizans İmparatorluğu'na sığınması ile birlikte gelen Türklerdir. Sultanın Kumanlar tarafından kaçırılmasından sonra bu kimseler burada kalmış, Bizans geleneklerini benimsemiş ve vaftiz edilerek Hristiyan olmuşlardır.⁸¹² Bundan sonra Bizans ordusunda görevlendirilen Türkopollerin çocuk sahibi olmaları ile sayıları artmıştır.⁸¹³

Katalanların Trakya'daki faaliyetleri süresince Türklerin iki grup halinde bölgede buldukları görülmektedir. Birinci grup, IX. Mikhail'in büyük bir ordu ile üzerlerine yürüdüğünü haber alan Katalanların elçi gönderdiği Halil liderliğindeki Türklerdir. Katalan elçileri karşı kıyıdaiki Türkler ile ittifak kurmak istemişler ve onlardan 500 piyade eri temin etmişlerdir. Bunlar birlikte bölgeye akınlar düzenlemiş ve at, koyun ve

---

⁸⁰⁹ Muntaner, s. 447-452; Moncada, s. 148-151.

⁸¹⁰ Trakya ve Balkanlar'da faaliyet gösteren ilk Türkmenlerden olan Ece Halil ya da Halil Ece olarak bilinen Türk lideri. Detaylı bilgi için bkz. Zerrin Günal, "Ece Bey", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul, 1994, s. 379-380.

⁸¹¹ Gregoras, s. 238.

⁸¹² Gregoras, s. 235. Pachymeres'e göre bu Türkopollerin liderleri olan Melik Keykavus'un oğludur ve vaftiz olarak Hristiyanlığı benimsemiştir. Bknz. Pachymeres, s. 674. (Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 77)

⁸¹³ Gregoras, s. 252.

sığır sürülerini sahiplerinden alarak yağmada bulunmuşlardır. Bizanslılar ve İmparator artık onlara karşı koyamadıklarını görünce savaş için hazırlıklara başlamışlardır.⁸¹⁴

Türkopol olarak tanımlanan ikinci grup ise Apros savaşı sırasında Bizans ordusunda görev yapmış, daha sonra soydaşları olan Halil'in ve Katalanların safına geçmişlerdir.⁸¹⁵ Gregoras'a göre Katalanlar ile birlikte hareket eden Türklerin sayısı toplam 3000 kişidir. Bunların 1100 kadarı Türkopoller, kalanı ise Halil idaresinde Asya'dan Trakya'ya Katalanların paralı askeri olarak geçen Türklerdir.⁸¹⁶

4.3.3. Katalanların Anadolu'dan Ayrılmaları

Bir süredir Katalan birliğinin burada kalması ve sürekli yağmaları dolayısıyla Gelibolu bölgesi adeta bir çöle dönmüştür. Artık onları besleyecek hiçbir şey kalmadığını gördüklerinde buradan ayrılmaya karar vermişler ve elde ettikleri her şeyi gemilere yükleyerek ve hakim oldukları kaleleri yıkarak yola çıkmışlardır.⁸¹⁷

Bu sıradan Katalanlar arasında yaşanan hadiselerden dolayı birlikten ayrılanlar olmuştur. Muntaner de bunların arasındadır. Türkler ve kalan Katalanlar önlerine çıkan şehirleri yağmalayarak Makedonya kadar gelmişler ve Selanik yakınlarındaki Kassandreia'da karargah kurmuşlardır. Bir müddet burada kaldıktan sonra 1308'de Selanik şehrini kendilerine hedef olarak seçmişlerdir. Ancak İmparator II. Andronikos Trakya ve Makedonya arasındaki bağlantıyı kesecek bir duvar inşa ettirdiği için planlarını gerçekleştirememişlerdir.⁸¹⁸

Atina Dükalığının hakimi Gautier de Brienne, çevresindeki düşmanlara karşı elçiler aracılığıyla Katalanlardan yardım istemiştir. Dük bu sayede kaybettiği kaleleri tekrar elde etmiş ve sınırlarını güvence altına almıştır.⁸¹⁹ Ancak daha sonra müttefikler arasında paraların ödenmesi konusunda sorunlar çıkmış ve iki taraf karşı karşıya gelmiştir. Türkler ve Türkopoller öncelikle kendilerini korumak için olaya müdahil

---

⁸¹⁴ Gregoras, s. 234-235; Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 75.

⁸¹⁵ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 75.

⁸¹⁶ Gregoras, s. 258.

⁸¹⁷ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 86; Muntaner, s. 460-462.

⁸¹⁸ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 90-91; Muntaner, s. 466.

⁸¹⁹ Muntaner, s. 480; Moncada, s. 212-213.

olmamışlar fakat Atina Dükü ve öncülerinin yok edilmesinden sonra Katalanların safında savaşmaya başlamışlardır. 1311 yılındaki bu savaş sonunda Katalanlar büyük miktarda ganimet ve Atina Dükalığını ele geçirmiştir.⁸²⁰ 1388 yılına kadar varlığını sürdürecektir olan Atina Katalan Dükalığı böylece kurulmuştur.

Katalanların Bizans topraklarındaki faaliyetlerinin etkisi çok ağır olmuştur. Zaten zor durumda olan ekonomiyi iyice çıkmaza sokarak paranın değer kaybetmesine sebebiyet vermiştir. İstanbul'un batısındaki topraklar harap edildiği için yiyecek fiyatları hayli yükselmiştir. Açlıkla boğuşan halk İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır.⁸²¹

4.3.4. Türklerin Katalan Birliğinden Ayrılması

Katalan birliği Tesalya'da ilerledikçe Türkler orada kalmalarının tamamen zararsız olmadığından şüphe etmişlerdir. İki Türk ordusunun lideri Melik ve Halil Katalanların lideri ile buluşmuş ve ona barış içinde ayrılmaları teklifinde bulunmuşlardır. Türklerin askeri ortaklığına artık gerek kalmadığı için bu teklifleri memnuniyetle kabul edilmiştir. Esirleri ve elde ettikleri ganimetleri paylaşmış ve hoşnut bir şekilde ayrılmışlardır.⁸²²

Katalanlardan ayrılan Türkler kendi aralarında iki gruba ayrılmış, bir kısmı Halil'i, diğerleri ise Melik'i takip etmiştir. Melik geçmişte vaftiz olmuş ve imparatorundan iyi bir ücret almıştır. Fakat ettiği bağlılık yeminini bozmuş ve inancının gelenek ve göreneklerine aykırı olarak Bizanslıların düşmanlarının safına geçmiştir. Bu nedenle Bizanslıların dostluğunu tekrar kazanma umudu olmadığı için adamları ile kendilerini davet eden Sırp kralı II. Stefan Uroš Milutin'in yanına gitmeyi tercih etmiştir. Kral 1000 süvari ve 500 piyade olarak gelen bu kimseleri tüm silahlarını ve atlarını bırakmaları için ikna etmiştir. Sıradan vatandaşlar gibi yaşayacaklar ve sadece savaşta ya da gerekli durumlarda silahlarını alabileceklerdi. Ayrıca Sırp ordusuna uyacaklardı.⁸²³ Türkopoller bir süre bu düzene uymaya çalışmışsa da nihayetinde

---

⁸²⁰ Muntaner, s. 481-482; Gregoras, s. 253-257; Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 90-91.

⁸²¹ Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, s. 212.

⁸²² Gregoras, s. 252; Muntaner'e göre Katalanlar Türklere Atina Dükalığından yer vermeyi teklif etmişler fakat onlar elde ettikleri bol miktardaki ganimet ile artık Anadolu'ya dönmeyi tercih etmişlerdir. Bknz. Muntaner, s. 483.

⁸²³ Gregoras, s. 257-258.

çatışmalar yaşanmaya başlamış ve Sırlar tarafından mağlup edilen Türkler ülkenin çeşitli kesimlerine dağıtılmıştır.⁸²⁴

1300 süvari ve 800 piyade ile Makedonya'ya gelen Halil ise Bizanslılar ile anlaşmayı tercih etmiştir. Adamlarının şimdiye dek ele geçirdikleri ganimetler ile Bizans gemileri vasıtasıyla Khristoupolis'ten⁸²⁵ Çanakkale boğazını geçerek Anadolu'ya gitmelerini imparatorundan talep etmiştir. İmparator bu teklifi duyduğunda Türklerin verdikleri zararı düşünerek bir an önce Bizans arazisinden çıkmalarını istemiştir. İmparator, onları Makedonya'dan Trakya'ya ve oradan da Çanakkale'ye kadar geçirmeleri için 3000 atlıyı önemli komutanlarından Senakhireim komutasında bölgeye göndermiştir. Ancak Bizans askerleri Türklerin ele geçirdikleri ve Anadolu'ya götürmek istedikleri serveti görünce buna izin vermenin uygun olmadığını düşünmüşlerdir. Bu nedenle anlaşma şartları konusunda fikir değiştirmişler ve onlara gemi temin etmemeye ve gece ani bir saldırı düzenlemeye karar vermişlerdir.⁸²⁶

Bu planı anlayan Türkler oradan ayrılmışlar ve Bizans askerlerini silahlı bir şekilde karşılamak için yakındaki bir kaleyi saldırı mevziisi olarak kullanmak için hazırlıklara başlamışlardır. Planları bozulan Bizanslılar Türklerden epey uzakta karargah kurmuşlar ve bu sırada imparatora haber göndermişlerdir. Bizanslı yöneticilerin zaman kaybetmesinden faydalanan Türkler Anadolu'daki soydaşlarına durumlarını bildirip yardım talep etmişlerdir. Bu sırada bölgeye akınlar düzenleyerek Bizans ülkesini tahrip etmeye devam etmişlerdir.⁸²⁷

Bizans birliklerinin komutanları düşman daha fazla cesaretlenmeden işler daha kötüye gitmeden İmparator Mikhail'i bütün ordusuyla düşman üzerine yürümesi için ikna etmiştir. İmparatorun etrafında toplanan komutanlar, askerler ve sıradan köylüler büyük bir ordu oluşturmuştur. Hiçbir savaş tecrübesi olmayan, tarım aletlerini silah olarak kullanan halkı ganimet kazanma fikri teşvik etmiştir.⁸²⁸

---

⁸²⁴ Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, s. 99.

⁸²⁵ Kavala

⁸²⁶ Gregoras, s. 258.

⁸²⁷ Gregoras, s. 259.

⁸²⁸ Gregoras, s. 259.

Sayca üstünlüklerine güvenen Bizanslılar düzensiz bir yürüyüş ile ilerlerken Türkler tüm ganimetlerini siperlere saklayarak emniyete almış ve 700 kişilik seçkin bir birlik ile saldırıya geçmiştir. Bu ani saldırıdan korkan kalabalık ayak takımı kaçmaya başlamıştır. Henüz düşman ile hiç karşılaşmamış olanlar dahi diğerlerini takip ederek geri dönmüş ve böylece Bizans ordu dağılmıştır. İmparator bu durumun eski günahları için Tanrı'nın bir cezası olduğunu düşünerek üzgün bir şekilde geri çekilmek zorunda kalmıştır.⁸²⁹ Ancak Bizanslı komutanların bazıları düşmanın dikkatini dağıtarak imparatorlarını korumak için çatışmaya devam etmiştir. Türkler tarafından kuşatılan bu komutanlar nihayetinde yakalanmış ve Bizanslılara ait tüm servet Türklerin eline geçmiştir. Bunların arasında imparatorun şahsi eşyaları ve hatta çok değerli taşlar ve sıra sıra inciler ile süslü imparatorluk örtüsü⁸³⁰ de bulunmuştur. Halil'in bunu kafasına koyarak imparator hakkında alaycı sözler söylediği nakledilmiştir.⁸³¹

Türkler kazandıkları zaferin cesaretiyle Trakya topraklarını yağmalamaya devam etmişlerdir. Peş peşe iki sene boyunca (1311-1312) Bizanslılar tarlarını ekmek ya da sürmek için bile şehirlerden çıkamaz hale gelmiştir. Durumdan hayli üzüntü duyan İmparator çözüm arayışlarına girişmiştir. Paralı askerlerden müttefik bulmayı düşünmüştür ancak devletin bunun için gerekli meblağı karşılayacak maddi gücünün olmadığını biliyordu. Yine de hiçbir şey yapmadan durmak da kendisine uygun olmadığı için İmparator II. Andronikos damadı olan Sırp Kralından takviye kuvvet istemiştir.⁸³² Henüz beklenen destek gelmeden senatonun asillerinden ve imparatorun akrabası olan Filis Paleologos isimli bir kimse ordu ile Türkler üzerine harekete geçmek için gönüllü olmuştur. Bu kişi sarayda imparatorun dostluğunun tadını çıkararak, ölçülü, saygılı bir şekilde yaşayan dürüst biriydi fakat savaş konusunda tecrübesizdi. Sadece dini çalışmalar ile ilgilenmiş, vaktinin çoğunu kiliselerde ve kutsal ayinlerde geçirmiştir. II. Andronikos'un üzüntüsünü görünce düşmanlar ile kendisi mücadele etmek istemiştir. İmparator, ailesinin günahları nedeniyle oğlu Mikhail'e Tanrı'nın yardım etmediğine inanmıştı. Belki alçak gönüllü ve sade bir hayat yaşayan kişiye

---

⁸²⁹ Gregoras, s. 260.

⁸³⁰ Kaliptra kelime anlamı olarak baş örtüsü anlamına gelmekle birlikte, imparatorun kullandığı bir çeşit başlık olarak tanımlanabilir.

⁸³¹ Gregoras, s. 261;

⁸³² Gregoras, s. 265.

yardım ederdi diye düşünerek Filis'e güvenmiştir.⁸³³ Böylece İmparator onun teklifini kabul etmiş ve kendisine istediği kadar para, silah ve at tahsis etmiştir.

Filis, güzel sözler ve dostça ilişkiler ile askerlerin savaş hevesini tetiklemiştir. Onlara atlar, silahlar ve ödüller vermiş, savaştan sonrası için yeni unvanlar ve hediyeler vadetmiş ve onlarla birlikte yaşamaya başlamıştır. Ayrıca kendisi ve ordusu için dua etmeleri amacıyla rahiplere bol miktarda para vermiştir. Başkentten ayrılmadan önce düşman karargahına gizlice casus gönderdiği için Halil'in bir kaç gün önce Vize çevresindeki tüm köyleri yağmalamak için 1000 piyade ve 200 süvari seçtiğini ve oradan bol miktarda ganimet elde ettiğini haber almıştır. Olabildiğince hızlı hareket ederek, düşman karargaha varmadan onları yolda yakalamak istemiştir.

Üç gün sonra başkentten dış mahallelerinden ayrılmış ve yerli halkın Ksirogipso olarak adlandırdığı nehre varmıştır. Burası düz ve doğal bir zemin olduğu için karargah kurmak ve savaşmak için burayı tercih etmiştir.⁸³⁴ Askerlerini cesaretlendirecek konuşmalar yapmıştır. İki gün sonra gece yarısına doğru nöbetçiler düşmanın bol miktarda ganimet, esir, kadınlar, çocuklar ve hayvanlarla geldiğini haber vermiştir. Gerçekten de güneş doğarken görünen Türkler, rakiplerinin silahlarının parladığını görmüşler ve savaş için hazırlıklara başlamışlardır. Öncelikle arabalardan çember yapmış, ortasına diğer ganimetlerle birlikte zincire vurulmuş esirleri koymuşlardır. Filis'in idaresindeki piyade ve süvariler Türkler üzerine ilerlemeye başlamıştır. Çarpışmalar başladığında kısa bir süre için Bizans askerlerinin düzeni bozulmuştur. Gregoras'ın anlatımıyla Türklerin cesareti artmış ve "anlaşılmaz bağırış ve sesler ile" hücumu geçmişlerdir.⁸³⁵ Filis bir yandan Tanrı'ya dua etmiş, bir yandan askerlerini cesaretlendirmeye çalışmıştır. Piyadeler arasında gerçekleşen göğüs göğse çarpışmada her iki taraf da yiğitçe mücadele etmiştir. Filis ise en iyi silahlı askerlerden bir grup ile Türklerin süvarilerine saldırmıştır. Korkuya kapılan ve ne yapacaklarını bilemeyen Türk askerler çok sayıda kayıp vermiştir. Geri kalanları da sıkıştırmak için Bizanslılar hızla Hersonisos'un girişine gitmişlerdir. Burada kurdukları karargahta imparatorun hediyelerinin ve zafer kutlamalarının keyfini sürmüşlerdir. Bu sırada imparator

---

⁸³³ Gregoras, s. 266.

⁸³⁴ Gregoras, s. 267.

⁸³⁵ Gregoras, s. 268.

Çanakkale Boğazını devriye gezmesi ve Halil'in karşı kıyılardaki Türklerden yardım almasını engellemek için 5 gemi göndermiştir. Ayrıca Sırpların 2000 kişilik süvari birliği ve kendilerinden yardım talep edilmediği halde Galata'daki Cenevizlilerin 8 adet gemisi de Bizanslılara katılmıştır. Bizanslılar ve Latinler kuşatma için güçlü aletleri yerleştirmiş ve gece gündüz aralıksız olarak Türkleri taş yağmuruna tutmuşlardır.⁸³⁶

Büyük bir ordu ile her yönden kuşatıldıklarını gören Türkler gece gizlice Bizans birliklerinin bulunduğu bölgeye saldırarak kaçmak istemişlerdir. Bizans birliklerine karşı daha önceleri zafer kazanmış oldukları için onları tanıdıklarını ve korkutabileceklerini düşünmüşlerdir. Böyle bir hareketin tüm karargahta karışıklık yaratacağını ve böylece kurtulabileceklerini ümit etmişlerdir. Fakat ilk kez Bizanslılar hakkında yanılmışlardır.⁸³⁷ Uyanık ve silahlı halde bulunan Bizanslılar sürekli nöbetçiler yerleştirmişlerdi. Bu ilk deneme başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da Türkler bir kez daha saldırmayı seçmişler ve Sırplar üzerine yönelik bu ikinci teşebbüsten de sonuç alamamışlardır. Artık umutları tükenmiş bir halde silahlarını bırakarak Cenevizlilere teslim olmayı ve onlardan yardım almayı düşünmüşlerdir. Geçmişte onlara herhangi bir zarar vermedikleri için güvenebileceklerine sanmışlardır. Fakat gece ay olmadığı ve çok karanlık olduğu için ne olduğunu anlayamadan kendilerini Cenevizlilerin değil Bizanslıların gemilerinde bulmuşlardır.⁸³⁸ Cenevizliler Türklerin tüm mallarına el koymuş ve en çok parası olanları öldürmüş, diğerlerini ise esir almışlardır. Bunlardan bazılarını köle olarak imparatora vermiş, bazılarını kendi aralarında paylaşmışlardır.⁸³⁹

4.4. Bizans İmparatorluğu'nda Hanedan İçi Çekişmeler

4.4.1. II. Andronikos'un Eşi İrene'nin Hırsları

İmparator II. Andronikos ilk eşi Macar Prensesi Anna'dan olan oğullarından Mikhail'i 1294'te ortak imparator ilan etmiş, Konstantinos isimli diğer oğluna ise Despot unvanı

---

⁸³⁶ Gregoras, s. 269-270.

⁸³⁷ Gregoras, s. 270.

⁸³⁸ Gregoras bu durumu "Dumandan kaçmak isterken ateşin içine düşmek" olarak tanımlamıştır. Bknz. Gregoras, s. 270.

⁸³⁹ Bu olayların 1313 yılında yaşandığını ifade eden Gregoras Halil'in akıbetinden bahsetmemiştir. Bknz. Gregoras, s. 271.

vermiştir. IX. Mikhail'in Ermeni Kralı'nın kardeşi Maria ile evliliğinden iki oğlu ve iki kızı dünyaya gelmiştir. Bu oğullardan birine Andronikos, diğerine Manuel adı verilmiştir. II. Andronikos'un ikinci eşi Montferratlı İrene'den ise Ioannes, Theodoros ve Dimitrios adlı üç oğlu ve bir kızı olmuştur. İmparatorun küçük yaştaki kızı Simonis daha önce bahsedildiği üzere Sırp Kralı Milutin ile evlendirilmiştir.

İmparatoriçe İrene oğullarına yönelik büyük umutlar beslemeye başlayınca hanedan problemleri de başlamıştır. İrene oğullarının Bizans tahtında doğuştan hakları olduğu düşüncesiyle birbiri ardına tahta çıkmaları gerektiğine inanmıştır. Fikirlerinin arasında en çok sıkıntı yaratan Bizans'ın yönetim yapısına ters bir şekilde toprakların ve iktidarın tüm erkek çocuklar arasında paylaştırılması konusu olmuştur. Gregoras'a göre İmparatoriçe Latin kökenli olduğu için bu sistemi oradan almış ve Bizans'ta uygulamak istemiştir. Çünkü üvey oğlu IX. Mikhail'i kıskanıyordu.⁸⁴⁰ Bu nedenle kendi oğullarının da hakimiyet sahalarının olmasını ve kimseden emir almadan yönetme haklarının olmasını umut etmiştir.

İrene planlarını hayata geçirme noktasında eşi II. Andronikos'un kendisini çok sevdiğini ve çocukları ile ilgili meselelerde onu ikna edebileceğini düşünmüştür. Bu nedenle açıkça ve sürekli olarak çocuklarının da iktidarda pay sahibi olması için imparatora baskı yapmaya başlamıştır. Fakat İmparator yüzyıllar içinde şekillenmiş olan Bizans monarşisinin değiştirilmesinin mümkün olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine İrene çeşitli yollardan imparatora tepki göstermiştir. Oğullarının imparator olduklarını görmezse yaşayamayacağını söylemiş, İmparator'dan uzak durmuş ve barışmak için çocukların tahta çıkması için pazarlık yapmıştır.⁸⁴¹ Bu tavırların artması ile İmparator II. Andornikos İrene'den uzaklaşmıştır.

Umutlarının bu kadar çabuk ve beklenmedik biçimde boşa çıktığını görünce İrene nasıl olacağını bilmeksizin intikam almak hırsıyla 1303'te Selanik'e gitmiştir. İmparatoru tahkir etmek amacıyla eşinin sırlarını açıklamış, en özel anlarını bile herkese anlatmaktan çekinmemiştir. Damadı Sırp kralı ile de sürekli temaslarda bulunmuştur. İmparator gerek İrene'nin skandal çıkarmasına engel olmak istediği, gerekse Sırpların

---

⁸⁴⁰ Gregoras, s. 239.

⁸⁴¹ Gregoras, s. 240.

Bizans'a yönelik bir hamlede bulunmasından tedirginlik duyduğu için İrene'ye hak ettiğinden fazla şey vermiştir.⁸⁴² Fakat İrene oğulları için imparatorun desteğini sağlayamayacağını anlamış ve tüm planlarını kendi başına gerçekleştirmek için çabalamıştır. Öncelikle Atina Dükünün kızı ile ikinci oğlu Theodoros'u evlendirmek istemiştir fakat bunda başarısız olmuştur. Daha sonra ise oğlunu aslında çok önemli bir soydan gelmeyen Spinoula isimli birinin kızı ile evlendirmek için elçileri bol miktarda para ile kendi vatanı olan Lombardiya'ya göndermiştir. Bu tercihin sebebi soylu Latinlerin Bizanslılar ile hatta imparatorlarla bile evlenmek istememesidir. Aslında İrene'nin kendisi de ünlü bir markinin soyundandı fakat marki makamı Latinler arasında çok yüksek görülmediği için Bizans İmparatoru ile evlenmiştir.⁸⁴³ İrene ikinci oğlu Theodoros'u oraya göndermeyi ve marki olmasını sağlamayı başarmıştır.

İmparatoriçe daha önceleri ilk oğlunu Aitolialıların ve Akarnanların ve Epir bölgesinin hakimi yapmak için çok fazla para harcamıştır. Fakat hiçbir şekilde planlarını gerçekleştirememiştir. Bu sırada II. Andronikos duruma müdahale etmiş ve baba olarak oğlu ile ilgilenmiştir. İmparator, hükümette akıllı ve tecrübeli biri olarak bilinen, teveccühünü kazanmış Nikiforos Khumnos isimli bir kimsenin kızı ile oğlu Ioannes'i evlendirmiştir. İrene'nin tüm itirazlarına rağmen gerçekleşen bu evlilik uzun soluklu olmamıştır. Çünkü henüz dört yıl bile geçmeden Ioannes ardında bir çocuk bırakmadan Selanik'te ölmüştür.

O zaman İrene kızı ve damadı ile ilişkilerini sıkılaştırıp emellerine ulaşmak için çabalamaya devam etmiştir. Kızının İmparatoriçeleri süslemek için gerekli olan ve Bizans geleneklerince belirlenen hiçbir şeyden geri kalmaması için elinden geleni yapmıştır. Damadı Sırp Kralının başına neredeyse II. Andornikos'unki ile aynı olan, çok değerli taşlar ve çok sayıda inci ile süslü örtüyü koymuş ve ondan sonra her sene öncekilerden daha iyi hediyeler vermeye devam etmiştir.⁸⁴⁴ Tüm servetini çocukları için özellikle de yakında bir çocuk sahibi olacağını umduğu kızı için kullanmıştır. Bizanslıların zenginliğini Sırp Kralına harcamıştır ki zamanı geldiğinde tahtı ele geçirmek için yardıma ihtiyaç duyduğunda Sırp Kralının Bizanslılara karşı onun yanında yer

---

⁸⁴² Gregoras, s. 241-242.

⁸⁴³ Gregoras, s. 243.

⁸⁴⁴ Gregoras, s. 246.

almalarını istemiştir. Fakat hiçbir şey İrene'nin planladığı gibi gitmemiş ve kraliçe olan Simonis'in geçirdiği rahatsızlık dolayısıyla çocuk sahibi olması imkansız hale gelmiştir.⁸⁴⁵ Ancak İmparatoriçe hırsını kaybetmemiş ve çok sayıda hediye ile Sırp Kralını, halef olarak Dimitrios ya da marki Theodoros'u seçmesi konusunda ikna etmiştir. Öncelikle Dimitrios'u Sırp topraklarına göndermiştir. Fakat buranın yaşam şartlarına uyum sağlayamayan Dimitrios annesinin yanına dönmeyi tercih etmiştir. Ardından Theodoros Sırp kralı tarafından halef olarak atanmış ancak aynı şekilde Theodoros da burada yerleşemeyince tekrar Lombardiya'ya dönmüştür.⁸⁴⁶

Tüm umutları tükenen İmparatoriçe İrene uzun süre Selanik'te yaşamıştır. Eskiden beri alışkanlık haline getirdiği üzere dinlenmek amacıyla Drama şehrine gittiği sırada hastalanmış ve sonuçta iyileşemeyerek 1317 senesinde ölmüştür. Sırp Kraliçesi olan kızı cenazesini İstanbul'a naklettirmiş ve Pantokrator manastırına gömülmesini sağlamıştır. II. Andronikos ölen eşinden kalan yüklü miktardaki paranın bir kısmını çocuklarına vermiş, bir kısmını da Aya Sofya kilisesine bağışlamıştır.

4.4.2. Ortak İmparator IX. Mikhail'in Ölümü ve Tesalya Devletinin Parçalanması

IX. Mikhail uzun zamandır ortak imparator olarak devlet işlerinde söz sahibi olmasına rağmen büyük başarılar gösterememiştir. Anadolu'da Türkler tarafından mağlup edilmesinin üzerine Trakya'ya geçmiştir. Dimetoka ve Edirne'de bulunduğu sırada yine Türkler tarafından yenilince Selanik'e gönderilmiştir.

Ermeni Krallığından Maria ile evlenmiş olan İmparator IX. Mikhail'in iki kızı olmuştur. Bunlardan Anna isimli olan, Epir ve Aitolia'nın hakimi Thomas ile, Theodora ise Bulgarların hakimi Sviatoslavos ile evlenmiştir. İmparator Mikhail'in iki de oğlu vardı, imparator Andronikos ve despot Manuel. Her ikisi de sarayda imparator dedelerinin yanında büyütülmüşlerdir. 1316 yılına gelindiğinde III. Andronikos'a, İmparator II. Andronikos tarafından ortak imparator olarak taç giydirilmiştir. Böylece II. Andronikos kendisinden sonra IX. Mikhail'in ve ondan sonra da III. Andronikos'un tahta geçmesini planlamıştır.⁸⁴⁷

---

⁸⁴⁵ Simonis'in rahatsızlanmasının sebebi henüz 8 yaşında bir çocuk olmasına rağmen, 40 yaşının üzerindeki Sırp Kralının onunla bedensel ilişki yaşamasıdır. Bknz. Gregoras, s. 247.

⁸⁴⁶ Gregoras, s. 248.

⁸⁴⁷ Nicol, s. 163.

Genç Andronikos'un yaşam tarzı babası ve dedesi için hayal kırıklığı yaratmıştır. 1318'de III. Andronikos'un Alamanlardan İrene isimli biri ile evlendirilmesinden sonra IX. Mikhail eşi imparatoriçe Maria ile Selanik'e gitmiş ve 1320'de orada hayatını kaybetmiştir. Gregoras'a göre oraya giderse öleceği konusunda bir kehaneti biliyor olmasına rağmen gitmiştir. Kehanet şöyledir:

“Edirne'deki sarayda kapıların önünde üst eşiğin biraz yukarısında çizilmiş bir çember bulunurdu. Çemberin etrafına da dört hayvan resmedilmişti: aslan, leopar, tilki ve tavşan. Ve bunların üzerinde Paleologoslardan bir imparatorun Selanik'e gelecek olursa gizemli bir biçimde ölümünü açıklayan bir şiir bulunurdu. Bu kehanet yerden iki insan boyu mesafede duruyordu. Merdiven ile çıkma şansı bulunmadığından ve imparator orada bulunduğu sürece kapıdan sayısız insan girip çıktığından, bu şiiri oraya birinin yazdığından şüphe duymak kesinlikle mümkün değildi.”⁸⁴⁸

Ancak imparator IX. Mikhail'in ölümüne son zamanlarda yaşadığı acılar sebep olmuştur. Kısa bir süre önce kızı Anna'yı kaybetmiş olan IX. Mikhail oğlu Manuel'i de kaybedince sağlığı iyice bozulmuş ve 12 Ekim 1320'de ölmüştür.⁸⁴⁹

Bu sırada Tesalya'nın hakimi II. Ioannes Angelos Dukas yaşça genç ve zayıf yapılı biri olarak kendi iktidarını korumakta zorlanmıştır. Bir ayaklanma durumunda tahtının gasp edilmesinden endişe duyarak Bizans İmparatoru II. Andronikos'a elçiler göndermiş ve onun gayri meşru kızı İrene'yi kendisine eş olarak almıştır. Ioannes 3 senelik evliliklerinin neticesinde ardında çocuk bırakmaksızın 1318'de ölmüştür. Bu tarihten itibaren Tesalya devletinde veliaht bulunmadığından bazı şehirler ve köyler devletten ayrılarak kendi başlarına hareket etmeye başlamıştır. Bazıları Bizans İmparatorunun hakimiyetine geçmeyi tercih etmiş, bazıları ise Boeotia'dan olan soylulara boyun eğmiştir. Bizans hakimiyetine geçmeyenlere çok sayıda mektup gönderilmiş, eskisi gibi bir tek Bizans İmparatorluğu'na itaat etmeleri tavsiye edilmiştir. Ancak durum değişmemiş ve Tesalya devleti parçalanmıştır.⁸⁵⁰

---

⁸⁴⁸ Gregoras, s. 278.

⁸⁴⁹ Nicol, s. 163.

⁸⁵⁰ Gregoras, s. 279.

4.4.3. İki Andronikos Arasındaki İlişkiler ve İç Savaşın Başlaması

IX. Mikhail'in iki oğlu da sarayda yetiştirilmelerine rağmen Andronikos babası ve dedesi tarafından daha çok sevilmiştir. Bu sevgi neticesinde İmparator II. Andronikos onu tahta halef olarak görmüş, bir imparator için gerekli eğitimi alması ve hep yanında olması için elinden geleni yapmıştır. 1316 yılında III. Andronikos'a ortak imparator olarak taç giydirilmiştir.

Genç Andronikos yaşının getirdiği heyecanlarla ve imparator olarak istediğini yapma hakkı olduğu düşüncesiyle hareket etmeye başlaması üzerine dede ile torun arasında sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır. Gece gezmeleri ve çok para harcaması imparatorlara uygun bir davranış olarak görülmediği için İmparator dedesi onun harcamalarını karşılayacak kadar ödeme yapmamıştır. Bu nedenle genç Andronikos Galata'nın karşısında oturan ve tabii ki büyük servetleri olan Latinlerle arkadaşlık etmeye başlamıştır. Dedesinin tahtta uzun yıllardır oturduğu ve ondan sonra da babası imparator Mikhail'in onun yerini alacağını gördüğü için kendisine sıranın gelmeyeceğini düşünmeye başlamıştır.⁸⁵¹

Bu düşünceler onun iktidar hırsını körüklemiş ve artık İmparator dedesi tarafından idare edilmek, bir çocuk gibi muamele görmek istememiştir. Bağımsız bir hakimiyet ve bol geçim kaynağı olması gerektiğini düşünmüştür. Ancak bunun Bizans İmparatorluğunda mümkün olmadığını gördüğü için başka ülkelerde hakim olmayı hayal etmeye başlamıştır. Annesinin vatanı Ermenistan'da ya da Peloponnes'te ya da Ege adalarından birinde.⁸⁵² Bunlardan haberdar olan babası ve dedesi onu dizginlemeye çalışmışlardır. Hatta huzursuzluğu yatıştır umuduyla güçlü bir Alman ailesinden biri ile evlenmesini sağlamışlardır. Bu kişi Brunswick-Grubenhagen Dükü Heinrich'in kızı Adelaide von Brunswick'tir. Bizanslıların Brunswick'li İrene adını verdikleri hanım ile III. Andronikos'un düğünleri 1317'de yapılmıştır.⁸⁵³ Ancak bu evlilik de genç Andronikos'un hayat tarzında bir değişikliğe neden olmamıştır. Arkadaşlarıyla yaptığı gece gezmelerinde, soylu bir aileden olmasına rağmen hareketleri nedeniyle eleştirilen

---

⁸⁵¹ Gregoras, s. 282.

⁸⁵² Gregoras, s. 283.

⁸⁵³ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 163.

bir kadına tutulmuştur. Bu kadının başka sevgilileri olduğuna dair haberler Andronikos'u kıskançlığa sürüklemiştir ve adamlarını kadının evi yakınlarda pusuya yatırmıştır. Bir gece yarısına doğru kardeşi despot Manuel, Andronikos'u aramak isterken kadının evinin oradan geçmiştir. İmparatorun nöbetçileri onun hızla geldiğini görünce karanlıkta onu tanımamış, kadının sevgili sanmışlardır. Oklarla ölümcül şekilde yaraladıkları adamın kim olduğunu anladıklarında onu saraya götürmüşler ancak yapılacak bir şey kalmamıştır. İmparator II. Andronikos Manuel'in öldüğünü öğrenince gelecek için ciddi endişe duymaya başlamıştır. Despot Manuel'in ölüm haberi ulaştığında Selanik'te yaşayan imparator IX. Mikhail kısa bir hastalığın ardından ölmüştür. Yaşlı imparator Andronikos bu olaylardan çok sarsılmıştır⁸⁵⁴, artık torununun hareketlerini kabullenemeyeceğini ve onun tahtın halefi olmadığını açıklamıştır.⁸⁵⁵

İmparator II. Andronikos'un Macar ilk eşinden olan oğlu despot Konstantinos, protovestiarios Muzalon'un kızı ile evlenmiştir. Fakat bu hanım çocuk sahibi olmadan ölmüştür. Kathara adındaki hizmetçisi ile despotun gizli bir ilişkileri ve Mikhail Katharos adında bir oğulları olmuştur. Ancak Konstantinos oğlu ile hiç ilgilenmemiştir. İlerleyen yıllarda İmparator II. Andronikos tarafından Makedonya ve Tesalya ilgili meseleleri halletmesi için bölgeye atandığında başka bir kadına aşık olmuş ve geride bıraktığı kadını ve oğlunu tamamen ihmal etmiştir.⁸⁵⁶

O zamanlar 15 yaşında gelen Mikhail Katharos'u yaşlı imparator Andronikos yanına almış ve ona sarayda bir görev vermiştir. Mikhail, İmparatorun derin sevgisini kazandıkça onu kıskananlar artmış, bu duruma en çok da genç Andronikos öfkelenmiştir.

IX. Mikhail'in ölümü ve III. Andronikos'un tahttan uzaklaştırılması neticesinde siyasi durum karışmıştır. İmparator II. Andronikos herkesin sadece kendisini imparator olarak tanınması ve imparatorluğun varisi olarak seçeceği kişiye bağlı kalmaları için yemin

---

⁸⁵⁴ Gregoras, s. 284.

⁸⁵⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 163.

⁸⁵⁶ Gregoras, s. 289-290.

etmesini istemiştir. Bu noktada en güçlü adan Mikhail Katharos olarak görülmüştür ve bu durum III. Andronikos'un karışık planlar kurmasına neden olmuştur.⁸⁵⁷

Aristokratların daha genç olanları bir süredir iktidardan memnuniyetsizlik duymaktaydı ve dedesi ile çekişmesinde III. Andronikos'u desteklemeye başlamışlardır. III. Andronikos'un taht iddiası ve II. Andronikos'un buna inatla direnmesi zaten büyük sıkıntıların yaşandığı bir dönemde Bizans İmparatorluğunu iç savaşa sürüklenmiştir. Bu ayaklanmanın başlıca destekleyicileri toprak sahibi soylulardı. Özellikle III. Andronikos'un yaşlıları olan bazı isimler iç savaşta etkin rol oynamışlardır.⁸⁵⁸ Genç Andronikos'un yakın arkadaşı olarak her hareketinde yanında olan ve onu yönlendirenlerin başında Ioannes Kantakuzenos⁸⁵⁹ gelmektedir. Zengin ve soylu bir aileden olan Kantakuzenos anne tarafından Paleologoslar ile akrabaydı.

Genç Andronikos'un diğer bir destekçisi ise baba tarafından Kuman asıllı, anne tarafından II. Andronikos ile akraba olan Sirgiannis Paleologos'tur. Askeri eğitimlerinin ardından İmparator II. Andronikos onu komutan olarak Makedonya'ya atamıştır. Yönettiği bölgeyi gasp etmeye kalkınca yakalanmış ve hapsedilmiştir. Annesinin arabuluculuğu neticesinde II. Andronikos'a bağlılık yeminleri vermesi şartıyla hapisten çıkmıştır. Gregoras, Sirgiannis'in II. Andronikos tarafından torununu izlemesi için görevlendirildiğinden bahsetmektedir. Ancak "imparatorluktan kendisine bir pay almak ve kendi bağımsız devletini kurmak için" fırsat kollayan Sirgiannis genç Andronikos'a gitmiş ve dedesinin sırlarını ona açıklamıştır. Kendi taleplerinin karşılanması durumunda İmparatorluğu ele geçirmesi için ona yardım edeceğinin sözünü vermiştir.⁸⁶⁰ Bu işbirliğine katılan bir diğer isim IX. Mikhail hayatta olduğu müddetçe onun yakın arkadaşı olan Theodoros Sinadinos'tur. Bu kimse yaşça diğerlerinden daha büyük ve toprak sahibi aristokrasidendir.⁸⁶¹ III. Andronikos'un en ateşli destekçilerinden bahsetmeye değer olan son isim ise Aleksios Apokaukos olmuştur. Batı themalarının

---

⁸⁵⁷ Gregoras, s. 292.

⁸⁵⁸ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 165-166.

⁸⁵⁹ Ioannes Kantakuzenos, sonraki yıllarda devlet yönetiminde aktif bir şekilde yer almış, III. Andronikos'un ölümünün ardından önce onun oğlu V. Ioannes'in vasiliğini üzerine alarak, ardından ortak imparator ilan edilmeyi sağlayarak Bizans İmparatorluğu yapmıştır (1347-1354).

⁸⁶⁰ Gregoras, s. 293-297.

⁸⁶¹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 166.

domestikosu olarak görev yapan Apokaukos soylu bir aileden değildi fakat pratik zekalı ve entrika konusunda yetenekliydi.⁸⁶²

Bu isimler gizli planları istekle ve fikir birliği ile kabul etmişler, sağlam bir hizip oluşturarak, yeminlerini III. Aleksios lehine değiştirmişler ve karşılığında büyük mükafatlar için söz almışlardır. Ardından tedbirli bir şekilde harekete geçmişlerdir. Öncelikle Sirgiannis ve Kantakuzenos yaşlı imparatorun işbirlikçilerini ve Trakya'daki yerlerin vasiliğini rüşvetle satın almışlardır. Genç yaşlı demeden asker toplamaya başlamışlar ve silahlanmışlardır. Dahası kendi adamlarını şehirlere muhafız olarak yerleştirmişler ve planlarını sızdırmalarından şüphe ettikleri kişileri çeşitli bahanelerle şehirden göndermişlerdir.

Torunun yaptıklarından haberdar olan II. Andronikos onu tutuklatmış ve patrik ve senato üyeleri tarafından sorgulanmasına karar vermiştir. Patrik Gerasimos ve orada bulunan başrahipler genç Andronikos'u sorgulamaları ve kaçma planlarından vazgeçmesi için ona nasihatlerde bulunmaları için çağırılmışlardır. Tavsiyeler ve uyarılar son derece babacan bir şekilde yapıldığı için iki Andronikos uzlaşmış ve karşılıklı olarak yemin etmişlerdir. Buna göre yaşlı Andronikos imparatorluk için torunu ve ortak imparator Andronikos dışında bir halef bırakmayacaktı, torun da imparator dedesinin hakimiyetine ya da hayatına yönelik hiçbir teşebbüste yer almayacaktı.⁸⁶³ Fakat genç Andronikos dışarı çıkınca etrafındaki kötü niyetli kişiler onu verdiği yeminleri çiğnemekle suçladılar ve kışkırtmaya çalıştılar. Bunun üzerine genç imparator, megas logothetis Theodoros Metokhitis aracılığıyla destekçilerinin de güvenliği konusunda dedesini ikna etmek istemiştir. Ancak Metokhitis onu reddetmiştir.⁸⁶⁴

Aradan geçen kısa süre içinde III. Andornikos kaçma planlarından vazgeçmemiş, eski arkadaşlarıyla sık sık buluşup görüşmüştür. Paskalya gününde planlarını uygulamaya

---

⁸⁶² Gregoras, s. 297.

⁸⁶³ Gregoras, s. 307-308.

⁸⁶⁴ Gregoras eserinde Metokhitis'in çok net bir şekilde genç imparatoru uyardığını ifade etmiştir. "Seni beklenmedik şekilde kurtaran Tanrı'ya şükretmek yerine, kötülük yapanlar için yalvarmaya mı geliyorsun? Hayatın için bana ve çocuklarıma minnettar olman ve güneş ışığını görebildiğin için bana şükretmen gerektiğini anlamadın mı? Çünkü sana karşı hazırlanan plana bizzat ben engel olup etkisiz hale getirdim. Tanrı'ya git! O insanlarla işbirliği yapma. Çünkü imparator dedene yeminlerini tutmayan bu adamlar sana yeminlerini tutmayacaklar." Bknz. Gregoras, s. 309.

koyulmuş ve alışkanlık edindiği üzere sabah avına gidiyormuş gibi saraydan çıkmıştır. Böylece 20 Nisan 1321'de İstanbul'dan kaçan genç Andronikos iki gün sonra Edirne civarında bekleyen Sirgiannis ve Kantakuzenos'un ordugahına varmıştır.⁸⁶⁵

4.4.4. III. Andronikos'un Trakya'daki Faaliyetleri

İmparator II. Andronikos torununun güneş doğmadan kaçtığını öğrenince aynı gün, patrik yeni öldüğü için İstanbul'da bulunan başrahipleri çağırmış ve onlara dönme torunu, onun işbirlikçileri, onunla birlikte kaçanlar ya da aynı görüşte olanlar için cezalar vermelerini emretmiştir. Halkın hiçbir şekilde kompoculara yardım etmeyeceğine ve II. Andronikos'a bağlı kalacaklarına dair yemin etmeleri için sokaklarda İncil dolaştırılmıştır.⁸⁶⁶

Bu sırada genç imparator Andronikos'un arkadaşları Trakya'daki şehirlere otonomi ve vergi muafiyeti vaatlerinde bulunmuş ve bölgedeki herkesi kendi saflarına çekmeyi başarmıştır. Bizans İmparatorluğuna sürekli zarar veren Türklerin akınları her geçen gün arttığı için yaşlı imparator bir süre önce aslında yanlış olduğunu bilmesine rağmen yapabileceği bir şey olmadığı için, tebaasından aldığı yıllık vergiyi arttırmıştır. Çünkü İmparatorluğun çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması ve sınırdaki düşmanlar ile barışı koruyabilmek için paraya ihtiyaç vardı. Bu durum, gümrük memurları ve vergi tahsildarları için bir fırsata dönüşmüş, tebaadan daha fazla vergi alma konusunda adeta birbirleri ile yarışmışlardır. Böylece kısa sürede Bizans topraklarının sürekli küçülmesine rağmen imparatorluk hazinesine her sene giren altının sayısı artmıştır. İmparator II. Andronikos bu gelir ile kıyıdağı düşmanlara karşı 20 gemi yaptırmayı ve 1000 adet Bithynia'da ve 2000 de Trakya ve Makedonya'da olmak üzere daimi süvarilerden oluşan bir kara ordusu toplamayı tasarlamıştır. Ayrıca geri kalan parayı çeşitli milletlerden gelecek elçiler için hediyeler hazırlanması ve keza çevredeki milletlere yıllık destek ve devlet mekanizmasının diğer sabit giderleri için harcamayı planlamıştır.⁸⁶⁷ İşte bu ağır vergi yükünden kurtulmak isteyen Trakya halkı genç imparatorun teklifini memnuniyetle kabul etmiş ve onun için savaşa hazır hale gelmiştir.

---

⁸⁶⁵ Gregoras, s. 310.

⁸⁶⁶ Gregoras, s. 313.

⁸⁶⁷ Gregoras, s. 311-312.

III. Andronikos'un yakınları öncelikle Trakya'nın her yerine gelen vergi memurlarına hakaret etmişler onların paralarını almışlardır. Bir hafta geçmeden kalabalık bir ordu oluşturarak başkente doğru ilerlemişler, Silivri önlerine vardıklarında burada karargah kurmuşlardır. İstanbul'daki yaşlı imparator ayaklanmanın şehir halkına da yayılacağından endişelenmiş ve uzlaşmak için torununa elçi göndermiştir. Heyetin başı erdemleri dolayısıyla kendisiyle tanışan herkeste derin saygı uyandıran Filadelfia metropoliti Theoliptos'tu. Beraberinde, oğlunu yumuşatması ve başkente ilerlememesi için onu ikna etmek üzere Sirgiannis'in annesi de gönderilmiştir.⁸⁶⁸ Yapılan görüşmeler sonunda 6 Haziran 1321'de⁸⁶⁹ iki imparator uzlaşmaya varmıştır. Buna göre; genç Andronikos Makedonya'da kendisine verilenler ile birlikte Khristoupolis'ten Rigio'ya, İstanbul'un dış mahallelerine kadarki Trakya topraklarının hakimiyetini alacaktı. Bunlar oldukça fazlaydı ve yıllık gelir olarak binlerce nomisma getirirdi. Yaşlı Andronikos ise İstanbul'un ve Khristoupolis'ten ötedeki Makedonya topraklarının sahibi olacaktı. Ayrıca komşu milletlerin elçilerini o kabul edecekti çünkü genç Andronikos böyle işleri ağır buluyordu ve bunları başarıyla yürütecek yapıda değildi. Şartlar genç imparatoru çok memnun ederken yaşlı olan için aynı şeyi söylemek pek mümkün değildir. Bundan sonra II. Andronikos durumu değiştirmek için fırsat kollamıştır.⁸⁷⁰

İki imparator arasında çekişmelerin başladığı sırada Türkler Bizans İmparatorluğunun siyasi durumunun ne kadar kötü olduğunu anladıkları için donanma inşa etmeye, hep birlikte korkusuzca denize açılmaya başlamışlardır. Ayrıca Makedonya ve Trakya'ya, adalara saldırmaya başlamışlar ve bölgedeki durumu sürekli kötüleştirmişlerdir. Türklerin bu saldırıları yüzünden imparatorluk hazinesi ciddi kayba uğramış, ihtiyaçların karşılanması için eski imparatorların terekeleri dahi satılmıştır.⁸⁷¹

Düşmanın bu tehlikesine rağmen Andronikoslar kendi aralarındaki barışı korumayı başaramamış ve tekrar birbirleri ile mücadele etmeye başlamıştır. Bu kez olayların planladığı gibi ilerlemediğini gören Sirgiannis'in rolü daha büyük olmuştur. Genç imparatorun neredeyse her konuda megalos domestikos Kantakuzenos'a danıştığını ve onunla çok daha yakın olduğunu görünce bundan rahatsızlık duymuştur. Hayal kırıklığı

---

⁸⁶⁸ Gregoras, s. 314.

⁸⁶⁹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 167.

⁸⁷⁰ Gregoras, s. 315.

⁸⁷¹ Gregoras, s. 322.

ve öfke ile III. Andronikos'tan intikam almak isteğine kapılarak yaşlı imparator ile ittifak kurmaya karar vermiştir.

II. Andronikos'un desteğiyle konumunu güçlendirebileceğini düşünen Sirgiannis, imparatora elçiler göndermiştir. Bu taraf değişikliğinden memnun olan II. Andronikos kaybettiği bölgeleri geri kazanmanın ve tahtını korumanın hayaliyle Sirgiannis ile anlaşmış ve böylece iç savaş tekrar başlamıştır.

Genç Andronikos İstanbulluların kendisini destekleyip davet etmeleri üzerine, barışın bozulmasını bahane ederek Trakya birlikleri ile İstanbul'a harekete etmiştir.⁸⁷² Ancak bekledikleri desteği bulamayacaklarını ve herhangi bir başarı elde etmelerinin mümkün olmadığını anlayınca geri dönmek zorunda kalmışlardır. Bunun üzerine despot Konstantinos Makedonya'nın yöneticisi olarak Selanik'e gönderilmiştir. Aynı anda Sirgiannis de Türk askerler ve Bithynia'daki Bizans askerleri ile harekete geçip III. Andronikos'u araya alarak sıkıştıracaktı.

Despot Konstantinos tüm mallarını deniz yolculuğu sırasında kaybetse de Selanik'e varmayı ve III. Andronikos'un annesi Kseni'yi yakalamayı başarmıştır. III. Andronikos kaldığı bu zor durumdan kurtulmak için despotu yakalayacak olana büyük makamlar ve mülkler vadetmiştir.⁸⁷³ Ayrıca adamlarına sokak sokak gezerek İstanbul halkının ayaklanarak imparator dedesini öldürdükleri yalanının yayılmasını emretmiştir. Bu haber despotun ordusunda karışıklığa sebep olunca despot zor durumda kalmıştır. İstanbul'daki imparator tarafından gönderilen gemi ve gizli mektuplar isyancıların eline geçince despot Konstantinos yakalanmış ve keşiş cübbesi giymek zorunda bırakılmıştır.⁸⁷⁴

4.4.5. Uzlaşma Süreci

Trakya'da yaşananlar üzerine yapabileceği bir şey olmadığını gören II. Andronikos torunu ile uzlaşma yolları aramıştır. Daha önceki anlaşmaya benzer şartlarla barış sağlanmış, II. Andronikos ortak imparator olarak tanınmıştır. Gregoras, aslında genç

---

⁸⁷² Gregoras, s. 323.

⁸⁷³ Gregoras, s. 324-325.

⁸⁷⁴ Gregoras, s. 326-327.

Andronikos'un imparator dedesinin ona verdikleri ile yetinmeye hazır olduğunu fakat adamlarının onu tüm iktidara sahip olmak için kışkırttığını ifade etmiştir.⁸⁷⁵

İmparatorların uzlaşması Sirgiannis'in hesaplarını bozduğu için bu durumdan memnun olmamıştır. Çünkü olaylar yatıştığında kendi suçları ortaya çıkacaktı. Bu nedenle mevcut siyasi durumdan memnun olmayan diğer kimseler ile dostluk kurmaya çalışmıştır. Peloponnes'teki vasi Andronikos Asan'ın da görevinden kovulduğu için Andronikoslara kızgın olduğunu düşünerek onunla ittifak kurmak istemiştir. Fakat bu kimse damadı megalos domestikos Kantakuzenos'un düşmanı olduğu için Sirgannis'den nefret etmiştir ve onun planlarını gizlice İmparatora iletmiştir.⁸⁷⁶ Neticede Sirgiannis hapsedilmiş, evi ve serveti yağmalanmıştır.

1322 yılında yapılan barıştan sonra genç Andronikos çoğunlukla Trakya'da Dimetoka'da kalmış ve bu süreçte iki taraf da birbirlerini izlemeye devam etmiştir.⁸⁷⁷ 2 Şubat 1325 tarihinde İstanbul Aya Sofya'da III. Andronikos için taç giyme töreni düzenlenmiştir. Ertesi sene genç Andronikos'un Alman eşi İrene, ardında çocuk bırakmaksızın ölmüş ve yaşlı imparatorun isteği üzerine ikinci eş olarak Lombardiya'dan Savoie kontu V. Amadeo'nun kızı Anna ile evlenmiştir.⁸⁷⁸

İki imparator arasında 5 yıl boyunca barış hüküm sürse de imparatorluk bu çekişmelerden çok zarar görmüştür ve bu süreçte Bizans'ın düşmanları, özellikle de Türkler hızla ilerlemişlerdir. 1324'te II. Andronikos öyle zor durumda kalmıştır ki daha önce suçlu bularak gözlerini kör ettirdiği Aleksios Filathropinos'u affetmiş ve onu Türklerin kuşatması altında bulunan Filadelfia'ya göndermiştir. Açlıktan kırılan şehir sakinleri Türklere teslim olmayı göz almışken Filanthropinos yetişmiştir. II. Andronikos ona ne asker ne silah ne de para vermemiştir fakat bu kimse Türkler tarafından gayet iyi tanındığı ve ondan korkulduğu için daha yolun yarısında iken şehri kuşatanlar silahlarını bırakmaya ve kuşatmayı kaldırmaya başlamışlardır.⁸⁷⁹ Anadolu için Filanthropinos gibi

---

⁸⁷⁵ Gregoras, s. 329.

⁸⁷⁶ Gregoras, s. 332-333.

⁸⁷⁷ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 168.

⁸⁷⁸ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 168.

⁸⁷⁹ Gregoras, s. 331.

bir isim işe yararken Trakya bölgesindeki Türklerin saldırılarına bir çözüm bulmak mümkün olmamıştır. Megalos domestikos olarak Ioannes Kantakuzenos elinden geleni yapmışsa da küçük çaplı başarılar dışında bir sonuç elde edilememiştir. O yıllarda doğu toprakları ihmal edildiği için özellikle Bithynia'nın şehirleri ve köyleri Türkler tarafından ele geçirilmiş ve 1326 yılında açlıktan kıırılan Bursa şehri bile düşmüştür.⁸⁸⁰

Genç Andronikos'un çevresindekiler iktidarın paylaşılmış olmasından rahatsızlık duyduklarını için yaşlı imparatorun artık devlet meselelerinde gevşek davrandığı bahanesiyle III. Andronikos'un tek imparator olarak tanınmasını istemişlerdir. Yaşlı imparatorun makamından indirilmesi ve hatta öldürülmesi gibi bir düşünceleri olduğu için her türlü yolu denemeye karar vermişlerdir.⁸⁸¹ Bu amaçla ilk önce Bulgarların hakimi Mikhailos'a elçiler göndermişlerdir. Sırpların II. Andronikos ile güçlü bağları bulunduğu için Bulgarlar ile ittifak kurmak daha olası gelmiştir. Mikhailos Bulgarların yönetimini ele aldığı ilk zamanlarda aristokrat aileler ile yakınlık kurmak istediğinden Sırp kralının kız kardeşi ile evlenmişti. Ondan önceki lider Sviatoslav'ın eşi III. Andronikos'un kız kardeşi dul kaldığında ise Sırp eşinden ayrılarak imparatorun kız kardeşi ile evlenmiştir. Böylece Mikhailos ile III. Andronikos arasında akrabalık bağları kurulmuştur. Yapılan görüşmeler sonunda II. Andronikos ve Sırp Kralına karşı ittifak kurmuşlardır. III. Andronikos dedesini tahttan indirip tek başına Bizans İmparatoru olduğu takdirde, Mikhailos'a damadı ve müttefiki olduğu için büyük miktarda para ve toprak bağışlayacağına dair vaatlerde bulunmuştur.⁸⁸²

II. Andronikos artık yaşlandığı ve ciddi eylemlerde bulunmadığı için halk onun yönetiminden hoşnutsuzluk duymaya başlamıştır. Bu durumdan cesarete alan genç Andronikos dedesine karşı mücadele planlarını gerçekleştirmeye başlamıştır. Gerekli parayı temin etmek için imparator dedesinin Trakya'daki durumları düzenlemesi için gönderdiği görevlilerden para almıştır. Bundan sonra bazı meselelerin düzenlenmesi için Mısır hükümetine elçi göndermek istediği mazeretini sunarak başkente yönelmiştir. İstanbul'a gidişi sırasında geçtiği Trakya şehirlerinden asker toplamış ve bu bölgelere kendi adamlarını yerleştirmiştir. Fakat bu sırada adamlarından birisi kaçmış ve II.

---

⁸⁸⁰ Gregoras, s. 344.

⁸⁸¹ Gregoras, s. 347.

⁸⁸² Gregoras, s. 348.

Andronikos'a torununun taht planlarından bahsetmiştir. Benzer haberleri daha önce de duyan II. Andronikos olayı araştırınca doğru olduğunu öğrenmiş ve anlaşmayı bozan torunu III. Andronikos'un İstanbul'a girmesine engel olması için temsilcilerini göndermiştir.⁸⁸³

Bir yandan müttefik arayışlarına girişen II. Andronikos Sırp kralına, Selanik ve çevresini yöneten oğlu despot Dimitrios'a Makedonya'nın bazı bölgelerinin yönetimi ile görevli iki yeğeni protovestiarios Andronikos ve Mikhail Asan'a gizli mektuplar göndermiştir. Fakat bu mektuplar III. Andronikos'un adamlarının eline geçtiği için isyancıların her şeyden haberi olmuştur. Yaşlı imparator ise yoldakilerden hakkında pek bir bilgi gelmemiştir çünkü halktan, senatörlerden ve hatta akrabalarından çok sayıda kimse gönüllü olarak açık veya gizli bir şekilde III. Andronikos'un tarafına geçmeye başlamıştır. Genç Andronikos'un taraftarlarından biri yaşlı imparatorun oğlu marki Theodoros'tu. Dirayetsizliği ve tembelliği yüzünden yoksullaşmış ve annesinin ölümünden sonra eşini ve çocuklarını geride bırakarak imparator babasına geri dönmüştür. O zamandan beri İstanbul'da, imparatorun sevgisiyle ve imparatorluk hazinesinden aldığı destekle yaşamış fakat şimdi kendi adına da imparatorluk hayalleri kurarak babası II. Andronikos'un karşısında yer almıştır.⁸⁸⁴

1327 yılının Kasım ayında despot Dimitrios Selanik'te imparatorun mektuplarını almış ve hemen protovestiarios Andronikos'a ve Asan'a haber vererek asker toplamaya başlamıştır. Genç Andronikos'un taraftarlarının Makedonya'da şehirlerindeki mülklerini ve servetlerini askerlere dağıtmışlardır. Fakat III. Andronikos İstanbul'a, Selanik'e, Makedonya'ya ve adalara gizlice kararnameler göndererek halka vergiden muafiyet, çeşitli askeri tahsisat ve ücretler vaat etmiştir. Bu haberler duyan herkesin onun tarafına geçmesine neden olmuştur.⁸⁸⁵

İmparator II. Andronikos ve torunu arasında elçiler gidip gelmiş, bu sırada her iki taraf da kendi masumiyetini ve iyi niyetini ifade ederek insanları ikna etmeye çalışmıştır.⁸⁸⁶

---

⁸⁸³ Gregoras, s. 349-350.

⁸⁸⁴ Gregoras, s. 352.

⁸⁸⁵ Gregoras, s. 353.

⁸⁸⁶ Genç Andronikos, Bizans topraklarının kaybedilmesinin, özellikle Anadolu'daki şehirlerin Türklerin eline geçmesinin tamamen dedesinin suçu olduğunu ve bunun gibi sorunları düzeltmek, imparatorluğa refah getirmek

Nihayetinde II. Andronikos torununun isyanından vazgeçmesi için kilise tarafından cezalandırılmasını istemiş ve bu talep doğrultusunda III. Andronikos'un adı kilise dualarından çıkarılmıştır. Patrik İseias ise bu uygulamayı tasvip etmediği için görevden alınmış ve bir manastıra kapatılmıştır.⁸⁸⁷

Başkente girmesine izin verilmeyen III. Andronikos gizli yollar denemek zorunda kalmış ancak başarılı olamamıştır. Aralık 1327'de Selaniklilerin daveti üzerine oraya hareket etmiştir. Despot Dimitrios, protovestiarios Andronikos ve Mikhail Asan'ın Sırpların müttefik birlikleriyle ve Makedonya'daki Bizans birlikleriyle beraber ayaklanma ihtimalleri vardı. Fakat bunlar kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüştür ve genç Andronikos imparator olduğunu gizleyerek sivil kıyafetler içinde Selanik'e girmiştir. Şehre girer girmez imparator olduğunu açıklamış ve neredeyse tüm şehir tarafından coşkuyla karşılanmıştır.⁸⁸⁸

Selanik'ten ayrıldıktan sonra Serez'e ilerleyen III. Andronikos buradan yoluna devam ederek Makedonya'daki şehirleri ele geçirmeye başlamıştır. Bu olaylar karşısında Sırp Kralının, II. Andronikos ile yaptığı anlaşmanın gereğini yerine getirmediği görülmüştür. Bulgar kralı Mikhailos ise büyük karşılıklar beklentisiyle taraf değiştirmek istemiş ve yaşlı imparator bunu memnuniyetle kabul etmiştir.

4.4.6. III. Andronikos'un Başkente Girişi ve İmparator Oluşu

1328 yılının Mayıs ayına gelindiğinde İstanbul halkı bir süredir Venedik-Ceneviz çekişmesinden dolayı sıkıntı yaşamaktaydı. Teçhizatlı 40 gemi ile Cenevizlilere karşı savaştan Venedik donanmasının Galata ve Boğaz'ı ablukaya alması yüzünden erzak gemileri gelememiş ve şehirde yiyecek kıtlığı başlamıştır.⁸⁸⁹ Böylesine zor bir durumda halk kendilerini kurtaracak olan her ne ise, her kim ise onu kabullenecek gibi

---

amacıyla hareket ettiğini söylemiştir. Yaşlı Andronikos ise ardında imparatorluğu iyi idare edecek, güvenilir bir halefi olsa kendi isteğiyle tahtı bırakabileceğini fakat böyle bir durum söz konusu olmadığı için, torunu sorumsuz ve tecrübesiz olduğu için ona karşı olduğunu ifade etmiştir. Konuşmaların detayları için bkz. Gregoras, s. 354-361.

⁸⁸⁷ Gregoras, s. 362.

⁸⁸⁸ Gregoras, s. 365.

⁸⁸⁹ Gregoras, s. 371-372.

görünüyordu.⁸⁹⁰ III. Andronikos da bu durumdan faydalanmak istemiş ve İstanbul'a yönelmiştir.

Bir gece seçkin bir kaç adamı ile kimseye görünmeden şehre girme teşebbüsünde bulunmuştur. Fakat kapı muhafızları onu tanımış ve dışarı atmıştır. Böylece dedesi ile anlaşma yapmak üzere daha ılımlı bir tavır takınmak zorunda kalmıştır. Fakat yaşlı imparator Bulgarlardan alacağı desteğe güvenerek torununun taleplerini kabul etmemiştir. Ayrıca daha önce yaptıklarından dolayı ona güvenmemiştir.⁸⁹¹ Genç Andronikos planlarının başarısız olmasından dolayı üzgün bir şekilde oradan ayrılmış, Bulgarlar ile görüşerek II. Andronikos'a yardım etmelerini engellemiştir.

İlerleyen günlerde surların muhafızlarından iki kişi düşman safına geçmiş ve biraz yukarıda bir köyde bekleyen genç imparator ile yanında sadece Kantakuzenos varken görüşmüşler ve kendileri için yazılı sözler ile para ve mülk talebinde bulunmuşlardır. Bunun karşılığında ne zaman ve ne şekilde surlardan geçebileceklerine dair bilgi vermişlerdir. Bu muhafızlar dikkat çekmemek için görev yerlerine döndükten 4 gün sonra III. Andronikos surlara gelmiştir. Anlaşmaya vardıkları muhafızlar diğer muhafızları şarap ile uyutmayı başarmış ve önce 18 silahlı adam surları aşarak şehre girmiş, ardından birliklerin başındaki III. Andronikos için Romanos kapısını açmışlardır.⁸⁹² Tüm bunlar olurken aslında güneş henüz battığında yakın köylerden bir adam gelerek başkent kapısında genç Andronikos'un adamlarını gördüğünü haber vermiş ve bunu öğrenen yaşlı imparator askerleri ile onlara karşı koymak istemiştir. Fakat megas logothetis bunların söylentiden ibaret olduğunu, kapıların ve surların silahlı muhafızlar tarafından son derece iyi korunduğunu söyleyerek onu vazgeçirmiştir.⁸⁹³ Gecenin başlarında İstanbul'un dış mahallerinden insanlar gelerek muhafızlara Romanos kapısında bir grubun toplandığını haber vermiştir. Yaşlı imparator tekrar bunları duyunca megas logothetis ile bu kez sert bir şekilde konuşmuştur. *“Demirden bir adama benziyorsun. Bu yüzden korkmuyorsun bizi saran tehlikeyi hissetmiyorsun. Olanların beni uyutmadığını görmüyor musun? Sanki*

---

⁸⁹⁰ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 171.

⁸⁹¹ Gregoras, s. 373.

⁸⁹² Gregoras, s. 374.

⁸⁹³ Gregoras, s. 374-375.

torunumun yaptığı şiddetli bir gürültü geliyor kulağıma ve düşüncelerimi karıştırıyor, aklımı bulandırıyor ve kalbime batıyor.” Fakat diğeri halis bir Makkabi olduğu için önceki fikirlerinde ısrar etmiş, sözleri küçümsemiştir ve tedirginliğin boşuna olduğunu düşmanın ne yaptığının öneminin olmadığını göstermek için uyumaya gitmiştir.

23 Mayıs 1328’de yakın arkadaşları ile başkente girmeyi başaran genç imparator dedesini tahttan feragat etmeye zorlamış ve Bizans tahtını ele geçirmiştir.⁸⁹⁴ Bu süreçte II. Adronikos’a kötü muamelede bulunulmamış, imparatorluk simgelerini taşımasına ve sarayda yaşamasına izin verilmiştir.⁸⁹⁵ Manastıra kapatılmış olan Patrik İseias serbest bırakılmış yeni imparator tarafından saraya davet edilmiştir. III. Andornikos’un şehre girerken askerlerine kimsenin malına zarar vermemelerini emretmiştir fakat bu emir uygulanmamış, zenginlerin evleri yağmalanmıştır. Özellikle yaşlı imparator II. Andronikos’un daimi destekçisi Theodoros Metokhitis’in evi tamamen yakılıp yıkılmış, servetine el konulmuş ve kendisi Dimetoka’ya sürgüne gönderilmiştir.⁸⁹⁶

II. Andronikos Bizans tahtından indirildikten 2 sene sonra bir manastıra gönderilmiş ve burada keşiş olmuştur. Hayatının son yıllarında görme yetisini kaybetmiştir. Daha küçük bir çocukken Sırbistan Kralı ile evlendirdiği kızı Simonis’in yanındayken 13 Şubat 1332’de ölmüştür. Zamanında kendi parası ile restore ettirdiği Khora⁸⁹⁷ Manastırında kalmak üzere İstanbul’a dönmesine izin verilen Metokhitis de hayatı boyunca sadık kaldığı imparatoru II. Andronikos’tan bir ay sonra ölmüştür.⁸⁹⁸

4.5. XIII. Yüzyılın Sonlarında Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yapı

Paleologoslar döneminde ortak imparatorluk kavramı daha güçlü bir hale gelmiş, her iki imparator da aynı unvanları kullanarak hüküm sürmüşlerdir. II. Andronikos oğlu IX. Mikhaıl’i henüz 5 yaşındayken ortak imparator olarak ilan etmiş ancak taç giyme töreni

---

⁸⁹⁴ Nicol, *Bizans’ın Son Yüzyılları*, s. 171.

⁸⁹⁵ Gregoras genç imparatorun aslında iktidarı dedesi ile paylaşmaya hazır olduğunu ancak çevresindekiler tarafından buna engel olduğunu ifade etmektedir. Bknz. Gregoras, s. 382.

⁸⁹⁶ Gregoras, s. 182.

⁸⁹⁷ Kariye

⁸⁹⁸ Nicol, *Bizans’ın Son Yüzyılları*, s. 172.

Mikhail 17 yaşına geldiğinde 1294 yılında gerçekleşmiştir.⁸⁹⁹ Bununla birlikte devlet arazisinin hanedan arasında bölüşülmesi konusu tartışılmaya başlanmıştır. Bunun için ilk teşebbüste bulunan kişi imparator Andronikos'un ikinci eşi İrene de Montferrat olmuştur. İrene imparatorun ilk eşinden olan oğlu Mikhail'in ortak imparator ilan edilmesi karşısında kendi oğullarının çıkarını korumak istemiş ve toprakların paylaşılmasını teklif etmiştir. Ancak II. Andronikos bu fikri kesin bir şekilde reddetmiştir.

Devletin birliği düşüncesi muhafaza edilirken yapısal olarak çözümler ve eyaletlerin merkez ile bağlarında zayıflıklar görülmüştür. Eyaletlerin merkez ile birlikte hareket etme durumları valinin şahsi kararına kalmış olduğu için valilik görevine imparatorun akrabaları ya da yakını olan saray görevlileri atanmaya başlamıştır. Bu şahıslara sürekli bir güven duyulmadığı için de sık sık değiştirilmişlerdir.⁹⁰⁰

Başkent geri alındığında nüfus eskiye oranla azalmıştır. Halkın büyük kısmı 1204'te işgal sırasında şehri terk etmiş, bazıları da zaman içinde farklı yerlere göç etmiştir. Yerlerine gelen Latinler de 1261'de Bizanslıların gelişi ile buradan ayrılınca şehir ıssız bir hale gelmiştir. VIII. Mikhail buranın tekrar canlandırılması için göç edenleri geri çağırmıştır. Bunun neticesinde özellikle Monemvasia bölgesinden gelenler tarafından yeni bir topluluk meydana getirilmiştir.⁹⁰¹ Harabe halindeki şehirde insanların ikamet edebilmeleri için çok sayıda eve ihtiyaç duyulmuştur.

İstanbul'un Latinlerin hakimiyetine geçtiği dönemde yönetim yapısında da değişiklikler yaşanmıştır. Siyasi ve ekonomik olarak bağımsız, birbirleri ile rekabet halinde, merkeze yalnızca görüşte tabii küçük devletler oluşmuştur. Haçlıların adetleri diğer bölgeleri de etkilemiştir. Anadolu'daki valiler artık kendilerini bağımsız yöneticiler olarak görmeye başlamış, Türkler ile şahsi çıkarlarına göre ilişkiler geliştirmişlerdir. Soylu aileler de benzer şekilde hareket etmişlerdir. Hem kilise mülklerine hem de diğer toprak sahiplerine büyük imtiyazlar sağlanmış, askerlere verilen toprakların miras yoluyla

---

⁸⁹⁹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 100.

⁹⁰⁰ Ostrogorsky, s. 444.

⁹⁰¹ Norwich, s. 197.

devredilmesi durumunu kabul etmiştir. Tarımdan gelen gelir azaldıkça, bu gelir ile beslenen orduya yapılan harcamalar azalmıştır.⁹⁰²

Maddi güç azaldıkça merkezi yönetimden uzaklaşmalar artmıştır. Tüccar İtalyan devletlerine verilen imtiyazlar önemli bir gelir kaybı yaşatmıştır. Bizans'ın ticaret alanında önemli bir yere sahip olmasını sağlayan denizlerdeki üstünlüğü de ortadan kalkınca İtalya Avrupa ticaretinin merkezi konumuna yükselmiştir.⁹⁰³ İmparator VIII. Mikhail Ceneviz-Venedik rekabetinden faydalanmaya çalışmış, bu durum siyasi açılarından kısa süreliğine işe yarasa da ekonomik bir fayda getirmemiştir.⁹⁰⁴ Buna rağmen İstanbul, Selanik ve kısmen diğer şehirlerde ticari faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı görülmektedir. Özellikle Selanik ve Monemvasia deniz ticaretinde önemli yer tutmuştur.⁹⁰⁵

XIII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ekonomik bir çöküntü içindeki İmparatorluk özellikle İstanbul ve Selanik şehirlerinde açıkça gözlemlenmiştir. Türk gazilerin akınları nedeniyle yerlerinden ayrılan ahali başkent ve Trakya'ya büyük bir göç dalgasının yayılmasına neden olmuştur.⁹⁰⁶

VIII. Mikhail Paleologos tahtın tek sahibi olmak için yasal varis ve ortak imparator olan IV. Ioannes Laskaris'i daha çocuk yaşta kör ettirdiğinden benzer bir akıbeta uğrama korkusu nedeniyle şahsi güvenliğini sağlamak için büyük harcamalar yapmıştır. Aristokrasinin, ruhban sınıfının ve askerlerin desteğini kazanmak için onlara ödemeler yapmış, halkı dikkate almamıştır. Bu durum üretici kesimi gittikçe zayıflatmıştır.⁹⁰⁷

Yüksek asalet sınıfının gücünü arttırdığı bu dönemde feodalleşme atılım göstermiştir. Ruhani ya da dünyevi büyük arazi sahiplerinin sahip oldukları mülkler ve kendilerine tabii olan yarı hür köylüler⁹⁰⁸ artmıştır. İmparatorluğun neredeyse tüm zenginliği küçük

---

⁹⁰² M. V. Levtchenko, *Bizans Tarihi*, çev. Maide Selen, İstanbul: Doruk Yayıncılık, , 2007, s. 274-275.

⁹⁰³ Levtchenko, s. 276.

⁹⁰⁴ Levtchenko, s. 276.

⁹⁰⁵ Cameron, s. 68.

⁹⁰⁶ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 118.

⁹⁰⁷ Levtchenko, s. 276.

⁹⁰⁸ paroikoi

bir azınlığın elinde toplanmıştır. VIII. Mikhail zamanında pronoia⁹⁰⁹ olarak verilen arazilerin, diğer mülklerin ve bunlarla birlikte toprağı işleyen köylülerin miras yoluyla devredilmesine izin verilmiştir. Pronoia sahiplerinin devlete asker temin etme şartı kağıt üzerinde devam ediyor olsa da bu süreçte düzgün bir şekilde uygulandığını söylemek mümkün değildir.⁹¹⁰ Bu kimselerin malları ve güçleri arttıkça daha fazla imtiyaz elde etmişler ve vergiden muaf hale gelmişlerdir. Her yanda sefalet artarken bunlar zenginleşmişlerdir. Düşman akınlarına ancak sermayesi kuvvetli olan kesim direnebilmiş, diğer orta dereceli asalet sınıfı ve köylüler büyük zarar görmüştür.⁹¹¹ Bu nedenle devlet ekonomik ve askeri açıdan zayıflamaya başlamıştır.

Büyük arazi sahipleri vergi yükünü sahibi oldukları mülkteki köylülere yıkmakta bir beis görmemiştir. Örneğin 1283 yılında Tesalya'ya gönderilecek bir donanma hazırlanması için ve benzer şekilde 1296'da Girit'ten gelen sığınmacılar için vergi toplanmasına karar verildiğinde vergiyi pronoia sahibi değil, köylüler ödemiştir.⁹¹²

Pronoia sistemindeki değişim ordunun asker ihtiyacının karşılanması noktasında sıkıntı yaratmaya başlamıştır. Bu dönemde ordu neredeyse tamamen yabancı paralı askerlerden oluşturulmuştur ve haliyle maddi olarak devletin yükü artmıştır. VIII. Mikhail'in izlediği siyaset neticesinde gerek duyduğu asker sayısının on binler ile ifade edildiği ve devletin fakir sayılabilecek bir döneminde olduğu düşünüldüğünde böyle bir ihtiyacın karşılanmasının mali bir çöküntüye neden olduğunu söylemek mümkündür.⁹¹³

Bizans'ta altın sikkenin bozulması ile imparatorluk dış dünyadaki itibarını kaybetmeye başlamıştır. Bu paraya duyulan güven yok olmuş ve eskiden dünya ticaretinde rakipsiz olan Bizans altın sikkesi XIII. yüzyılın ortalarından itibaren İtalyan devletlerin yeni altını "la buona moneta d'oro"nun (iyi altın sikke) ön plana geçmesi ile değer kaybetmiştir.⁹¹⁴ III. Ioannes Vatatzes zamanında altın oranı 16 kırat iken, VIII. Mikhail

---

⁹⁰⁹ Daha ziyade ekili topraklardan elde edilen vergiler ve gelirler olmak üzere devletin bazı haklarının bireylere ya da kurumlara tahsis edildiği sistem.

⁹¹⁰ Nicol, *Bizans 'ın Son Yüzylları*, s. 117.

⁹¹¹ Ostrogorsky, s. 444.

⁹¹² Nicol, s. 118.

⁹¹³ Ostrogorsky, s. 445.

⁹¹⁴ Ostrogorsky, s. 446.

Paleologos döneminde bu değer 15'e, II. Andronikos Paleologos'un ilk yıllarında 14'e ve 1300'lü yılların başında 12'ye kadar düşmüştür. Bu nedenle özellikle gıda malzemelerinin fiyatı çok yükselmiş ve halkın büyük kısmı dilencilik yapacak kadar kıtlık çekmeye başlamıştır.

Büyük şehirlere ithal edilen mallar Cenevizli tüccarlardan temin edildiği için gelir dağılımındaki orantısızlık giderek büyümüştür. Özellikle Karadeniz'deki mısır ve balık ticaretinde Cenevizlilerin tekel oluşturması başkenti etkilemiştir.⁹¹⁵

Devlet gelirlerindeki düşüşü durdurmak ve tekrar yükseltmek için imparator II. Andronikos yeni vergi düzenlemeleri getirmiştir. Böylece yıllık vergi geliri 1.000.000 hyperpyron'a kadar yükselmiştir. Ancak vergi yükü artan halkın durumunu daha da zorlaştırmıştır. Sitoktithon isimli yeni bir vergi getirilmiş, buna göre çiftçiler ürünlerinin bir kısmını aynı olarak ödemekle mükellef olmuşlardır. Bu sırada büyük arazi sahiplerinin vergi muafiyetlerini kısıtlayan II. Andronikos'un çabaları işe yaramıştır. Yıllık gelir rakamları o dönemde Bizans İmparatorluğu'nun ne kadar büyük bir maddi çöküş içinde olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Çünkü daha erken dönemlerde devletin geliri 7-8.000.000 nomisma olarak kaydedilmişken⁹¹⁶ şimdi sikkenin değeri yarı yarıya düşmüş olmasına rağmen 1.000.000 altın ancak toplanabilmiştir. Gümrük gelirleri zaten bir süredir İtalyan devletlerin eline geçtiğinden bu vergi geliri devletin en önemli maddi dayanağı haline gelmiştir.

4.5.1. Edebiyat ve Eğitim

Paleologoslar devri kültür bakımından büyük bir gelişmenin yaşandığı devir olmuştur ve imparatorluğun yaşadığı siyasi çöküşe rağmen İstanbul dünyanın en önemli ilim ve kültür merkezi olmayı sürdürmüştür. Yanı sıra Selanik ve Mistra gibi şehirlerde de çok sayıda yazar çeşitli alanlarda eserler vermiştir. Önde gelen erkeklerin eşleri ve kızları da oldukça eğitilmiş ve kültürlü olmuştur.⁹¹⁷

Dönemin alimleri klasik yazarlar üzerinde yoğun bir şekilde çalışmışlar ve eski eserleri derlemişlerdir. II. Andronikos döneminin ileri gelen devlet adamlarından biri olan

---

⁹¹⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzylları*, s. 119.

⁹¹⁶ Ostrogorsky, s. 447.

⁹¹⁷ Cameron, s. 66.

Theodoros Metochites, Bizans imparatorluğuna yaptıklarıyla önemli katkılarda bulunmuştur. Metochites İstanbul’da doğmuş, üst düzey bir devlet adamı olan babasının 1283 yılında gözden düşüp, sürgün edilmesi üzerine İznik’e taşınmıştır. Burada eğitim gören Metochites etkili konuşma ve yazma konusundaki becerileri ile dikkat çekmiştir. II. Andronikos’un Anadolu seferi sırasında İznik’te kaldığı sürede yazdığı “nutuk” isimli çalışmasını imparatora sunma fırsatı bulmuş, başarılı bir hatip olduğu için imparatorluk hizmetine kabul edilmiştir. Bundan sonra hızla yükselmiş ve imparatorluğun en etkili isimlerinden birisi haline gelmiştir.⁹¹⁸

Kitap koleksiyonculuğu yaygın olmuştur. Hatta VIII. Mikhail’in yeğeni Theodora Raoulaina gibi bazı aristokrat kadınların da bu işle ilgilendikleri görülmüştür. Theodora, Aulus Aristides’in söylevlerini ve Aristoteles hakkında yazılmış yorumları taklit etmiş ve IX. yüzyılın ikonacı iki azizinin biyografilerini kaleme almıştır.⁹¹⁹

4.5.2. Sanat

Özellikle İstanbul’da yoğun bir faaliyet dönemi yaşanmıştır. Latinlerin işgali sonrası elde kalan ancak büyük zarar görmüş olan sanat eserleri mümkün olduğunca restore edilmeye çalışılmıştır. Bunların yanı sıra yeni eserler de meydana getirilmiştir. VIII. Mikhail Paleologos, imparatorluğunun ilk yıllarında Kutsal Havariler Kilisesi önüne diktirdiği Aziz Mikhael heykelinin alt kısmına imparatorun elinde İstanbul’un minyatürünü tutarak onu Baş Melek’e takdim eder haldeki heykelini de yaptırmıştır.⁹²⁰

Son derece kendine has bir üslup ile bağlantılı tuğlar ve uzun kubbelerin yer aldığı mimariye ait çok sayıda örnek bırakmışlardır. Selanik’te Kutsal Havariler Kilisesi, Vlaton Manastırı gibi yapılar bu dönemde inşa edilmiştir. İstanbul’daki Livos Manastırı ve Hagia Maria Pammakaristos parekklesion⁹²¹’u da yine Paleologos döneminin mimarisini yansıtan örneklerdir.⁹²²

---

⁹¹⁸ Foss, s. 128.

⁹¹⁹ Cameron, s. 167.

⁹²⁰ Norwich, s. 197.

⁹²¹ Bizans dini mimarisinde kullanılan, kiliseye bitişik ya da ayrı inşa edilen şapel.

⁹²² Cameron, s. 67.

4.5.3. Dini Hayat

İstanbul'da yeniden düzen kurmaya çalışan VIII. Mikhail zamanında görülen yoğun inşa faaliyetlerinden kilise ve manastırlar da nasibini almıştır. Kutsal yerlerin onarılmasının halkın morali açısından faydalı olacağını düşünen İmparator bu konuya önem vermiştir. İşgal sırasında Latinler tarafından her türlü yağmaya maruz kalan bu mekanların restorasyonu sonrasında yapılanların sembolü olarak Kutsal Havariler Kilisesi'nin önünde koruyucusu Aziz Mikhael'in heykelini taşıyan bir sütun dikilmiştir. Tüm bu çabalar sonuç vermiş ve halkın vatanseverlik duyguları artırılmıştır.⁹²³

1274 yılında Roma kilisesinin üstünlüğünü kabul etmek anlamına gelen birleşmeden sonra papanın Bizans üzerindeki baskıları artmıştır. Daha önce bahsedildiği üzere İmparator Lion konsilinden sonra İstanbul'da da tören düzenlemiş ve bizzat yemin ederek bu yemini onaylayan Latince belgeleri imzalamıştır. İlerleyen yıllarda papa İstanbul'a yeni elçiler göndermeye devam etmiş ve patriğin, tüm din adamlarının kendileri tarafından gönderilen metindeki şekliyle yemin etmelerini istemiştir. Kiliselerin inanç ayrılığındaki en temel mesele olan filoque'nin eklenmesinde ısrarcı olmuştur. Papa, Bizans dini sınıfa ait herkesin bu şartları kabul ettiğini gösterir belgeleri imzalamaları ve bunların bir kopyalarının Roma'ya gönderilmesini istemiştir. Batı kilisesinin bu talepleri zaten birleşmeye karşı olan ruhban sınıfı ve halk arasındaki gerilimi yükselttiği gibi aslında imparatoru da rahatsız etmeye başlamıştır. Başından beri bu birleşmeyi hangi amaçla kabul ettiğini, niyetinin ne olduğunu kıdemli din adamlarını sarayda toplayarak açıklamıştır.⁹²⁴ Böylece bir takım önlemler alarak papalığı gücendirmeden meseleleri halletmeye çalışmıştır.

Kilise meselelerinde VIII. Mikhail ile II. Andronikos arasında büyük farklar görülmüştür. Kiliselerin birliği fikrini savunmanın getireceği bir yarar olmadığı için II. Andronikos tahta çıkınca resmen birleşmeden vazgeçildiğini ilan etmiştir. Ioannes Bekkos patriklikten ayrılmak zorunda kalmış, yerine eski patrik Iosefos getirilmiştir.

Ioannes Laskaris'e yaptıkları nedeniyle VIII. Mikhail Paleologos'u aforoz eden ve görevden alınan eski patrik Arsenios'un taraftarlarının birleşme yanlılarının

---

⁹²³ Norwich, s. 197.

⁹²⁴ Konuşmasının kısa bir metni için bkz. Norwich, s. 217-218.

cezalandırılması için yaptıkları girişimler karmaşaya neden olmuştur. Onları sakinleştirmek için bir takım önlemler alan dönemin imparatoru II. Andronikos, uzun müddet bu meseleler ile ilgilenmek zorunda kalmıştır.

Onun kısa bir süre sonra ölümü üzerine de Kıbrıslı Georgios patriklik tahtına atanmıştır. Kilise üzerindeki Latin hakimiyetinin sona ermesi ile Bizans manastırları için maddi ve manevi parlak bir dönem başlamıştır.⁹²⁵ I. Aleksios Komnenos (1081-1118) zamanından beri bizzat imparatora bağlı olan Athos manastırları Kasım 1312 tarihli chrysobullon ile İstanbul Patrikliği'ne bağlanmışlardır. Artık Athos dağındaki tüm manastırların başkanları İstanbul Patriği tarafından atanacaktı. Devletin arazileri ve gücü azalırken İstanbul Kilisesi Ortodoks dünyanın merkezi olan konumunu korumuş, devletin toprak kaybettiği bölgelerde bile dini üstünlüğünü devam ettirmiştir.⁹²⁶ Anadolu'daki manastırların çoğunun Türklerin eline geçtiği süreçte Athos Dağı'ndaki manastırların İmparatorluğun dini yaşamındaki önemi artmıştır.

Gregoras'a göre bazı imparatorlar hırsları, kibirleri nedeniyle kutsal kiliseler inşa etmiştir. Bunlar gereğinden fazla olduğu zaman işin alçak gönüllülükle yapılması gereken kısmı ihmal edilmiştir. Fakat İmparator II. Andronikos yenilerini inşa etmek yerine, önceki kiliseleri iyileştirmeyi ve restore etmeyi tercih etmiştir. Yılların getirdiği yıpranmayla oluşan tehlikeye karşı koymak için çabalamış, onları kaderine terk etmek yerine yeniden canlandırmıştır. Daha önceleri bazı kimseler kıskançlıkla hareket ederek eski binaların yıkılmasına göz yummuştur. Çünkü yapılarla birlikte onları yaptıranların anıları da silmek istemişlerdir. Fakat bahsedildiği üzere II. Andronikos Paleologos daha fazla para gerektirmesine rağmen restorasyon işine büyük önem vermiştir.⁹²⁷

---

⁹²⁵ Ostrogorsky, s. 449.

⁹²⁶ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 113; Ostrogorsky, s. 449.

⁹²⁷ Gregoras, s. 275.

BÖLÜM 5: BİZANS'IN YENİ RAKİBİ OSMANLILAR

5.1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu İle İlgili İddialar

XIII. yüzyılın sonlarında tarih sahnesinde etkin rol oynamaya başlayan ve XX. yüzyılın başlarına kadar oldukça geniş bir coğrafyada hüküm süren Osmanlı Devleti'nin doğuşu tarih araştırmaları açısından önemli bir konudur. Kuruluş dönemi ile ilgili bilgi veren kaynakların geç bir tarihte yazılmış olması ve mevcut birinci el kaynakların çoğunun menkıbelerle dolu olması bu alanda çalışan araştırmacılar tarafından bir sorun olarak değerlendirilmiştir. “Aslında on üçüncü yüzyılın sonlarında Anadolu'nun batı sınır bölgelerinde ortaya çıkan ve birkaç nesil sonra, Osmanlı hanedanının yönetimi altında merkezileşmiş bir devlete dönüşen, Osman adında birinin önderliğindeki siyasi teşebbüsün büyüleyici gelişiminin ardında yatan sebepleri ve belli başlı etkenleri tanımlamak üzere, yirminci yüzyıla kadar hiçbir girişimde bulunulmamıştır.”⁹²⁸. Bu süreçte eserler kaleme alan tarihçiler XV. yüzyılın ikinci yarısında yazılmış kaynaklardaki efsanevi anlatımları tekrar etmişlerdir.

5.1.1. Gibbons, Köprülü ve Wittek'in Görüşleri

Herbert Adams Gibbons'ın 1916 yılında “The Foundation of the Ottoman Empire, A History of the Osmanlis up to the Death of Bayezid I (1300-1403)”⁹²⁹ isimli İngilizce eserinin yayınlanması ile tartışmaların fitili ateşlenmiştir. 1928 yılında “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu” başlığıyla Osmanlıcaya tercüme edilen eserin⁹³⁰ etkisi 1930'larda Fuat Köprülü ve Paul Wittek'in eserleri yayınlanana kadar devam etmiştir.⁹³¹

1910'lu yıllarda İstanbul'a gazeteci olarak gelen Gibbons eserinde Osman, Orhan, Murad ve Bayezid dönemlerini ele almıştır. Ertuğrul'un Anadolu'ya gelmesinden 1402 yılında Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'in yenilmesine kadar geçen süreçte Bizans'ta meydana gelen olaylar detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Eserde Osmanlıların

---

⁹²⁸ Cemal Kafadar, *İki Cihan Aresinde*, Ankara: Birleşik Yayınevi, 2010, s. XI.

⁹²⁹ Herbert Adams Gibbons, *The Foundation of The Ottoman Empire, A History of The Osmanlis Up To The Death of Bayezid I (1300-1403)*, Oxford, 1916; Çalışmamız boyunca eserin orijinalinin yanı sıra 1998 tarihli Türkçe çevirisinden de faydalanılmıştır. Bknz. Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Çev. Bülent Arı, Sdl. Hüseyin Dağ, Yay. Haz. Mustafa Everdi, Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 1998.

⁹³⁰ Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Trc. Ragıp Hulusi Özdem, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.

⁹³¹ Kafadar, *İki Cihan Aresinde*, s. XII.

Söğüt'e nereden geldikleri, Söğüt coğrafyası, Bizans, Doğu Avrupa ve kısmen de Fransa ve İngiltere ile ilgili konular ve yazarın Roma coğrafyası olarak adlandırdığı bölgeyle ilgili bilgiler sunulmuştur.⁹³²

Herbert Adams Gibbons eserinde özetle şu konulara temas etmiştir: Osmanlı devletine adını veren Osman'ın babası Ertuğrul, Harezm'deki Moğol istilasından kaçarak Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad döneminde Anadolu'ya gelmiş ve Söğüt'e yerleşmiştir. Oğlu Osman ve aşireti müşrik Türklerden oluşmaktadır. Daha sonra Selçuklu Türkleri gibi Müslüman olmayı seçmişlerdir. Etraflarındaki Hristiyan Rumları da Müslüman olmaya zorlamışlardır. Öncesinde sayıları hayli az olmasına rağmen 1290-1300 arası sayıları artmış ve sınırları Bizans aleyhinde genişlemiştir. Bu kimseler halis Türk değil, yeni karşılaştıkları unsurlar ile karışan yeni bir ırktır. Çok kısa zaman zarfında Osmanlıların nüfusunun artması doğudan yeni bir göç hareketinin olduğu ile açıklanamayacağına göre bu artışın nedeni bölgedeki Rumlar ile karışmalarıdır. Balkanlardaki hızlı ve kalıcı yerleşimin nedeni ise Bizans'ın ve Batı'nın içinde bulunduğu kaotik ortamdır. Bunun yanı sıra Osmanlıların liderlerinin güçlü şahsiyetleri de önemli rol oynamıştır. Yeni bölgedeki halkın Müslüman olması için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Hristiyan ahaliden savaş sırasında esir alınanlar İslam'ı tercih ettikleri takdirde kölelikten kurtulmuştur. Fakat bundan daha geniş çaplı bir uygulama bulunmuştur: Devşirme usulü. Balkanlardaki Rum ve Slav halk çocuklarını vermek yerine hep birlikte "ihtidayı" daha faydalı görmüştür.

Gibbons'un kitabında üzerinde durduğu en temel soru, "XIII. asırda Söğüt'e gelen bu beylikten Osmanlı diye bir devletin çıkmasını sağlayan şartlar nelerdir?" sorusudur.⁹³³ Gibbons, Osmanlıların fetihlerinin kesinlikle yağma olarak görülemeyeceğini Osmanlıların başından beri kendi güçleri sayesinde neleri elde edebileceklerini bilen devlet kurucuları olduğunu belirtmiştir.⁹³⁴ Çalışmasında küçük bir beyliğin güçlü bir devlete nasıl dönüştüğü sorusuna cevap arayan yazar, Söğüt'e gelenlerle ilgili olarak "Türkler" ifadesini kullanmıştır. Bu Türklere dair ise pasif ve "pagan" gibi gerçek dışı

---

⁹³² Yunus Uğur, İhsan Fazlıoğlu, "Tartışma Başlıyor: Avrupa Medeniyeti ve Türkler", *Tarih Okumaları: Osmanlı Kuruluş Tartışmaları*, Bilim Sanat Vakfı, Türkiye Araştırmaları Merkezi, Notlar 4, İstanbul, 2005, s. 8

⁹³³ Friederich Giese, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi", *Söğüt'ten İstanbul'a*, Der: Oktay Özel-Mehmet Öz, İstanbul: İmge Kitabevi, 2015, s. 149.

⁹³⁴ Giese, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi", s. 149.

nitelemelerde bulunmuştur. Ona göre bu “pagan” kültür geldiği bölgede medeniyetle karşılaşmış ve “Türk” isimli yeni bir ırk ortaya çıkmıştır.⁹³⁵ Onun fikrine göre, Malazgirt muharebesinden sonra Anadolu’da yerleşen Selçuk Türkleri Müslüman olmalarına karşın Moğol istilâsından kaçarak Anadolu’ya gelen kabileler İslamiyeti henüz benimsememişlerdir. Osman’ın da mensup olduğu aşiret Batı Anadolu’ya geldikten sonra buradaki Türkler ile etkileşimleri sonucu paganizmi terk edip Müslümanlığı seçmişlerdir. “İhtida” kavramını kullanan yazar, Türklerin 1290’da paganken Müslüman olduğunu, inançta Müslüman ancak uygulamalarda (yönetim, diplomasi gibi) Avrupa’yı örnek aldıklarını iddia etmekten çekinmemiştir.⁹³⁶ Hatta Osman’ın başlangıçta müşrik olduğunu, devleti kuran Osman’ın İslam’ı seçmesinin ardından Türk ve Rum unsurlardan oluşan karma bir toplumun olduğunu savunarak asıl devleti büyüten ve geliştirenin bu Rum unsurları olduğuna dikkat çekmiştir.⁹³⁷

Gibbons’a göre bu kadar “ehliyetsiz” bir ırkın güçlenmesi ve böylesine büyük bir yapılanmaya sahip olması tamamen şans ile bağlantılıdır. Bizans Anadolu’da her ne kadar yüksek bir medeniyet oluşturmuşsa da Osmanlıların bölgeye geldikleri dönemde yeteneksiz yöneticiler nedeniyle bir kaos ortamına sürüklenmiştir. “Bu boşluğu iyi değerlendiren Osmanlı, Avrupa’nın usûl ve adetlerini almaktan geri durmamıştır.” Bu değerlendirmenin ardından Gibbons, Avrupa medeniyetine ait davranışlara Türklerin savaştan sonra yakıp yıkmamaları, haraç/vergi almaları, hatta kadınların örtünmeleri gibi örnekler vererek bunların İslam ile ilgili olmadığını Bizans’tan alınmış uygulamalar ya da Osman’ın zekasının ürünü olduğunu iddia etmiştir.⁹³⁸

Özetle Gibbons, Anadolu’da hakim olan Rum nüfus ile Türklerin karışımından yeni bir ırkın ortaya çıktığını ve bu ırkın dinini de klasik İslam olmadığını, yeni bir din olduğunu iddia ederek Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ve menşei ile ilgili tartışmaların başlamasına sebep olmuştur.

---

⁹³⁵ Uğur, Fazlıoğlu, “Tartışma Başlıyor: Avrupa Medeniyeti ve Türkler”, s. 8.

⁹³⁶ Uğur, Fazlıoğlu, “Tartışma Başlıyor: Avrupa Medeniyeti ve Türkler”, s. 8.

⁹³⁷ Giese, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu Meselesi”, s. 152.

⁹³⁸ Uğur, Fazlıoğlu, “Tartışma Başlıyor: Avrupa Medeniyeti ve Türkler”, s. 9.

Gibbons'ın iddialarına karşı olarak ise Fuat Köprülü 1935'te Fransızca "Les Origines de l'Empire Ottoman", 1959'da ise Türkçe olarak "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu"⁹³⁹ isimli bir çalışma yayınlamıştır. Köprülü çalışmasında kendi söylemiyle, öncelikle kuruluş meselesi hakkındaki mevcut görüşleri özetleyerek eleştirmiş, ardından bu meseleyi açıklamak için nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiğini belirtmiş ve son olarak da elde ettiği neticeleri ve çözüme kavuşturulması gereken problemleri ortaya koymuştur.

Fuat Köprülü Gibbons'ın ırk ile ilgili tespitinin yanlışlığını ispat ederken, birinci elden kaynakların dikkatli incelenmesi gerektiğine de vurgu yapmıştır. Menkıbeler ile dolu olan bu kaynaklardan elde edilebilecek sonuç "ihtida" değil, olsa olsa hakimiyetinin meşruiyeti için bir dayanak noktasıdır.⁹⁴⁰ Köprülü, Gibbons'ı "Osmanlı" tabirini etnik bir ad değil, hanedan müessesinin isminden alınma siyasî bir tabir olduğunu düşünmediği için eleştirmiştir.⁹⁴¹ Köprülü'nün çalışmasındaki en temel vurgu, Türklerin Gibbons'un iddia ettiği gibi bir "türedi" olmayıp, ilk Selçuklu akınlarında bölgeye gelenlerden olduklarıdır.⁹⁴²

Köprülü Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun anlaşılabilmesi için nasıl bir yöntem izlemek gerektiğini ifade ederek dönemin kaynaklarını değerlendirdikten sonra Anadolu'nun 13. yüzyılın sonları ile XIV. yüzyılın başlarındaki siyasi, sosyal ve iktisadi durumuna dair bilgiler vermiştir. Çünkü Osmanlı'nın ortaya çıkışı ve yükselişini sağlayan şartları Anadolu'nun durumunu kavrayarak bulmak mümkün olacaktır.⁹⁴³ İlhanlı hakimiyetinin zayıflamasından faydalanarak kendi başlarına hareket etmeye başlayan beyliklerden bahseden yazar, aralarında Osmanlıların da bulunduğu uç beyliklerinin genişlemeye daha müsait olmasına vurgu yapmıştır.

---

⁹³⁹ Köprülü 1934 yılında Sorbonne Üniversitesi bünyesindeki Türk Tedkikleri Merkezi'nde Fransızca olarak üç konferans vermiş, büyük ilgi uyandıran bu konferanslar 1935 yılında kitaplaştırılmıştır. Bknz. Mehmed Fuad Köprülü, *Les Origines de l'Empire Ottoman*, Paris: E. De Boocard, 1935; Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, 4. Baskı, Ankara: TTK Basımevi, 1991.

⁹⁴⁰ Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 7.

⁹⁴¹ Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 9.

⁹⁴² Uğur, Fazlıoğlu, "Tartışma Başlıyor: Avrupa Medeniyeti ve Türkler", s. 9; Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 10.

⁹⁴³ Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 27.

Köprülü'ye göre Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu tek bir olaya indirgemek mümkün değildir. Onun tezinde Osmanlıların yükselişinde birden fazla unsurun etkili olduğu, bunların hiçbirinin birbirinden önemsiz olmadığı yer almaktadır. Bu etkiler şöyledir: Osmanlıların yerleştikleri coğrafyanın Bizans-Türk sınırında olması onlara ilerlemek için imkan sağlamıştır. Diğer beylikler Osmanlı beyliğine karşı bir harekette bulunmamış, Osmanlılar serbest hareket etme konusunda sıkıntı yaşamamıştır. İlk Osmanlı sultanları fethettikleri yerlerde kalıcı olarak yerleşmek için gerekli nüfusu sağlayacak kimseleri temin etmişlerdir. Osmanlıların dışındaki diğer uç beyliklerinde devlet aile arasında bölüşülmüş ve müstakil yönetimler görülmüştür. Fakat Osmanlı Devleti'nde tüm güç tek hükümdarın elinde olmuştur. Osmanlılar Avrupa'ya geçtiklerinde kendisine katılanların sayısı artmıştır. Çünkü yeni elde edilen büyük ve zengin araziler farklı kesimden insanlar için cazip gelmiştir. Böylece sayıca rakiplerinden üstün konuma geçmeye başlamıştır. Fethedilen yerlerin İslamlaştırılmaya çalışılması da kalıcılık açısından önemli olmuştur. Bu gibi etkenlerin yanı sıra kuruluş dönemi sultanlarının kişisel yetenekleri de Osmanlıların yükselişinin sebeplerinden olmuştur.⁹⁴⁴

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili olarak 4-5-6 Mayıs 1937 tarihinde Londra Üniversitesi'nde verdiği konferanslar ile tartışmalara dahil olan Paul Wittek, 1938 yılında bahsi geçen konuşmaları bazı notlar ekleyerek "The Rise of the Ottoman Empire"⁹⁴⁵ ismi ile kitaplaştırmıştır. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu"⁹⁴⁶ başlığıyla Türkçeye çevrilen eserinde Wittek, öncelikle Gibbons ve Köprülü'nün tezlerini eleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin temel yapılanmasındaki itici güç üzerinde duracağını belirterek başladığı eserinde yazar, Gibbons'ın Osmanlı'yı henüz büyük bir imparatorluk olarak değerlendirmenin mümkün olmadığı 1403 yılına kadarki süreci ele aldığını, oryantalist olmadığını ve oryantalistlerin araştırma sonuçlarını kaçırdığını ifade etmiştir. Köprülü hakkında ise çalışmasını erken bir dönem ile sınırlı tutarak Osmanlıların imparatorluğa dönüşmesini açıklayan sorunları ihmal ettiğini

---

⁹⁴⁴ Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 105-110.

⁹⁴⁵ Paul Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, London: The Royal Asiatic Society, 1938.

⁹⁴⁶ Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, Çev. Fatmagül Berktaş, 2. Baskı, İstanbul: Pencere Yayınları, 2000.

söylemiştir.⁹⁴⁷ Namık Kemal'in "cihangirane bir devlet çıkardık bir aşiretten." sözüyle özetlenebilecek geleneksel yaklaşımı eleştiren Wittek efsaneler ile örülü tarih anlatılarına kuşkuyla yaklaşılması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Paul Wittek XVI. yüzyılda saray vakanüvislerinin eserleri ile başlayarak süregelen "resmi Osmanlı geleneği"nin Osman'ın soyunu Oğuz Han'a bağlamaları, Hz. Nuh'a kadar ulaştırmalarının yanlış olduğunu ispat etmeye çalışır. Ona göre özellikle II. Murad döneminde Moğolların soylarını Şahruh'a dayandırmalarına karşılık Osmanlılar için de böyle bir soyağacı oluşturulmuştur.⁹⁴⁸ Soy ağaçları ile ilgili iddialar kuruluştan çok sonra XV. yüzyılda ifade bulduğu ve farklılıklar içerdiği için Wittek, Osmanlıların menşeinin bunlara dayandırılmayacağını belirtmiştir. "Dolayısıyla devletin birliği doğal kabile bağları üzerinden değil, başka bir temel üzerinden kurulmuştur". Bu temelin ne olduğuna dair bir yorumda bulunmak için yeterli kaynak olduğunu ifade eden yazar, Ahmedi'nin İskendername isimli eserinden Osmanlıların kendileri ve devletleri hakkında ne düşündüklerini anlamayı mümkün bulmuştur. Ona göre "Osmanlılar bir Gaziler, İslam dininin savunucuları topluluğuydular: Kendilerini çevredeki kâfirlerle mücadeleye adanmış bir İslam uç savaşçıları topluluğu."⁹⁴⁹

Wittek, bahsi geçen iddianın temeli olan Ahmedi'nin eserinin güvenilirliği konusunda şüphe edilmesi, bunun "yazarın uydurduğu edebi bir öykü" olma ihtimaline karşılık onu doğrulayan bir başka kaynaktan söz etmiştir. Bursa'da bir cami yapılması ile ilgili olan ve Osmanlı hükümdarlarından günümüze kalan en eski kitabe kabul edilen 1337 tarihli kitabede Osman Bey'in oğlu Orhan Bey için "Sultan, Gazi Sultanının Oğlu, Gazi, Gazi Oğlu, Ufuklar Serdarı, Cihan Kahramanı" unvanı kullanılmıştır. Wittek kendisine dayanak noktası olarak bu iki kaynağı benimsemiş ve böylelikle sonraki yıllara damgasını vuracak bir "gaza teorisi" ortaya atmıştır.⁹⁵⁰

---

⁹⁴⁷ Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, s. 13-14.

⁹⁴⁸ Fatih Bayram, Bülent Arı, "Kuruluşa İdari Yaklaşımlar: Gaza Teorisi ve Beylikler Sistemi", *Tarih Okumaları: Osmanlı Kuruluş Tartışmaları*, İstanbul: Bilim Sanat Vakfı, 2005, s. 14.

⁹⁴⁹ Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, s. 24-25.

⁹⁵⁰ Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, s. 25-26; Bayram, Arı, "Kuruluşa İdari Yaklaşımlar: Gaza Teorisi ve Beylikler Sistemi", s. 14.

Wittek'in Osmanlıları gazi olarak tanımlaması Anadolu'daki düzeni anlatması ve uçlar ile ilgili bilgiler vermesi ile başlamıştır. Uç bölgelerde yaşayanlar sürekli olarak karşı tarafa akınlar düzenlemiş, iç bölgelerdeki halktan farklı kültürel ve ekonomik yapıya sahip olmuştur. İslam uçlarında zamanla Türk unsurlar hakim konuma gelmiş ve Bizans-İslam sınırında mücadele eden gruplar bunu daha ziyade gaza düşüncesi ile gerçekleştirmiştir. Örneğin Danişmendliler tek görevlerinin fütühat olduğunu savunmuşlar ve gazi olduklarını her fırsatta dile getirmişlerdir.⁹⁵¹ Wittek, Selçuklu devleti için ise böyle bir ideolojiden söz etmenin mümkün olmadığını belirtmiştir. Nihayetinde bir sınır beyliği olan Osmanlılar da Danişmendlilerin gaza fikrini benimsemeyi tercih etmiştir.⁹⁵²

Anadolu'nun fethedilmesinde en büyük paya sahip gazilerin liderleri yeni fethettikleri topraklarda kurdukları beyliklerin de beyleri olmuştur. Bunların arasında bulunan Osmanlı beyliği ilk etapta diğer beylikler arasından sıyrılacak kadar mühim bir rol oynamamıştır. Zamanla Mentешеoğulları ve Aydınöğulları beyliklerinin de katkılarıyla Osmanlıların gaza faaliyetleri artmış ve devlet olma yolunda adımlar atılmaya başlanmıştır. Yine Wittek'e göre gazi hareketi bir üst kimlik olan "fütüvvet" ile bağlantılı gelişmiştir. Bu duruma dair, Eflaki'nin XIV. yüzyılın ortalarında yazdığı Menâkıbü'l-Arifin isimli Mevlevi şeyhlerinin hayatlarını anlatan eserinde Aydınöğullarından bir emire Mevlevi derviş tarikatının şeyhi tarafından "Gazilerin Sultanı" unvanının verilişini örnek olarak göstermiştir. Wittek bu sırada edilen yeminlerin, emirin şeyhi kendisinin "üst"ü olarak kabul ettiğinin işareti olduğunu iddia etmiştir.⁹⁵³

Paul Wittek'in çalışmasında vurgu yaptığı önemli bir diğer mesele de Osmanlıları diğer beyliklerden ayıran ve kalıcılığını sağlayan unsurlar olmuştur. Bizans ucunda yer alan Osmanlıların fetih hareketlerine başlaması diğer beyliklere nazaran daha geç bir dönemde olmuştur. Bizans'ın başkenti İstanbul'u ve yakınındaki güçlü kentleri korumak için gösterdiği çaba, artık sınırları belli olan diğer beyliklerdeki savaşçı

---

⁹⁵¹ Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, s. 28-30.

⁹⁵² Bayram, Arı, "Kuruluşa İdari Yaklaşımlar: Gaza Teorisi ve Beylikler Sistemi", s. 15.

⁹⁵³ Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, s. 54-55.

unsurları Osmanlıların gaza faaliyetlerine katılmaya itmiştir.⁹⁵⁴ Osmanlılar ilk kuruldukları dönemden itibaren Bizanslı akritai ile diğer beyliklerden daha fazla savaşmak zorunda kalmıştır ki bu da onlara Bizans'ı daha çok tanıma ve karşılıklı olarak daha çok etkileşim halinde olma fırsatı sağlamıştır. Bithynia'da ele geçirdikleri topraklarda nasıl bir idare kurmaları gerektiğine dair yeterli tecrübeyi edinmişlerdir. Osmanlıların izledikleri politikalar nedeniyle çok sayıda akritai kendi istekleri ile teslim olmuş ve onların safına geçmiştir.⁹⁵⁵ Bunlara ilaveten İslam bölgesi ile bağlantısını sağlayan önemli merkezlere sahip olan Osmanlılar fethedilen topraklarda örgütlenmeyi sağlayacak insan kaynağını kolaylıkla temin edebilmiştir.

1340'lara gelindiğinde Osmanlılar artık Bizans tarafından gerektiğinde yardım istenecek kadar güçlü konuma gelmiştir. Osmanlılar, VI. Ioannes Kantakuzenos'un Bizans tahtına geçmesi için destek olmak amacıyla çok sayıda birliği Trakya'ya geçirmiştir. Bu seferden elde edilen ganimet Osmanlıların rotasının Trakya ve Makedonya çevrilmesine sebep olmuştur. Bu bölgelerde ele geçirilen topraklardaki "ihtida" hareketi Osmanlıları kalıcı kılan unsurlardandır. Ayrıca yerli unsurların devletin siyasi ve idari yapılanmasında bir yer edinebilmesi için devşirme sistemi geliştirilmiştir. Bu sistem ile Osmanlılar uzun yıllar ayakta kalmıştır.⁹⁵⁶ Paul Wittek eserinde son olarak II. Mehmed tarafından İstanbul'un fethedilmesine değinmiş ve bunun da bir gazi eylemi olduğuna işaret etmiştir.

5.1.2. İnalçık, Imber, Lowry ve Kafadar'ın Görüşleri

Halil İnalçık Osmanlı devletinin kuruluşu meselesinde doğru bir kronolojik okuma yapılması gerekliliğine vurgu yapmıştır. "Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ" isimli eserinde Osmanlıların XIV. yüzyılın başlarında kuruluş aşamasında, Bizans'a en yakın sınır bölgelerinde yerleşmiş, kendisini "gaza"ya adanmış küçük bir beylik olduğunu ifade etmiştir. İnalçık uç bölgelerin farklı bir yapılanma arz ettiğine ve Bizanslı akritai'nin Müslüman gazilerle yakın teması sonucu Osmanlılara katıldıklarına da değinmiştir. Gazilerin amacı düşman topraklarını yıkıp yok etmek değil, ona boyun eğdirmek

---

⁹⁵⁴ Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, s. 56.

⁹⁵⁵ Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, s. 57.

⁹⁵⁶ Bayram, Arı, "Kuruluşa İdari Yaklaşımlar: Gaza Teorisi ve Beylikler Sistemi", s. 15.

olmuştur. Bu nedenle Müslüman Anadolu ile Hristiyan Balkanları yönetim altına alan Osmanlılar gazayı devletin temel ilkesi olarak sürdürse de Hristiyanların da koruyucusu olarak hükmederek gelişmiştir.⁹⁵⁷ Halil İncılık gazânın ve gaziliğin önemini “Osmanlılar” isimli çalışmasında ise şu cümlelerle anlatmıştır:

“Osman’ın hanlığa hak kazanması onun gazâ başarısına, kılıç hakkına dayandırılmaktadır ki, rivayet bu noktada İslami bir ilkeye dönmekle çelişkiye düşmüştür. Osman, gazâ başarısıyla ancak Gazi sıfatı kazanabilirdi. Paylaşılan bir değerler ve inançlar sistemi, tutkunluk ve atılım gücü ile bir araya gelmiş savaşçılar sağlarken, hâkimiyetleri altına aldıkları topraklar, İslami kültürel merkezlerden gelen bürokratlar ve âlimlerin idari deneyimlerine göre düzenleniyordu. Gazilerin heterodoks uç kültürüne mensup olmaları yüzünden bu iki unsur arasında biraz gerilim vardı; zamanla Osmanlıların istikrarlı bir yönetim kurmasıyla ortodoksi duruma egemen oldu.”⁹⁵⁸

Osman Bey tarafından Bizanslıların elinden Karacahisar kalesinin alınması ile ilgili rivayetlerde zafer sonrası Osman’ın Selçuklu sultanından geleneksel hükümdar simgelerini aldığı ve bey ilan edildiği anlatılmıştır. Ardından 1302’deki Bafeus (Koyunhisar) zaferinden sonra ise bağımsızlığını ilan etmiştir. İncılık bu anlatımların Osmanlıların meşruiyetini ispat etmek için çıkarılmış söylentiler olduğunu ancak Bafeus galibiyetinin Osman’ın tarih sahnesine çıkışındaki öneminin yadsınamayacağını belirtmiştir.

Osmanlılar için sufi bir köken arayışındaki hikayelere de yer veren Halil İncılık, bunların uçların toplumsal yapılarında dini zümrelerin önemli bir yer tutuyor olmasından kaynaklandığını söylemiştir.⁹⁵⁹

İncılık, tarihlendirmenin önemli olduğuna inandığı için çalışmalarında dönemin yabancı kaynaklarını da kullanmıştır. 1308 yılına kadarki olaylar için Bizans kroniği Pachymeres’e başvurmuş, sonrasını diğer kaynaklar ile tamamlamıştır. Venedik ve Ceneviz gibi yabancı kaynaklar ile çalışmalarını zenginleştirmiş ve verdiği bilgilerin güvenilirliğini arttırmıştır.⁹⁶⁰

---

⁹⁵⁷ Halil İncılık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, 2. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003, s. 12-13.

⁹⁵⁸ Halil İncılık, *Osmanlılar*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, s. 97

⁹⁵⁹ Halil İncılık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, s. 61.

⁹⁶⁰ Bayram, Arı, “Kuruluşa İdari Yaklaşımlar Kuruluşa İdari Yaklaşımlar: Gaza Teorisi ve Beylikler Sistemi”, s. 16.

Daha önceleri yaygın olarak kullanılan 1299 tarihi yerine, Osman Gazi'nin bir beylik kurucusu olarak ortaya çıktığı 1302 tarihli Bafeus Savaşı ile Osmanlıların kuruluşunu tarihsel olarak tespit etmiştir.

Halil İnalçık Osmanlı'nın kuruluş meselesini beylikler çerçevesinde ele alarak, beyliklerin o dönemdeki durumlarının anlaşılması ile Osmanlıların kim olduklarının aydınlatılacağını ifade etmiştir. İki halka şeklinde ayrılan beyliklerin ilk kısmı Selçuklu Devleti tarafından uç bölgesi olarak belirlenen üç yerde (Ankara, Kastamonu ve Denizli) kurulmuştur. Bunlara bağlı olarak en uç sınırlarda Türkmen beyleri seferler düzenlemiş, emirliğin babadan oğula geçtiği yarı bağımsız bir yapı arz etmişlerdir. İkinci halka ise Bizans topraklarına yapılan fetihler sonucu bağımsız olarak kurulan beyliklerden müteşekkildir ki Osmanlılar da bunlardan biridir.

Osman Gazi, dönemin en güçlü uç beyliği Germiyanogulları'nın beyi Alişiroğlu Yakup Bey'e bağlı bir subaşı olarak fetihlere başlamıştır. "Garipname" isimli çalışmadan bu bilgilere ulaştığını ifade eden Halil İnalçık, Osman Gazi'nin Germiyan beyi ile anlaşmazlıklarından dolayı daha çok Kastamonu beyliğine bağlı olduğunu söylemiştir. Osman beyin diğer beylerden öne çıkmasının nedenini Pachymeres şöyle açıklamıştır:

*"Kastamonu beyleri, Sakarya'ya kadar fetihler gerçekleştirince, Bizans imparatoru birtakım kalelerle Sakarya nehrini aralarında sınır haline getirir. Sık sık mecra değiştiren Sakarya ırmağı dolayısıyla bu sınır ortadan kalkınca, Kocaeli bu akıncılara açılmış olur. Bizans imparatoru da, Çobanoğlu Ali ile bir anlaşma yapar. Yanındaki askerler fetihleriyle önceden beri dikkatleri üzerine çeken Osman'ın tarafına geçer ve Osman uçtaki en güçlü gaza şefi haline gelir. Osman Gazi, Çobanoğullarının hizmetinden çıkararak Karasi, Saruhan gibi ayrı bir beylik halini alır."*⁹⁶¹

Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair ortaya atılan tezler bundan sonra da çok sayıda akademisyen için tartışma konusu olmuştur.⁹⁶² Örneğin mesele hakkında kendinden önce teoriler ortaya atan herkesi eleştiren Colin Imber kaynakların önemine vurgu

---

⁹⁶¹ Bayram, Arı, "Kuruluş İdari Yaklaşımlar Kuruluş İdari Yaklaşımlar: Gaza Teorisi ve Beylikler Sistemi", s. 18-19.

⁹⁶² Biz burada bir kaç dikkat çekici çalışmadan bahsederek konuyu tamamlayacağız. Ancak Heath W. Lowry, eserinin birinci bölümünde kronolojik olarak bu çalışmaların büyük kısmından söz etmektedir. Bknz. Heat W. Lowry, *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*, çev. Kıvanç Tanrıyar 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 5-15.

yapmıştır. Ona göre herhangi bir konuda belge yoksa, konuşma hakkımız da yoktur.⁹⁶³ Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarından günümüze ulaşan yazılı belgemiz olmadığı için, “kara delik” olarak nitelenebilecek bu dönem hakkında net bir şey söylemek mümkün değildir. 2002 yılında yayınlanan “The Ottoman Empire, 1300-1650: The Structure of Power”⁹⁶⁴ isimli eserinde Osmanlı'nın kuruluşuna dair anlatılarda yer alan mitolojik unsurlar hakkında çalışmış ve bu anlatıların meşruiyet kazanma amacıyla uydurulduğu sonucuna varmıştır. Kaynakları detaylıca inceleyerek zaman içinde anlatıların nasıl geliştiğine değinmiştir. İlk eserlerde daha basit olan anlatımlar ilerleyen yüzyıllarda detaylandırılmış, zenginleştirilmiştir.⁹⁶⁵

1995'te Cemal Kafadar'ın kitabının çıkmasıyla Osmanlı kuruluş tartışmaları yeniden alevlenmiş ve literatürde önemli bir yer tutan mesele hakkında Heath W. Lowry de 2003 yılında “The Nature of the Early Ottoman State” isimli bir kitap yayınlamıştır.⁹⁶⁶ Wittek tarafından ortaya atılan gaza tezine karşı çıkmakla eserine başlayan Lowry, Wittek'in tezinden sonra yapılan çalışmaların onun tezinin yerini alacak yeni bir teori sunmadığını ifade etmiştir.⁹⁶⁷

Kaynaklar üzerinde yaptığı özenli bir çalışma sonucunda Lowry, Wittek'in gaza tezinin hatalı olduğu sonucuna varmıştır. Yazar, Wittek'in dayandığı “İskendername”nin titiz bir okumaya tabi tutulduğunda bunun daha ziyade bir nasihatnameye benzediğini ve burada yer alan “gaza/gazi” kavramlarının “başarılı bir geçmiş göstererek, belirsiz geleceğe yönelik teşvikte bulunma” amacıyla kullanıldığını ifade etmiştir. Ayrıca Wittek'i, İskendername'nin Osmanlılar ile ilgili kısmının sadece giriş bölümünden, az sayıda dizeyi okumak ve gerisini ihmal etmekle suçlamıştır.⁹⁶⁸

---

⁹⁶³ Cengiz Şişman, “Kuruluşun Kaynakları Sorgulanıyor: Eski Tezlere Geri Dönüş”, *Tarih Okumaları: Osmanlı Kuruluş Tartışmaları*, İstanbul: Bilim Sanat Vakfı, 2005, s. 27-28.

⁹⁶⁴ Colin Imber, *The Ottoman Empire, 1300-1650: The Structure of Power*, New York: Palgrave Macmillan, 2002; Colin Imber, *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650*, çev. Şiar Yalçın, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

⁹⁶⁵ Şişman, “Kuruluşun Kaynakları Sorgulanıyor: Eski Tezlere Geri Dönüş”, s. 28.

⁹⁶⁶ Heath W. Lowry, *The Nature of the Early Ottoman State*, Albany: State University of New York Press, 2003.

⁹⁶⁷ Lowry, *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*, s. 15.

⁹⁶⁸ Lowry, *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*, s. 34.

Heath Lowry, Wittek'in "1337 tarihli Bursa kitabesi" ile ilgili yorumlarının yanlışlığı diğer nokta olduğunu söylemiştir. Wittek tarafından "Sultan, Gazi Sultanının Oğlu, Gazi, Gazi Oğlu, Ufuklar Serdarı, Cihan Kahramanı" olarak okunan unvanların aslının "Yüce Büyük Emir, Allah'ın Savaşçısı, Gaziler Sultanı, Gazi Oğlu Gazi, Devletin ve Dinin ve Ufuklar Yiğidi, Çağın Kahramanı, Osman Oğlu Orhan" şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Bu yanlış okumanın yol açtığı karışıklık üzerinde duran Lowry, akın ve akıncı terimlerinin gaza ve gazinin çevirisi olduğu konusunda Colin Imber'e katılmıştır. Buradan hareketle Osmanlıların faaliyetlerini Hristiyanları ihtida etme arzusundan ziyade ganimet ve köle edinme hevesi olarak değerlendirmiştir.⁹⁶⁹ Ona göre hem Müslümanlardan hem de gayrimüslimlerden oluşan Osmanlı "gazileri/akıncıları" maddi refahlarını arttırmak amacıyla bir araya gelmiştir. Yönetici kesimde olmayanlar için savaşa katılmak, sosyal hareketlilik temelinde yükselmek için bir fırsat olduğu için Osmanlıların etrafında toplananların sayısı gittikçe artmıştır.⁹⁷⁰

Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında tamamen Türk ya da saf Müslüman karakterde olduğunu reddeden Heath W. Lowry, kişinin dini ya da etnik kökeninin göz ardı edildiği, yetenek ve hizmetin ödüllendirildiği çok yönlü bir toplumdaki söz etmiştir. Özellikle Balkanlarda Bizans Hristiyanlarından beslenerek kurumsal olarak gelişmesi, Anadolu'daki Müslüman devletlerden aldığı miras kadar etkili olmuştur.⁹⁷¹

Sonuç olarak Lowry çalışmasında Bizans elitinin ve halkının yok edilmeden Osmanlı unsuru haline getirilmesinin büyük katkıları sağladığını göstermiş ve dini kökenli bir gaza ideolojisinden ziyade ganimet/yağma faktörünün, devletin kuruluş aşamasında dayanak noktası olduğunu ifade etmiştir.

1995 yılında İngilizce olarak kaleme aldığı eseri "Between Two Worlds: The Construction of the Ottoman State"⁹⁷² ile Cemal Kafadar, Osmanlı devletinin doğuşuna ve bu konunun ele alınış biçimine geniş bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Kafadar

---

⁹⁶⁹ Lowry, *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*, s. 50.

⁹⁷⁰ Lowry, *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*, s. 59.

⁹⁷¹ Lowry, *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*, s. 106.

⁹⁷² Cemal Kafadar, *Between Two Worlds: The Construction of the Ottoman State*, Berkeley: University of California Press, 1995; Cemal Kafadar, *İki Cihan Aresinde, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Çeviren: Ceren Çıkm, Birleşik Yayınevi, İstanbul, 2010.

“Osman’ı Türk kavimlerinin Anadolu’ya geldiği on birinci yüzyıldan itibaren Doğu Roma topraklarını rahatsız eden siyasi istikrarsızlığın, isteyerek ya da gönülsüzce nihai çözümü olarak kabul edilmek üzere Anadolu ve Balkanlı rakiplerinin hepsinin üzerine yükselen bir siyasi oluşumun kurucusu” olarak tanımlamıştır.⁹⁷³ Bu eserde Osmanlılara atfedilen efsanevi motiflere ve beyliğin gelişme sürecine farklı milletler ile karşılaştırmalı olarak yer verilmiştir. Osmanlı devletinin içine doğduğu uç çevresinin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı açıklanarak Osmanlı devletinin kuruluşunun daha iyi anlaşılacağını ifade edilmiştir. Kafadar kitabının ismini “İki Cihan Aresinde” seçerek vurguladığı üzere Osmanlılar için zıtlıklara dair sorulardan ziyade her durumu kapsayabilecek bir yöntem izlemiştir.

Cemal Kafadar gazi ve gaza kavramına önem verdiğini ancak bunu kuruluş için yeterli bir ideoloji olarak görmediğini ifade etmiştir. Ona göre diğer beylikler de en az Osmanlılar kadar gaza ideolojisini benimsedikleri için bunun, Osmanlıları diğerlerinden ayıran en belirgin etmen olmadığını savunmuştur. Osmanlıları var eden unsurları şu şekilde sıralamıştır: Osmanlılar değişik unsurları şartlara göre ve elinden geldiğince kendi bünyesine dahil etmesini bilmiştir. Sosyal dinamizm olarak isimlendirebilecek hareketlilik içinde çeşitli sebeplerle batıya göç eden Türkmen, mühtedi, ahi gibi gruplar kuruluşa önemli rol oynamıştır. İlhanlılardan uzakta Bizans’a yakın olarak yerleştikleri coğrafi bölgenin avantajı olmuştur ve ilk Osmanlılar bu durumu son derece iyi değerlendirmiş ona göre strateji geliştirmişlerdir. Kurumlaşma konusunda devşirme, tımar gibi sistemlerde görülebileceği üzere Osmanlıların rakiplerinden daha yaratıcı olması onları daha başarılı kılmıştır. Ayrıca hanedan sistemindeki iktidarın tek elde olması ve ekberiyet metodunun benimsenmesi de kurumlaşma gibi Osmanlıları ön plana çıkaran uygulamalardan olmuştur. Kafadar saydığı faktörlerin dışında üzerinde pek de durulmayan şans faktörünü de dikkate almak gerektiğini ifade etmiştir.⁹⁷⁴

---

⁹⁷³ Kafadar, *İki Cihan Aresinde Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 10.

⁹⁷⁴ Cemal Kafadar, “Kuruluş Tartışmaları Sentezleniyor”, *Tarih Okumaları: Osmanlı Kuruluş Tartışmaları*, İstanbul: Bilim Sanat Vakfı, 2005, s. 31-49.

5.2. Anadolu'da Beylikler Devri Ve Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu

Osmanlı Beyliği, XIII. yüzyıla girerken zor bir dönem geçiren ve sınırları hayli daralan bir imparatorluk olan Bizans İmparatorluğu ile Anadolu'daki tesiri azalmış olan Anadolu Selçukluları arasında kalan bir uç beyliği olarak kendi hakimiyet sahasını kurmak için mücadele etmiştir.⁹⁷⁵ Osmanlıların ortaya çıkışları Anadolu'nun XI. yüzyıldan itibaren geçirdiği siyasi ve sosyal değişimin bir neticesi olarak kabul edilmektedir.

Selçukluların Anadolu'daki idaresi tesis edildikten sonra bölgenin coğrafi şartlarının da etkisiyle Asya ve İran'dan daha fazla göç olmaya başlamıştır. Selçuklu devlet sisteminin bir gerekliliği olarak, konargöçer hayat tarzındaki Türkmen grupları savaşçı kimlikleriyle bir araya getirilmiş ve iç düzende herhangi bir karışıklığa meydan vermemeleri için sınır bölgelerine yerleştirilmişlerdir.⁹⁷⁶

XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu Selçuklu devletinin Moğol tahakkümüne girmesi neticesinde orta ve doğu Anadolu'daki yerlerini kaybeden ve batıya yönelen Türkmen grupların desteği ile Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde bir çok beylik kurulmaya başlamıştır. Bu beylikler: Sinop'ta Pervaneoğulları (1265-1322), Afyonkarahisar'da Sahip Ataoğulları (1277-1341), Balıkesir'de Danişmendli ailesi tarafından kurulan Karesioğulları (1293-1359), Kütahya'da Germiyanogulları (1302-1429), Aydın'da Aydınoğulları (1308-1425), Manisa'da Harezmlî Türkmenler tarafından kurulduğu tahmin edilen Saruhanoğulları (1313-1410), Muğla'da Menteşeoğulları (1282-1424), Eğridir ve Antalya'da Hamidoğulları (1300-1423), Beyşehir'de Eşrefoğulları (1284-1325), Denizli'de İnanoğulları (1277-1390), Kastamonu'da Candaroğulları (1309-1462), Maraş'da Dulkadiroğulları (1337-1521), Adana'da Ramazanoğulları (1353-1608), Kayseri'de Eretna veya Ertana (1343-1381) ve Sivas'ta Salur boyundan Kadı Burhanedin tarafından kurulan (1381-1398) Beylikler, Karaman ve Konya'da Avşar boyundan Karamanlı Türkmenlerinin kurduğu Karamanoğulları (1256-1483), Bayındır boyu beylerinin kurdukları Akkoyunlu ve kurucularının Yıva boyuna mensup oldukları tahmin edilen Karakoyunlu

---

⁹⁷⁵ Mehmet Ali Kılıçbay, "Menkıbe", *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler, Tartışma Panel Bildirileri 19 Mart 1999*, Ankara: İmge Kitabevi, 2000, s. 24.

⁹⁷⁶ Feridun M. Emecen, "Osmanlı Siyasi Tarihi: Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, ed: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 1994, s. 6.

devletleridir.⁹⁷⁷ Bu beyliklerden Germiyanogulları ile Candarogulları arasında kalan bölgede Söğüt merkez olmak üzere Osmanlılar yer almıştır.⁹⁷⁸

Daha ziyade uç boylarına yerleşen Türkmenler, Orta Asya'dan getirdikleri geleneksel hayat tarzlarını sürdürmüş ve Bizans topraklarına akınlar düzenlemişlerdir. Onların yanında bulunan çok sayıdaki şeyh, derviş ve babalar ise Türkmen boylarının manevi hayatlarında önemli rol oynamışlardır.⁹⁷⁹ Bu kimseler gittikleri coğrafyalarda yaşayan insanlara kendi inanç sistemlerini anlatarak, fethedilen yerlerin İslamlaşmasında ve buraların kalıcı yurt olarak görülmesinde etkili olmuşlardır. Aslında bu dervişler bir yandan da eski alperenlik geleneğini gaziliğe dönüştürmüşlerdir.⁹⁸⁰

Batı Anadolu ve Akdeniz sahillerine doğru uzanan bölgelerdeki beylikler denizcilik ile ilgilenmeye başlarken, daha kuzeyde yer alanlar Bizans İmparatorluğu ile kimi zaman mücadele, kimi zamanda ittifaka dayanan bir siyaset üzerinden faaliyet göstermişlerdir. Selçuklu eski başkenti Konya'da kurulmuş olan Karamanogulların kendilerini Selçuklu varisi olarak görmüş ve diğerleri üzerinde egemenlik kurmaya çalışmışlardır. Germiyanogulları daha batıdaki Karesi, Aydın, Saruhan ve Menteşe beylikleri üzerinde etkiliyken, Candarogulları Osmanlı beyliği ve Orta Karadeniz beylikleri üzerinde etkili olmuştur.⁹⁸¹ Genel manada bu beyliklerin faaliyetleri artık bir etkisi kalmamış Selçuklulara değil, İlhanlı yöneticilere yönelik olmuştur.

Selçuklu eski merkezi Konya etrafında yoğunlaşan siyasi çekişmelerden uzakta kalan Osmanlılar Bizans sınırları üzerine yönelik faaliyetler ile ilgilenmiş ve ilk etapta diğer beylikler arasında pek dikkat çekmemişlerdir. Kastamonu uç bölgesinde Çobanlı-Candarlı tesiri altında hareket ettiklerine dair görüşler ileri sürülmüştür ki bunun doğru olması mümkündür.⁹⁸²

---

⁹⁷⁷ İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul, 1972, s. 137-138.

⁹⁷⁸ Feridun M. Emecen, "Osmanlı Siyasi Tarihi: Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya", s. 7.

⁹⁷⁹ Feridun M. Emecen, "Osmanlı Siyasi Tarihi: Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya", s. 6.

⁹⁸⁰ Feridun M. Emecen, "Osmanlı Siyasi Tarihi: Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya", s. 6.

⁹⁸¹ Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükselişi Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015, s. 25.

⁹⁸² Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükselişi Tarihi*, s. 26.

Osmanlı Beyliğinin kurulması ve gelişmesi konusunda bulunduğu coğrafyanın önemli olduğu kabul görmüştür. Bizans ucunda yer alması sosyal ve ekonomik alt yapısının oluşmasında etkili olmuştur.

5.2.1. Osmanlıların Kimlikleri

Osmanlı beyliğini kurucusu olarak bilinen Osman Bey'in⁹⁸³ ataları 1220'lerden itibaren Moğolların istilalarından kaçarak Anadolu'ya sığınan Türkmen gruplarındandır. Bazı Osmanlı kaynaklarına göre çıkış noktaları Mahan, bazılarına göre ise Ahlat'tır. Moğolların Anadolu'ya ilerlemeleri ile Osmanlıların ataları Ahlat'tan Erzurum-Erzincan'a yönelmişler, ardından eski vatanlarına dönebilmek için Halep'e inmişlerdir. Daha sonra tekrar Pasin ovasına gitmek zorunda kalmışlar ve burada ailenin bir kısmı ayrılmış, kalanlar Ertuğrul bey liderliğinde Söğüt'e gelmiştir.⁹⁸⁴ Ertuğrul beyin Söğüt bölgesine yaklaşık 1270'li yıllarda Ankara'nın batısındaki Karacadağ havalisinden geldiği düşünülmektedir.⁹⁸⁵

Osmanlı kaynaklarında zikredilen ilk isim Süleyman Şah'tır ve ona dair anlatıların sonradan kroniklerde yer bulduğu anlaşılmıştır.⁹⁸⁶ Aşıkpaşazade Tarihi, Anonim Tevârih-i Âl-i Osman ve Oruç Bey Tarihi'nde Süleyman Şah'ın hikayesi vurgulanmıştır.⁹⁸⁷ Osmanlı Devleti'nin kuruluşu üzerine yazılmış olan kaynakların ilki, 1422 yılında Âşıkpaşazâde tarafından kendi tarihine alınan "Yahşi Fakih Menakıbnâme'si"dir.⁹⁸⁸ Bu menakıbnâmede yer alan, Osman Bey'in babası Ertuğrul

---

⁹⁸³ Osman beyin isminin dönemin Hristiyan ve İslam kaynaklarında farklı şekillerde görülmesi nedeniyle bu isme ve devletin bu isimle anılmasına dair farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bknz. H. Adnan Erzi, "Osmanlı Devleti'nin Kurucusunun İsmi Meselesi", *Türkiyat Mecmuası*, Sayı: 7, 1942, ss. 323-326; Vedat Turgut, "Osman Gazi'nin Kimliği Meselesi ve Cihanşümül Bir Devlete İsmi Verilmesinin Sebepleri Üzerine", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, 2016, ss. 83-120.

⁹⁸⁴ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, Hazırlayan: Prof. Dr. Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2013, s. 6-8; İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihîşt*, c. I-II, Haz. Mehmet Karataş-Selim Kaya-Yaşar Baş, Ankara: Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Yayınları, t.y., 71-77; İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman, I. Defter*, Yayına Hazırlayan: Şerafettin Turan, Ankara: TTK Basımevi, 1991, s. 42-44.

Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükselişi Tarihi*, s. 20.

⁹⁸⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, Ankara: TTK, 2016, s.101

⁹⁸⁶ Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükselişi Tarihi*, s. 20.

⁹⁸⁷ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 6; Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*, F. Giese neşri, Haz. Nihat Azamat, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1992, s. 8; Oruç Bey, *Oruç Beğ Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2007, s. 2-4.

⁹⁸⁸ Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2012, s.3

Bey ile Selçuklu hükümdarı Alâeddin'in aynı kökten geldiği ve Ertuğrul Gazi'nin Selçuklu Sultanının hizmetinde bulunduğu yazılması, Osmanlı Devleti'nin meşruiyet iddiasından kaynaklanmış olabilir.⁹⁸⁹ Yine Âşıkpaşazâde Osman Bey'in dedelerinin Anadolu'ya doğudan gelerek Erzincan civarında bir müddet yaşadıklarını, Selçuklu hükümdarı Alâeddin Keykûbâd'ın idaresinde gaza faaliyetlerinde bulduklarını yazmıştır.⁹⁹⁰ Kroniklerde, Selçuklu hükümdarının bu yardımların mükâfatı olarak Ertuğrul Gazi'ye Söğüt'ün, Domaniç dağının ve Ermeni Beli dağının yurt olarak verilmesi anlatılmış, Ertuğrul'un üç oğlunun olduğu, bunların adlarının Saruyatı (Savcı), Gündüz ve Osman olduğu belirtilmiştir.⁹⁹¹

Ahmedi'nin eserinde ise Alaeddin ile Gündüz Alp'in ilişkilerinden bahsedilmiş fakat onun nereden geldiği belirtilmemiştir. II. Mehmed döneminde kaleme alınan Osmanlı tarihlerinden Enveri'de Osmanlı hanedanının atalarından birisi Şah Melik olarak zikredilmiş ve Sultan-Öyüğü'ne geldiklerini belirtmiştir.⁹⁹²

Osmanlıların Gökalp soyundan olduklarına dair iddia 1440'a doğru Yazıcızade'nin hanedanı Oğuz Han'a bağlayan Tarih-i Al-i Selçuk adlı eserinde ortaya atılmıştır. Timurluların Oğuzname şeceresini benimsemesi ve Osmanlı ailesi üzerinde üstünlük iddia etmelerine karşı bir savunmuş olmuştur.⁹⁹³

Osmanlıların meşruiyet iddiaları sonucu eklendiği kabul edilerek Süleyman Şah bir kenara bırakılırsa kaynakların üzerinde birleştikleri şahıslar Gök Alp, Gündüz Alp, Ertuğrul, Sungur Tekin, Gündoğdu, Saruyatı ve Osman Bey'dir.⁹⁹⁴

---

⁹⁸⁹ Emecen Feridun, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul: Kitabevi, 2010, s. 3

⁹⁹⁰ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 8.

⁹⁹¹ Anonim *Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2000, s.10; Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 6-9; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ, Neşri Tarihi*, I. Cilt, Yayına Hazırlayanlar: Reşit Faik Unat, Mehmed Altay Köymen, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1949. s. 59-71.

⁹⁹² Ahmedi, *İskendername*, Haz. Yaşar Akdoğan, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988, s. 430; Enveri, *Fatih Devri Kaynaklarından Düstûrnâme-i Enveri, Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466)*, Haz. Necdet Öztürk, Kitabevi, 2003, s. 14-18.

⁹⁹³ Halil İnalıcık, "Tarih: Sadece Tarihten İbaret Midir?", *Kuruluş: Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak*, Halil İnalıcık, Hasan Soyugüzel, Özer Ergenç, Yusuf Oğuzoğlu, Yakup Bilgin Koçal, İstanbul: Hayykitap, 2010.

⁹⁹⁴ Seçere ve yer konusundaki tartışmalara dair detaylı bilgi için bkz. Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*.

Tüm anlatılar değerlendirildiğinde Osmanlıların ataları ile ilgili olarak Anadolu'ya ilk göçlerle değil, Moğol istilası sonrası yaşanan ikinci büyük göç hareketiyle geldikleri sonucuna varılmıştır. Bu noktada Selçuklulara sığınan Harezmlilerle olan bağlantıları ya da Kayı boyundan olmaları konuları tamamen reddedilemez görüşlerdir. Özellikle Kayı boyundan olmaları konusunun tarihi bir gerçeklik olmaması için hiç bir neden yoktur.⁹⁹⁵

Menkıbelerle dolu kaynaklar çoğunlukla Osman Bey üzerinde yoğunlaşmıştır. Babası ve kardeşleri ile olan ilişkileri, Şeyh Ede Balı ile olan bağı, gazaya yönelik faaliyetlerine başlaması gibi hususlarda efsanevi unsurlar göze çarpmaktadır. Osmanlı kronikleri bir mesaj vermek ve gaza ruhunu canlandırmak ve teşvik etmek için Osman beyi “kut” almış bir lider olarak tasvir etmişlerdir.⁹⁹⁶

Çağdaş Bizans kaynaklarından Pachymeres Osman'dan bahseden ilk Bizans kaynağıdır. Ona göre “Kastamonu⁹⁹⁷ yöresi Türkmenleri Sakarya boylarında faaliyet gösteriyorlardı ve bunlardan Aşağı Sakarya Türkmen reisi Ali, Bizans ile çatışmış, daha sonra onun yerini Osman almıştı. Osman Menderes nehri civarındaki Türkmenlerin katılımı ile gücünü arttırdı. Böylece Bafeus Savaşı'nda bir Bizans kuvvetini yenecek kudretin sahibi oldu.”⁹⁹⁸

1250'den itibaren Paflagonya bölgesi Türkmenlerin yerleştiği bir bölge haline gelmiştir. 1260'larda VIII. Mikhail Paleologos'un askeri güç oluşturma amacıyla izlediği siyaset tepkiyle karşılanmış, sınır boylarındaki savunma hattı zayıflamıştır. Ayrıca ağır vergi yükünden bıkan bölge halkı Türklerle işbirliği yapmaya başlamıştır. 1281 ve 1282'de Sakarya nehri kıyılarındaki tahkimat arttırılsa da bir süre sonra savunma tekrar çökmüştür. II. Andronikos Paleologos döneminde ise İznik, Bursa, Ulubat gibi önemli şehirlerin savunmasının tekrar düzenlenmesi gündeme gelse de İmparatorlukta yaşanan iç savaş, yeterli tedbirlerin alınmasına engel olmuştur.

---

⁹⁹⁵ Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükselişi Tarihi*, s. 22.

⁹⁹⁶ Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükselişi Tarihi*, s. 29.

⁹⁹⁷ Paflagonya Bölgesi

⁹⁹⁸ Georges Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, çev: İlcan Bihter Barlas, İstanbul: İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, 2009, s. 72-76.

Yerleştikleri bölgenin jeopolitik konumundan faydalanabilecek güce ulaşmış olan Osmanlı beyliği muhtelif beylerin de katılımıyla siyasi bir oluşum haline gelmiştir. Kendisi de bir alp/gazi olan Osman bey elde ettiği başarılar ile ön plan çıkmıştır. Ertuğrul Gazi'nin, doksan üç yaşında vefat etmesinin ardından da yerine oğlu Osman seçilmiştir.⁹⁹⁹

5.2.2. Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşunda Etkili Olan Zümreler

Âşıkpaşazâde, Osmanlı Beyliği'nin kuruluş aşamasında dört büyük ve etkili grubu “Ve hem dahi bu Rum'da dört tayife vardır kim anılır müsafirler ve seyyahlar arasında. Biri gâziyân-ı Rum ve biri ahiyân-ı Rum ve biri abdalân -ı Rum ve biri bâciyân -ı Rum ”¹⁰⁰⁰ sözleriyle ifade etmiştir. Rum Gazileri, gazâ uğruna kâfirle savaşanlar, Rum ahileri zanaatı örgütleyen aynı zamanda yaşadıkları kentin asayişini sağlayan esnaf birlikleri, Rum abdalları ve Rum bacıları heteredoks inançlar çerçevesinde kendilerini Tanrı'ya adanmış baba, derviş, şeyh, fakı ve bacı diye adlandırılan din adamlarıyla onların erkek ya da kadın müritleridir.¹⁰⁰¹

5.2.2.1. Gâziyân-ı Rum

İslamiyet'in yayılmaya başladığı dönemlerde Bizans hakimiyetinde bulunan Anadolu gaza ideolojisi için önemli bir yere sahip olmuştur ve 963 gibi erken bir tarihte bile buraya gaza akınları düzenlendiği rivayet edilmiştir.¹⁰⁰² Türkiye Selçuklu Devleti'nin ilk yıllarında Anadolu'daki beyliklerde gaza ve cihada son derece önem verilmiştir. Bizans'a karşı dini bir politika olarak şekillenen gaza anlayışı Haçlıların Anadolu'ya girmesiyle bölgedeki tüm beyliklerin öncelikli vazifesi haline gelmiş ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin de temel dinamiklerinden olmuştur.¹⁰⁰³

Türkiye Selçuklu Devleti'nin siyasî hakimiyetini kaybettiği dönemde Anadolu'da gaza akınları Bizans sınırlarına yakın olan beylikler, özellikle de Osmanlı Beyliği tarafından

---

⁹⁹⁹ Neşri, s. 79

¹⁰⁰⁰ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 307-308.

¹⁰⁰¹ Oktay, s. 34; Sencer Divitçioğlu, *Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1996, s. 53.

¹⁰⁰² Haşim Şahin, *Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Dini Zümreler (1299-1402)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 150.

¹⁰⁰³ Şahin, s. 150-153.

devam ettirilmiştir. Uç beyliklerinin kültüründe sürekli gaza yapmak ve İslamiyet’i tüm dünyaya yayana kadar bu mücadeleyi sürdürmek fikri yerleşmiştir.¹⁰⁰⁴

Osmanlılar da kuruluş dönemlerinde gaza anlayışını benimsemiş ve fetihlerini bu niyetle gerçekleştirmişlerdir. Osmanlı kronikleri, özellikle ilk beylerin gazayı ne kadar önemseydiğini gösteren örneklere yer vermiş ve onlardan “gazi” olarak bahsetmiştir. Bu dönemdeki gazalar sadece Osman bey tarafından yapılmamıştır, bazı gazi/alpler kendi başlarına hareket ederek akınlar düzenlemişlerdir.¹⁰⁰⁵ Ancak Osman Bey’in başarıları arttıkça etrafında toplananların sayısı da artmıştır. Gazilerin/akıncıların hayat tarzlarının gaza seferleri üzerine kurulu olması nedeniyle bunu daha çok gerçekleştirme imkanı sunan kişinin yanında yer almayı tercih etmişlerdir. Bölgedeki Bizans yönetiminin zafiyeti nedeniyle nüfusun azaldığı dönemlerde başarılı fetihler gerçekleştiren akıncılar sayesinde yeniden hareketlilik sağlanmıştır. Böylece İslamiyet yayılmaya başlamış, yeni kurumlar oluşturulmuş, topraklar tekrar işlenir hale getirilmiştir.¹⁰⁰⁶

Tarihi kaynaklarda bir gazide/alp de bazı özelliklerin arandığı yazılmıştır. Cesaret, güç, silah gibi unsurlara sahip olması beklenen alpler ön plana çıkma fırsatı bulmuştur. Osman ve Orhan beyler döneminde fetihler sırasında başarı gösteren gazi/alpler mükafatlandırılmış, elde edilen bölgelerin idaresi kendilerine bırakılmıştır. Konur Alp, Turgut Alp, Kara Mürsel, Akça Koca, Balabancık, Abdurrahman Gazi gibi isimler bu dönemde öne çıkan Alplerdir.

Osmanlı beyliğinin mali kaynağını büyük kısmını akın ve fetihlerden elde edilen ganimetler oluşturmuştur. Yeni toprak sahibi olan akıncı beyleri topraklarını işlemiş, bölgenin gelirlerini toplamış, bu geliri yine kendi yerleşim merkezlerinin imar faaliyetlerinde kullanmışlardır.¹⁰⁰⁷

---

¹⁰⁰⁴ İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), s. 12.

¹⁰⁰⁵ Şahin, s. 158.

¹⁰⁰⁶ Oğuzoğlu, “Osman Gazi Dönemi’ndeki Kültürel ve İnsani Değerler”. s. 31.

¹⁰⁰⁷ H. Çetin Arslan, “Erken Osmanlı’nın Fetih ve Yerleşim Sisteminde Akıncı Beylerinin Stratejik Önemi, *Türkler*, c. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 217.

5.2.2.2.Ahiyân-ı Rum

Türk-İslam toplumlarında dayanışmanın, birlik ve beraberliğin, siyasi ve iktisadi kalkınmanın en önemli unsurlarından birisi olarak kabul edilen ahilik teşkilatının kökeni fütüvvet teşkilatına dayanmaktadır.¹⁰⁰⁸ Ahiler meslek erbabı olmaları hasebiyle el emeğine saygı gösteren, dürüst, adil kimseler olarak bilinmişlerdir. Teşkilata girmek için belirli şartlar aranmış ve kabul edilenler için özel törenler tertip edilmiştir.¹⁰⁰⁹

Anadolu'da daha ziyade göçmen bir yapı arz eden Türkmenler ahilik sayesinde meslek sahibi olup, örgütlü bir şekilde hareket ederek yerleşik hayata daha kolay geçmişlerdir. Ahilik, Anadolu'da iktisadi alanda Türklerin Hristiyanlar karşısında rekabet edecek konuma gelmelerini sağlamıştır.¹⁰¹⁰

Türkiye Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus 1214 tarihindeki Sinop fethinden sonra fethi müjdelemek için Halifeye hocasını göndermiş ve fütüvvet şalvarı istemiştir. İstekleri yerine getirilen Selçuklu Sultanına halife tarafından gönderilen kimse Konya'da İzzeddin Keykavus ve diğer devlet büyükleri ve komutanların katıldığı bir törenle onların fütüvvete girişlerini tamamlamıştır. Böylece Türkiye Selçuklu Devleti idare bazında resmen fütüvvet teşkilatına girmiş ve Anadolu'nun kültürü açısından büyük değişimler yaşanmıştır. Bundan sonra fütüvvetle benzer anlama gelen ahilik teşkilatı tüccarlar, ulema, zanaatkârlar, sufiler ve halk arasında hızla yayılmış¹⁰¹¹, özellikle Konya, Kırşehir, Kayseri ve Ankara gibi şehirlerde son derece güçlenmiştir.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin Anadolu üzerindeki hakimiyeti sona erdiğinde ahiler beylikler idaresinde teşkilatlarını devam ettirmişlerdir. Ahiler Osmanlı Beyliği içerisinde de yoğun olarak bulunmuş, yeni yerleşim yerlerinin oluşmasında, bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşması hususunda etkin rol oynamışlardır. Ayrıca göçebe

---

¹⁰⁰⁸ Gerek "ahi" gerekse "fütüvvet" kelimesinin açıklaması ve bu konudaki tartışmalara dair bir değerlendirme için bkz. Şahin, s. 175.

¹⁰⁰⁹ Şahin, s. 177.

¹⁰¹⁰ Osman Çetin, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Ahiler", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi, Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa, 1996, s. 108.

¹⁰¹¹ Şahin, s. 182-183.

unsurların yerleşik düzene geçişini kolaylaştırmış ve yeni yerlerde ekonomik açıdan gelişmelerini sağlamışlardır.¹⁰¹²

Osman Bey döneminin en tanınmış ahi reisi, Şeyh Ede Balı'nın yeğeni Ahi Hasan'dır. İlk dönemlerden itibaren ahilerin en ücra köylere ve dağ başlarına kadar yayıldıkları, yardımsever oldukları, garipleri kolladıkları, misafirperverlikleri ve zaviyelerinde ilim ile meşgul oldukları bilinmektedir.¹⁰¹³

Özellikle Osman Bey zamanında ahi şeyhleri ile yakın ilişkiler tesis edilmiş, bu politika Orhan bey tarafından devam ettirilmiş ve böylelikle devletin kuruluşuna mistik bir hava katılmıştır.¹⁰¹⁴

5.2.2.3. Abdalân-ı Rum

XIII. yüzyılın sonlarında Moğol baskısından uzakta ve akınlar neticesinde elde edilen ganimetlerle zenginleşmiş uç bölgelerde yaşam koşulları daha uygun görülmeye başlamıştır. Bu nedenle Orta Anadolu'dan, Azerbaycan'dan ve Konya gibi yerlerden çok sayıda alim ve derviş de bu bölgelere gelmeyi tercih etmişlerdir.¹⁰¹⁵ Bu kimseler geçimlerini sağlamak üzere zaviye kurmak, sadaka toplamak için güvenilir bölgelerde yerleşmişlerdir. Bu dervişlerden Şeyh Ede Balı, Geyikli Baba gibi bazıları Vefaiyye tarikatine mensup iken, Abdal Musa, Karaca Ahmed, Abdal Murad, gibi bazıları da Abdalân-ı Rum adı verilen zümrenin mensupları olarak bilinmektedirler.¹⁰¹⁶

1240'larda Türkiye Selçuklu Devleti'ne karşı Vefai dervişlerinden Baba İlyas'ın etrafındaki Türkmenlerin ayaklanmasının bastırılmasının ardından Babai dervişleri Osmanlı topraklarına gelmiştir. Babailer genellikle yerleşik devlet kontrolüne ve baskısına isyan eden dervişler olarak bilinirken Şeyh Ede Balı'nın "dinsizleri ve kafirleri İslamiyet'e kazandıran", dünya saltanatına heves etmemeyi öğrenmiş bir

---

¹⁰¹² Çetin, s. 108-109.

¹⁰¹³ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 42; Şahin, s. 201.

¹⁰¹⁴ Şahin, s. 199.

¹⁰¹⁵ Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye*, c. 1, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009, s. 22.

¹⁰¹⁶ Şahin, s. 87; Ahmet Yaşar Ocak, "Osmanlı Beyliği Topraklarında Sufi Çevreler ve 'Abdal-ı Rum' Sorunu (1300-1389)", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi, Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 1996, s. 65.

Vefaiyye halifesi olduğu tespit edilmiştir.¹⁰¹⁷ Bunun dışında Osmanlı beyliğinin kuruluş döneminde Mevleviyye, Rufaiyye ve Haydariyye tarikatlarının Anadolu’da önemli ölçüde etkileri olurken özellikle XIV. yüzyılda Osmanlılarda sufi gruplar bu kadar çeşitlilik arz etmemiştir.¹⁰¹⁸

Osmanlı Beyliğinin güçlenmeye başladığı dönemlerde kendilerine yeni yeni yer bulan dervişler boş toprakları şenletip zaviye kurmuşlar ve daha sonra bunları sultanlara onaylatıp vakıf beratı almışlardır. Bu vakıflar “âyende ve revendeye” hizmet etmeleri koşuluyla verilmiştir.¹⁰¹⁹ Daha sistemli hale getirilen zaviye işletimi konusunda hizmetin aksamaması, yolsuzluk yapılmaması, tekellilik oluşmaması için sıkı denetimler yapılmıştır. Herhangi bir sıkıntı çıkarmayan, görevini layığıyla yerine getiren dervişler her zaman desteklenmiştir.¹⁰²⁰

Dervişler zaviyeler kurmuş, toprağı işlemiş, bahçeler, tarlalar yapmış ve buradan elde ettiği gelir ile geçimlerini sağlamışlardır. Ayrıca yolcuların 3 gün kalma koşuluyla yiyecek ve barınma ihtiyaçları karışlanmıştır. Toprağı işlemek, hasat yapmak gibi tüm işler zaviye mensupları tarafından ortak bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde oluşturulan zaviyelerin etrafında halk toplanmaya başlamış, köyler oluşmuştur.¹⁰²¹

İlk dönem Osmanlı fetihlerinde dervişler etkili rol oynamıştır. Abdal Musa, Alaca Hırkalı, Doğlu Baba, Geyikli Baba gibi isimlerin de aralarında olduğu bu dervişler fetihler sırasında gösterdikleri gayretler neticesinde toprak bağışları elde etmişlerdir. Yine bu dervişler fethedilen toprakların İslamlaşması sağlayarak da önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Osmanlı topraklarında yerleşen dervişlerin beyler ile ilişkisinin Ertuğrul zamanına kadar uzandığını ifade eden kaynaklara tedbirle yaklaşmak gerekmektedir. Çünkü Ertuğrul

---

¹⁰¹⁷ İnalçık, *Devlet-i Aliyye*, s. 22.

¹⁰¹⁸ Ocak, “Osmanlı Beyliği Topraklarında Sufi Çevreler ve ‘Abdal-ı Rum’ Sorunu (1300-1389), s. 59.

¹⁰¹⁹ İnalçık, *Devlet-i Aliyye*, s. 23-24; Bu dervişlerin yerleşim yeri oluşturmalarına ve izledikleri siyasete dair detaylar için bkz. Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolonizatör Türk Dervişleri”, *Türkler*, C. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss. 133-153.

¹⁰²⁰ Zafer Erginli, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri”, *Türkler*, C. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 198.

¹⁰²¹ İnalçık, *Devlet-i Aliyye*, s. 24.

Beyin bir uç beyi olarak faaliyet gösterdiği dönemler ve isimleri zikredilen dervişler ile ilgili bilgiler çok net değildir.¹⁰²² Ancak Osman bey zamanı için daha açık bilgiler bulunmaktadır.

Henüz bir uç beyliği konumunda olan Osmanlılar için İslam algısı daha sade bir dinsel algıydı ve ilerleyen yüzyıllarda olduğu kadar katı bir İslam siyaseti uygulanmamıştır. Bu nedenle Abdalan-ı Rum gibi heterodoks İslam anlayışındaki guruplar için uygun bir yaşam alanı olmuştur.¹⁰²³

5.2.2.4. Bâciyân-ı Rum

İlk Osmanlı kaynaklarından Âşıkpaşazâde vasıtasıyla varlıklarından haberdar olduğumuz Bâciyân-ı Rum örgütü hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır. Kurucusu Ahi Evran'ın karısı Fatma Bacı olduğu için ahilerin kadın kolu olarak görülmüşlerdir.¹⁰²⁴

5.3. Osman Bey Dönemi

1281 yılında beyliğin başına geçen Osman bey vefat edene kadar fetihler gerçekleştirmiş ve sınırları doğuda Düzce ovasından batıda Bursa'ya kadar uzanan bir sahada hakimiyet tesis etmiştir.¹⁰²⁵

İlk dönem Osmanlı kaynaklarında devletin kuruluşu ve kurucusu Osman bey hakkında masalsi anlatımları barındıran menkıbeler göze çarpmaktadır. Bu menkıbeler tarihi gerçeklikten tamamen uzak olmasa da dönemin şartlarına ve yazarların amaçlarına göre hikayeler içermektedir.¹⁰²⁶ Bu anlatıları değerlendiren Cemal Kafadar Osmanlılara göre Osman beyin, Romalıların efsanevi karakteri Romulus'a benzediğini ifade etmiştir.

---

¹⁰²² Şahin, s. 88.

¹⁰²³ Ocak, "Osmanlı Beyliği Topraklarında Sufi Çevreler ve 'Abdal-ı Rum' Sorunu (1300-1389s. 71.

¹⁰²⁴ Kaplanoğlu, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 150.

¹⁰²⁵ Yusuf Oğuzoğlu, "Osman Gazi'i Tarih Sahnesine Çıkartan Siyasal ve Sosyal Şartlar", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi, Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 1996, s. 127.

¹⁰²⁶ İlber Ortaylı, "Menkıbe", *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler (Tartışma Panel Bildirileri 19 Mart 1999)*, Ankara: İmge Kitabevi, 2000, s.11

Romalılar da Osmanlılar da yönetime geldiklerinde kendilerinden öncekilerden daha iyi yöneticiler ve savaşçılar olarak tanınmışlardır.¹⁰²⁷

Osman Bey'in efsanevi kişiliği kroniklerde farklı şekillerde anlatılan meşhur rüyasına dayanmaktadır. Âşıkpaşazâde o rüyayı şöyle nakletmiştir:

“Osman Gazi niyazda bulundu ve bir lahza ağladı. Uyku bastırınca yatıp uyudu. Kendilerinin aralarında bir sevgili şeyhin bulunduğunu gördü. Onun pek çok kerameti görülmüştü ve bütün halk ona candan gönülden bağlı idiler. O dervişti, ancak bu, içinde saklıydı. Dünyalığı, malı, davarı pek çok idi. Dervişlere mahsus çerağ ve âlem sahibiydi. Hiçbir zaman konuğu eksik olmaz, gelenden gidenden evi boş kalmazdı. Osman Gazi de bu yüce insana zaman zaman gelir misafir olurdu. Osman Gazi uyuyunca düşünde bu yüce kişinin koynundan bir ayın doğarak geldiğini ve kendi koynuna girdiğini gördü. Bu ay Osman Gazi'nin koynuna girdiği anda göbeğinden bir ağaç biter, gölgesi bütün âlemi kaplar ve gölgesinin altında dağlar meydana gelir ve bu dağların dibinden sular çıkar. Bu çıkan sulardan kimileri içer, kimileri de bahçeler sular ve çeşmeler aktır. Sonra uykudan uyandı, gelip Şeyh'e haber verdi. Şeyh, "Oğul Osman Gazi, sana müjdeler olsun, yüce Tanrı sana ve nesline padişahlık verdi, kutlu olsun. Ayrıca benim kızım Mal hun, senin eşin olacak." dedi ve o anda nikâhlayıp kızını Osman Gazi'ye verdi.”¹⁰²⁸

Osmanlı kroniklerinin tamamında görülen ve farklı şekillerde anlatılan rüyanın tabirini yapan kişiyi kimi kaynaklar Şeyh Ede Balı olarak gösterirken kimi kaynaklar da şeyhin müridi Kumral Abdal olarak bilinen dervişini işaret etmektedir.¹⁰²⁹ Osman Bey'in devletin kuruluşuyla ilgili gördüğü rüyanın tabirini yapması ve Şeyh Ede Balı'nın müridi olarak kroniklerde yer alması bakımından önemli bir kişilik olan Kumral Abdal'ın rüya tabirinin karşılığında Osman Bey'den bir köy istediği, Osman Gazi'nin de bunu kabul ettiği belirtilmiştir.¹⁰³⁰

Osman Bey'in fetih hareketleri İç Anadolu'daki duruma göre şekillenmiştir. Kaynaklarda Ertuğrul ve Osman'ın Selçuklu Sultanı ile ilişkilerinin kuvvetli olduğu

---

¹⁰²⁷ Kafadar, *İki Cihan Aresinde*, s.1

¹⁰²⁸ Âşık Paşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Çeviri ve Günümüz Diline Aktarım: Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç, İstanbul: Koçbank Yayınları, 2003, s. 57-58.

¹⁰²⁹ Ayşen Oktay, *Erken Dönem Osmanlıda Bektaşiliğin Gelişimi: Yunanistanda Bektaşî Tekkeleri*, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul ,2017, s. 30; Âşıkpaşazâde'nin tarihinde “Derviş Turud oğlu” olarak anılmıştır. Bknz. Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 12.

¹⁰³⁰ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 12; Neşri, s. 83.

ifade edilmiştir.¹⁰³¹ Bu durumu doğru değerlendirmeyi bilen Osmanlılar zamanla diğer beylikler arasından sıyrılmıştır. Onların Selçuklu tahtına müdahale eden İlhanlılara gösterdikleri tepkilerin yarattığı ortamdan faydalanmışlardır. Moğol hükümdarı Abaka (1265-1281) döneminde batıda Mısır sınırlarından doğuda Ceyhun ırmağına kadar uzanan hakimiyet sahalarının merkezi Tebriz'e taşınmıştır. Gazan Han (1295-1304) döneminde ise sınırları Kızılırmak'a kadar yayılmıştır.¹⁰³²

Bu süreçte Moğolların baskılarının artması ile birlikte Selçuklu sultanları ve Türkmenler tarafından isyanlar başlatılmıştır. Moğolların 1284 yılında II. Mesud'u tahta çıkarmasından hoşnut olmayan beyler III. Keyhüsrev'in oğlunu tahta oturtmak istemişlerdir. Ancak İlhanlı hanının oğlu Keyhatu'nun Anadolu'ya girmesi ile tüm uç Türkmenleri Sultan Mesud'a itaat etmek zorunda kalmıştır.¹⁰³³ Bundan sonra daha batıya yönelen beyler kendi fetihleri ile ilgilenmeye başlamıştır. Osman Bey de Selçuklu haraçgüzarı Karacahisar tekfuru üzerine harekete geçmiş ve 1288'de kaleyi almıştır.¹⁰³⁴

1295 ve 1297'de Moğol kumandanlardan Togaçar ve Baltu'nun ayaklanmaları olmuştur. 1298 yılına gelindiğinde ise İlhanlı hükümdarı Gazan Han'ın III. Alaeddin'i Selçuklu tahtına çıkarmasını kabullenmeyen Moğol kumandanı Sülemiş 1299'da bir isyan başlatmıştır. Bu isyan İlhanlıları uğraştırmış, uç bölgelerinin kontrolü azalmıştır. Bu durum diğer beyler gibi Osman beye de Bizans sınırlarına yönelik akınlarını arttırma fırsatı sunmuştur.

5.3.1. Karacahisar'ın Fethi

1286 yılında Osman Bey'in İnegöl bölgesine baskın düzenlemesi ve yakınlardaki Kulaca isimli hisarı yağmalayıp yakması üzerine bölgedeki Rumlar Karacahisar

---

¹⁰³¹ Ahmedi, *İskendername*, Haz. Yaşar Akdoğan, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988, s. 430; *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 8-12; Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 6, 15-17.

¹⁰³² Yusuf Oğuzoğlu, "Osman Gazi'yi Tarih Sahnesine Çıkartan Siyasal ve Sosyal Şartlar", s. 139.

¹⁰³³ Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükselişi Tarihi*, s. 37; Aksarayî, s. 104-105.

¹⁰³⁴ Halil İncik, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", *Belleten*, Cilt: 71, Sayı: 261, Ankara: TTK Basımevi, 2007, s. 498.

tekfurundan yardım istemiştir. Tekfurun gönderdiği birlikler ile Osmanlılar arasında yapılan savaş sırasında Osman'ın kardeşi Saru-Yatı ölmüştür.¹⁰³⁵

Karacahisar, Söğüt ve Bilecik bölgeleri Selçuklu sınırları içerisindeydi. Bu bölgedeki tekfurular Selçuklu egemenliğini tanımışlardır ve haraç ödemek şartıyla yerlerinde kalmalarına izin verilmiştir. Bu şartlar altında Ertuğrul ve Osman gibi alp/gaziler barışı muhafaza etmek zorundaydılar. Bu nedenle kaynaklar, Osman Bey'in Karacahisar üzerine yürümesini haklı göstermek istemişlerdir.¹⁰³⁶ Böylece bölgedeki olaylardan haberdar olan Selçuklu Sultanının Bizans tekfurunun düşmanlığı başlattığına hükmedip Karacahisar tekfuru üzerine harekete geçtiğini ve Osman Bey'in de ona katıldığını yazmışlardır. Moğol kumandanı Bayıncar'ın Ereğli'ye saldırısını haber alan Sultan hisarın fethi görevini Osman Bey'e bırakmıştır.¹⁰³⁷ 1288'de Karacahisar Osman bey tarafından fethedilmiş ve evler Müslümanlara dağıtılarak şehir Müslüman şehri haline getirilmiştir. Askeri seferlerin yanı sıra yeni bir devlet düzeni kurulmasına yönelik çalışmalarda da bulunan Osman bey ilk defa Karacahisar'a bir kadı tayin etmiştir.¹⁰³⁸

Bu fetih Osman beyin ilk fethi olarak kabul edilmiştir. Karacahisar Anadolu'dan İznik üzerinden İstanbul'a giden ana yolların kesiştiği bir konumda stratejik öneme sahip bir kaledir. Osman beyin buraya sahip olarak tüm bölgeye hakim olduğu ve Selçuklu-İlhanlı naiplerinin yerini aldığı söylenebilir.¹⁰³⁹

5.3.2. Mudurnu-Göynük Seferi ve Sonrasında Osman Bey'in Siyasetinin Değişmesi

Gaza seferleri ve neticesinde ganimet elde etme amacıyla hareket eden gaziler Osman beyin etrafında toplanmaya başlamıştır. Bu kimseleri yanında tutabilmek için yeni fetihlerin yapılması gerektiğini bilen Osman bey nökeri Köse Mikhail'e Taraklı Yenicesi'ne sefer fikrinden bahsetmiştir. Öncesinde Harmankaya-Göl bölgesi tekfuru

---

¹⁰³⁵ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 14.

¹⁰³⁶ Halil İnalçık, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", s. 502.

¹⁰³⁷ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 15-16; Halil İnalçık Selçuklu sultanı Alaeddin'in bu sefere gelmiş olamayacağını ve kroniklerin neden böyle bir anlatımda bulunduğunu açıklamıştır. Bknz. Halil İnalçık, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", s. 502.

¹⁰³⁸ M.Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977, s. 8.

¹⁰³⁹ Halil İnalçık, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", s. 501.

olan Köse Mikhail bölgeyi çok iyi bildiği için sefer planını hazırlamıştır. Bölgede kendi aşireti ile yerleşmiş olan Samsa Çavuş ile irtibata geçip birlikte hareket etmişlerdir. Sorgun halkı Samsa Çavuş aracılığıyla teslim olarak yağma ve esaretten kurtulmuşlardır. Daha sonra Mudurnu'ya gelmişler ve Osman Bey burayı, bölge halkı ile dostça ilişkileri olan Samsa Çavuş'a bırakmıştır. Göynük ve Taraklı Yenicesi'ne varmışlar, burayı yağmalayıp Göl Pazarı ovasına inmişlerdir. Ardından Harmankaya üzerinden Sakarya'yı geçip Karacahisar'a dönmüşlerdir.¹⁰⁴⁰ Bu seferin amacı ganimet elde etmek olduğu kadar Karacahisar'ın yeni hakiminin kendisini bölge tekfurlarına tanıtmak olduğu anlaşılmıştır.¹⁰⁴¹

Osman bey bölgede ilk yerleştikleri dönemde Bilecik tekfuru ile dostça ilişkiler kurmuştur. Çünkü Germiyan saldırılarına maruz kaldıkları için ve bölgede tutunabilmeleri için güçlü tekfurlar ile iyi geçinmek zorunda kalmışlardır. Ancak daha sonra Osman'ın izlediği siyaset değişmeye başlamıştır. Özellikle Harmankaya tekfurunun da kendisine bağlanmasından sonra iyice güçlenmiş ve bu durum diğer güçlü tekfurları şüpheye düşürmüştür.¹⁰⁴² Osmanlı kroniklerinin anlatımına göre Bilecik tekfuru ve yanındakiler Osman Bey'i bir düğün sırasında ele geçirmek istemişler ancak bu durumdan haberdar olan Osman Bey bir plan kurarak kalenin korumasız olduğu bir sırada Bilecik'i ele geçirmiştir.¹⁰⁴³

5.3.3. Bafeus (Koyunhisar) Savaşı

1299'a doğru Osman savaş ucunu Karacahisar-Söğüt bölgesinden batıya Bilecik-Yenişehir bölgesine, merkezini de Yenişehir'e taşımıştır. Bu değişim stratejik olarak gerekli görülmüştür. Çünkü böylece hem İznik hem de Bursa göz altında tutulmuştur.¹⁰⁴⁴ Artık doğrudan Bizans Bithynia topraklarına akınlar düzenlemeye başlamış, İznik ve Bursa'nın fethini hedefleyerek hareket etmiştir. Osman bey, ileri hareket geçmeden önce arkasını sağlama almak amacıyla Bursa ovası civarındaki

---

¹⁰⁴⁰ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 21-22; Neşri, s. 91-93.

¹⁰⁴¹ Halil İnalçık, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", s. 506.

¹⁰⁴² Halil İnalçık, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", s. 507.

¹⁰⁴³ Âşık Paşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, s. 67-68.

¹⁰⁴⁴ Raif Kaplanoğlu, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, 2000, s. 29.

Marmaracık ve Koyunhisar'ı itaat altına almıştır. 1300'de ise İznik ovasına ulaşır ve şehri kuşatma altına almıştır. Halil İnalçık, Osman'ın İznik kuşatması ve buna karşılık Bizans İmparatoru'nun Heteriarkos Muzalon kumandasında gönderdiği birliklerin Bafeus Savaşı'nda mağlup edilmesine dair kayıtları karşılaştırarak bir anlatım sunmuştur.¹⁰⁴⁵

İznik'e giden yolda öncelikle Köprühisar fethedilmiştir. İznik şehri, etrafı göl ve bataklık ile çevrili, zapt edilmesi güç bir konumda olduğu için kuşatmak zor olmuştur. Zaman zaman kaleden çıkıp saldırı yapan Bizanslılar geri püskürtülmeye çalışılmış, ovada talan ve yağma yapılmıştır. Ancak bu şekilde savaş ile şehri almanın mümkün olmadığını anlayan Osmanlılar Yenişehir tarafındaki dağ civarında bir havale kulesi yaptırmışlar ve kırk kişilik bir birliği başlarında Draz/Taz Ali olmak üzere buraya yerleştirmişlerdir. Bu şekilde bir süre şehre yardım gelmesine ve kaleden Bizans askerlerinin çıkmasına engel olmuşlardır. İznik'tekiler fırsat bulamaz İstanbul'daki İmparatora haber göndermişler ve ne kadar zor durumda olduklarını anlatarak yardım talep etmişlerdir. İmparator güvenilir kumandanlarından birinin idaresinde bölgeye gemilerle asker sevk etmiştir.

Gelmekte olan Bizans birliğinin karaya nereden çıkacağını casuslar aracılığıyla öğrenen Osmanlılar Yalak-Ova'da düşmanlarına ani bir şekilde saldırmışlardır. Bizanslı askerlerin bir kısmı gemilere binmeyi ve İstanbul'a dönmeyi başarabilmiştir. İmparator duruma hayli üzülmüştür.¹⁰⁴⁶

Olayın çağdaşı Bizans yazarı Pachymeres, Muzalon'un komutasındaki Bizans birliklerinin Alanlar, İstanbul'dan gelen askerler ve yerlilerden oluştuğunu ve Türklere nazaran çok az sayıda olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca Alanlara ödeme yapılabilmesi için mallarını ve atlarını vergi olarak vermiş Bizanslıların durumları çok kötüydü. Yazar, hevesli, cesur ve çok sayıdaki Türkler karşısında eşit durumda olmadıklarını belirtmiştir. Bu şartlar altında karşı karşıya geldiklerinde Bizanslılardan bazıları İzmit'e kaçmıştır. Alanlar büyük bir cesaretle Türklere karşı saldırıya geçmiş ve yayaların geri

---

¹⁰⁴⁵ Halil İnalçık, "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, Ed. Elizabeth A. Zachariadou, Çevirenler: Gül Çağalı Güven, İsmail Yerguz, Tülin Altınova, İstanbul 1997, s. 84-100.

¹⁰⁴⁶ *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, Haz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s. 12-13; Anonim Tevarih devamında şehrin fethedildiğini söylemiştir ancak Neşri'den edinilen bilgiden hareketle Halil İnalçık bunun doğru olmadığını belirtmiştir. Bkz. Halil İnalçık, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", s. 513; Neşri, s. 105-107.

çekilmesi için fırsat sağlamıştır. Savaştan galip çıkan Osmanlılar çevreye yayılmış ve önlerinde bir engel kalmadığında istedikleri gibi yağma yapmışlardır.¹⁰⁴⁷

27 Temmuz 1302 tarihli Bafeus Savaşı'nın cereyan ettiği yer Osmanlı kaynaklarında Yalak-Ova olarak anılmıştır. Burası Yalak-Dere'nin Hersek-Dili'nde denize döküldüğü ovardır. Bu vadiyi izleyerek İznik'e ulaşan ana yol üzerinde Bafeus/Koyunhisarı diye bir yer vardır ki Osman beyin öncü birlikleri ile Bizans arasında burada bir mücadele yaşanmıştır ve Osmanlılar burada elde ettikleri başarıdan sonra kıyıya inerek Bizans ordusunu karşılamışlardır.¹⁰⁴⁸

Bizans İmparatorluğu'na karşı kazandığı bu zafer ile Osman Bey'in ünü yayılmış ve etrafında daha fazla sayıda gazi toplanmaya başlamıştır. Bafeus savaşı ile Osman bey Hanedan kurucusu bir bey olarak tanınmış, kendisinden sonra oğlu Orhan rakipsiz bir şekilde beylik tahtına geçmiştir. Tüm bunlardan hareketle Halil İncalcık tarafından 27 Temmuz 1302 tarihi Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁴⁹

Bafeus zaferi Osman Bey'i tüm Bithynia'da Bizans hakimiyetini tehdit eden siyasi ve askeri bir güç olarak ortaya çıkarmıştır. İzmit'ten İstanbul Boğazı'na kadar olan bölgeye yayılan Türklere karşı savaş ile bir sonuç elde edemeyeceğini anlayan Bizans İmparatoru önce İran'daki Gazan Han'a, onun ölümünden sonra da Olcaytu Han ile bir Bizans prensesini evlendirmek ve Moğol ordusunun desteğini sağlamak istemiştir.¹⁰⁵⁰

5.3.4. Osmanlıların Bursa Ovasına Yerleşmeleri

Osman Bey Bafeus savaşından galip çıkınca Bursa havalisindeki tekfurlar birlikte harekete geçmek üzere anlaşmıştır. 1303 baharında yola koyulan tekfurların ordusunun Yenişehir'e doğru saldırıları ilk etapta başarılı olmuştur. Osman bey ve yanındakiler bu orduyu Koyunhisarın'da karşılamış, tekfurları Dimboz'a kadar geri çekilmek zorunda bırakmışlardır. Burada yapılan savaşta Osmanlılar galip gelmiştir. Ancak Osman Bey'in kardeşi Gündüz Alp'in oğlu Aydoğdu şehit düşmüştür. Dimboz Savaşı olarak

---

¹⁰⁴⁷ Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 75-76.

¹⁰⁴⁸ Bahsi geçen Koyunhisarı Hammer'dan beri Bursa'ya yakın Dimbos üzerindeki ikinci Koyunhisarı ile karıştırılmıştır. Halil İncalcık'ın savaşın tarihi ve yerini belirlemesi konusunda detaylı bilgi için bkz. İncalcık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, Cilt: 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 128.

¹⁰⁴⁹ İncalcık, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", s. 514.

¹⁰⁵⁰ Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 76; İncalcık, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", s. 514.

adlandırılan bu savaşta Kestel tekfuru ölmüş, Bursa ve Orhaneli tekfurları ise kaçıp hisarlarına sığınmışlardır. Kite tekfuru da kaçıp Ulubat hisarına gitmiştir ancak Osman onun peşini bırakmamıştır. Tekfurun teslim edilmesi karşılığında, Osman kendisinden sonra gelecek beyler adına köprünün geçilmeyeceğine söz verince Ulubat tekfuru ile anlaşma sağlanmıştır. Kaçak tekfuru teslim alan Osman Kite kalesi önünde onu idam etmiştir. Bunun üzerine içeridekiler kaleyi teslim etmiştir. Bundan sonra Ulubat'a kadar Bursa ovasında Türk yerleşimleri başlamıştır. Osman Bey, Bursa'nın kuşatması için iki havale kulesi yaptırıp geri çekilmiştir.¹⁰⁵¹ Bursa-Yenişehir bağlantısını sağlayan Dimboz gibi önemli bir geçidin ele geçirilmiş olması Bursa havzasına yönelik hareket için kolaylık sağlamıştır.¹⁰⁵²

5.3.5. 1304-1305 Yıllarındaki Seferler

Osman Bey'in elde ettiği başarılar etrafında yeni gazilerin toplanmasına neden olmuştur. Kendisini daha güçlü hisseden Osman İstanbul'dan gelecek yardımları önlemek ve İznik'i fethetmek için Sakarya üzerindeki önemli noktalara seferler düzenlemiştir. Karacahisar'dan harekete geçmeden önce Harmankaya tekfuru Mikhail'i yanına çağırarak Osman bey onu İslam'a davet etmiş ve onun kontrolündeki topraklardan geçerek Sakarya ovasına inmiştir. 1304 tarihli bu seferde Leblebüci hisarı, Geyve, Mecece, Absu ve Lefke alınmıştır. Fethedilen yerler başarılı Alplerin idaresine verilmiştir.¹⁰⁵³ Böylece İznik'e ulaşmak için açık kalan tek yol, göl tarafında Gemlik yolu olarak kalmıştır.¹⁰⁵⁴

Osman bey bahsi geçen sefer sırasında alınamayan Kara-Çepüş ve Kara-Tigin kaleleri için Akça Koca, Konur Alp, Gazi Abduraahman ve Köse Mikhail gibi deneyimli komutanlar eşliğinde oğlu Orhan'ı görevlendirmiş, kendisi Karacahisar'da kalmıştır. 1305 tarihli bu seferde Orhan'ın başarıları neticesinde İznik'e yardım gelecek yollar kapatılmış, Alplerin de başarılı fetihleriyle bölge tamamen Osman Bey idaresine girmiştir.¹⁰⁵⁵

---

¹⁰⁵¹ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 32-34; Neşri, s. 115-117.

¹⁰⁵² Kaplanoğlu, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 29.

¹⁰⁵³ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 35-37.

¹⁰⁵⁴ İnalçık, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", s. 516-517.

¹⁰⁵⁵ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 38-41; İnalçık, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", s. 518.

5.3.6. Bursa'nın Fethi ve Osman Bey'in Vefatı

Osmanlı kroniklerinde 1305'ten sonra Osman'ın faaliyetlerinden bahsedilmemiştir. Anlatılara göre Osman Bey ayağında oluşan bir hastalık dolayısıyla ve artık yaşlandığı gerekçesiyle işleri oğlu Orhan'a devretmiştir.¹⁰⁵⁶

1320 yılına gelindiğinde ise Orhan Bey'i vekil olarak belirleyen Osman Bey halkın yönetimine dair işler ile meşgul olmuştur. Osman, devlet teşkilatı kurulması, kanunlar oluşturulması gibi meselelerde Selçuklu devletini örnek almıştır ve Bizans sınırlarında uç bölgeler oluşturarak buralara güvenilir üç kumandanı, Konur-Alp, Akça Koca ve Samsa Çavuş'u uç beyi olarak atamıştır.¹⁰⁵⁷

XIV. yüzyılın başlarında Türklerin Bithynia bölgesindeki fetihlerinden sonra Bizans'ın elinde kalan üç önemli kale şehirlerden birisi olan Bursa ilk defa 1308 yılında öteki tekfurlarla anlaşma yapılarak Osmanlı güçlerini Dimboz Geçidi'nde engellemek isteyen Bursa tekfurunun yenilmesinin ardından Osman Bey tarafından muhasara altına alınmıştır.¹⁰⁵⁸ Bundan sonra şehir uzun yıllar abluka altında tutulmuştur. Osman bey bu süreçte iki hisar yaptırmıştır. İlkinin içine kardeşinin oğlu Aktimur'u, dağ tarafına inşa ettiği ikinci hisara da Balabancık isimli komutanını yerleştirmiştir.¹⁰⁵⁹ Osman Bey'in başlattığı bu kuşatma onun yaşlanması ve hastalığı dolayısıyla Orhan bey tarafından devam ettirilmiştir. Yaklaşık on yıl boyunca hiçbir yardım alamayan Bursa 6 Nisan 1326'da Osmanlılara teslim edilmiştir. Bizanslı kumandanın İstanbul'a gitmesine izin verilmiş ancak şehrin Osmanlılara teslimini sağlayan başdanışmanı buradan ayrılmayarak Osmanlı hizmetine girmiştir.¹⁰⁶⁰ Ayrıca Bursa metropoliteninin de şehirde kalıp görevini sürdürmesine izin verilmiştir.¹⁰⁶¹ Halk kaleden aşağı kısımlara nakledilmiş bu kısımlara Türkler yerleştirilmiştir.

---

¹⁰⁵⁶ İnalçık, "Osman I", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 33, İstanbul, 2007, s. 451.

¹⁰⁵⁷ Gökbilgin, *Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış*, s.11

¹⁰⁵⁸ İnalçık, "Bursa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 6, İstanbul, 1992, s. 446.

¹⁰⁵⁹ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 34; Neşrî, s. 117-119.

¹⁰⁶⁰ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, Hazırlayan: Prof. Dr. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2013, s. 43.

¹⁰⁶¹ İnalçık, "Bursa", s. 446.

Âşıkpaşazâde Tarihi'nde Saroz adı ile anılan Bursa'nın başdânışmanına Orhan bey, şehri neden teslim etmeye karar verdiklerini ve neden şehre girdiklerinde kale içerisinde çok sayıda cesetle karşılaşıldığını sorduğunda Saroz şöyle cevaplamıştır:

“ Sıkıntıya düşüp hisarı vermemize birçok sebep var. Birincisi sizin devletiniz günden güne arttı, bunu gördük. Sonra bizim uğursuz devletimiz bahtsızlaştı. Sizin bahtınızın arttığını çok iyi bildik. İkincisi baban üzerimize geldi, köylerimizi zaptetti. Size bağlanıp itaat ettiler, bizi ise hiç anmaz oldular. Niçin ansınlar, sayenizde rahata kavuştular. Bunu bildiğimizden biz de rahatlığa heves ettik. Üçüncüsü tekfurumuz çok mal topladı. Malın bir faydası olmadı, onun için mal vermeye bir şey bulamadı. Vaktiyle bu alçak nesneyi almadı. İhtiyacımız olduğu zaman satan olmadı. Bu hisar bize hapislane oldu. Dördüncüsü padişah düşkün ve aciz oldu. Padişah düşkün ve iktidarsız olunca ülke çabuk bozulur imiş. Beşincisi kötüye uyduk, Kite tekfuru böyle biri idi. Altıncısı ise âlem hep değişiklik içindedir. Şimdi bu bozukluk, bu değişiklik bizde ortaya çıktı. Orhan Gazi, "Ya bu ölümler neden oldu?" diye sorunca, vezir, "Çoğu açlıktan öldüler." cevabını verdi.¹⁰⁶²

Buradan da anlaşılacağı üzere Bizans'ın içinde olduğu karmaşa ve Türkler karşısında yapacak bir şeyinin kalmaması Osmanlı Beyliğinin güçlenmesine sebep olmuştur. Bursa'nın alınışı, Osmanlı Beyliği'nin civardaki Türkmen beyliklerine karşı daha güçlü bir beylik olmasını da sağlamıştır. Orhan bey Osmanlıların merkezini Bursa'ya taşımış ve ilk gümüş sikkesini 1327'de burada bastırmıştır.¹⁰⁶³

Bursa kuşatmasının sonlarına doğru Osman Bey'in kayınpederi Ede Balı ve ardından da eşi Malhun Hatun vefat etmiştir. Osman bey onları Bilecik'te defnetmiştir. Osman bey ise üç ay sonra Söğüt'te vefat etmiş ve vasiyeti üzerine Bursa'daki Gümüşlü Kubbe'ye defnedilmiştir.¹⁰⁶⁴ Osman bey, bir devlet adamı ve izlediği fetih siyaseti açısından son derece planlı ve yetenekli bir şahıs olarak nitelendirilmiştir. Cesur, adil, hoşgörülü ve dürüst bir yönetici ve komutan olan Osman Bey manevi zenginliğe önem vermeyi tercih etmiş, devlet hazinesini hiçbir zaman kendisi için kullanmamıştır.¹⁰⁶⁵

---

¹⁰⁶² Âşık Paşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, s. 85-86

¹⁰⁶³ İnalçık, "Bursa", s. 446.

¹⁰⁶⁴ Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, s. 50.

¹⁰⁶⁵ Yusuf Halaçoğlu, "Tarihi Kaynaklara Göre Osman Gazi'nin Şahsiyeti", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi, Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 1996, s. 47-50.

Sonuç olarak Marmara uç bölgesinde Bilecik, Yarhisar, İnegöl ve Yenişehir'in fetihleriyle başlayan Türk hakimiyeti 1326 yılında Bursa'nın alınması ile iyice yerleşmiştir. Osmanlılar fethettikleri yerlerdeki Hristiyan ahaliyi yerinden etmemiş, onları zimmet statüsü ile koruma altına almıştır.¹⁰⁶⁶ Bundan sonra 1329 tarihindeki Pelekanon Savaşı İznik'in kaderinde belirleyici olmuş ve 1331'de İznik Osmanlılar tarafından fethedilmiştir.¹⁰⁶⁷ Ardından Bizans'ın Balkanlardaki sorunlar ile ilgilendiği bir dönemde 1337'de İzmit fethedilmiştir. Artık devlet olarak hayli gelişen, güçlenen Osmanlılar öyle zenginleşmiştir ki Şükrullah'ın ifadesine göre "Müslüman askerler içinde zekat veya sadaka verilebilecek kimse bulunamamıştır."¹⁰⁶⁸

İlk fetihlerin gerçekleştiği coğrafyaya bakıldığında önemli ticaret yollarının üzerindeki bölgeler olduğu görülmüştür. Örneğin Geyve, Taraklı, Göynük ve Mudurnu üzerinden Bolu'ya gelen ve buradan Tebriz'e kadar uzanan güzergah İpek Yolu'dur. Domaniç, Kütahya bölgesindeki seferler de eski kral yolu denilen güzergahın kontrol altına alınmasını sağlamıştır.¹⁰⁶⁹ Bu şekilde yolların denetiminin sağlanması ticari hayatı geliştirmiş, eski pazarları canlandırmış ve yenilerinin açılmasını sağlamıştır.

Ticari yolların dışında hac yolları ve askeri yolların önemli kısmı Bithynia topraklarından geçmekteydi. Osmanlılar bunun bilincinde olarak geçitleri güçlendirmiştir.¹⁰⁷⁰

5.4. Türk-Bizans Sınırında Hayat

Uzun yıllar boyunca sınır bölgesi denildiğinde genellikle iki siyasi oluşumu ayıran, olumsuz bir öteki kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlayan, medeniyetin sınırında

---

¹⁰⁶⁶ Melek Delilbaşı, "Osmanlı-Bizans İlişkileri", *Türkler*, c. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 228.

¹⁰⁶⁷ Gregoras, eserinde İznik'in fethine çok kısaca değinmiştir. "1330/31 yılında büyük ve ünlü şehir İznik, halkı açlıktan kırlıma noktasına getiren sert bir kuşatmadan sonra barbarlar tarafından zapt edilmiştir. Çok sayıda kutsal ikona ve kitap oradan İstanbul'a nakledilmiştir. Barbarlar Bithnia kıyılarına korkusuzca yerleştiklerinde kalan küçük şehirlere ağır vergiler yüklemişlerdir. Bunun için, aslında çok kolayca ve kısa süre içinde yapabileceklerine rağmen, sakinleriyle birlikte bu şehirleri tamamen yok etmemişlerdir. Sık sık akınlar düzenlemeye son vermemişler, karada ve denizde daha pek çoğunu ele geçirmişlerdir." Gregoras, s. 405.

¹⁰⁶⁸ Şükrullah, *Behcetü't Tevarih, Tarihî Aydınlığında*, İnceleme-Çeviri: Hasan Almaz, 3. Baskı, Mostar, İstanbul, 2013, s. 380.

¹⁰⁶⁹ Yusuf Oğuzoğlu, "Osman Gazi Dönemi'ndeki Kültürel ve İnsani Değerler", *Osman Gazi ve Bursa Sempozyumu: "Payitaht Bursa'nın Kültürel ve Ekonomik İlişkileri" Bildiri Kitabı*, Ed. Cafer Çiftçi, Bursa: Osmangazi Belediyesi, 2005. s. 30.

¹⁰⁷⁰ Kaplanoğlu, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 17.

bir yabancı hayat anlaşılmıştır.¹⁰⁷¹ Fakat günümüze dek yapılan çalışmalar bu bölgelerin daha doğru tanımlanmasına yardımcı olmaktadır. Çizilmiş sınırlardan söz etmenin mümkün olmadığı ortaçağda Bizans İmparatorluğu ile Türkler arasındaki sınır da zaman içinde değişim göstermiştir.

Selçuklular döneminde Türkler ile Bizans arasındaki sınır Bithynia bölgesidir. Deniz kıyısında, İstanbul'un karşısında, Anadolu yaylasının eteğindeki bu bölge siyasi ve iktisadi olarak önemli bir yer tutmuştur. Tarımdan elde edilen hatırı sayılır bir gelirin olması ve ticaret yollarının üzerinde olması nedeniyle iktisadi açıdan canlı bir yapı sergilemiş, her dönemde önemli yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Burada yaşayanların büyük çoğunluğu üretici olarak görev yapmış, tarım alanında çalışmışlardır. Su kaynakları ve sulanabilir arazilerin bolluğu nedeniyle verimli topraklara sahip olan bölgede sebze ve meyve yetiştiriciliği yaygın olmuştur. Bağcılık, zeytin yetiştiriciliği, ipekçilik gibi uğraşlar nedeniyle zengin olan bölge her dönemde cazibe merkezi olarak kabul görmüştür.¹⁰⁷²

Osmanlı kaynaklarının verdiği bilgiler ışığında beyliğin kuruluş yeri Söğüt ve Domaniç arasındaki bölgedir. Burası Sakarya nehri boyunca uzanan yollara yakınlığı, başlıca ticaret yollarını denetlemeye müsait coğrafi konumu dolayısıyla hayli önemlidir.

XIII. yüzyılda Bizans İmparatorluğu gücünü kaybettiğinde Türkler Anadolu'da daha ciddi bir rakip haline gelmeye başlamıştır. Türklerin bölgeye yönelik faaliyetleri sadece akınlar düzenlemekle sınırlı kalmamış, aileleri ve sürüleri ile kalıcı olarak yerleşmişlerdir. Elbette yeni gelen bu unsurlar kendi kültürlerini, inançlarını ve hayat tarzlarını da beraberinde getirmişlerdir. Türk-Bizans ucunda yaşayan halk arasında ilk günden itibaren yakın temaslarda bulunulmuştur.¹⁰⁷³ Türkler Bithynia bölgesine ilk geldiklerinde burada çoğu göçebe bir hayat tarzı süren, Oğuz lehçesi konuşan ve

---

¹⁰⁷¹ A. Asa Eger, *The Islamic-Byzantine Frontier: Interaction and Exchange Among Muslim and Christian Communities*, London: I.B. Tauris, 2015, s. 310.

¹⁰⁷² Kaplanoğlu, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 135.

¹⁰⁷³ Abdullah Ülker, "Uç"larda Etkileşim, Esneklik ve Pragmatizm: Osmanlı-Bizans Örneği (1277-1402), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2010, s. 35.

Müslüman olan Türkler, Rumca konuşan Hristiyanlar, ve Araplar, Farslılar gibi, farklı kültürler yaşamaktaydı.¹⁰⁷⁴

Türk fetihleri arttıkça özellikle dağlardaki Hristiyan köyler boşalmaya başlamıştır. Fakat kıyı ve ovalardaki halk yerlerini terk etmemiştir. İleriki dönemlerde Osmanlıların yönetim şeklinin onlara rahatlık sağlaması daha önce ayrılanların da geri dönmesine sebep olmuştur.¹⁰⁷⁵

5.4.1. Siyasi ve Askeri Temaslar

Uç bölgelerdeki siyasi ve sosyal yapı her zaman merkezden farklı bir nitelik arz etmiştir. Karşı tarafa düzenlenen akınlar, halkın etrafından toplanmasına neden olacak güçlü liderlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹⁰⁷⁶ Merkezi devlet ile sıkıntı yaşanması ya da dış etkenlerin yarattığı baskılar nedeniyle uç bölgelerde çeşitli kesimlerden insanlar toplanmıştır. Tarihi metinlere dayalı yeni çalışmalar daha ziyade, alim, coğrafyacı, tüccar, din görevlileri ya da hacılar, casuslar gibi bireylerin bu geçirgen yapıdaki rolleri üzerine yoğunlaşmıştır.¹⁰⁷⁷ Bölge hayatının şekillenmesinde etkili olan kesimler siyasetlerini çevredeki duruma ve merkezi yönetim ile olan ilişkilerine göre belirlemişlerdir.¹⁰⁷⁸

Farklı etnik grupların yaşadığı bu bölgelerde sürekli temasların olması bazı benzerliklerin de oluşmasını sağlamıştır. Tarafların siyasi ve ekonomik çıkarları, ilişkilerin daha esnek ve pragmatik olmasına neden olmuştur.¹⁰⁷⁹ Bu bağlamda ilişkilerin ne denli faydalı ve gerekli olduğunun farkına varmış olan Osmanlılar bölgedeki mevcut geçişken yapıyı devam ettirmek istemişlerdir.

Uç bölgelerin yaşam koşulları sürekli dostluk ya da düşmanlık gibi bir durumun oluşmasını engellemiştir. Osmanlı beyliğinin kuruluş döneminde de bu durumu destekleyen olaylar göze çarpmaktadır. Örneğin başlangıçta Osmanlılar

---

¹⁰⁷⁴ Cemal Kafadar, *İki Cihan Aresinde*, s. 2.

¹⁰⁷⁵ Kaplanoğlu, "Osmanlı'nın Kuruluşunda Bizans Köylerinin Kültürel Etkileri", s. 137.

¹⁰⁷⁶ Ülker, s. 40.

¹⁰⁷⁷ Eger, s. 313.

¹⁰⁷⁸ Cemal Kafadar, *İki Cihan Aresinde*, s.

¹⁰⁷⁹ Ülker, s. 40.

Germiyanoğulları gibi diğer beylikler ile yaşadıkları mücadelede Bizanslı tekfurlar ile işbirliği içerisine girerken, daha sonra bu dostane ilişkilerin bozulmasıyla karşı karşıya gelmişler ve Bizans tekfurlarına ait pek çok yeri ele geçirmişlerdir.

Osman beyin fetihleri ile adının daha çok duyulur olması etrafında daha çok insanın toplanmasına neden olmuştur. Böylece artan Müslüman nüfus da uçlardaki ilişkilerin seyrinde önemli rol oynamıştır. Askeri gücün hayati önem taşıdığı bu bölgelerde kalabalık nüfus bir avantaj olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁸⁰

Zamanla Osmanlıların Bizans arazilerini ele geçirmesi neticesinde halka ya da şehirlerin yapısına herhangi bir zarar verilmemiş, aksine kentler daha da zenginleştirilmiştir. Bir süredir Bizans idaresinin ağır yüklerinden bunalan kiracı köylüler devletlerine olan bağımlılık ve isteklilik konusunda değişmeye başlamışlardır. Osmanlıların da ele geçirdikleri bölgenin yerli halkına tanıdığı hakların ve gösterdiği hoşgörünün neticesinde Osmanlılara teslim olan pek çok yerleşim yeri olmuştur.¹⁰⁸¹ Bunun yanı sıra önemli görevlerde bulunan Bizanslılardan bazıları İslam'ı tercih ederek Osman Bey'in yanında yer almıştır. Bunlardan en meşhuru Köse Mikhail'dir. İdarecilerinin gerek Müslümanlığı seçerek gerek kendi dinlerinde kalarak Osmanlı'ya bağlılığı halkı da etkilemiştir.¹⁰⁸²

5.4.1.1. Akritai

1204 yılında kurulan İznik İmparatorluğu döneminde Türkler ile sınır olan bölgelere vergiden muaf tutulan ve akritai denilen gruplar yerleştirilmiştir. İstanbul'un 1261 yılında geri alınışından itibaren doğu sınırlarında baskılarını artıran Türkler ile mücadelede sınır birlikleri olan akritai'nin görevi olmuştur. Ancak özellikle 1243 Köseadağ savaşı sonrası Moğolların Anadolu'daki baskıları Türklerin kendilerine yeni yerleşim yerleri aramalarına ve bu amaçla Bizans topraklarına akınlar düzenlemelerine

---

¹⁰⁸⁰ Ülker, s. 47.

¹⁰⁸¹ Oğuzoğlu, "Osman Gazi Dönemi'ndeki Kültürel ve İnsani Değerler", s. 27.

¹⁰⁸² Hüseyin Algül, "Osmanlı Yönetiminin Gayrimüslimlere Yaklaşımı", *Osman Gazi ve Bursa Sempozyumu: "Payitaht Bursa'nın Kültürel ve Ekonomik İlişkileri" Bildiri Kitabı*, Ed. Cafer Çiftçi, Bursa: Osmangazi Belediyesi, 2005. s. 55.

yol açmıştır. Bu noktada Türklere karşı mücadele eden gruplar kendilerine tahsis edilen ücretleri¹⁰⁸³ almasalardı topraklarını hemen düşmana teslim ederlerdi.¹⁰⁸⁴

Ödemeler zamanında yapıldığı müddetçe durum bu şekilde devam etmiştir. Bununla beraber Bizans askerleri yalnızca savunma yapmış, herhangi bir ileri harekatta bulunmamış, Türkler savaş istemediğinde onlar da savaşmamıştır. Fakat yöneticiler bu gibi durumları önemsiz bulmaya ve ücretler konusunda zorluk çıkarmaya başlayınca, paraları zamanında ödemeyince, eksine oranla miktarı azaltınca ya da ordu komutanları ganimetin çoğunu kendileri alınca adamların çoğu kaybolmuştur. Bazıları düşmana teslim olmuş, bazıları başka yerlere göç etmiştir. Böylece herhangi bir karşı koyma ile karşılaşmayan Türkler istediği zaman Bizans topraklarına saldırı düzenleyebileceği mevzileri ele geçirmiştir.¹⁰⁸⁵

Akritai, Dukas hanedanının yanında yer alırken Paleologoslara karşı çıkmıştır. Bunun neticesinde de VIII. Mikhail akritaiye devlet desteğini kesmiş ve onları topraktan elde ettikleri gelirlerin büyük kısmını devlete ödemek zorunda bırakmıştır. Huzursuzluğa neden olan bu önlemlere karşı 1262 yılında bir ayaklanma yaşanmıştır. Neticede Anadolu eyaletlerini savunması çok küçük bir miktarda olan düzenli orduya kalınca Türk akınları artmıştır.¹⁰⁸⁶

5.4.2. Sosyal ve Kültürel İlişkiler

Sürüleri için otlak arayan göçebeler ile yerleşik halkın karşı karşıya geldiği uç bölgesinde özellikle yaz aylarında bölgede nüfus yoğunluğu artmıştır. Zamanla Türklerin nüfusları arttıkça kış aylarında da bir yoğunluk görüşmeye başlamıştır. Aynı yeri paylaşan göçebe Türkmenler daha ziyade hayvansal üretim ile Bizanslı çiftçi ve kasabalı halk ise tarımsal üretim ile meşgul olmuşlardır.¹⁰⁸⁷ Haliyle ihtiyaçlarını birbirlerinden gidermişlerdir. Bunun en belirgin örneği Bilecik tekfurunun Osmanlı

---

¹⁰⁸³ Rogai: Yıllık bağış

¹⁰⁸⁴ Pachymeres, s. 19; Cassidy, s. 5.

¹⁰⁸⁵ Pachymeres, s. 19-20; Cassidy, s. 5-6

¹⁰⁸⁶ Kaplanoğlu, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s. 95.

¹⁰⁸⁷ Ülker, s. 80.

beyliğinin yüklerini koruması karşılığında Türklerden süt, peynir ve et gibi malzemeleri temin etmesidir.

Osmanlılar güçlenip bölgede yayıldıkça ele geçirdikleri şehirlerin, kalelerin ya da köylerin halkını öldürmemiş ya da yerlerinden etmemiştir. Özellikle köylülerin tarımsal faaliyetleri hayati önem taşıdığı için Osmanlılar köyleri korumuş, boşalanları da tekrar iskan etmiştir. Hristiyan halkın desteğini sağlamak için daha önce Bizans'a ödediklerinden fazla olmayan bir vergi ile hayatlarına devam etmelerini sağlamak istemişlerdir.¹⁰⁸⁸

Siyasi, sosyal ve iktisadi gelişmeler beraberinde kültürel etkileşimi de getirmiştir. Türkler gerek eski kültürlerine gerek dinleri İslamiyet'e dair unsurları getirdikleri Anadolu'da mevcut Bizans medeniyeti ile etkileşim içine girmişlerdir. Bu süreçte en çok dil ve edebiyat alanında bir alış veriş gözlenmiştir. Günlük hayatta sürekli temas halindeki halklar arasında dile dair aktarımların olması tabiidir. Türkler, Rumlar ve Ermeniler birbirlerinden çok sayıda kelime almıştır.

Türk akınlarının artması neticesinde sözlü kültürün hakim olduğu uç bölgelerinde gaziler arasında ve halka açık yerlerde ozanlar tarafından söylenen menakıbnâme, destan gibi anlatılar artmıştır.¹⁰⁸⁹ Bizans tarafında ise dini edebiyat türü olan ve azizlerin hayatlarını anlatan hagiografya benimsenmiştir.

Uçlardaki iç içe geçmiş yapı halkın inanç ve ibadetlerini de etkilemiştir. Hıristiyanlık öncesi ve Hıristiyanlık dönemine ait birtakım kültürler, inançlar ve merasimler Türkler tarafından benimsenerek İslamleştirilmiştir. Bu şekilde hem Hıristiyanların hem de Müslümanların ziyaret ettiği ziyaretgâhlar ortaya çıkmıştır.

Burada kısaca anlatmaya çalıştığımız üzere taraflar birbirleri ile her türlü ilişki içerisinde olmuşlardır. Evlenmeler, ticaret, edebiyat aktarımı, din değiştirmeler gibi çeşitli şekillerde görülen etkileşim konusunda herhangi birinin üstün olduğunu söylemek mümkün değildir.

---

¹⁰⁸⁸ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 158.

¹⁰⁸⁹ Ülker, s. 113.

SONUÇ

XIII. yüzyılda Marmara bölgesi sürekli bir şekilde hakimiyet mücadelelerine sahne olmuş ve burada yaşananlar dünya tarihinde önemli etkiler bırakmıştır. Yüzyıllardır bölgede varlığını sürdüren Bizans İmparatorluğu Angelos hanedanı döneminde (1185-1204) büyük sıkıntılar yaşamış ve gittikçe gücünü kaybetmiştir. Bu hanedana mensup imparatorların devlet yönetiminde başarısız olmaları ve imparatorluğu korumak için gerekli tedbirleri alamamaları ciddi bir buhrana sebep olmuştur. Balkanlarda özellikle Bulgarlar ve Sırlar, Anadolu'da ise Selçuklular Bizans aleyhine genişlemeye başlamıştır. İmparatorlar toprak kayıpları nedeniyle azalan geliri telafi etmek amacıyla vergileri arttırdıkça ve devlet memurları görevini kötüye kullanarak insanları ezdikçe sosyal ve iktisadi sorunlar ortaya çıkmıştır. Özellikle saray harcamaları, paralı askerlere ödenen ücretler ve düşmanları uzak tutmak için gönderilen para ve hediyeler hazinenin boş kalmasına neden olmuştur. Kaybedilen topraklardaki halkın yer değiştirmesi ve işlenen toprakların elden çıkması da devletin düzenini sarsmıştır. Bunun yanı sıra 1187'de Kudüs'ün Müslümanların eline geçmesi üzerine Avrupa'da yeni bir haçlı seferi başlatılması Bizans için tam bir felaket olmuştur.

Bizans İmparatorluğu ve rakipleri tarafından başkent İstanbul her zaman diğer şehirlerden daha fazla önemsenmiştir. Dünyanın en zengin ve en güzel şehri olarak kabul edilen İstanbul, devlet merkezi olmasının yanı sıra, uluslararası ticaretin, Ortodoks Hristiyanlığın, kültür ve medeniyetin de başkentiydi. 330'da kurulduğundan bu yana defalarca kuşatılmış ancak stratejik konumu dolayısıyla bu saldırılardan korunmuştur. 1204 yılına gelindiğinde ise İmparatorluk için hayati öneme sahip başkent Latinler tarafından işgal edilmiştir. Avrupa'da toplanan Haçlılara donanma desteği veren Venedik'in kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi ve Bizans'a karşı tutumu ve Bizans'ın sabık imparatoru II. Isaakios'un oğlu Aleksios ile bir araya gelmesi seferin seyrini tamamen değiştirmiştir. 13 Nisan 1204'te Latinler İstanbul'u ele geçirmiş ve 16 Mayıs 1204'te kendi imparatorlarını seçerek İstanbul merkezli Latin İmparatorluğu'nu kurmuşlardır. İşgal sırasında yüzyıllar içinde elde edilen servet ve sanat eserleri yağmalanmış, halk katledilmiş, şehir yakılıp yıkılmıştır. Müslümanlar üzerine yönelik bir sefer olarak planlanan Dördüncü Haçlı Seferi kendi dinlerinden olan Bizans'tan başkasına zarar vermemiştir. Hatta bu saldırıyla tüm gücü kırılan Bizans İmparatorluğu

karşısında Müslüman devletler güçlenmiş, önemli kazanımlar elde etmişlerdir. Fakat elbette bu seferden en karlı çıkan Venedik olmuş, hem büyük topraklar hem de ticari üstünlük kazanmıştır.

Başkentini işgalinin ardından elde kalan Bizans topraklarında kurulan Trabzon Rum İmparatorluğu, Epir Despotluğu ve İznik İmparatorluğu İstanbul'u geri almak ve Bizans İmparatorluğu'nu tekrar canlandırmak amacıyla hareket etmişler, ancak her biri kendi adına bunu gerçekleştirmek istediği için birbirleri ile mücadele içinde olmuşlardır. İznik'in stratejik konumu ve imparatorların başarılı politikaları onu Bizans'ın diğer haleflerinden öne geçirmiştir.

Literatürde İznik İmparatorluğu olarak adlandırılan devlet aslında Bizans İmparatorluğu'ndan farklı bir devlet değildir. Tüm gelenekler ve kurumlar İznik'te devam ettirilmiş, İstanbul'u geri almak ilk hedef olmuştur. Burada bulunan patrik doğu kilisesinin meşru başkanı olarak kabul görmüş ve Bizans'ın dağılan unsurları İznik etrafında yeniden toplanmıştır. Başkentinden ayrılmak zorunda kalan Bizans İmparatorluğu'nun İznik'te yeniden yapılanmaya çalışması, tarım, ticaret ve vergi ödemeleri ile İmparatorluk ekonomisinin en temel gelir kaynaklarını barındıran Anadolu'nun tarihi ve coğrafyası açısından önemli sonuçlar meydana getirmiştir. Anadolu eyaletlerinde devam eden karmaşaya son verilmiş, Selçukluların batı yönündeki ilerleyişleri durdurulmuştur.

İznik İmparatorluğu ile Türkiye Selçuklu Devleti arasında 1211 tarihinde Büyük Menderes yakınlarındaki Antiokeia'da vuku bulan savaşı I. Theodoros Laskaris'in kazanması batıdaki Bizanslılar nazarında konumunu yükseltmiştir. Bu savaşın hemen akabinde barış sağlanmıştır. Çünkü farklı yönlerden düşmanlar ile mücadele etmek için yeterli güce sahip olmayan, yeni yeni toparlanmaya çalışan İmparatorluk doğudaki rakibi Türkiye Selçuklu Devleti ile ilişkilerini dostane şekilde sürdürerek kendisini güvenceye alabileceğinin farkına varmıştır. Yaklaşık 50 yıl süren barış antlaşması boyunca sınırlardaki küçük çarpışmalar dışında bir sorun yaşanmamıştır. Buna ilaveten Balkanlarda Bulgarlar Latinleri meşgul eden önemli bir rakip olmuş ve İznik İmparatorluğu bu sayede Anadolu'da tutunmuştur.

XIII. yüzyılın başlarında Batı Anadolu'da nüfus azalmış, yerel yöneticiler güçlenirken merkezi devlet otoritesi zayıflamıştır. Ancak İstanbul'un Latinler tarafından işgalinin

ardından imparatorluk yönetiminin İznik'e taşınması durumu değiştirmiştir. İznik imparatorları bölgede asayiş sağlamış ve dağ silsileleri, akarsu yatakları gibi coğrafi şartların yarattığı avantajdan da faydalanarak Türklerle olan sınırı korumayı bilmişlerdir. Tarımsal üretim artmış, buna bağlı olarak da vergi geliri sağlanmıştır. Eski şehirlerin restore edilmesi, çiftçiliğin teşvik edilmesi ile bölgede nüfus artışı sağlanmıştır. Doğal yollar ile artan nüfusun yanı sıra Latin işgaline maruz kalan bölgelerden çok sayıda insan Batı Anadolu'ya gelmiştir. Önemli ticaret yollarına sahip İznik İmparatorluğunun gün geçtikçe güçlenmesi ticari hayatı da canlandırmıştır. Devletin varlığını korumak için büyük çaba harcadığı ilk dönemlerde dini meseleler ile daha az ilgilenilmiştir. Kadim başkentlerinden ayrılmış, ortak kaderi paylaşan imparatorlar ve kilise mensupları arasındaki ilişkiler genel olarak uyum içerisinde sürdürülmüştür.

Bizans İmparatorluğu'nun İznik'te geçirdiği süre boyunca imparatorlar için ilk hedef her zaman İstanbul'u geri almak olmuştur. Buldukları bölge ile yetinmek gibi bir fikri benimsememiş, başkentlerine geri dönebilmek için çabalamışlardır. Bu nedenle 1261'de İstanbul geri alınıp imparatorluk tekrar eski merkezine taşınınca tüm dikkatini başkent restorasyonu ve savunmasına çevirmiştir. Batıdan gelecek tehlikelere karşı tedbirler alınmış, daha güçlü ve büyük bir ordu ve donanma kurulmuştur. Elbette bu imar faaliyetleri ve askeri harcamalar iktisadi sorunlara neden olmuştur. Bizans parasında, sonraki yüzyıl boyunca devam edecek değer kaybı yaşanmaya başlamıştır. İstanbul'a batıdan gelebilecek tehlikelere karşı tedbir alınırken doğudaki önemli şehirler ihmal edilmiştir. Bölgenin halkı kendisini terk edilmiş hissetmiş, İstanbul'da harcanan servetten rahatsızlık duymuş ve ekonomik sıkıntılarının sorumlusu olarak İmparatoru görmüştür. Ayrıca İznik İmparatorluğu döneminde Anadolu'da refah dönemi yaşandığı ve bunu sağlayan da Laskaris hanedanı olduğu için halk tahtı gasp eden Paleologos hanedanına karşı her zaman tepki duymuştur. Bu sıkıntılara bir de dini meselelerden kaynaklı iç karışıklık eklenmiştir. Düşmanlarına karşı kendisine destek arayışında olan İmparator VIII. Mikhail Paleologos, Papalık ile görüşmelere başlamıştır. Papalık zaman zaman Bizans'a karşı kurulan ittifakların içinde yer alsa da Bizans İmparatorlarının Kiliselerin birliği meselesindeki tekliflerine kayıtsız kalmaları mümkün değildi. Çünkü papalık için önemli olan Bizans topraklarını kimin yönettiğinden ziyade, Doğu Kilisesi'ni hakimiyet altına almak olmuştur. Yapılan

müzakereler sonunda 1274 tarihli Lion konsilinde kiliselerin birleşmesi kesin olarak tanınmış, Papanın üstünlüğü ve Roma inancını Bizans İmparatoru tarafından kabul edilmiştir. Dış siyaset açısından başarı olarak nitelenebilecek bu hareket ülke içinde tam bir kaos yaratmıştır. Haçlı seferleri sürecinde yaşananlar ve İstanbul'un işgali nedeniyle nefret duydukları Batı ile birlik fikrinden rahatsızlık duyanlar isyana başlamıştır.

II. Andronikos Paleologos 1282'de tek başına imparator olduğunda kiliselerin birliğini tasvip etmediği için Doğu kilisesinin bağımsız olduğunu ilan etse de sükuneti sağlamak mümkün olmamıştır. Bizanslılar Hristiyan bir toplum olarak dinlerine çok önem vermiş ve olayları din çerçevesinden yorumlamıştır. Başlarına bir felaket geldiğinde, yanlış uygulamaları nedeniyle Tanrı tarafından cezalandırıldıklarını düşünmüşlerdir. II. Andronikos da dini meseleler ile fazlaca ilgilendiğinden siyasi ve askeri meseleler geri planda kalmıştır. Neredeyse tamamen paralı askerlere dayanan ordunun masraflarını azaltmak için asker sayısı azaltılmış, iyi eğitilmiş askerlerin yerine ucuz ve tecrübesiz kişilerin alınması askeri alanda zafiyetlerin başlamasına neden olmuştur. Bizans için tam bir felaket olan ise donanmanın feshedilmesidir. Büyük maddi yükümlülük gerektiren donanma kaldırılmış, imparatorluk bu ihtiyacını İtalyan devletler ile gidermeye çalışınca onlara olan bağımlılığı artmıştır. Türkler de bu durumdan büyük fayda sağlamıştır. Akdeniz ve Batı Anadolu kıyılarına kadar ulaşan Türkler, işsiz kalan Bizanslı denizcileri alarak gemi yapımı ve denizcilik konusunda gelişmiştir.

Anadolu'daki Türk ilerleyişi başkentte çok geç yankı bulmuştur. İmparator 1290 yılında bir sefere çıkmış fakat bir başarı elde edememiştir. Durumun ciddiyetini kavrayamayan Bizans herhangi bir zamanda alınacak tedbirler ile düşmanı bertaraf edebileceğini sanmıştır. Bu nedenle önce Alanlar, sonra da Katalanlar ile Türkleri durdurmak istemiştir. Ancak Katalan birliğinin imparatorluğa faydadan çok zararı olmuştur. Son derece yıkıcı faaliyetlerde bulunan birlik ülkenin elinde kalan ne varsa talan etmiş, onlara ödenecek ücret yüzünden paranın değeri düşürülmüş, yiyecek malları azalmış ve bu sıkıntılar çok sayıda kişinin başkente göç etmesine sebep olmuştur.

İmparatorluğun yeterince kötü olan durumu, hanedan içi çekişmeler ile bir darbe daha almıştır. II. Andronikos ile torunu III. Andronikos arasında 1321'de başlayan taht kavgası bir iç savaşa dönüşmüş ve nihayetinde III. Andronikos, 23 Mayıs 1328'de İstanbul'a girerek dedesini tahttan feragat etmek zorunda bırakmış ve Bizans imparatoru

ilan edilmiştir. Bu iç savaş Bizans İmparatorluğunun düşmanlarına yaramıştır. Özellikle Türkler hızla Bizans topraklarında yayılmışlardır.

Bu süreçte Anadolu'da Türkiye Selçuklu Devleti idaresinde güçlü bir siyasi birlik altında toplanan Türkler Sinop ve Antalya'yı fethederek uluslararası ticarete söz sahibi olmuştur. Özellikle I. Alaeddin Keykubad zamanında parlak bir dönem geçirmişlerdir. Fakat yüzyılın ortalarında, Asya'dan başlayarak hayli geniş bir coğrafyada büyük yıkımlarla ilerleyen Moğol tehlikesi Türkiye Selçuklu Devleti'ni tehdit eder hale gelmiştir. Selçukluların galibiyeti ile sonuçlanan 1230'daki Yassı Çemen Savaşı'nın akabinde Harezmsahlar Devleti ortadan kalkınca Türkiye Selçukluları ile Moğollar sınır komşusu olmuştur. Moğolların işgal ettikleri bölgelerden kaçan çok sayıda Türkmen Anadolu'ya göç etmiş, bu da bölgenin siyasi, ekonomik ve sosyal hayatında büyük değişimlere neden olmuştur. Sınır bölgelerine yerleştirilen göçebe Türkmenler yağma faaliyetleri ile varlıklarını devam ettirirken zaman zaman yerli halkla, zaman zaman da devlet ile anlaşmazlık yaşamıştır. Bir isyan (Babai Ayaklanması) noktasına varan olaylar orduyu bitkin düşürmüştü ve bu durumdan faydalanan Moğol komutanı Baycu Noyan'ın 1242'de Erzurum'a yönelerek başlattığı saldırı 3 Temmuz 1243'te Köseadağ'da Moğolların Selçukluları bozguna uğratması ile sonuçlanmıştır. Türkiye Selçuklularının barış teklifinde bulunmaları ve anlaşmanın Batu Han tarafından tasdik edilmesi ile Selçukluların Moğollara tabiiyeti resmi bir kimlik kazanmıştır.

Devlet adamlarının aralarındaki anlaşmazlıkları, şahısların kendi çıkarlarını genişletme çabaları ve şehzadeler arasındaki taht mücadeleleri neticesinde Türkiye Selçuklu Devleti'nin idari yapısında büyük sorunlar yaşanmıştır. Moğolların baskıları ve talepleri de gittikçe artmış, uzlaşmanın sağlanamadığı zamanlarda yapılan savaşlarda Moğollar Selçukluları mağlup etmiştir. 12 Ağustos 1261'deki saldırı nedeniyle Sultan II. İzzeddin Keykavus'un Bizans'a sığınması ve akabinde yaşananlar Gagauz Türklerinin tarihi açısından hayli önem taşımaktadır.

Anadolu'da Selçuklu otoritesinin azalması Türkmenleri kendi beylerinin liderliğinde toplanmaya ve bağımsız gibi hareket etmeye sevk etmiştir. Bu beyliklerden biri olan Osmanlılar Bizans ucunda, Moğol etkisinden uzakta faaliyet göstermiştir. Sürekli savaşlar, toprak kayıpları, iç çekişmeler Bizans İmparatorluğu'nu yıpratmıştır. Toprak kaybetmek tarım faaliyetlerini, elde edilen geliri ve bu gelir ile beslenen orduya yapılan

harcamaları azaltmıştır. Sınır birlikleri olan akritai'nin ödemeleri de aksayınca sınırlar iyice savunmasız kalmıştır. Ayrıca Türk akınlarından kaçan çok sayıda insan İstanbul'a ve Trakya'ya göç etmiştir ki bu da Bizans için sosyal ve iktisadi buhrana neden olmuştur. Tüm bu şartlar altında Marmara uç bölgesindeki Osmanlılar yerleştikleri bölgenin jeopolitik konumundan da faydalanarak güçlenmiş, XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kendilerine katılan diğer beylerin de etkisiyle daha güçlü siyasi bir oluşum olarak tarih sahnesinde yer almaya başlamışlardır.

1281'de beyliğin başına geçen Osman bey bölgede önemli mevkiileri ele geçirmiş, bundan sonra ganimet elde etmek isteyen ve gaza fikriyle hareket eden çok sayıda kişi onun etrafından toplanmaya başlamıştır. Bizans sınır savaşçılarından ve tekfurlardan dahi Osmanlılara katılanlar olmuştur. Osman beyin 27 Temmuz 1302'de Bafeus (Koyunhisar) savaşında Bizans birliklerini mağlup etmesi ise bölgenin yeni hakimini belirlemiş ve bu tarih Osmanlıların devlet olarak kuruluş tarihi kabul edilmiştir. Osmanlılar önemli ticaret yolları üzerindeki noktaları ele geçirerek iktisadi açıdan güçlenmiştir. Ayrıca hakimiyetleri altına aldıkları bölgelerde yerli halka yönelik tutumları başka yerlerin fethinde etkili olmuştur. Hem düşman saldırılarından hem de devletlerinin ağır vergi yükünden sıkıntı çeken ve kendilerini ihmal edilmiş hisseden ahali güvenlik endişesiyle Türkler ile uzlaşma yolunu seçmiş ve onlara teslim olmuştur. Kendi imparatorluklarının artık ilgi göstermediği halk Osmanlıların yönetiminde refaha kavuşmuştur. Bizans İmparatorluğu zaman zaman Osmanlıları durdurmak için hamlelerde bulunsa da 1326'da Bursa gibi önemli bir şehrin Osmanlılar tarafından fethedilmesine dahi engel olamamıştır. Bu fetih Bizans'ın ciddi bir zafiyet içerisinde olduğunu gözler önüne sermiştir.

Marmara uç bölgesi siyasi ve iktisadi olarak önemli bir yerdir. Tarım faaliyetleri ve gelirlerinin yanı sıra ticaret yolları üzerinde yer alması da canlı bir yapıda olmasını sağlamıştır. Bölge, verimli toprakları nedeniyle her dönemde yerleşim yeri olarak tercih edilmiştir. Böylesine değerli toprakların kaybedilmesi Bizans İmparatorluğu için sonun başlangıcı olurken Osmanlılar adım adım bir dünya devleti olma yolunda ilerlemiştir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

- A History of the Crusades, Volume II The Later Crusades 1189-1311*, Ed. Kenneth. M. Setton, Harry W. Hazard, The University of Wisconsin, Madison, 1969.
- Abu'l-Farac Gregory (Bar Habreus), *Abu'l-Farac Tarihi*, C. II, çev. Ömer Rıza Doğrul, 3. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1999.
- Afyoncu Erhan, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2012.
- Ahmedi, *İskendername*, Haz. Yaşar Akdoğan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- Akropolites George, *The History*, Eng. Tr. Ruth Macrides, Oxford University Press, Oxford, 2007.
- Akropolites Georgios, *Chronike Syngraphe*, Prologos: Vasiles Katsaros, Eisagoge, Metaphrase, Scholia: Spyros E. Spyropoulos, Ekdoseis Zetros, Thessalonike, 2004.
- Akropolites Georgios, *Vekayinâme*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.
- Akyürek Engin, “Bizans Uygarlığı Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Klasör 8 Bizans/Marmara*, Yazarlar: Engin Akyürek, Ayça Tiryaki, Özgü Çömezoğlu, Melda Ermiş, Ege Yayınları, İstanbul, 2007.
- Algül Hüseyin, “Osmanlı Yönetiminin Gayrimüslimlere Yaklaşımı”, *Osman Gazi ve Bursa Sempozyumu: “Payitaht Bursa'nın Kültürel ve Ekonomik İlişkileri” Bildiri Kitabı*, Ed. Cafer Çiftçi, Osmangazi Belediyesi, Bursa, 2005.
- Altan Ebru, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK, Ankara, 2003
- Angold Michael, *A Byzantine Government in Exile: Government and Society under the Lascarids of Nicea (1204-1261)*, Oxford University Press, Oxford, 1975.
- Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, Haz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000.
- Anonim Selçukname, Tarih-i Âl-i Selçuk*, Çev. Halil İbrahim Gök, Fahrettin Coşguner, Atıf Yayınları, Ankara, 2014.
- Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, F. Giese neşri, Haz. Nihat Azamat, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1992.

- Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, Hazırlayan: Prof. Dr. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2013.
- Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Çeviri ve Günümüz Diline Aktarım: Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç, Koçbank Yayınları, İstanbul, 2003.
- Ayönü Yusuf, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2009.
- Ayönü Yusuf, *Selçuklular ve Bizans*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.
- Baskıcı M. Murat, *Bizans Döneminde Anadolu, İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2009.
- Beksaç Engin, Şule Nurengin Beksaç, "Kocaeli ve Çevresinin Erken Tarihi ve Arkeolojisine Kısa Bir Bakış", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, c. I, Ed. Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli: Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Benjamin of Tudela, *The Itinerary of Benjamin of Tudela: Travels in the Middle Ages*, Introductions by Michael A. Signer, 1983, Marcus Nathan Adler, 1907, A. Asher, 1840, Joseph Simon Publisher, Malibu, CA, 1983.
- Cameron Averil, *Bizanslılar*, çev. Özkan Akpınar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.
- Choniates Niketas, *O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates*, Eng. Tr. Harry J. Magoulos, Wayne State University Press, Detroit, 1984.
- De Clari Robert, *İstanbul'un Zaptı (1204)*, çev. Beynun Akyavaş, TTK Basımevi, Ankara, 1994.
- Demirkent Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Divitçioğlu Sencer, *Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- Donald E., Queller, Thomas F. Madden, *The Fourth Crusade, The Conquest of Constantinople*, 2nd Ed., University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1997.
- Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*, Çeviren: Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi, İstanbul, 2000.
- Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, çev. Bilge Umar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003.
- Donald M. Nicol, *The Last Centuries of Byzantium 1261-1453, 2nd edn.* Cambridge University Press, Cambridge, 1993.
- Dukas Mikhael, *Tarih, Anadolu ve Rumeli 1326-1462*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve

- Edgar H. McNeal, Robert Lee Wolff, "The Fourth Crusade", *A History of the Crusades, Volume II The Later Crusades 1189-1311*, General Editor: Kenneth. M. Setton, Volume II Editors: Robert Lee Wolff, Harry W. Hazard, The University of Wisconsin, Madison, 1969.
- Edgar N. Johnson, "The Crusade of Frederick Barbarossa and Henry VI", *A History of the Crusades, Volume II The Later Crusades 1189-1311*, General Editor: Kenneth. M. Setton, Volume II Editors: Robert Lee Wolff, Harry W. Hazard, The University of Wisconsin, Madison, 1969.
- Eger A. Asa, *The Islamic-Byzantine Frontier: Interaction and Exchange Among Muslim and Christian Communities.*, I.B. Tauris, London, 2015.
- Emecen Feridun M., "Osmanlı Siyasi Tarihi: Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, Ed: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 1994.
- Emecen Feridun M., *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükselişi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015.
- Emecen Feridun, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi, İstanbul 2010.
- Enverî, *Fatih Devri Kaynaklarından Düstûrnâme-i Enverî, Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466)*, Haz. Necdet Öztürk, Kitabevi, 2003.
- Erginli Zafer, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri", *Türkler*, Cilt: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- Eyice Semavi, *Yabancıların Gözüyle Bizans İstanbul'u*", Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017.
- Foss Clive, *Nicaea: A Byzantine Capital and its Praises*, Hellenic College Press, Brookline, Massachusetts, 1996.
- Geanakoplos Deno John, *Emperor Michael Palaeologus and the West 1258-1282, A Study in Byzantine-Latin Relations*, Harvard University Press, 1959, s. 145.
- Geoffroi de Villehardouin-Henri de Valenciennes, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 2016.
- Gibbons Herbert Adams, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Çev. Bülent Arı, Sdl. Hüseyin Dağ, Yay. Haz. Mustafa Everdi, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 1998.
- Gibbons Herbert Adams, *The Foundation of The Ottoman Empire, A History of The Osmanlis Up To The Death of Bayezid I (1300-1403)*, Oxford, 1916
- Giese Friederich, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi", *Söğüt'ten İstanbul'a*, Der: Oktay Özel- Mehmet Öz, İmge Kitabevi, İstanbul 2015.

- Gökbilgin M. Tayyib, *Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.
- Gregoras Nikeforos, *Romaiki İstoria*, c. I (1204-1341), yay. Dimitrios Moshos, Atina, 1997.
- Gregory Timothy E., *Bizans Tarihi*, çev. Esra Ermet, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.
- Gunther von Pairis, *The capture of Constantinople : the Hystoria Constantinopolitana of Gunther of Pairis*, Edited and Translated by Alfred J. Andrea, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1997.
- Herrin Judith, *Bizans, Bir Ortaçağ İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 367.
- Hussey Joan M. "Byzantium and the Crusades, 1081-1204", *A History of the Crusades, Volume II The Later Crusades 1189-1311*, General Editor: Kenneth. M. Setton, Volume II Editors: Robert Lee Wolff, Harry W. Hazard, The University of Wisconsin, Madison, 1969.
- Imber Colin, *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650*, Çev. Şiar Yalçın, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- Imber Colin, *The Ottoman Empire, 1300-1650: The Structure of Power*, Palgrave Macmillan, New York, 2002
- İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umuri'l-Ala'ie, (Selçukname)*, C. I, çev. Mürsel Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1996.
- İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umuri'l-Ala'ie, (Selçukname)*, C. II, çev. Mürsel Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1996.
- İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman, I. Defter*, Yayına Hazırlayan: Şerafettin Turan, TTK Basımevi, Ankara 1991.
- İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, C. I-II, Haz. Mehmet Karataş-Selim Kaya-Yaşar Baş, Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Ankara, t.y.
- İnalcık Halil, "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, Ed. Elizabeth A. Zachariadou, Çevirenler: Gül Çağalı Güven, İsmail Yerguz, Tülin Altınova, İstanbul 1997.
- İnalcık Halil, "Tarih: Sadece Tarihten İbaret Midir?", *Kuruluş: Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak*, Halil İnalcık, Hasan Soyugüzel, Özer Ergenç, Yusuf Oğuzoğlu, Yakup Bilgin Koçal, Hayykitap, İstanbul, 2010.
- İnalcık Halil, *Devlet-i Aliyye*, Cilt: 1, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009.

- İnalcık Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Terc.: Ruşen Sezer, 2. Baskı Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.
- İnalcık Halil, *Osmanlılar*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.
- Kafadar Cemal, *Between Two Worlds: The Construction of the Ottoman State*, University of California Press, Berkeley, 1995
- Kafadar Cemal, *İki Cihan Aresinde, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Çeviren: Ceren Çıkmın, Birleşik Yayınevi, İstanbul, 2010.
- Kafesoğlu İbrahim, *Selçuklu Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul, 1972.
- Kaplıanoğlu Raif, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, Bursa, 2000.
- Kaya Selim, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, TTK Yayınları, Ankara, 2006.
- Khoniates Niketas, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)*, çev. Işın Demirkent, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2004.
- Kılıçbay Mehmet Ali, "Menkıbe", *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler, Tartışma Panel Bildirileri 19 Mart 1999*, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
- Korobeinikov Dimitri, *Byzantium and the Turks in the Thirteenth Century*, Oxford University Press, Oxford, 2014.
- Kotur Krstivoj, *The Serbian Folk Epic: It's Theology and Anthropology*, Philosophical Library, New York, 2007.
- Köprülü Fuad, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, 4. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1991.
- Köprülü Mehmed Fuad, *Les Origines de l'Empire Ottoman*, E. De Boocard, Paris, 1935
- Laiou Angeliki E., Morrisson Cecile, *The Byzantine Economy*, Cambridge University Press, New York, 2007.
- Levtchenko M. V., *Bizans Tarihi*, çev. Maide Selen, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Lowry Heat W., *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*, 2. Baskı İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Çev. Kıvanç Tanrıyar, İstanbul, 2010.
- Lowry Heat W., *The Nature of the Early Ottoman State*, State University of New York Press, Albany, 2003.
- Magdalino Paul, *Ortaçağda İstanbul, Altıncı ve On Üçüncü Yüzyıllar Arasında Konstantinopolis'in Kentsel Gelişimi*, Çev. Barış Cezar, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

- Mecit Songül, *Anadolu Selçukluları, Bir Hanedanın Evrimi*, Çev. Özkan Akpınar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.
- Moncada Francisco de, *The Catalan Chronicle of Francisco de Moncada*. Trans. Frances Hernandez, Ed: John M. Sharp, Texas Western Press, Texas, 1975.
- Neşrî Mehmed, *Kitâb-ı Cihan-nümâ, Neşri Tarihi*, I. Cilt, Yayına Hazırlayanlar: Reşit Faik Unat, Mehmed Altay Köymen, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1949.
- Nicolle David, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, çev. L. Ece Sakar, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011
- Nicolle David, *Dördüncü Haçlı Seferi (1202-1204)*, çev. Gürkan Ergin, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- Nicolle David, *İkinci Haçlı Seferi 1148*, çev. L. Ece Sakar, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014
- Nicolle David, *Üçüncü Haçlı Seferi 1148*, çev. L. Ece Sakar, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011
- Nomikos H. A., “*Haçlı Seferleri*”, 600’lü yıllardan 1461’e: *İslam-Türk ile Hristiyan-Bizans Dünyaları Arasındaki Etnik, Dini, Askeri, Siyasi ve Sosyo-Ekonomik İlişkiler Açısından Bir Dörtleme*, Haz. Çev. Kriton Dinçmen, Arion Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Norwich John Julius, *Bizans III, Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)*, çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Ocak Ahmet Yaşar, “Osmanlı Beyliği Topraklarında Sufi Çevreler ve ‘Abdal-ı Rum’ Sorunu (1300-1389), *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi, Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa, 1996.
- Ortaylı İlber, “Menkıbe”, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler (Tartışma Panel Bildirileri 19 Mart 1999)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
- Oruç Bey, *Oruç Beğ Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*, Haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, 2007.
- Ostrogorsky Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşıltan, TTK Basımevi, Ankara, 1999
- Öngül Ali, *Anadolu Selçukluları*, Çamlıca, İstanbul, 2017.
- Öztürk Yücel, “Evrenos Ailesi ve Gagauzlarla İlişkisi Hakkında Bazı Tespitler”, *I. Uluslararası Devleti Olmayan Türk Topulukları Bilgi Şöleni Gagauz Dili, Tarihi, Coğrafyası ve İnanç Sistemleri*, Bursa: Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayınları, 2018.

- Öztürk Yücel, “Osmanlının Kuruluşunda Akıncı Uç Beylerinin Rolü”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, c. I, Ed. Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli: Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Pachymeres George, *Georgii Pachymeris de Michaele et Andronico Palaeologis*, Recognovit: Immanuel Bekkerus, Bonnae, 1835.
- Pachymeres Georges, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, Çeviren: İlcan Bihter Barlas, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 72-76.
- Pears Edwin, *The Fall of Constantinople*, Harper and Brothers, New York, 1886.
- Runciman Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. III, çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara, 2008.
- Runciman Steven, *The Sicilian Vespers : A History of The Mediterranean World In The Later Thirteenth Century*, Cambridge University Press, Cambridge, 1958.
- Sakarya Ülkem, *Dördüncü Haçlı Seferi (1204)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul, 2004.
- Sevim Ali, Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, TTK Basımevi, Ankara, 1995.
- Shawcross Teresa, “Conquest Legitimized: The Making of a Byzantine Emperor in Crusader Constantinople (1204-1261)”, *Byzantines, Latins, and Turks in the Eastern Mediterranean world after 1150*, Edited by Jonathan Harris, Catherine Holmes, Eugenia Russell, Oxford University Press, Oxford, 2012.
- Singleton Fred, *A Short History of the Yugoslav Peoples*, Cambridge University Press, Reprint Edition, 1989.
- Şükrullah, *Behcetü't Tevarih, Tarihin Aydınlığında*, İnceleme-Çeviri: Hasan Almaz, 3. Baskı, Mostar, İstanbul, 2013.
- The Oxford History of the Crusades*, Ed. Jonathan Riley-Smith, Oxford University Press, New York, 1999
- Turan Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 10. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010.
- Tülüce Adem, *Bizans Tarih Yazımında Öteki Selçuklu Kimliği*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2011.
- Uzunçarşılı İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi I*, TTK, Ankara, 2016.
- Vasary Istvan, *Kumanlar ve Tatarlar, Osmanlı Öncesi Balkanlar'da Doğulu Askerler (1185-1365)*, Çev. Ali Cevat Akkoyunlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008

- Vasiliev A. A., *History of the Byzantine Empire 324-1453*, c.II, The University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1952.
- Wittek Paul, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, Çev. Fatmagül Berktaş, 2. Baskı, Pencere Yayınları, İstanbul 2000.
- Wittek Paul, *The Rise of the Ottoman Empire*, The Royal Asiatic Society, London, 1938.
- Wolff Robert Lee, "The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261", *A History of the Crusades, Volume II The Later Crusades 1189-1311*, General Editor: Kenneth. M. Setton, Volume II Editors: Robert Lee Wolff, Harry W. Hazard, The University of Wisconsin, Madison, 1969.
- Yaşa Recep, "Osmanlı Arka Planında Kocaeli ve Çevresinde Selçuklu Hakimiyeti", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, c. I, Ed. Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli: Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2015
- Yusuf, "Tarihi Kaynaklara Göre Osman Gazi'nin Şahsiyeti", *Osmanlı Halaçoğlu İmparatorluğu'nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi, Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa, 1996.
- Yuvalı Abdulkadir, *İlhanlı Tarihi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2017.

Sürelî Yayınlar

- Ayönü Yusuf, “Batı Anadolu’da Bizanslı Yerel Hakimlerin Bağımsızlık Hareketleri (XII. Yüzyılın Sonları ve XIII. Yüzyılın Başlarında)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 42, s. 141-154.
- Çetin Osman, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Ahiler”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi, Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa, 1996.
- Erzi H. Adnan, “Osmanlı Devleti’nin Kurucusunun İsmi Meselesi”, *Türkiyat Mecmuası*, Sayı: 7, 1942, ss. 323-326.
- Kafadar Cemal, “Kuruluş Tartışmaları Sentezleniyor”, *Tarih Okumaları: Osmanlı Kuruluş Tartışmaları*, Bilim Sanat Vakfı, İstanbul 2005.
- Kafesoğlu İbrahim, “Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu?”, *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 10-11, İstanbul, 1981.
- Kaplanoğlu Raif, “Osmanlı’nın Kuruluşunda Bizans Köylerinin Kültürel Etkileri”, *Osman Gazi ve Bursa Sempozyumu: “Payitaht Bursa’nın Kültürel ve Ekonomik İlişkileri” Bildiri Kitabı*, Ed. Cafer Çiftçi, Osmangazi Belediyesi, Bursa, 2005.
- Ocak Ahmet Yaşar, “Osmanlı Beyliği Topraklarında Sufi Çevreler ve ‘Abdal-ı Rum’ Sorunu (1300-1389)”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi, Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa, 1996.
- Oğuzoğlu Yusuf, “Osman Gazi Dönemi’ndeki Kültürel ve İnsani Değerler”, *Osman Gazi ve Bursa Sempozyumu: “Payitaht Bursa’nın Kültürel ve Ekonomik İlişkileri” Bildiri Kitabı*, Ed. Cafer Çiftçi, Osmangazi Belediyesi, Bursa, 2005.
- Oğuzoğlu Yusuf, “Osman Gazi’i Tarih Sahnesine Çıkartan Siyasal ve Sosyal Şartlar”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurucusu Osman Gazi ve Dönemi, Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, Bursa, 1996.
- Savvides Alexis G.C., “Acropolites and Gregoras on the Byzantine-Seljuk Confrontation at Antioch on the Maeander (A.D. 1211) English Translation and Commentary”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 15:26. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/21/49.pdf>
- Turgut Vedat; “Osman Gazi’nin Kimliği Meselesi ve Cihanşümûl Bir Devlete İsminin Verilmesinin Sebepleri Üzerine”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, 2016, ss. 83-120.

Diğer Kaynaklar

Angold Michael, "Theodore Komnenos Dukas", *ODB*, c. 3, Oxford, 1991, s. 2042.

Arabacı Nuray, *İznik-Bizans İmparatoru 3. İoannes Vatatzes Devri (1222-1254) ve Türkiye Selçuklu Devleti ile İlişkiler*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.

Arslan H. Çetin, "Erken Osmanlı'nın Fetih ve Yerleşim Sisteminde Akıncı Beylerinin Stratejik Önemi, *Türkler*, Cilt: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Barkan Ömer Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri", *Türkler*, Cilt: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 133-153.

Bayram Fatih, Arı Bülent, "Kuruluşa İdari Yaklaşımlar: Gaza Teorisi ve Beylikler Sistemi", *Tarih Okumaları: Osmanlı Kuruluş Tartışmaları*, Bilim Sanat Vakfı, İstanbul 2005.

Cassidy Nathan John, *A Translation and Historical Commentary of Book One and Two of the Historia of Georgios Pachymeres*, Unpublished PhD Thesis, University of Western Australia School of Humanities Classics and Ancient History, 2004.

Delilbaşı Melek, "Osmanlı-Bizans İlişkileri", *Türkler*, Cilt: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Demirkent Işın, "Bizans", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul, 1992.

Günel Zerrin, "Ece Bey", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul, 1994, s. 379-380.

Hollingsworth Paul A., Anthony Cutler, "Iconoclasm", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. 2, Ed. Alexander Kazhdan, Oxford University Press, New York, 1991; John H. Rosser, *Historical Dictionary of Byzantium*, Scarecrow Press, 2001.

İnalcık Halil, "Bursa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 6, İstanbul, 1992, s. 446.

İnalcık Halil, "Osman I", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 33, İstanbul, 2007, s. 451.

İnalcık Halil, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", *Bellekten*, Cilt: 71, Sayı: 261, TTK Basımevi, Ankara, 2007.

İnalcık Halil, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, Cilt: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Kaya Selim, "Süleyman Şah II", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 38, İstanbul, 2010.

Kayapınar Ayşe, "Kumanlar ve İkinci Bulgar Devleti (1187-1370)", *Türkler*, Cilt 2, Ankara, 2002.

- Koçuk İsmail, *İznik Bizans Devleti Tarihi Kuruluş Devri (1204-1214)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.
- Kuyucuklu Nazif, “Bulgaristan”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul, 1992.
- Oktay Aysen, *Erken Dönem Osmanlıda Bektaşiliğin Gelişimi: Yunanistan’da Bektaşi Tekkeleri*, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.
- Özaydın Abdülkerim, “Harizm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 16, İstanbul, 1997.
- Özaydın Abdülkerim, “Saltuklular”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 36, İstanbul, 2009.
- Öztürk Yücel, “Timar-Thema Teriminin Ortaya Çıkması, Bizans Uygulaması ve Osmanlı ile Mukayesesi”, *OTAM*, Cilt 31, 2012.
- Sevim Ali, “Keyhusrev I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara, 2002.
- Sevim Ali, “Keyhüsrev II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara, 2002.
- Sümer Faruk, “Anadolu Selçukluları”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 36, İstanbul, 2009.
- Sümer Faruk, “Keykavus II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara, 2002.
- Sümer Faruk, “Keykubad I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara, 2002.
- Şahin Haşim, *Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Dini Zümreler (1299-1402)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- Şişman Cengiz, “Kuruluşun Kaynakları Sorgulanıyor: Eski Tezlere Geri Dönüş”, *Tarih Okumaları: Osmanlı Kuruluş Tartışmaları*, Bilim Sanat Vakfı, İstanbul 2005.
- Talbot Alice-Mary, Khazdan Alexander, “Epirus, Despotate of,” *ODB*, c. 1, s. 716.
- Uğur Yunus, Fazlıoğlu İhsan, “Tartışma Başlıyor: Avrupa Medeniyeti ve Türkler”, *Tarih Okumaları: Osmanlı Kuruluş Tartışmaları*, Bilim Sanat Vakfı, Türkiye Araştırmaları Merkezi, Notlar 4, İstanbul, 2005.
- Ülker Abdullah, “Uç”larda Etkileşim, Esneklik ve Pragmatizm: Osmanlı-Bizans Örneği (1277-1402), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2010.

ÖZGEÇMİŞ

Fatma Koçak 11.02.1983 tarihinde Samsun'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı şehirde tamamladı. 2001 yılında yüksek öğrenim için İstanbul'a gitti. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden ve yine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 2009 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladığı yüksek lisans eğitimini 2011 yılında "Türk Tarihi Açısından De Administrando Imperio'nun Değerlendirilmesi" başlıklı teziyle tamamladı. 2011 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı. 2009 yılından beri Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.